

Л. Б. 6
235

Л. Б. 6

ВАРДАР КАЛЕНДАР

1929

ВАРДАР КОД АЕМНУР КАЛУГЕ
ЦЕНА
10 ДИИ.

ИЗДАЊЕ „КОЛА СРПСКИХ СЕСТАРА“

П. СТОЈИЊЕВИЋ

ОГРОМАН ИЗБОР

ТЕПИХА готових на метар; ЛИНО;
ЛЕУМА; ЗАВЕСА чипканих и на
етамину; МОКЕТА, СВИЛЕ и МЕБЛ;
ШТОФА као и осталог прибора за

мебл; ПЛАТНА кончаног и памуч

ног свију ширина; ГАРНИТУРА за
доручак и ручак, за 6 и 12 персоне
са и без ажуре, као и све остале
платнарско-мануфактурне робе

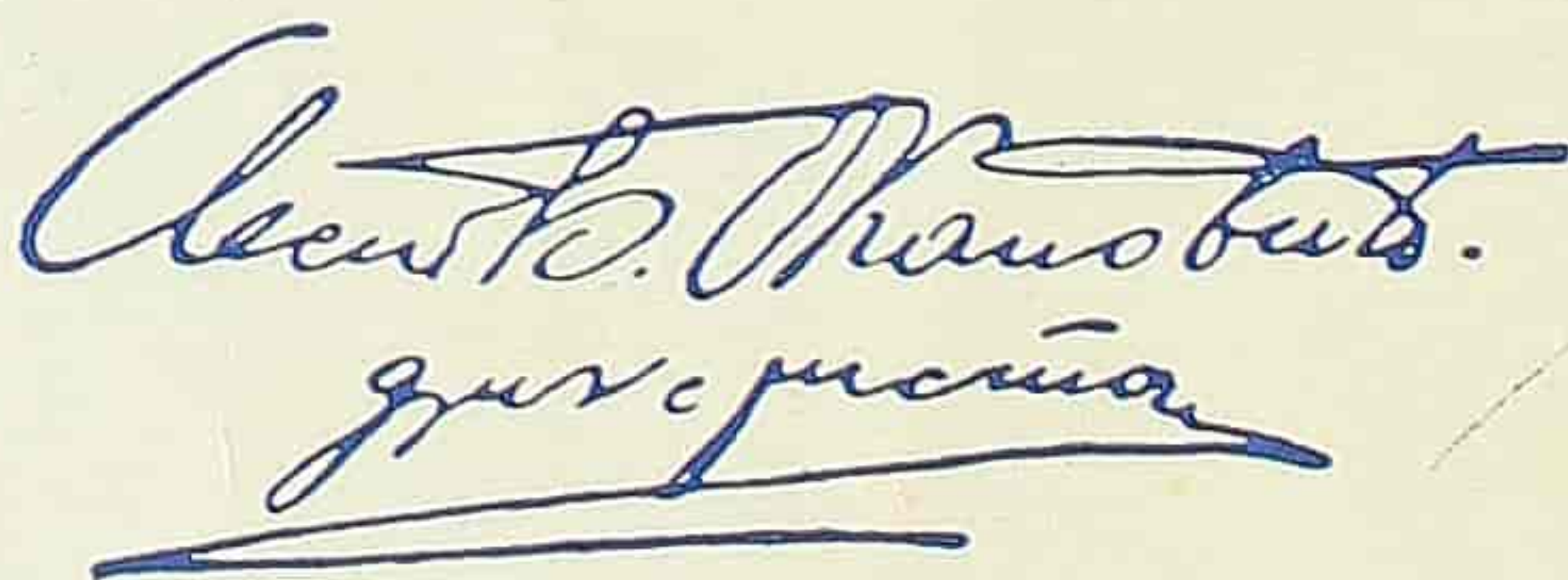
добила је Платнарско-Мануфактурна трговина

КОСТЕ НИКОЛИЋА И ЈОВАНОВИЋА

Телефон 4

БЕОГРАД Кнез Михаилова 18.

Окановића НАРЦИС

Светислава Т. Окановића

Крем

Сапун

Пудер

Главно стовариште Лабораториум и Дрогерија
Светислава Т. Окановића : Београд.

БРАЋА П. РАДОЈЛОВИЋИ

ГВОЖЂАРСКА ТРГОВИНА — БЕОГРАД

ИМАЈУ НА СТОВАРИШТУ СЛЕДЕЋУ
РОБУ ПРВОКЛАСНОГ КВАЛИТЕТА:

Ирских пећи, Карниша за завесе од ме-
синга и бакра у најновијим мустрама
американске шипке за ролетне, алата
воћарског, виноградарског и берберског
плавог и црвеног посуђа за кување, ноже-
ва, виљушака и кашика од праве алпаке.

10 = 1024020877
УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 45246

ВАРДАР

КАЛЕНДАР

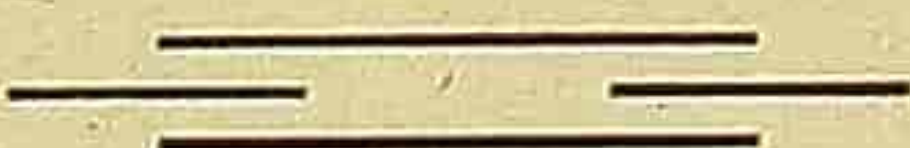
КОЛА СРПСКИХ СЕСТАРА

ЗА ПРОСТУ

1929

ГОДИНУ

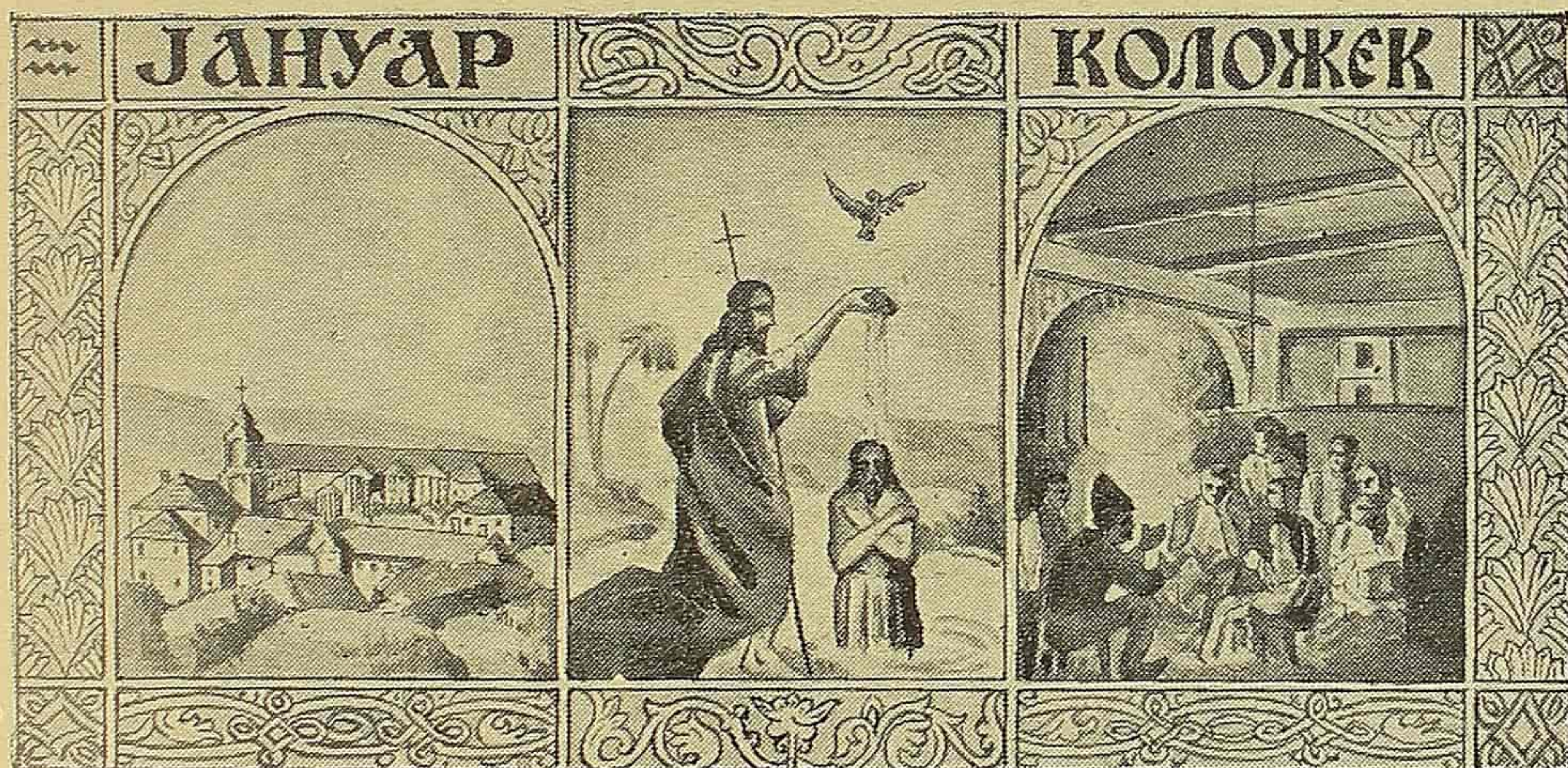
КОЈА ИМА 365 ДАНА

БЕОГРАД

Штампарија М. Карића — Краља Петра ул. бр. 57.

1928.

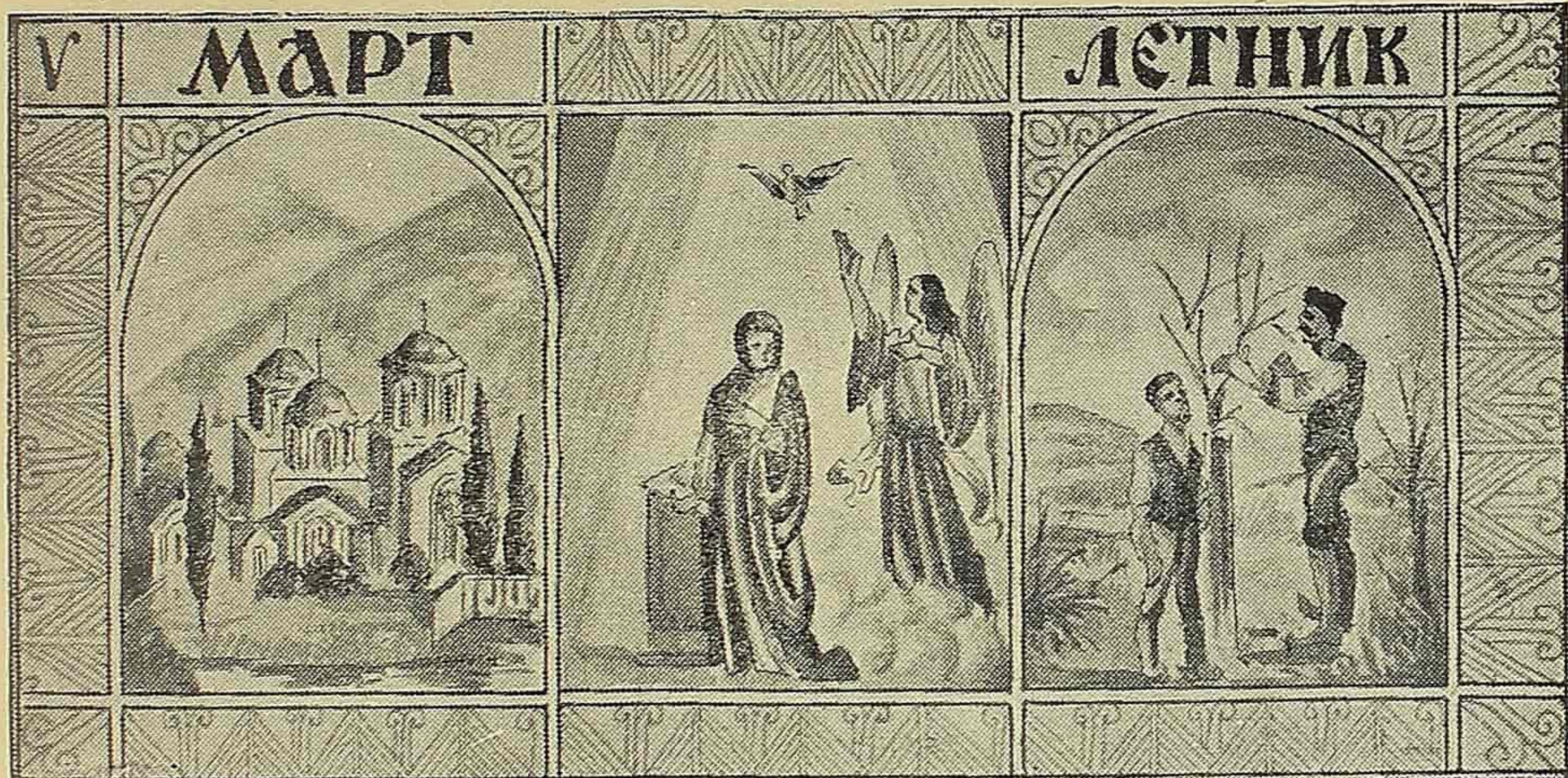

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Novi — za rimokatolike	
У	1	19	Мученик Бонифације	Nova Godina	Сунце Дани изл. зал. 1 7.36 4.42 5 7.34 4.47 10 7.30 4.53 15 7.25 5.00 20 7.19 5.08 25 7.14 5.18 —:— Мене месеца* ☿ 3. Последња четврт у 14.49 ч. ● 11. Млад месец у 23.13 ч. € 18. Прва четврт у 11.42 ч. ☼ 25. Пун месец у 13.13 ч.
С	2	20	Данило ар. срп.* Св. Иг. Бог.	Makarije	
Ч	3	21	Мученица Јулијана	Genoveva	
П	4	22	Вмученица Анастасија	Tit	
С	5	23	10 мученика критских	Telesfor	
Н. 31. Н. От. (пр. Рожд.) Гл. 6. На јут. Јев. вас. 9. Лит.: ап. з. 328; Јев. Мат. з. 1. (1, 1-25)					
Н	6	24	Мученица Евгенија (Оци)	Tri Kralja	
П	7	25	Рођење Ис. Христа (Божић)	Lucijan m.	
У	8	26	Други дан Божића	Lovrencije	
С	9	27	Велмуч. Архџ. Стефан	Severin	
Ч	10	28	20 хиљада мученика	Marcijan	
П	11	29	14 хиљада деце Витлејемске	Hitije	
С	12	30	Мученица Анисија	Arkadije	
Н. 32. (по Рожд.) Гл. 7. На јутр. Јев. Васкр. 10 На лит.: ап. з. 200; Јев. Мат. з. 4 (2, 13-23)					
Н	13	31	Преподобна Меланија	Grafira	
П	14	1	Обр. Госп. Н. Год. Васил. Вел.	Feliks	
У	15	2	Силвестер папа римски	Pavle pustinj.	
С	16	3	Малахије и Гордије	Marcel	
Ч	17	4	Евстатије арх. српски	Antonije	
П	18	5	Теопент и Теона (Кршт. дан)	Priska	
С	19	6	Богојављење	Kanutije	
Н. 33. (по Богојав.) Гл. 8. На јутр. Јев. васк. 11. На лит.; ап. з. 244; Јев. Мат. з. 8 (4, 12-17)					
Н	20	7	Сабор св. Јов. Крститеља	Fabije i Seb.	
П	21	8	Георгије и Емилијан	Agnica d. Marija	
У	22	9	Мученик Полијевкто	Vicentije	
С	23	10	Григорије еп. Нисијски	Venčanje Mar.	
Ч	24	11	Преподобни Теодосије	Timotije	
П	25	12	Мученица Татијана	Obr. Pavla	
С	26	13	Муч.: Ермил и Стратоник	Polikarp	
Н. 34. Гл. 1. На јут. јев. вас. 1. На Лит.: ап. з. 280 од пола; јев. Луке з. 93 (18, 35-43) и Јов.					
Н	27	14	Св. Сава арх. српски	Jovan Zlatoust	
П	28	15	Гаврило Лесновски, П. Т.	Margareta	
У	29	16	Апостола Петра Часне вериге	Franc. Sal.	
С	30	17	Антоније Велики	Martina d.	
Ч	31	18	Максим арх. српски А. Вел.	Petar Nolask	

* Оваквим словима штампана су имена српских светаца.

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Нови — за римокатолике		
П	1	19	Макарије Египћанин	Ignjatije	Сунце Дани изл. зал. 1 7.03 5.25 5 6.54 5.30 10 6.49 5.27 15 6.40 5.44 20 6.32 5.50 25 6.23 5.56 —:—	
С	2	20	Јевтимије Велики	Sretenje		
Н. 35. Гл. 2. На јут. јев. васк. 2. На Лит. ап. з. 200 ; јев. од Луке з. 91 (18, 18-27)						
Н	3	21	Максим Исповедник	Blazijus	Мене месеца ☽ 2. Последња четврт у 12,09 ч. ● 10. Млад месец у 14.35 ч. € 16. Прва четврт у 19.54 ч. ☼ 24. Пун месец у 16.58 ч.	
П	4	22	Ап. Тимотеј, Муч. Анастасије	Andrija		
У	5	23	Климент еп. анкирски	Agata		
С	6	24	Преподобна мати Ксенија	Doroteja		
Ч	7	25	Св. Григорије Богослов	Romualdo		
П	8	26	Преподобни Ксенофонт	Ivan od Mata		
С	9	27	Пренос мошт. Св. Јов. Злат.	Apologija		
Н. 36. Гл. 3. На јут. јев. васк. 3. На Лит. ап. з. 280 од пола; јев. од Луке з. 93 (18, 35-43)						
Н	10	28	Јеврем Сирин	Sholastika		☽ 2. Последња четврт у 12,09 ч. ● 10. Млад месец у 14.35 ч. € 16. Прва четврт у 19.54 ч. ☼ 24. Пун месец у 16.58 ч.
П	11	29	Пренос мошт. Св. Игњ. Богон.	Deziderije		
У	12	30	Три јерарха	Evlalija		
С	13	31	Бесребрн. и чудот.: Кир. и Јов.	Katarina		
Ч	14	1	Мученик Трифун	Valentin		
П	15	2	Сретење Господње	Anastasija		
С	16	3	Симеон Богопр. и пророч. Ана	Julijana d.		
Н. 37 (32) Гл. 4. На јут. јев. васк. 4. На Литур. ап. з. 285 ; јев. од Луке з. 94. (19, 1-10)						
Н	17	4	Исидор Пелусиот	Julijan	☽ 2. Последња четврт у 12,09 ч. ● 10. Млад месец у 14.35 ч. € 16. Прва четврт у 19.54 ч. ☼ 24. Пун месец у 16.58 ч.	
П	18	5	Мученица Агатија	Simon Bogoprимас		
У	19	6	Вукола еп. смирнски	Elavijan		
С	20	7	Преподобни Партеније	Elevterije		
Ч	21	8	Св. Сава II арх. срп. Т. С.	Eleonora		
П	22	9	Мученик Нићифор	Petrova slava		
С	23	10	Мученик Харалампије	Roman		
Н. Мит. и Фар. Гл. 5. На јут. јев. васк. 5. На Лит.: ап. з. 296; јев. од Луке з. 89 (18, 10-14)						
Н	24	11	Св. Ђорђе Кратовац	Mateja ap.	☽ 2. Последња четврт у 12,09 ч. ● 10. Млад месец у 14.35 ч. € 16. Прва четврт у 19.54 ч. ☼ 24. Пун месец у 16.58 ч.	
П	25	12	Милентије арх. Антиохијски	Valpurga		
У	26	13	Симеон Мироточ. (Немања)	Viktorin		
С	27	14	Препод. Авксентије и Кирило	Aleksandar		
Ч	28	15	Апостол Онисим	Leander		

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Novi — za rimokatolike
------	------	-------	---------------------------------	------------------------

П	1	16	Мученик Памфил и др.	Albin
С	2	17	Теодор Тирон	Simplicije

Н. Бл. Сина. Гл. 6. На јут. јев. вос. 6. На Лит. ап. з. 135; јев. од Мат. з. 79 (15. 11-32)

Н	3	18	Лав папа римски	Kunigunda
П	4	19	Апостол Архип	Kazimir
У	5	20	Лав епископ Катански	Fridrih
С	6	21	Преп. Тимотеј и Евстастије	Fridolin
Ч	7	22	Проглас Срп. Краљевине	Toma Akvinat
П	8	23	Поликарп епископ Смирнски	Jovan Bogoslov
С	9	24	I и II налаз главе Јов. Крстит	Franciska

Н. Месоп. Гл. 7. На јут. јев. вос. 7. На Лит. ап. з. 140; јев. од Мат. з. 106 (25, 31-46)

Н	10	25	Тарасије арх. цариградски	40 mučenika
П	11	26	Порфирије еп. газки	Evlogije
У	12	27	Прокопије Декаполит	Grigorije V
С	13	28	Василије и Нестор	Nicefor
Ч	14	1	Мученица Евдоксија	Matilda
П	15	2	Теодот еп. Киринејски	Longin
С	16	3	Евтропије и Клеоник	Kirijak

Н. Бела—Сироп. Гл. 8. На јут. јев. вос. 8 На Лпт. ап. з. 112; јев. од Мат. з. 17 (6, 14-21)

Н	17	4	Препод. Герасим (Беле пок.)	Patricije
П	18	5	Мученик Конон (Вел. пост)	Ćirilo
У	19	6	42 мученика у Амореји	Josif Zaručnik
С	20	7	Василије Јефрем и Евгеније	Joakim
Ч	21	8	Теофилакт еп. Никомидијски	Benedikt
П	22	9	40 муч. у Севаст. (Младенци)	Oktavij kralj
С	23	10	Муч. Кодр. и др. (Тод. Суб.)	Oton

Н. Чиста. Гл. 1 На јут. јев. вас. 9. На Лит. ап. з. 329; јев. од Јов. з. 5 (1, 43-51)

Н	24	11	Софроније патр. јерусалим.	Arhang. Gavriilo
П	25	12	Исповедник Теофан	Blagovesti
У	26	13	Прен. мошти Нић. пат. цар.	Emanuil
С	27	14	Преподобни Венедикт	Rupert
Ч	28	15	Мученик Агатије и др.	Guntram
П	29	16	Муч. Савин и Трофим	Evstatije
С	30	17	Алексије Божји човек	Viktor m.

Н. Пач. Гл. 2. На јут. јев. васк. 10. На Лит. ап. з. 304; јев. од Марка з. 7. (2, 1-12)

Н	31	18	Кирило арх. јерусалимски	Uskrs
---	----	----	--------------------------	--------------

Сунце

Дани	изл.	зал.
1	6:17	6:02
5	6:08	6:07
10	5:58	6:15
15	5:48	6:21
20	5:40	6:27
25	5:20	6:23

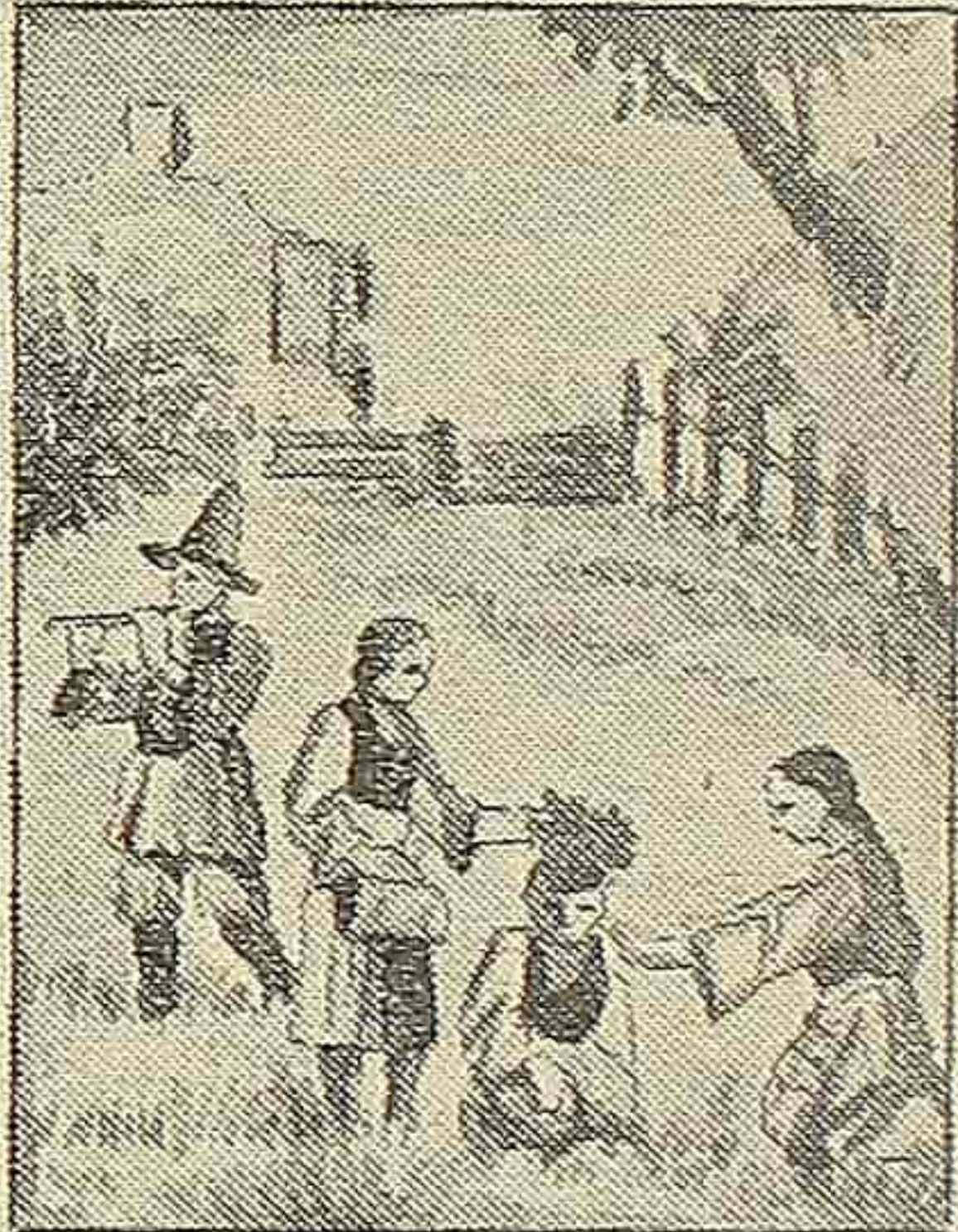
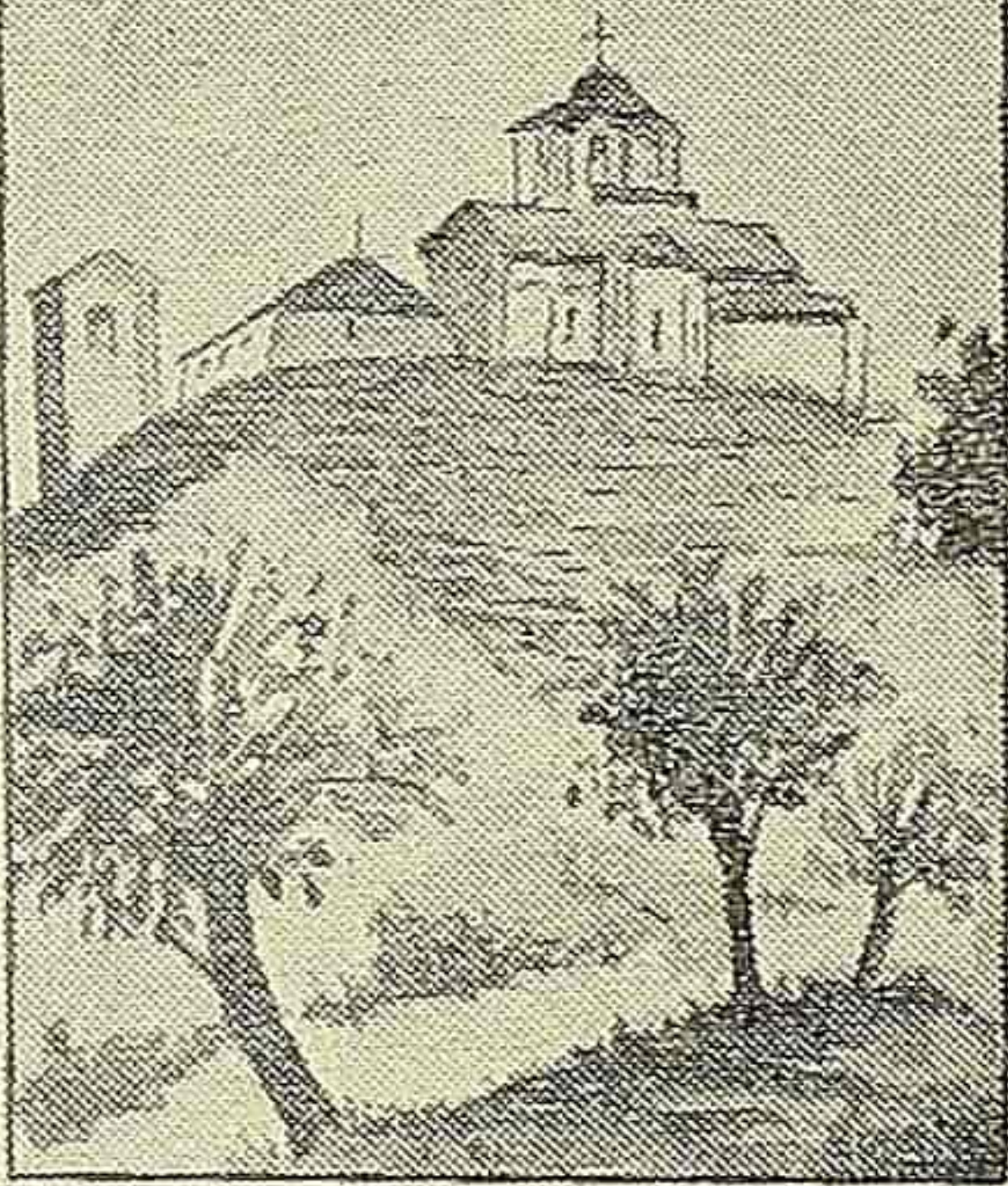
Мене месеца

- ☾ 4. Последња четврт у 9:14 ч.
- 11. Млад месец у 13:33 ч.
- € 18. Прва четврт у 4:59 ч.
- ☉ 25. Пун месец у 21:43 ч.

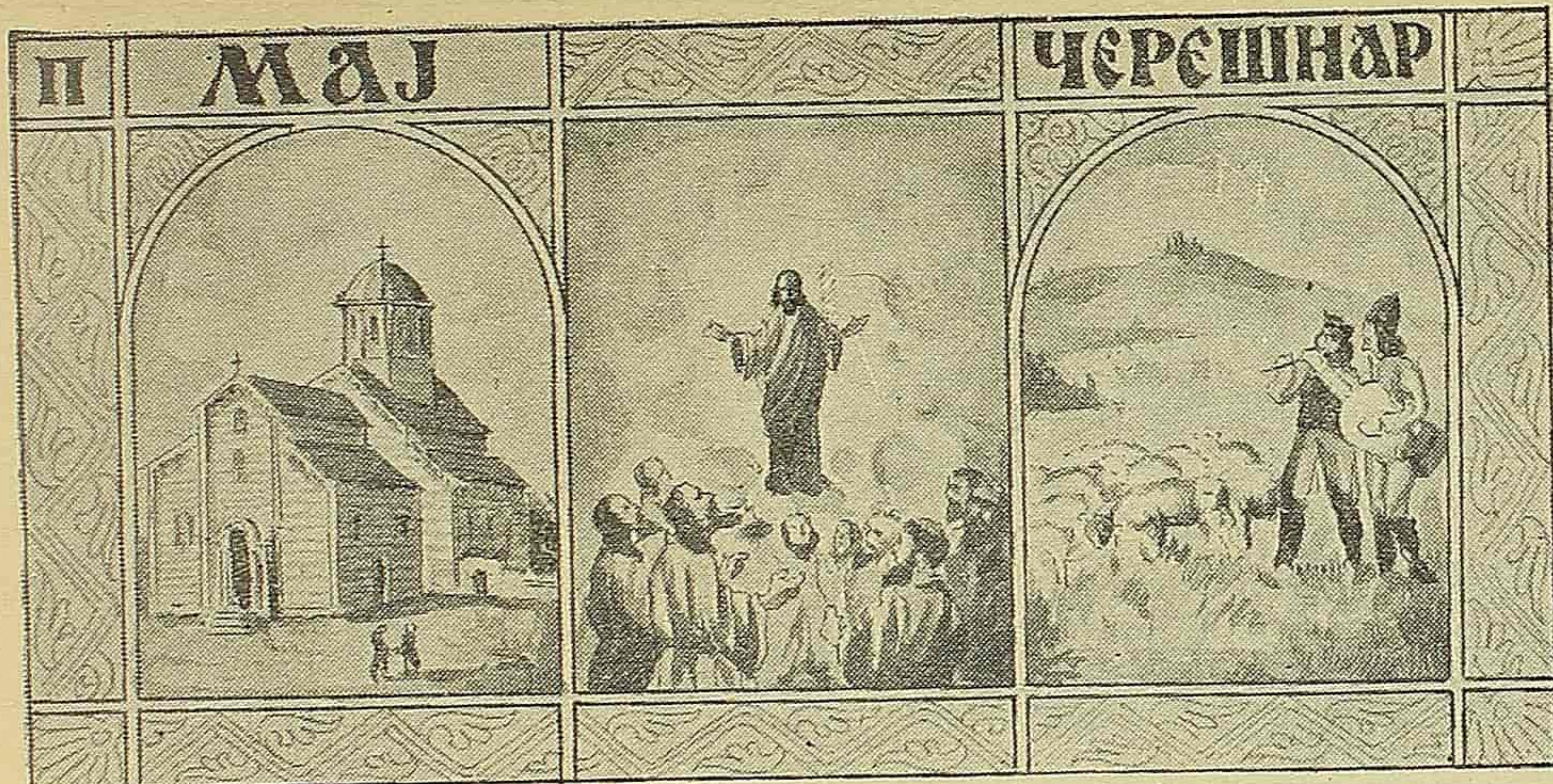
8

АПРИЛ

БИЉАР

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Novi — za rimokatolike	
П	1	19	Мученици: Хрисант и Дарије	Uskršnji Ponedeljak	Сунце Дани изл. зал. 1 5.18 6.41 5 5.11 6.46 10 5.03 6.52 15 4.55 6.59 20 4.48 7.05 25 4.41 7.11 —:— Мене месеца ☾ 3. Последња четврт у 2.10 ч. ● 9. Млад месец у 22.47 ч. € 16. Прва четврт у 15.26 ч. ☼ 25. Пун месец у 14.45 ч.
У	2	20	Муч.: Јован и Сергије	Franja P.	
С	3	21	Јаков Исповедник	Rihard	
Ч	4	22	Василије Анкирски	Isidor	
П	5	23	Никон и 200 ученика	Vincencije	
С	6	24	Захарије и Артемије	Alberto bl.	
Н. Крстопокл. Гл. 3. На јутр. јев. вас. 11 и Луке з. 4. На Лит. ап. з. 311; јев. Марка з. 37.					
Н	7	25	Благовести	Dionisije	
П	8	26	Сабор Архистратига Гаврила	Makarije	
У	9	27	Матрона Солунска	Marija Kleopa	
С	10	28	Иларион и Стеван	Jezekilj	
Ч	11	29	Преп. Марко и ђак. Кирил	Leon	
П	12	30	Јован Лествичник	Julije	
С	13	31	Чудотворац Ипатије	Hermeneglid	
Н. Средоп. Гл. 4. На јутр. јев. васк. 1. На Лит. ап. з. 314; јев. од Марка з. 40 (9, 17-31)					
Н	14	1	Марија Египћанка	Ludvina	
П	15	2	Чудотворац Тит	Kalist	
У	16	3	Никола Исповедник	Evkratida	
С	17	4	Преп. Јос. и Георг. (I бденије)	Rudolf	
Ч	18	5	Теодул и Агатапод	Apolonije	
П	19	6	Евтихије патр. цар. (II бден.)	Krescenije	
С	20	7		Agnesa	
Н. Глувн. Гл. 5. На јут. јев. васк. 2. На Лит. ап. з. 321 од пола; од Марка з. 47. (10, 33-45)					
Н	21	8	Георгије еп. Мелитински	Anzelm	
П	22	9	Ап.: Иродион, Агаф, Рут, и др.	Soter	
У	23	10	Мученик Евпсихије	Alberto	
С	24	11	Муч. Терентије и Помпије	Fidelis	
Ч	25	12	Исповедник Василије	Jev. Marko	
П	26	13	Св. мученик Артемон	Kletu	
С	27	14	Мартин Исповедник	Zita	
Н. Цветна. На јутр. јев. од Матеја з. 83. На Лит. ап. з. 247; јев. од Јована з. 41 (12, 1-18)					
Н	28	15	Цвети	Vitalis	
П	29	16	Муч.: Агапија, Ирина и Хија	Petar mučenik	
У	30	17	Симеон Персидски	Katarina	

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Нови — за римокатолике
------	------	-------	---------------------------------	------------------------

С	1	18	Јован уч. Григ. Декаполита	Filip
Ч	2	19	Јов. Верхопешт. (В. Бденија)	Anastasije
П	3	20	Велики Петак	Obretenije †
С	4	21	Јануарије и др.	Florijan

Н. Свет. На Лит.: ап. з. 1.; јев. од Јов: з. 1. (1, 1-17). На веч. јев. од Јов. з. 65

Н	5	22	Васкрсење Христово — Ускрс	Pije V
П	6	23	Други дан Ускрса, Бурђев дан	Jovan iz Dam.
У	7	24	Трећи дан Ускрса	Stanislav
С	8	25	Апостол и јеванђелист Марко	Mihailo
Ч	9	26	Василије еп. Амасијски	Spasovo
П	10	27	Спаљ. мошти Св. Саве*)	Antonin
С	11	28	Јасон и Сосипатор	Mamerto

Н. Томина. На јут. јев. од Мат. з. 116. На Лит. ап. з. 14; јев. од Јов. з. 65 (20, 19-25)

Н	12	29	Василије Острошки	Pankracije
П	13	30	Ап. Јаков брат Јована Богосл.	Servacije
У	14	1	Пророк Јеремија	Bonifacije
С	15	2	Атанасије Александријски	Isidor
Ч	16	3	Мученици: Тимотије и Мавро	Ivan Nepom.
П	17	4	Мученица Пелагија	Paskal isp.
С	18	5	Мученица Ирина	Venancije

Н. Мироносица. На јут. јев. од Марка з. 71. На Лит. ап. з. 16, јев. од Марка з. 69.

Н	19	6	Многострадални Јов.	Silazak Sv. Duha
П	20	7	Знамење часнога Крста	Duhovski Ponedeonik
У	21	8	Апостол и јеванђелист Јован	Konstantin V
С	22	9	Пренос моштију Св. Николе	Jelena carica
Ч	23	10	Апостол Симон Зилот	Tjelovo
П	24	11	Св. Ђирило и Метод Никод.	Jovanka
С	25	12	Елифаније и Герман	Urban

Н. Раслаб. На јут. јев. од Луке з. 112. На Лит. ап. з. 23; јев. од Јов. з. 14 (5, 1-15)

Н	26	13	Мученица Гликерија	Filip Neri
П	27	14	Мученик Исидор	Marija m.
У	28	15	Пахомије Велики	German
С	29	16	Преподобни Теодор	Maksimuz
Ч	30	17	Апостол Андроник	Feliks I
П	31	18	Мученик Теодот	Petronela

Сунце

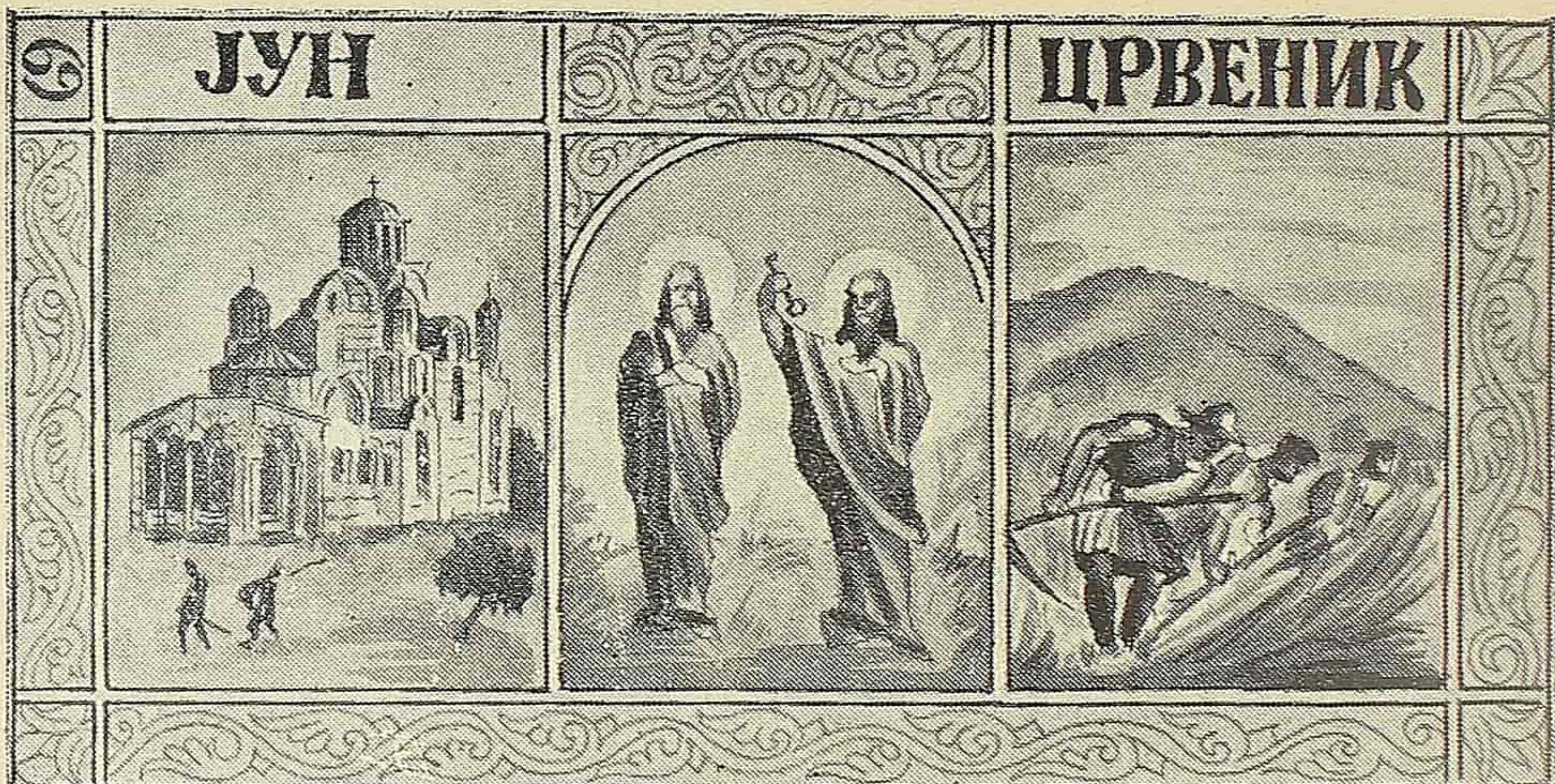
Дани	изл.	зал.
1	4:33	7:18
5	4:29	7:21
10	4:25	7:28
15	4:21	7:33
20	4:18	7:37
25	4:17	7:40

— : —

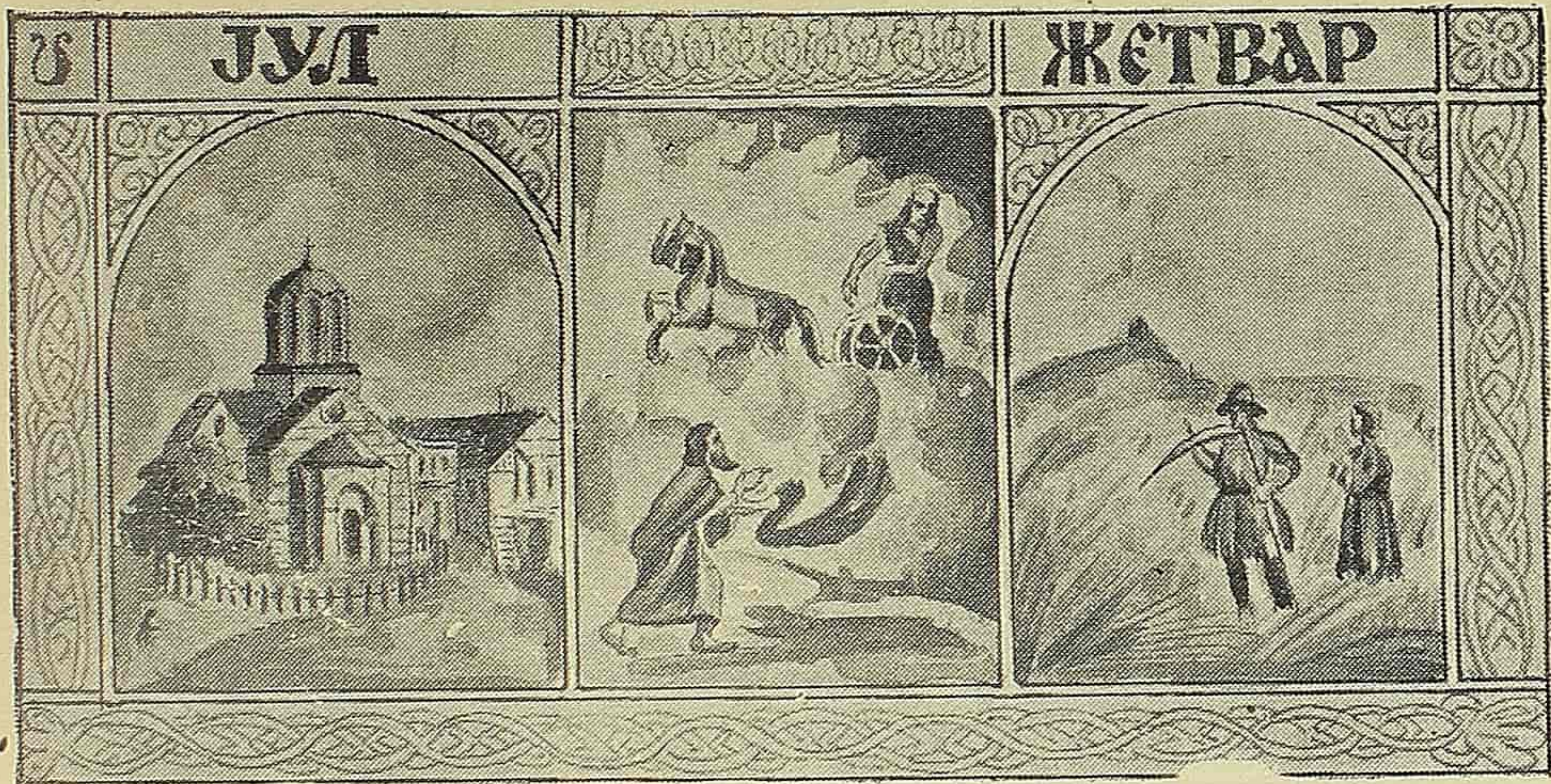
Мене месеца

- ☾ 2. Последња четврт у 14:52 ч.
- 9. Млад месец у 6:55 ч.
- ☾ 16. Прва четврт у 3:35 ч.
- ☼ 24. Пун месец у 7:01 ч.
- ☾ 31. Последња четврт у 23:46 ч.

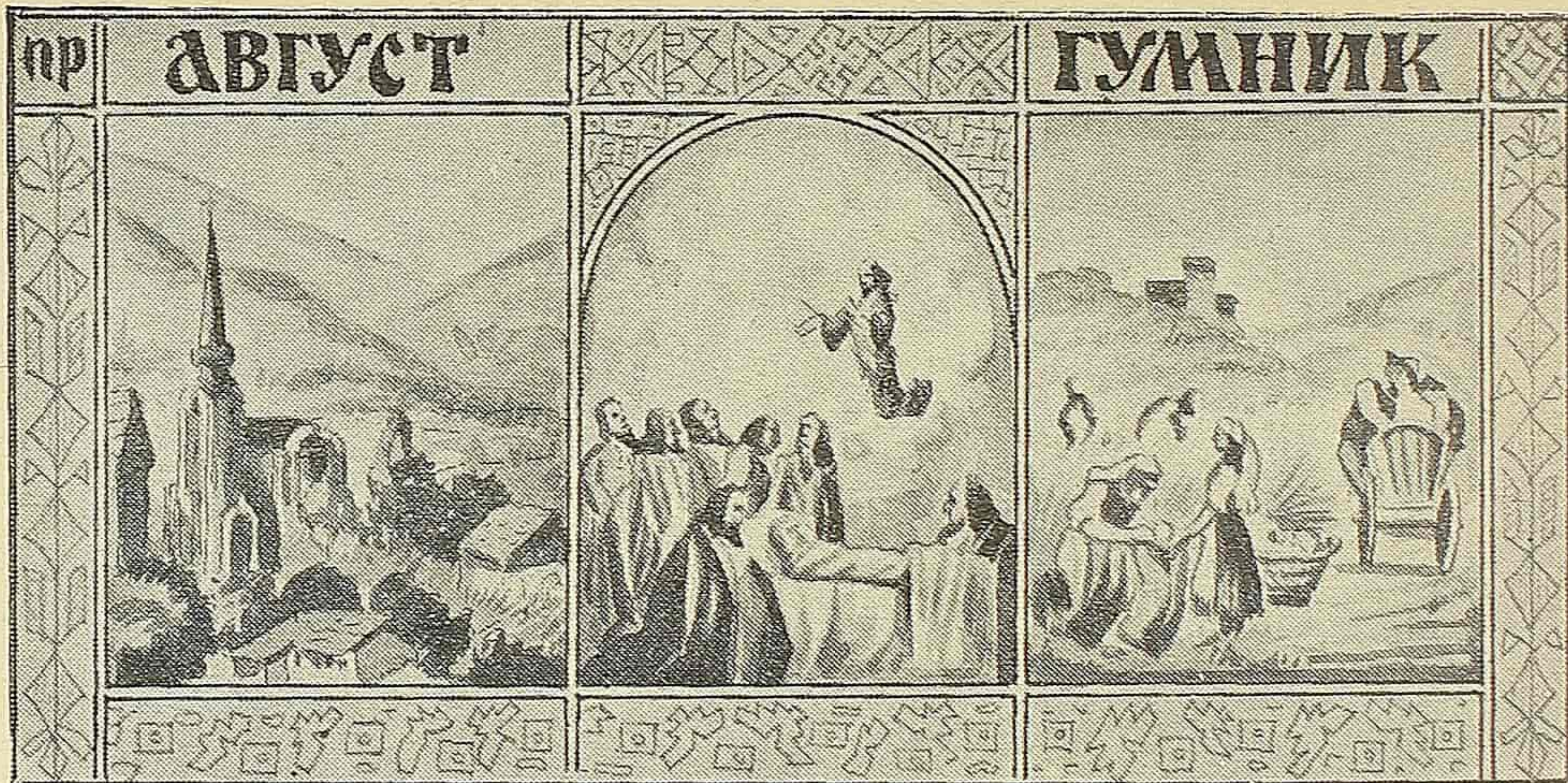
*) На Врачару, на месту где је сада мала црква Св. Саве и на коме ће се месту подићи храм-споменик Св. Саве

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Nov — за rimokatolike		
С	1	19	Патрикије еп. пруски	Nikodim	Сунце Дани изл. зал. 1 4.15 7.45 5 4.16 7.46 10 4.16 7.48 15 4.18 7.48 20 4.20 7.48 25 4.25 7.47	
Н. Самарјанке. На јутр. јев. Јована з. 63. На Лит. ап. з. 28. јев. Јов. з. 12 (4, 5-42)						
Н	2	20	Мученик Талалеј	Erazmo	—:— Мене месеца ● 7. Млад месец у 14.28 ч. ☽ 14. Прва четврт у 17.38 ч. ☾ 22. Пун месец у 21.34 ч. € 20. Последња четврт у 6.01 ч.	
П	3	21	Цар Константин и цар. Јелена	Klotilda		
У	4	22	Св. Јован Владимир	Kvirin		
С	5	23	Михаило епископ Синодски	Bonifacije		
Ч	6	24	Симеон на Дивној Гори	Norbert		
П	7	25	III нал. главе Јована Крстит.	Robert		
С	8	26	Апостол Карп	Medardus		
Н. Слепога. На јутр. јев. Јована з. 64. На Лит. ап. з. 38; јев. Јована з. 34 (9, 1-39)						
Н	9	27	Мученик Терапонт	Kolumban	● 7. Млад месец у 14.28 ч. ☽ 14. Прва четврт у 17.38 ч. ☾ 22. Пун месец у 21.34 ч. € 20. Последња четврт у 6.01 ч.	
П	10	28	Никола еп. Халкидонски	Margareta		
У	11	29	Мученик Теодосије	Varnava		
С	12	30	Преподобни Исак Далматски	Ivan Sahagun		
Ч	13	31	Вознесење Господње	Antonlje Padov.		
П	14	1	Јустин Философ	Vasilije Veliki		
С	15	2	Нићифор Исповедник	Bitus		
Н. Св. Отаца. На јутр. јев. Јовара з. 66. На Лит. ап. 44; јев. Јована з. 56 (17, 1-13)						
Н	16	3	Мученик Лукилијан	Ivan Franc.		● 7. Млад месец у 14.28 ч. ☽ 14. Прва четврт у 17.38 ч. ☾ 22. Пун месец у 21.34 ч. € 20. Последња четврт у 6.01 ч.
П	17	4	Митрофан пат. цариградски	Rajner		
У	18	5	Петар Коришки	Marcelin		
С	19	6	Чудотв. Висарион и Текла	Gervasije		
Ч	20	7	Теодот еп. Анкирски	Silverija		
П	21	8	Теодор Стратилат	Alojzije		
С	22	9	Кирил еп. Алекс. (Задушнице)	Pavlis		
Н. Тројичка. На јутр. јев. Јована з. 65. На Лит. ап. з. 3. јев. Јов. з. 27 (7; 38-52 и 8, 12)						
Н	23	10	Силазак Св Духа-Св. Тројица	Ivan Horvat	● 7. Млад месец у 14.28 ч. ☽ 14. Прва четврт у 17.38 ч. ☾ 22. Пун месец у 21.34 ч. € 20. Последња четврт у 6.01 ч.	
П	24	11	Други дан Духова	Rodjenje Jov. Krstitelja		
У	25	12	Трећи дан Духова	Prosper		
С	26	13	Мученица Акилина	Ivan i Pavao		
Ч	27	14	Пророк Јелисеј	Vladislav K.		
П	28	15	Вмуч. Кн. Лазар — Видов дан	Vidov dan		
С	29	16	Чудотворац Тихон	Petar i Pavle		
Н. 1. (По Дух.) Св. Светих. Гл. 8. На јутр. јев. васк. 1. На Лит. ап. з. 330; јев. Мат. з. 38						
Н	30	17	Муч: Мануил, Савел (П. покл.)	Spomen Pavlov		

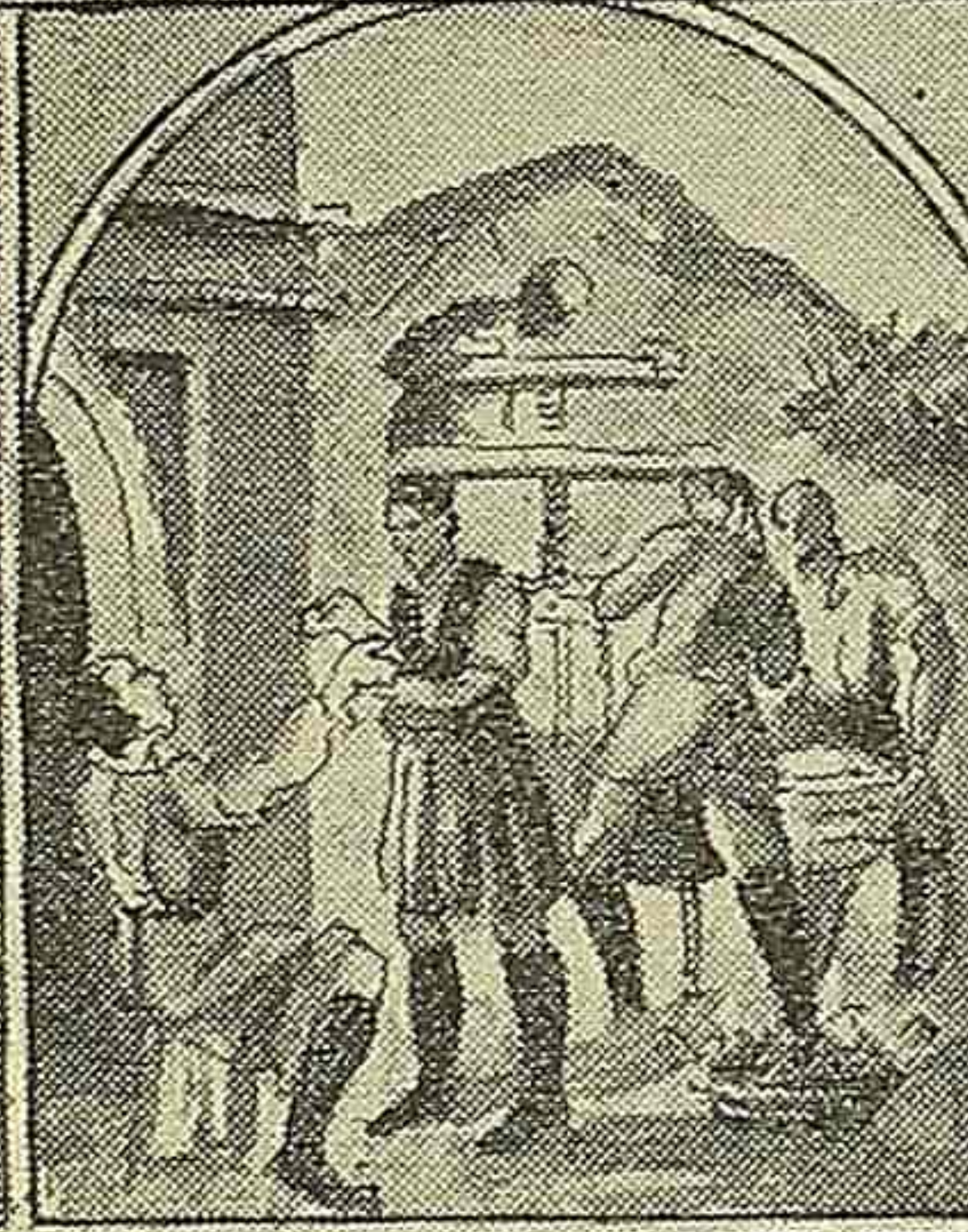
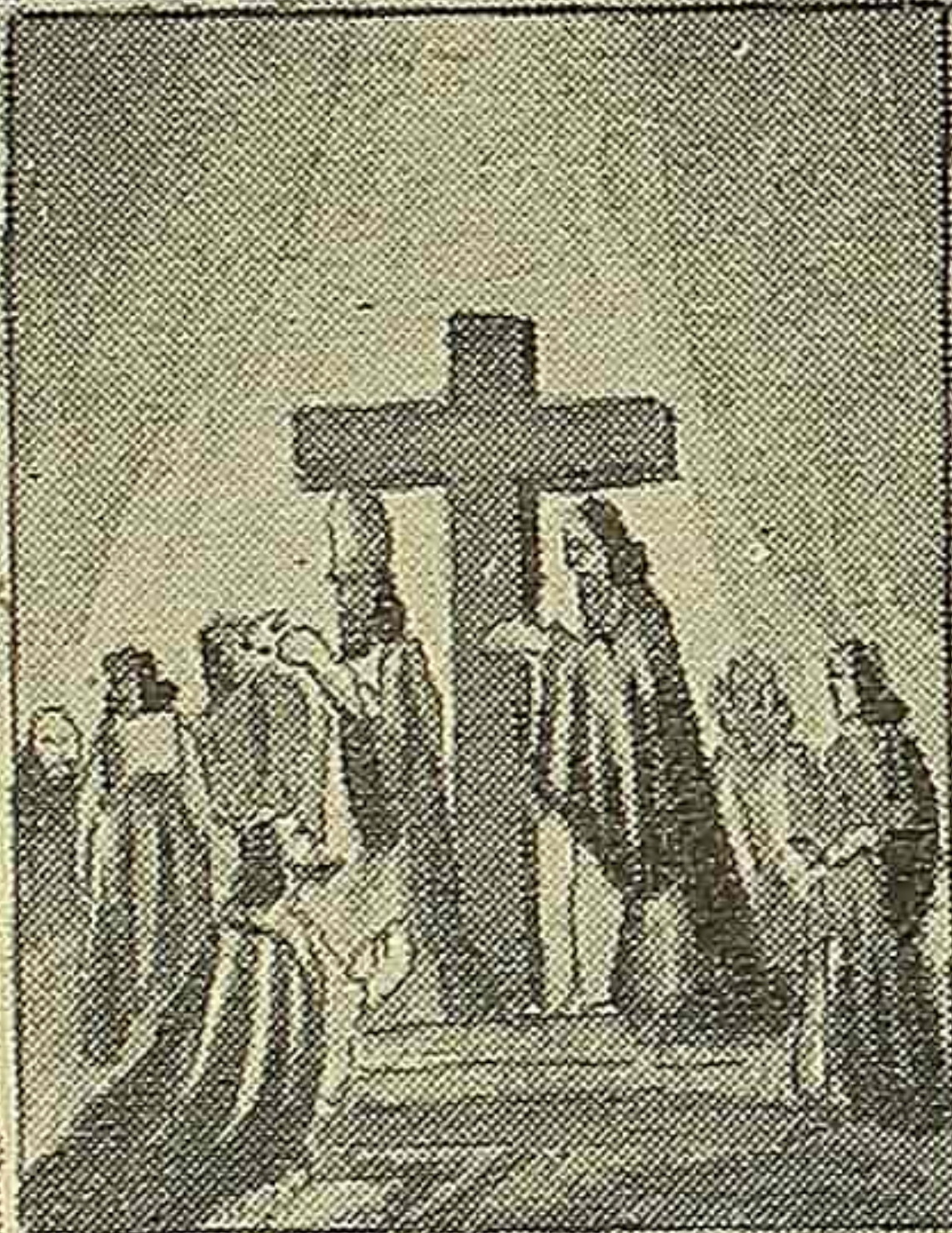
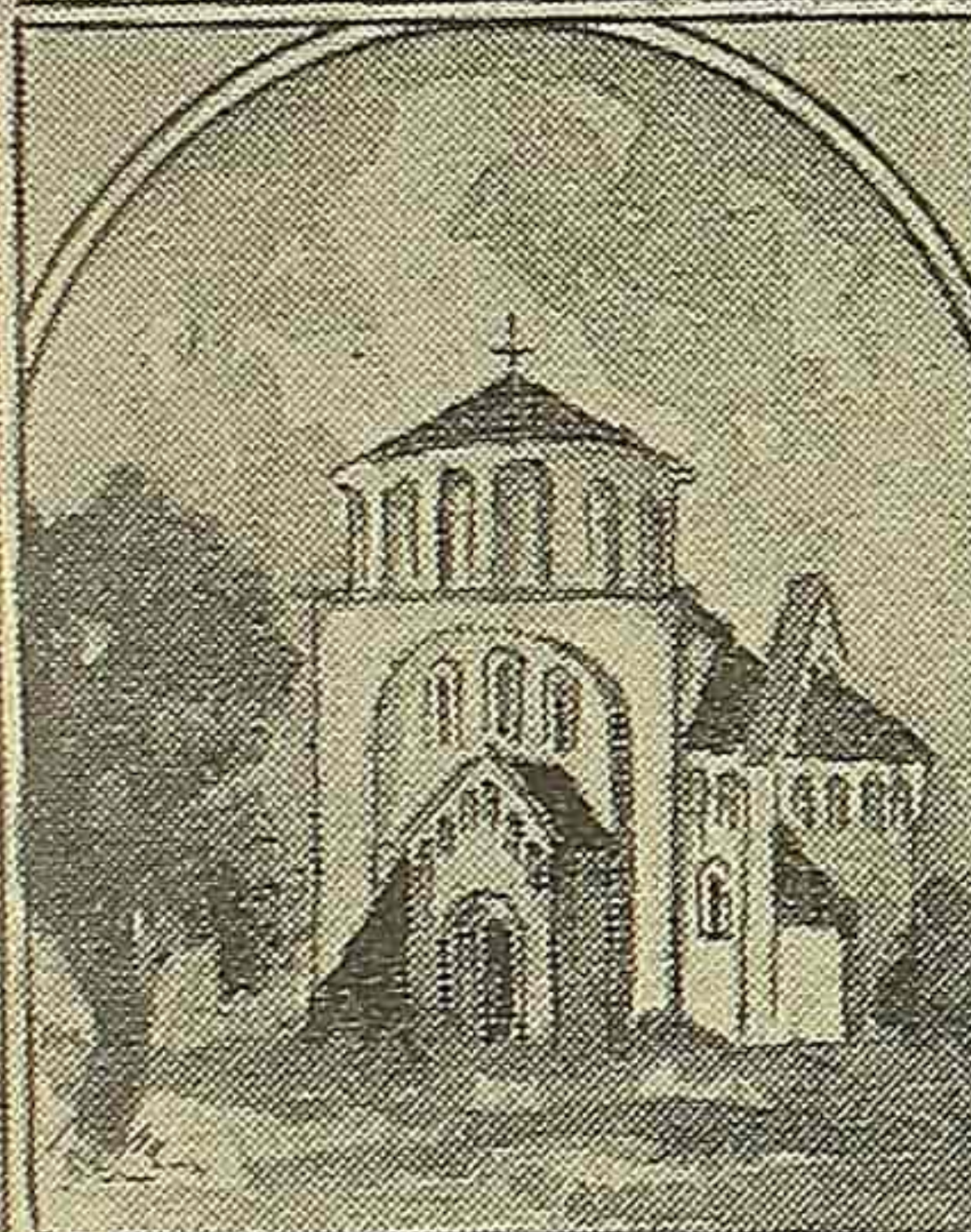
Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Novi — za rimokatolike	
П	1	18	Мучен. Леонтије (<i>Пеш. пост</i>)	Teobald	Сунце Дани изл. зал. 1 4.29 8.43 5 4.33 7.40 10 4.40 7.35 15 4.43 7.30 20 4.49 7.24 25 4.51 7.17 —:— Мене месеца ● 6. Млад месец у 22.42 ч. ☾ 14. Прва четврт у 9.42 ч. ☽ 22. Пун месец у 9.58 ч. ☾ Последња четврт у 10.56 ч.
У	2	19	Апостол Јуда брат Господњи	Pohodjenj. Bogorod.	
С	3	20	Наум Охридски	Heliodor	
Ч	4	21	Јулијан из Тарса	Urlih	
П	5	22	Евсевије еп. Самосатски	Ćiril i Metodije	
С	6	23	Мученица Агрипина	Isaije pror.	
Н. 2. Гл. 1. На јут. јев. васк. 2. На Лит.: ап. з. 81 пола; јев. од Јов. з. 9. (4, 18-23) и Луке з. 1					
Н	7	24	Рођ. Јов. Крст. — Ивањ-дан	Vilbalda	
П	8	25	Мученица Февронија	Elizabeta	
У	9	26	Преподобни Давид	Viktorija	
С	10	27	Преподобни Сампсон	Amalija	
Ч	11	28	Пренос мошт. Кира и Јована	Pij I papa	
П	12	29	Апостоли Петар и Павле	Hajnrih	
С	13	30	Сабор 12 апостола	Margarita	
Н. 3. Гл. 2. На јут. јев. васк. 3. На Лит. ап. з. 88; јев. од Матеја з. 18 (6, 22-33)					
Н	14	1	Врачи Козма и Дамјан	Bonavent	
П	15	2	Прен. хаљ. Богор. у Влахерно	Rastanak ap.	
У	16	3	Мученик Јакинт	Marija	
С	17	4	Андреј арх. Критски	Aleksije	
Ч	18	5	Атанасије Атонски	Kamilo	
П	19	6	Сисој Велики	Aurelije	
С	20	7	Преп. Тома и Акакије	Prorok Ilja	
Н. 4. Гл. 3. На јут. јев. васк. 4. На Лит. ап. зач. 93; јев. од Матеја зач. 25. (8, 5-13)					
Н	21	8	Вмученик Прокопије	Danilo prep.	
П	22	9	Свмученик Панкратије	Marija M.	
У	23	10	45 мученика у Никополу	Apolinar	
С	24	11	Муч. Еуфимија и Олга	Hristina	
Ч	25	12	Муч. Прокло и Иларије	Apostol Jakov	
П	26	13	Сабор архангела Михаила	Ana i d. M.	
С	27	14	Апостол Акила	Pantelija	
Н. 5. Гл. 4. На јут. јев. васк. 5. На Лит. ап. з. 103; јев. од Матеја з. 28 (8, 28-9, 1-8)					
Н	28	15	Муч.: Кирик и Јулита	Inokentije I.	
П	29	16	Мученик Антиноген	Marta	
У	30	17	Вмуч. Марина (<i>Огњ. Марија</i>)	Abdonis	
С	31	18	Муч. Јакинт. и Емилијан	Ignjat Lojola	

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Нови — за rimokatolike		
Ч	1	19	Св. Ст. Лазаревић д. срп. *)	Časne verige	Сунце Дани изл. зал. 1 5:02 7:03 5 5:07 7:00 10 5:19 6:53 15 5:19 6:44 20 5:25 6:35 25 5:31 6:24 —:—	
П	2	20	Пророк Илија	Porcijunkula		
С	3	21	Симеон и пророк Језекиљ	Avgustin		
Н. 6. Гл. 5. На јут. јев. васк. 6. На Лит. ап. з. 110; јев. од Матеје з. 29 (9, 1-8)						
Н	4	22	Марија Магдалина (<i>Бл. Мар.</i>)	Dominik	Мене месеца ● 5. Млад месец у 7:59 ч. € 13. Прва четврт у 3:23 ч. ☉ Пун месец у 8:36 ч. ☾ 27. Последња четврт у 3:55 ч.	
П	5	23	Муч. Трофим, Теофил и др.	Marija sn.		
У	6	24	Мученица Христина	Преображење		
С	7	25	Успеније св. Ане мат. Б.	Kajetan		
Ч	8	26	Св. мученик Ермолај	Kirijak		
П	9	27	7 числ. Кл. Охрид. Св. Пант.	Roman		
С	10	28	Ап. и ђак. Прохор и Никинор	Lovrencije		
Н. 7. Гл. 6. На јут. јев. воск. 7. На Лит.: ап. з. 116; јев. од Матеја з. 33 (9, 27-35)						
Н	11	29	Мученик Калиник	Suzana		
П	12	30	Мати Ангелина десп. срп.	Klara		
У	13	31	Прав. Евдоким (<i>Госп. покл.</i>)	Hipolit		
С	14	1	Нал. ч. † св. 7 муч. Макавеји	Evsevije		
Ч	15	2	Пренос моштију архђ. Стеф.	Velika Gospođa		
П	16	3	Преп. Исакије, Далматије и др.	Rohus		
С	17	4	7 деце у Ефесу	Liberat		
Н. 8. Гл. 7. На јут. јев. васк. 8. На Лит.: ап. з. 124; јев. од Мат. з. 58 (14, 14-22)						
Н	18	5	Мученик Евсигније	Jelena car.	*) Св. Стеван Лазаревић канонизиран је и први пут прослављен на дан 19. јула (с. к.) 1927. г. у Саборној београдској цркви.	
П	19	6	Преображење Господње	Ludvig		
У	20	7	Мученик Дометије	Bernardo		
С	21	8	Емилијан исповедник	Franciska		
Ч	22	9	Апостол Матеја	Timotije		
П	23	10	Архиђакон Лаврентије	Filip		
С	24	11	Архиђакон Евпло	Vartolomei		
Н. 9. Гл. 8. На јут. јев. васк. 9. Не Лит.: ап. з. 128; јев. од Мат. з. 59 (14, 22-34)						
Н	25	12	Фотије и Аникита	Ludvik		
П	26	13	Максим Исповедник	Pelagija		
У	27	14	Пророк Михеј	Josif		
С	28	15	Велика Госпођа	Avgustin		
Ч	29	16	Јоаким Осоговски	Usek. Jovana		
П	30	17	Мученик Мирон	Roza		
С	31	18	Муч: Флор, Јован	Rajmund		

СЕПТЕМБАР

ГРОЗДОБЕР

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Novi — za katolike
Н. 10. Гл. 1. На јутр. јев. васк. 10. На Лит. ап. з. 131; јев. Матеја з. 72 (17, 14-23)				
Н	1	19	Андрија Стратилат	Egidije
П	2	20	Пророк Самуило	Zenon
У	3	21	Апостол Тадија	Serafina
С	4	22	Мученик Агатоник	Rozalija
Ч	5	23	Мученик Луп	Viktorin
П	6	24	Рођење Њ. В. Престол. Петра	Rodj. Nj. V. Pr. Petra
С	7	25	Апостоли: Вартоломеј и Тит	Regina
Н. 11. Гл. 2. На јутр. јев. васк. 11. На Лит. ап. з. 141; јев. Матеја з. 77. (18, 23-33)				
Н	8	26	Андријан и Наталија	Mala Gospodja
П	9	27	Преподобни Пимен	Gorgonije
У	10	28	Мојсеј Мурин	Nikola
С	11	29	Усековање гл. Јована Крстит.	Avram praotac
Ч	12	30	Сабор срп. просв. Ал. Нев.	Gvido
П	13	31	Полагање појаса Богородице	Mavrikije
С	14	1	Симеон Столпник (Ц. н. год.)	Krstov dan
Н. 12. Гл. 3. На јутр. Јев. васк. 1. На Лит. ап. з. 158; јев. Матеја з. 79 (19, 16-26)				
Н	15	2	Мученик Мамонт	Katarina
П	16	3	Јанићије II, први патр. срп.	Ludmila
У	17	4	Мученик Вавила и пр. Мојсије	Kornelija
С	18	5	Захарије и Јелисавета	Toma
Ч	19	6	Мученик Евдокије	Januarije
П	20	7	Мученик Созонт	Evstatije
С	21	8	Мала Госпођа	Ap. Matej
Н. 13. (Пред Крстов дан) Гл. 4. На јутр. јев. васк. 2. На Лит. ап. з. 215; јев. Јована з. 9				
Н	22	9	Јоаким и Ана род. Богородице	Mavricije
П	23	10	Муч. Минод. Митрод. и Нимф.	Tekla
У	24	11	Преподобна Теодора	Bl. dj. Marija
С	25	12	Свмученик Автоном	Kleopa
Ч	26	13	Мученик Корнилије	Kiprijan
П	27	14	Крстов дан	Kuzma i Damjan
С	28	15	Велмученик Никита	Većeslav
Н. 14. (По Крстов дану) Гл. 5. На јутр. јев. васк. 3. На Лит. ап. з. 203; јев. Марка з. 37.				
Н	29	16	Велмученица Еуфемија	Arh. Mihailo
П	30	17	Мученица Софија и 3 кћери	Jeronim

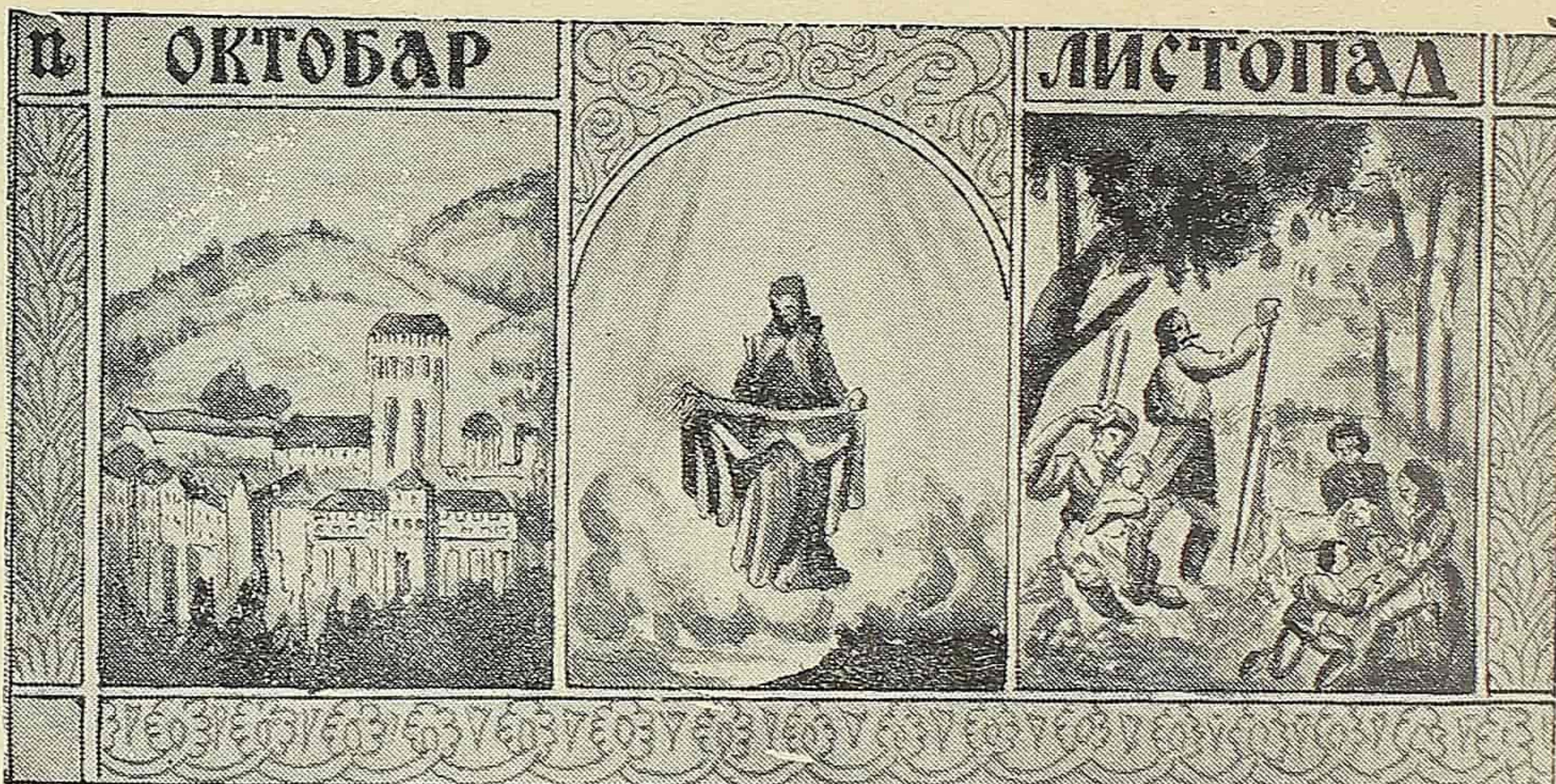
Сунце

Дани	изл.	зал.
1	5:33	6:13
5	5:43	6:06
10	5:50	5:56
15	5:56	5:46
20	6:01	5:38
25	6:08	5:28

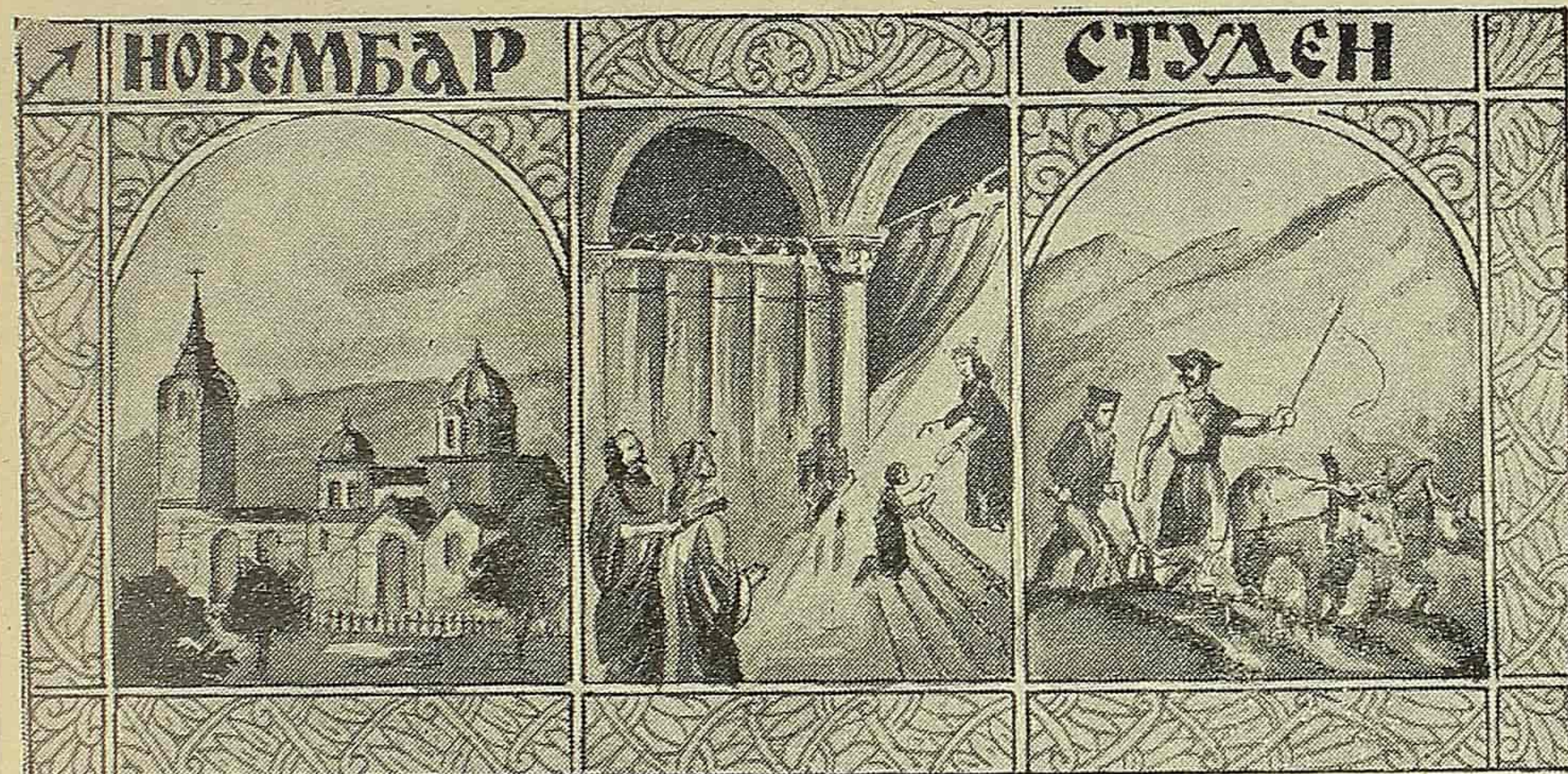
—:—

Мене месеца

- 3. Млад месец у 9:28 ч.
- ☾ 11. Прва четврт у 21:33 ч.
- ☉ 19. Пун месец у 6:14 ч.
- ☾ 25. Последња четврт у 22:16 ч.

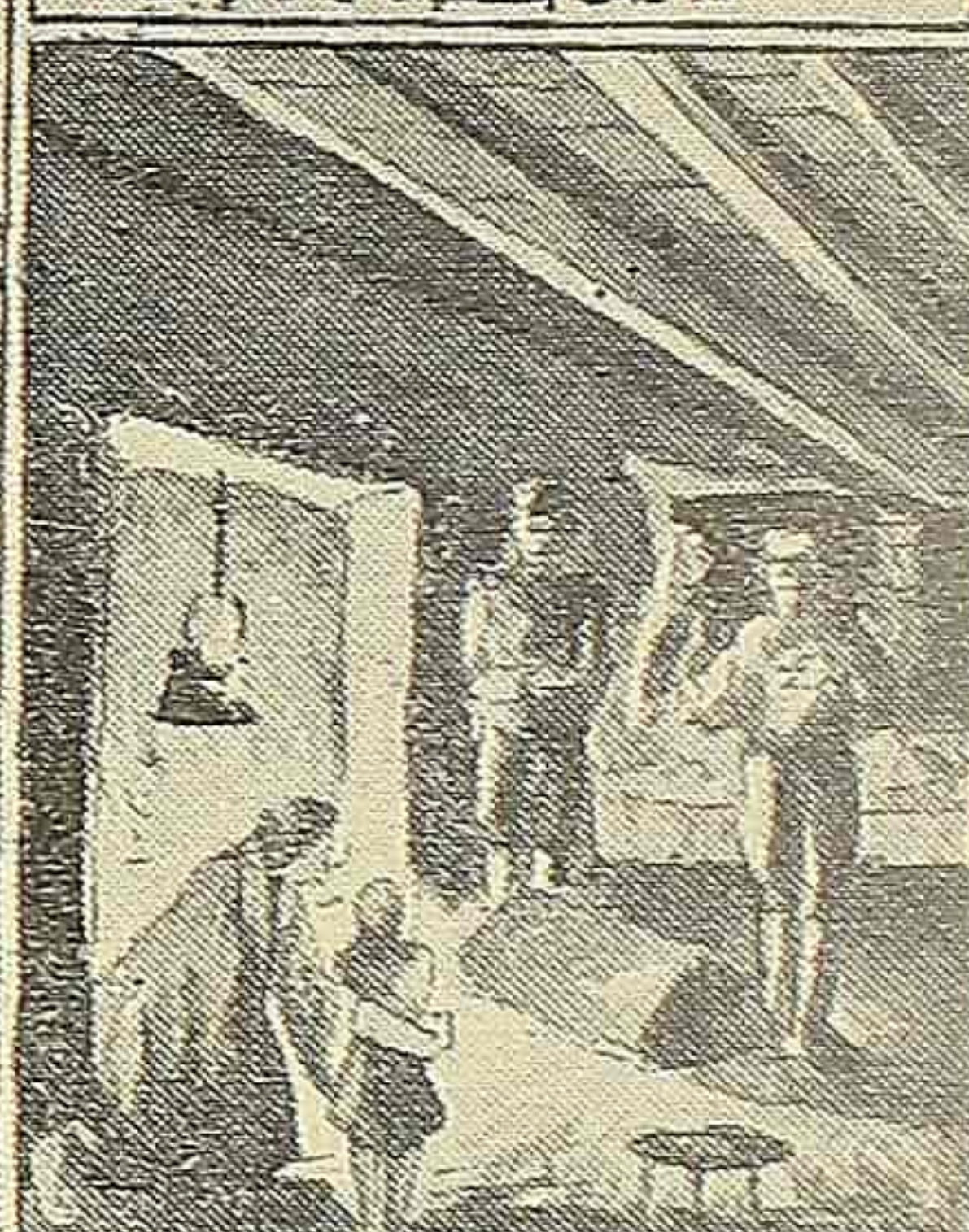
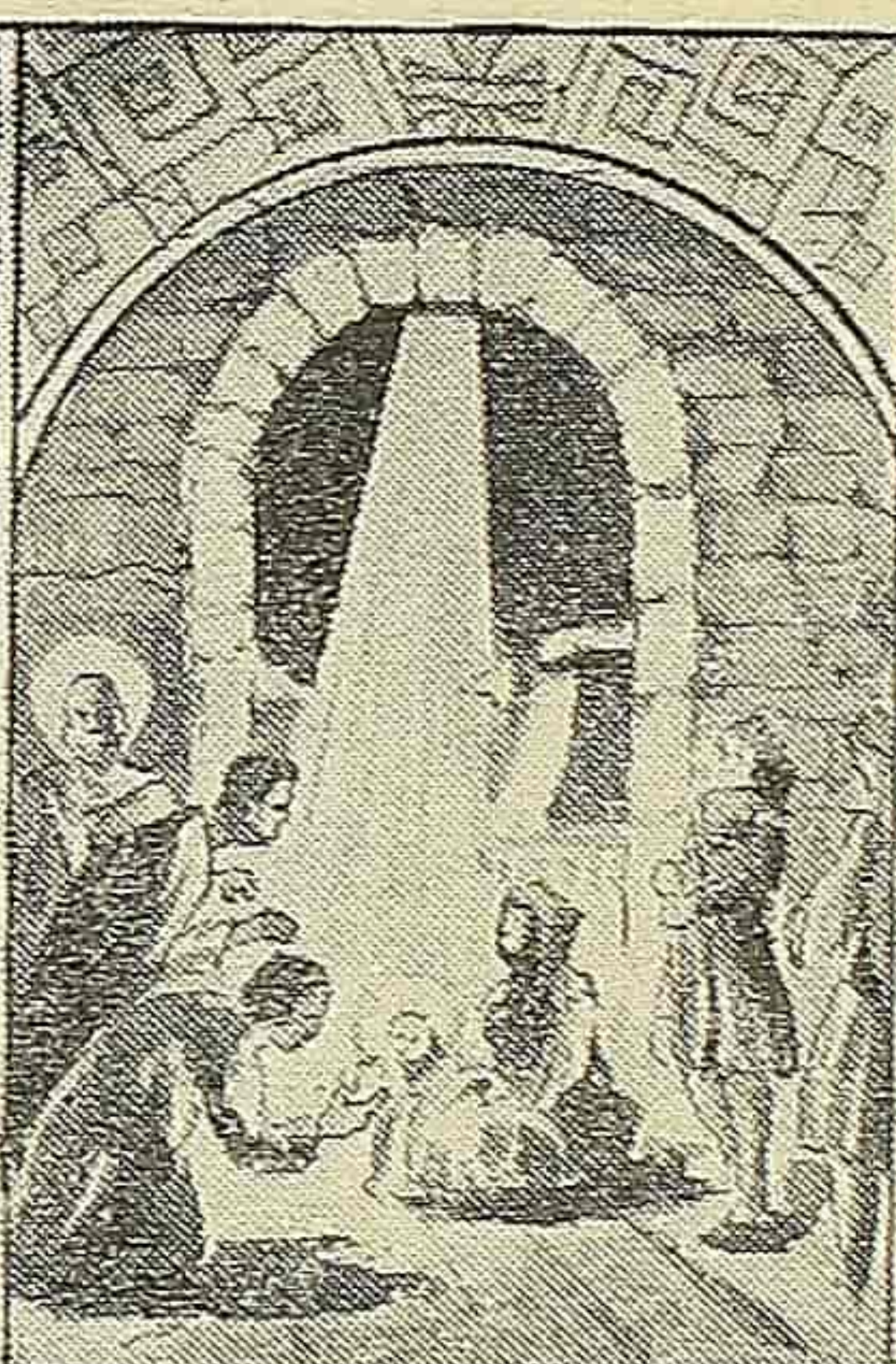
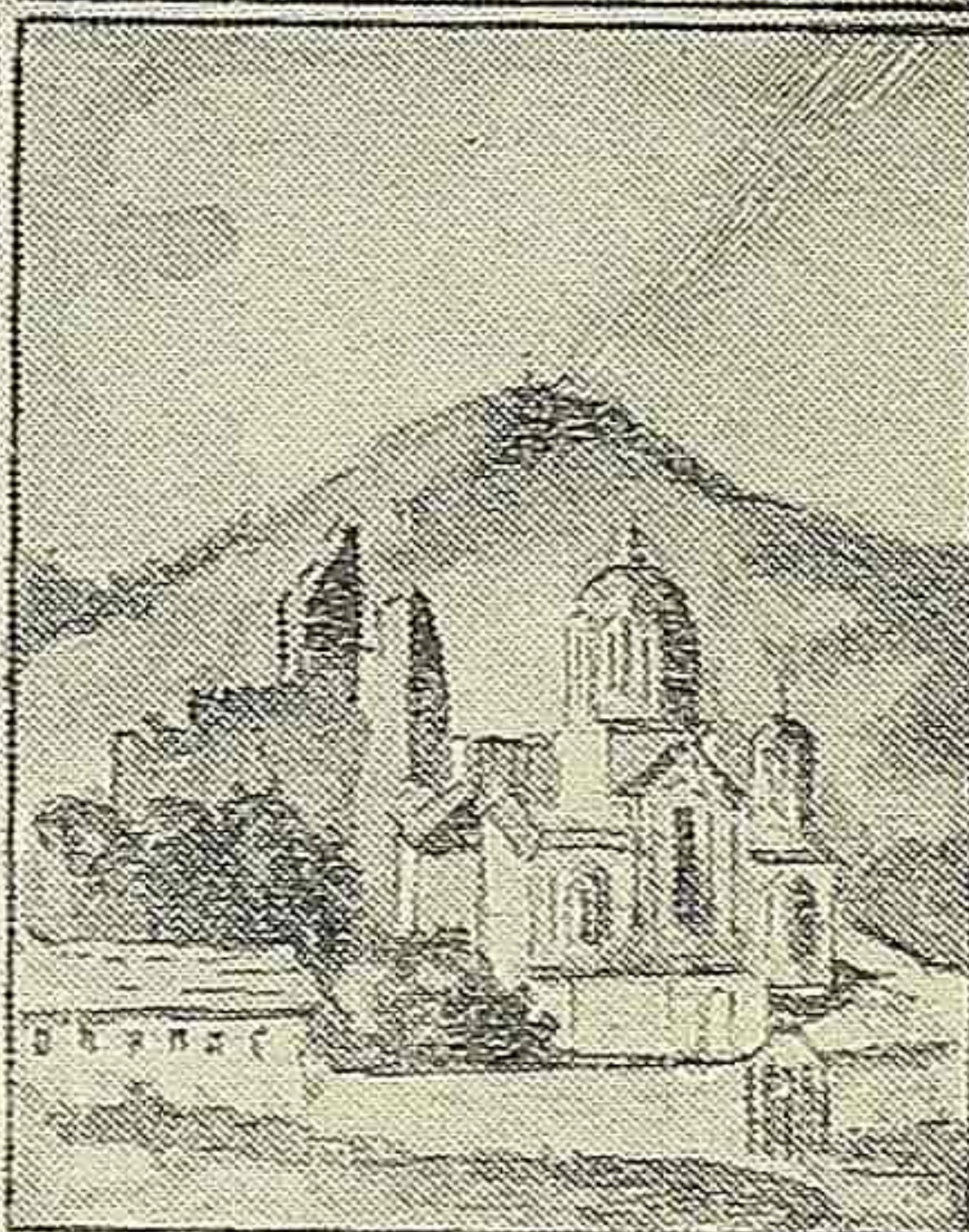
Дани	Нови	Стари	Стари календар — за прваославне	Novi — za rimokatolike		
У	1	18	Преподобни Евменије	Remigije	Сунце Дани изл. зал. 1 6.13 6.17 5 6.21 5.10 10 6.28 5.02 15 6.35 4.54 20 6.41 4.47 25 6.48 4.40 —:—	
С	2	19	Муч.: Трофим, Сав. и Дорим.	Leodegard		
Ч	3	20	Мученик Евстатије	Kandid		
П	4	21	Апостол Кодрат	Franc C.		
С	5	22	Фока и пророк Јона	Placid		
Н. 15. Гл. 6. На јут. јев. васк. 4. На Лит. ап. з. 182; јев. од Матеја з. 37 (3, 13-17)						
Н	6	23	Зачеће Јована Крститеља	Brunon	Мене месеца ● 3. Млад месец у 9.54 ч. € 11. Прва четврт у 15.02 ч. ☺ 18. Пун месец у 15.46 ч. ☾ 25. Последња четврт у 7.10 ч.	
П	7	24	Симон (Стеван Првовенч.)	Justina		
У	8	25	Преподобна Ефросинија	Brigita		
С	9	26	Смрт ап. и јев. Јована	Dionisije		
Ч	10	27	Мученик Калистрат	F. Bordjija		
П	11	28	Преподобни Харитон	Nikasije		
С	12	29	Киријак Ошт. (<i>Михољ-дан</i>)	Maksimilijan		
Н. 16. Гл. 7. На јут. јев. васк. 5. На Лит. ап. з. 191; јев. од Матеја з. 105 (25, 14-30)						
Н	13	30	Григорије из Арменије	Eduard		
П	14	1	Богородичин Покров	Kalist		
У	15	2	Кипријан и Јустина	Terezija		
С	16	3	Дионисије Ареопагит	Galopad		
Ч	17	4	Стеван Штиљановић	Hedviga		
П	18	5	Мученица Харитина	Jenvag. Luka		
С	19	6	Апостол Тома	Petar		
Н. 17. Гл. 8. На јут. јев. васк. 6. На Лит. ап. з. 182 пола; јев. Матеја з. 62 (15, 21-31)						
Н	20	7	Мучен.: Сергије и Вахко	Ivan Kant		
П	21	8	Преподобна Пелагија	Ursula		
У	22	9	Ст. Бранковић десп. срп.	Kordula		
С	23	10	Мученик Евлампие	Ivan Kap.		
Ч	24	11	Апостол Филип.	Arh. Rafail		
П	25	12	Мучен.: Пров, Тарах и Андорн.	Hrisant		
С	26	13	Мучен.: Карп и Папила	Dimitrije		
Н. 18. Гл. 1. На јут. јев. васк. 7. На Лит. ап. з. 188; јев. од Луке з. 17 (5, 1-11) и Мат; з. 104.						
Н	27	14	Св. Параскева	Sabina		
П	28	15	Јефтимије и Лукијан	Sim. i Juda		
У	29	16	Мученик Лонгин	Jevstatije i H.		
С	30	17	Пророк Осија	Klavdije		
Ч	31	18	Петар Цетињ. Ап. и Ј. Лука	Volfgang		

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Novi — za rimokatolike		
П	1	19	Прохор Пчињски	Svi Sveti	Сунце	
С	2	20	Велмуч. Артемије (Задущ.)	Zadušnice		
Н. 19. Гл. 2. На јут. јев. васк. 8. На Лит. ап. з. 194; јев. од Луке з. 26 (6. 31-36)						
Н	3	21	Иларион Мегленски	Humberto	Дани изл. зал.	
П	4	22	Епископ Аверкије	Karlo	1 6·58 4·32	
У	5	23	Апостол Јаков брат Господњи	Emerih	5 7·03 4·28	
С	6	24	Мученик Арета и др.	Leonardo	10 7·10 4·24	
Ч	7	25	Мучен: Маркијан и Мартирије	Engelbert	15 7·15 4·21	
П	8	26	Св. Велмуч. Димитрије	Gotfrid	20 7·22 4·18	
С	9	27	Мученик Нестор	Teodor	25 7·27 4·18	
Н. 20. Гл. 3. На јут. јев. васк. 9. На Лит. ап. з. 200; јев. од Науке з. 30 (7, 11-16)						
Н	10	28	Арсеније I арх. српски	Andrija	Мене месеца: ● 2. Млад месец у 3·18 ч. ☾ 9. Прва четврт у 6·51 ч. ☼ 17. Пун месец у 1·47 ч. ☾ 23. Последња четврт у 19·35 ч.	
П	11	29	Аврамије и Анастасија	Martin		
У	12	30	Милутин краљ српски	Kuniberto		
С	13	31	Стахије и Амплије	Stanislav		
Ч	14	1	Врачи: Козма и Дамјан	Josafat		
П	15	2	Муч: Акинд., Пигасије и Елип.	Leopold		
С	16	3	Обн. хр. Св. Ђорђа (Ђурђиц)	Otmar		
Н. 21. Гл. 4. На јут. јев. васк. 10. На Лит. ап. з. 203; јев. од Луке з. 35 (8, 5-15)						
Н	17	4	Јанићије Велики	Grigorije		
П	18	5	Галактион и Епистим	Roman		
У	19	6	Павле Исповедник	Jelisaveta		
С	20	7	33 муч. у Мелитини	Feliks		
Ч	21	8	Св. Архангел Михаил	Vavedenije		
П	22	9	Муч: Онисифор и Порфирије	Cecilija		
С	23	10	Ап: Ераст, Олимп и др.	Kliment I p.		
Н. 22. Гл. 5. На јут. јев. васк. 11. На Лит. ап. з. 215; јев. од Луке з. 83 (16. 19-31)						
Н	24	11	Ст. Деч. краљ срп. (Мрата)	Hrizogen		
П	25	12	Јован Милостиви	Katarina		
У	26	13	Јован Златоуст	Konrad		
С	27	14	Апостол Филип (Беле покл)	Varlaam		
Ч	28	15	Муч: Гур. Симон и др. (Б. п.)	Sosten		
П	29	16	Ап. и јеванђелист Матеј	Saturnino		
С	30	17	Григорије Неокесаријски	Andrija Apostol		

3 ДЕСЕМБАР

КОЛЕДАР

Дани	Нови	Стари	Стари календар — за православне	Novi — za katolike		
Н. 23. Гл. 6. На јутр. јев. васк. 1. На Лит. ап. з. 220; јев. Луке з. 38. (8, 26-39)						
Н	1	18	Уједињење С. Х. С.	Ujedinjenje S. H. S.	Сунце Дани изл, зал- 1 5:58 4:32 5 7:03 4:28 10 7:10 4:22 15 7:15 4:21 20 7:22 4:18 25 7:27 4:10	
П	2	19	Пророк Авдије	Vivijana		
У	3	20	Григорије Декаполит	Franc k.		
С	4	21	Ваведење	Varvara муџ.		
Ч	5	22	Апостол Филимон и др.	Sava opat		
П	6	23	Амфилохије и Григорије	Nikolj dan		
С	7	24	Вмученица Катарина	Ambrozije		
Н. 24. Гл. 7. На јутр. јев. васк. 2. На Лит. ап. з. 221; јев. Луке з. 39 (8, 40-56)						
Н	8	25	Климент папа римски	Začecе Bogorodice	Мене месеца ● 1. Млад месец у 22:33 ч. ☽ 9. Прва четврт у 20:27 ч. ☽ 16. Пун месец у 12:27 ч. ☾ 23. Последња у 11:58 ч. ● 31. Млад месец у 17:43 ч.	
П	9	26	Преп. Алимпије Столпник	Leokardija		
У	10	27	Мученик Јаков Персијанин	Judita		
С	11	28	Стеван Нови	Damas		
Ч	12	29	Парамон и Филумен	Maksencije		
П	13	30	Апостол Андрија Првозвани	Lucija		
С	14	1	Пророк Наум	Spiridon		
Н. 25. Гл. 8. На јутр. јев. васк. 3. На Лит. ап. з. 320; јев. Луке з. 53. (10, 25-37)						
Н	15	2	Цар Урош српски	Irinej		
П	16	3	Пророк Софроније	Adelaida		
У	17	4	Рођен-дан Краља Александра	Rodj. Kr. Aleksandra		
С	18	5	Сава Освећени	Gracijan		
Ч	19	6	Св. Никола	Nemezije		
П	20	7	Амвросије еп. Медиолански	Liberat		
С	21	8	Преподобни Пататије	Ap. Toma		
Н. 26. Гл. 1. На јутр. јев. васк. 4. На Лит. ап. з. 229; јев. Луке з. 66. (12, 10-21)						
Н	22	9	Зачеће Богородице	Zenon		
П	23	10	Јован Деспот српски	Viktorija		
У	24	11	Данило Столник	Adam i Eva		
С	25	12	Спиридон еп. Тримидутски	Rodj. Hristovo		
Ч	26	13	Муч.: Евстратије, Авксентије	Sv. Stevan		
П	27	14	Муч.: Тирс, Левкије, Филимон	Jevand. Jovan		
С	28	15	Мученик Елефтерије	Nevina deca		
Н. 27. Гл. 2. На јутр. јев. васк. 5 На Лит. ап. з. 233; јев. Луке з. 71 (13, 10-17)						
Н	29	16	Пророк Агеј (Матернице)	Toma episkop		
П	30	17	Пророк Данило	Car David		
У	31	18	Мученик Севастијан	Silvester		

РОДОСЛОВ КРАЉЕВСКОГ ДОМА

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉ

АЛЕКСАНДАР I.

Рођен на Цетињу 17. (4) децембра 1888. год. Врши Краљевску власт од 24. (11.) јуна 1914. год. Ступио на престо 17. (4.) августа 1921. год.

ЊЕНО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉИЦА

МАРИЈА

Рођена у Готи (Gotha) 27. децембра 1899. год. по старом календару, 9. јануара 1900. по новом.

ЊЕГОВО КРАЉЕВСКО ВИСОЧАНСТВО ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК

ПЕТАР

Рођен у Београду 6. септембра (24. августа) 1923.

ЊЕГОВО КРАЉЕВСКО ВИСОЧАНСТВО

ТОМИСЛАВ

Рођен у Београду 6. (19.) јануара 1928. год.

ЊЕГОВО КРАЉЕВСКО ВЕЛИЧАНСТВО

ЂОРЂЕ

Рођен на Цетињу 8. септембра (28. августа) 1887. године.

ЊЕНО КРАЉЕВСКО ВИСОЧАНСТВО КНЕГИЊА

ЈЕЛЕНА

Рођена на Ријечи 5. новембра (23. октобра) 1884. год., удова Њ. Височ. Кнеза Јована Константиновића.

СТРИЦ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА, ЊЕГОВО ВИСОЧАНСТВО

КНЕЗ АРСЕНИЈЕ КАРА-ЂОРЂЕВИЋ

Рођен у Темишвару 16. (3.) априла 1859. год.

СИН ЊЕГ. ВИСОЧАНСТВА КНЕЗА АРСЕНИЈА, ЊЕГОВО ВИСОЧАНСТВО
КНЕЗ ПАВЛЕ ҚАРА-ЂОРЂЕВИЋ

Рођен 27. (15. априла) 1893. год. у Петрограду. Венчао се 22. (9.) септембра 1923. год. са Њ. Краљ. Височанством Грчком Принцзом
 Олгом

ОЛГА

кћи Њ. В. Кнеза грчкога Николе, рођена у Татоју 29. (16.) маја
 1903. год.

СИН ЊЕГ. ВИСОЧАНСТВА КНЕЗА ПАВЛА, ЊЕГОВО ВИСОЧАНСТВО
КНЕЗ АЛЕКСАНДАР ҚАРА-ЂОРЂЕВИЋ

Рођен у Уајт-Лођ (Бела кућица војводе од Јорка) 13. августа 1924 г.

СИН ЊЕГ. ВИСОЧАНСТВА КНЕЗА ПАВЛА, ЊЕГОВО ВИСОЧАНСТВО
КНЕЗ НИКОЛА ҚАРА-ЂОРЂЕВИЋ

Рођен у Уајт-Лођ (Бела кућица војводе од Јорка) 29. јуна 1927. год.

ЦРКВЕНА УПРАВА

Српске Православне Цркве

Архиепископ Пећски,
Митрополит Београдско-Карловачки
и Патријарх Српски
ДИМИТРИЈЕ

Митрополит Дабро-Босански **Петар**
Митрополит Скопљански **Варнава**
Митрополит Црногорско-Приморски **Гаврило**
Епископ Пакрачки **Мирон**
Епископ Темишварски **Георгије**
Епископ Боко-Которски **Кирило**
Епископ Бања-Лучки **Василије**
Епископ Гор. Карловачки **Иларион**
Епископ Битољски **Јосиф**
Епископ Рашко Призрен. **Михаило**
Епископ Злетовско Струмички **Серафим**
Епископија Вршачка **Иларијон** мит.
Епископ Нишки **Доситеј**
Епископ Будимски **Георгије**
Епископ Охридски **Николај**
Епископ Бачки **Иринеј**
Епископ Жички **Јефрем**
Епископ Далмат. Истријски (место празно)
Епископ Шабачки **Михаило**
Епископ Тимочки **Емилијан**
Епископ Браничевски **Митрофан**
Епископ-викар **Максимилијан**
Епископ-викарни Скадар **Виктор**
Епископ Зворничко-Тузл. (место празно)
Епископ Захумско-Херцеговачки **Јован**
Епископ Захумско-Рашки **Нектарије**
Епископ Бихаћски **Венијамин**
Епископ Пећски **Јеротеј**
Епископ Американски и Канадски **Мардарије.**

ДРЖАВНИ ПРАЗНИЦИ:

11.—24. маја — Словенски апостоли *Ћирило* и *Методије*.

15.—28. јуна — *Видов дан*, када се врши свачан помен српским борцима за веру и Отаџбину.

24. августа — 6. септембра — Дан рођења Његовог Краљевског Височанства Наследника Престола *Петра*.

18. новембра — 1. децембра — Дан прогласа Уједињења Срба, Хрвата и Словенаца у једну јединствену *Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца*.

4. — 17. децембра — дан рођења *Њ. В. Краља Александра I*.

ПРАЗНИЧНИ ДАНИ

у које се радње и дућани затварају на цео дан:

I. У све недељне дане преко године.

II. У ове празничне дане преко године:

Богојављење — 6—19 јануара

Св. Сава — 14—27. јануара

Велики Петак — 20 априла (3 маја)

Други дан Ускрса — 23 априла (6 маја)

Спасов дан — 31 маја (13. јуна)

Други дан Духова — 11—24 јуна

Преображење — 6—19 августа

Ваведење — 21. Новембра — 4 децембра.

Први и други дан Божића — 25 и 26 децембра (7 и 8 јануара)

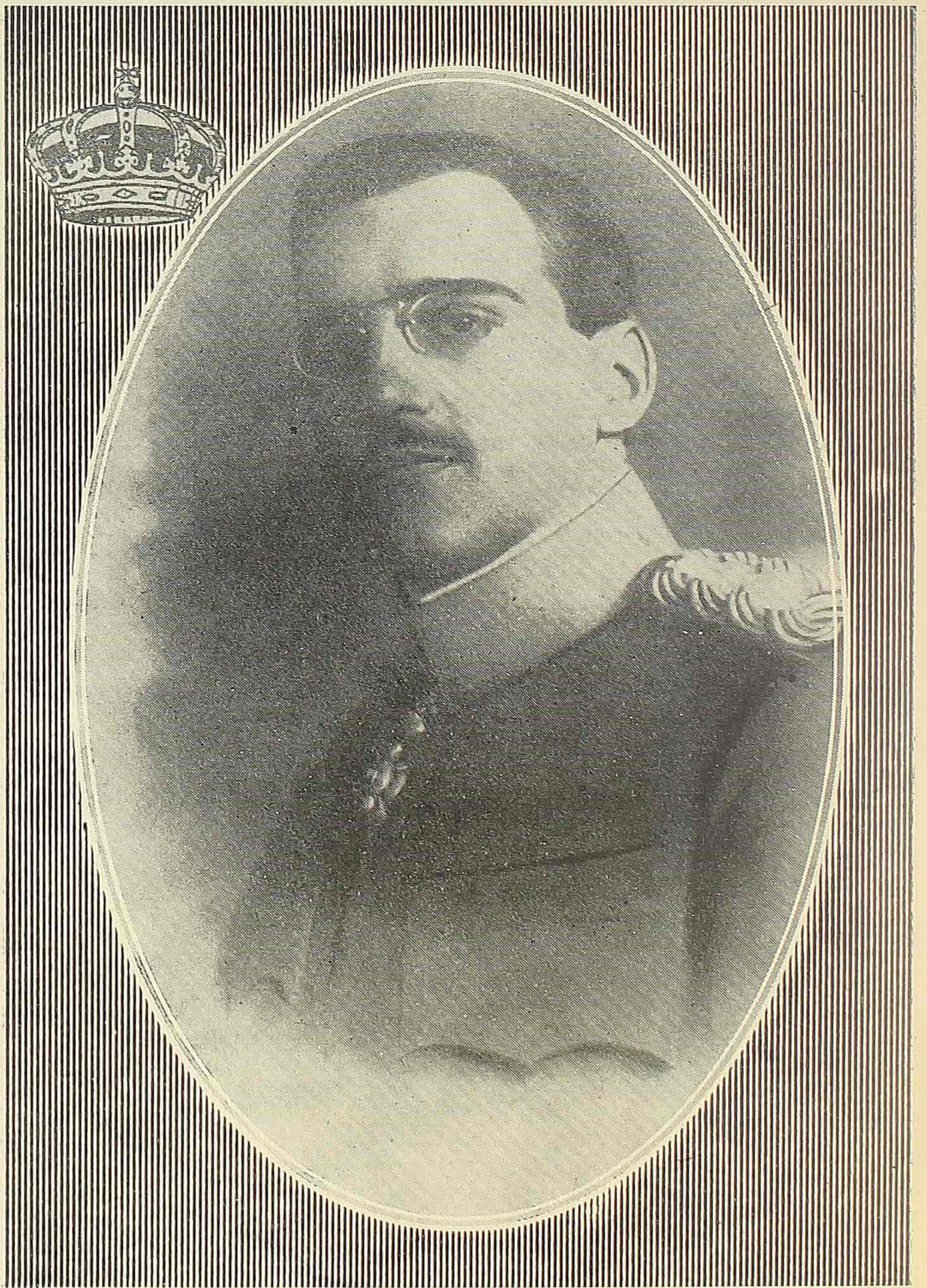
У остале празничне дане, који су у овом Календару штампани црвеним словима, радње и дућани се затварају само за време службе Божје.

Мото:

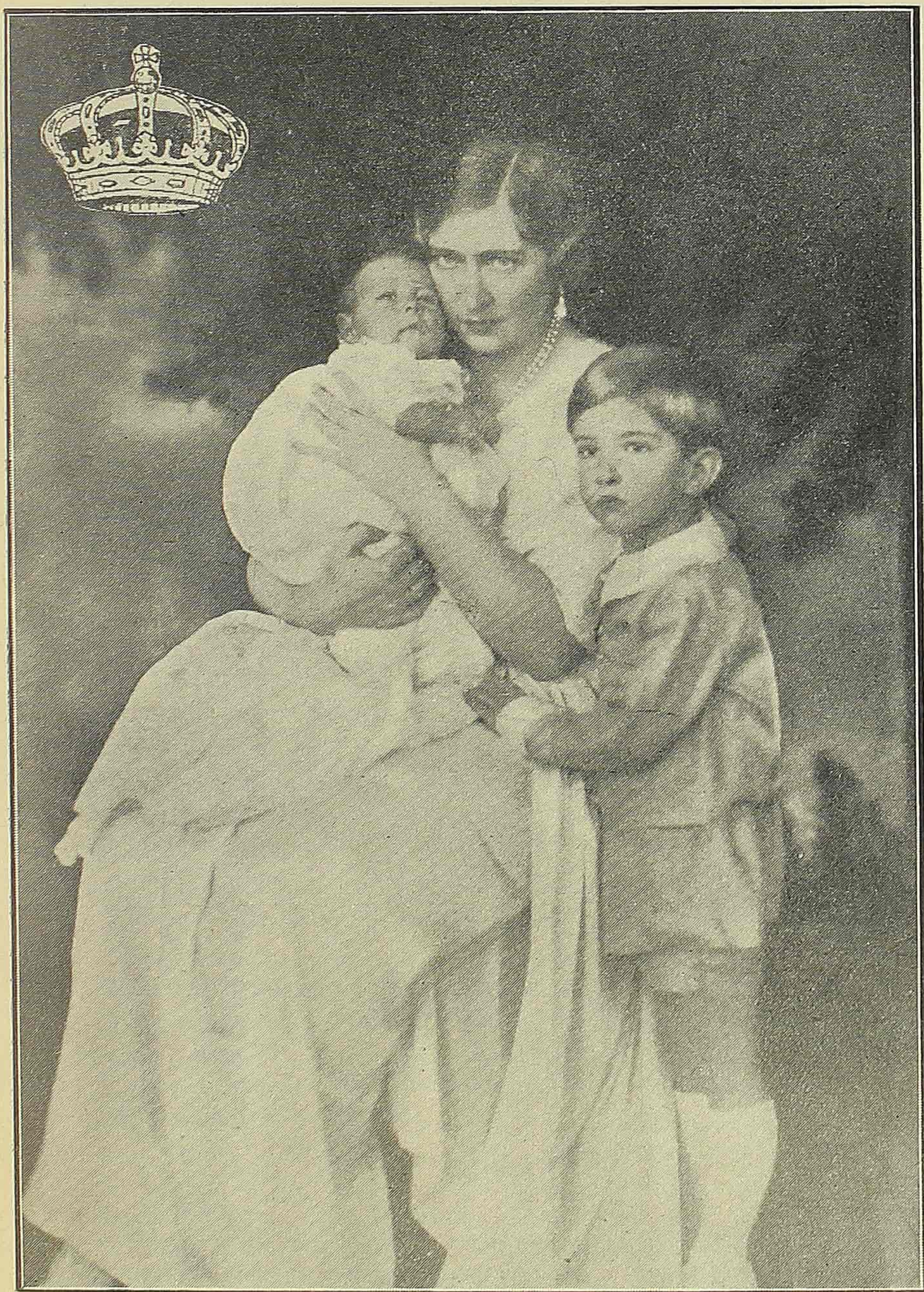
На Вардару

.....
— О вали, о реко српска! Столећа тако се губе,
И као таласи тону у море вечности тавне...
Ал' твоје бисерне капље камена подножје љубе.
Где споменици стоје народне прошлости давне.

.....
Војислав Ј. Илић.

Њ. В. КРАЉ АЛЕКСАНДАР I.

Њ. В. КРАЉИЦА МАРИЈА СА ДЕЦОМ
Њ. КР. ВИС. ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК ПЕТАР
и Њ. ВИС. КРАЉЕВИЋ ТОМИСЛАВ

Сетимо се...

Да су године 636. Срби у великим масама населили земље, где и данас живе.

*

Да су 838. год. Срби прешли у Хришћанство и примили православно веру.

*

Да је год. 869. умро словенски апостол Ђирило, који је израдио азбуку, ћирилицу.

*

Да је 891. год умро Методије, брат апостола Ђирила.

*

Да су се год. 911. западна-католичка и источна православна црква одвојиле.

*

Да се 962. год. Босна издваја од Србије у засебну државу.

*

Да је год. 1159. дошао Немања. Касније он уједињује све српске земље у једну државу. Гони богомилску јерес (Патарене) а његов син Растко, касније Сава подиже просвету и шири школе у народу.

*

Да је год. 1184. у Босни завладао Кулин Бан.

*

Да год. 1196. Немања оставља престо и закалуђери се у Студеници и добија име Симеон Мироточиви.

*

Да је 1197. год. саграђен манастир Хилендар у Светој Гори.

*

Да је 1200 год. Стеван Немања умро код свога сина Саве у Светој Гори.

*

Да је 1207. год. Сава доноси из Св. Горе са Хилендара мошти свога оца и над њима мири завађену старију браћу Вукана и Стевана. Стеван поново постаје краљ.

*

Да год. 1219. Св. Сава заснива самосталну и независну српску архиепископију.

*

Да је Стеван Немањић крунисан на Спасовдан 1220. год. у манастиру Жичи за краља Србије, Дукље и Далмације.

*

Да је 1227. год. на престо краљевски ступио син Ст. Првовенчаного — Стеван Радослав.

*

Да 1234. год. на место Ст. Радослава на краљевски престо ступа млађи син Ст. Првовенчаного — Ст. Владислав.

*

Да је 1236. год. умро у Трнову у Бугарској Св. Сава, први српски архиепископ, враћајући се са Христова гроба.

*

Да год. 1243. ступа на српски престо краљ Урош.

*

Да 1276. год. ступа на престо син краља Уроша — Драгутин.

*

Да год. 1281. краљ Драгутин у грижи савести уступа краљевску круну и престо млађем брату Милутину.

*

Да год. 1322. ступа на престо син Милутинов Стеван Урош.

*

Да је год. 1330. била велика битка између Срба и Бугара код Велбужда (дан Ђустендил).

*

Да се је 1377. год. после Душанове смрти бан Твртко у манастиру Милешеву прогласио за босанског и српског краља.

*

Да је 1389. год. пропало срп. Царство на Косову.

*

Да године 1390. Царица Милица удаје ћер Оливеру са султана Бајазита.

*

Да је 1391. год. на босански престо сео Стеван Дабиша.

*

Да је 1394. год. у борби на Ровинама, погинуо Вукашина Краља син, Краљевић Марко, народни најомиљенији јунак.

*

Да је 1405. год. умрла Милица, жена кнеза Лазара, и деспот Стеван преноси престоницу из Крушевца у Београд.

*

Да је 1427. г. ступио на престо Ђурђе Бранковић, Смедеревац.

*

Да год. 1436. турски султан Мурат II покорава Босну и врши насилно превођење српске босанске властеле у Ислам.

*

Да је 1438. год. била прва велика сеоба српског народа из Старе Србије и Македоније у Банат.

*

Да су 1455. год. Турци освојили Ново Брдо.

*

Да је год. 1456. била крвава битка код Београда са Турцима. Победа Сибињанин Јанка и Капистрана. Смрт (на Бадњи дан) Ђурђа Бранковића.

*

Да је 1459. год. Србија пропала. Турци освајају Смедерево, Србија постаје турски пашалук.

*

Да је 1462. год. на престо босанских краљева ступио последњи владар Стеван Томашевић.

*

Да је год. 1485. била трећа сеоба Срба, са 50.000 избеглица, из Србије у Срем и Банат.

*

Да је год. 1490. основана на Цетињу прва српска штампарија.

*

Да 1526. год. Срби из Старе Србије, Македоније и Босне услед турских зулума селе се у Хрватску.

*

Да је 1564. год. извршена нова велика сеоба Срба из Босне у горњу Крајину, Хрватску и Банију.

*

Да је год. 1566. хрватски војвода Н. Зрински спасао Сигет од Турака.

*

Да је 1594. год. Синан паша на Врачару спалио кости Св. Саве.

*

Да је год. 1683. 15.000 Срба бораца, под царем Леополдом енергичним налетом спасло Беч.

*

Да год. 1688. пећски патријарх потврђује тајно Ђурђа Бранковића из Јенопоља за српскога деспота.

*

Да је 1690. год. изведена нова велика сеоба Срба под патријархом Арсенијем Чарнојевићем са 36.000 породица.

*

Да је 1697. г. за владара Црне Горе дошао митрополит Данило.

*

Да су год. 1699. уз припомоћ Срба, Срем, Славонија и Хрватска ослобођени од Турака.

*

Да су 1707. год. умрли патријарх Чарнојевић и војвода Монастирлија.

*

Да је год. 1717. принц Евгеније Савојски освојио Београд од Турака.

*

Да се год. 1726. у Карловцима 11. новембра родио најплоднији српски писац и историк руско-словенске школе архимандрит Јован Рајић.

*

Да је год. 1735. Пера Сегединац подигао буну у Угарској због мучења српског народа и гањања православне вере.

*

Да је год. 1739. цар аустриски Карло вратио Турцима Београд. Београдски мир.

*

Да се год. 1742-3. у Чакову у Банату родио српски велики књижевник, родољуб, филозоф и први министар просвете Доситеј Обрадовић. Поживио је 69 година. Умро је марта 1811. и сарањен данас код Саборне цркве у Београду.

*

Да се је 1750. год. сто хиљада Срба одселило из Угарске у јужну Русију због нечовечног поступања, гањања и непризнавања датих им привилегија.

*

Да су 1766. год. Турци укинули српску патријаршију у Пећи.

*

Да се је год. 1787. у селу Тршићу родио отац наше новије књижевности, Вук Стефановић, Караџић. Умро је 26. јануара 1864. год. у Бечу.

*

Да је год. 1788. био први покушај за устанак, познат под именом Кочина Крајина.

*

Да се год. 1791. родио познати писац Сима Милутиновић — Сарајлија, писац »Србијанке«. Умро је 1847. год.

*

Да је 1804. год. врховни вожд српског народа, Кара-Ђорђе Петровић после погибије кнежева Алексе Ненадовића, Илије Бирчанина и других подигао први устанак противу Турака.

*

Да се год. 1806. у Вршцу родио највећи српски драмски писац и комедиограф Јован Стерија Поповић. Умро у месту рођења 1856. год. Карађорђе осваја Београд од Турака.

*

Да је год. 1807. пропала српска Дубровачка република.

*

Да је год. 1810. основана српска гимназија у Новом Саду.

*

Да су год. 1813. Турци са великом војском напали на Србију. Те године гине Хајдук Вељко у Неготину, Карађорђе оставља Србију.

*

Да год. 1815. на Цвети Милош Обреновић на збору у Такову диже други устанак против Турака. Читав низ победа у борбама на Љубићу, на Дубљу, код Пожаревца слобода Србију.

*

Да је год. 1817. Карађорђе, вративши се у Србију, на спавању убијен. Скупштина бира Милоша Обреновића за кнеза.

*

Да се 1824. год. у Славонском Броду родио наш песник Бранко Радичевић. Умро је у Бечу 18. јуна 1853. године.

*

Да је 1825. год. основана Српска Матица у Пешти.

*

Да је год. 1830. владика Раде, највећи српски песник, Петар Петровић — Његош, писац »Горског Вијенца« и »Луче Микрокозме« постао владар Црне Горе. Он је успео да измири завађена црногорска племена. Умро је 1851. године.

*

Да је год. 1831. у Београду основана Богословија, а затим у размацама по годину дана, државна штампарија и војна школа.

*

Да се 1832. год. у селу Црњи у Банати родио наш знаменити песник и приповедач Ђура Јакшић. Умро је у Београду 19. новембра 1878. године.

*

Да се год 1833. у Новом Саду родио наш најбољи дечји песник, и многоструки писац, Змај Јован Јовановић. Умро је 3. јуна 1904. год. у Каменици где је и сарањен.

*

Да је год. 1788. С. Текелија основао у Пешти Текелијанум — фонд и склониште за српске ђаке.

*

Да је год. 1840. први пут на кнежевски престо ступио Михаило Обреновић, млађи син кнеза Милоша.

*

Да 1842. год ступа на престо кнез Александар Карађорђевић млађи син Карађорђевић.

*

Да се год. 1846. у Зајечару родио творац новог политичког покрета у Србији, Светозар Марковић. Он је умро 1875. год. фебруара месеца у Трсту.

*

Да је год. 1848. букнула Маџарска буна. Српски велики народни сабор у Карловцима. Аустрија признаје српске привилегије.

*

Да се 1851. г. у Шапцу родио српски најпознатији и најрадије читан приповедач, Лаза К. Лазаревић. Умро је децембра 1890. год.

*

Да се 1855 год. у Бачкој, у Сенти родио српски највећи хумориста и писац историјских прича Стеван Сремац. Умро је августа 1906. год. у Соко Бањи.

*

Да је год. 1858. Светоандрејска скупштина принудила Александра Карађорђевића да се одрекне престола. Повраћају се у Србију кнез Милош и син му Михаило. Милош 1860. год. умире, на престо ступа Михаило.

*

Да год. 1860. ступа на престо Црне Горе кнез Никола Петровић — Његош.

*

Да се год. 1862. у Београду родио знаменити песник Војислав Илић. Умро је 21. Јануара 1894. год. у Београду.

*

Да су год. 1867. Турци предали српске градове Србима и изишли из истих. Годину дана касније кнез Михаило даје обилату помоћ за зидање нар. позоришта у Београду. У исто доба почиње поново ковање српског новца. Годину дана после тога гине од завереника у Кошутњаку.

*

Да се год. 1868. у Мостару родио најомиљенији песник и родољуб српски, Алекса Шантић. Умро и сарањен у свом родном месту 1924. год.

*

Да је 1875. год. букнуо невесињски устанак и да је пок. Краљ Петар, као војвода Петар Мркоњић, исти устанак развио у северној Босни, у Козари Планини. После годину дана отпочиње први и други рат са Турском и проглас независности Србије. Овај рат води се у савезу са Русијом и Црном Гором.

*

Да год. 1878. од Берлинског конгреса Србија постаје независна кнежевина и добија четири округа на југу: нишки, пиротски, врањски и топлички.

*

Да је год. 1882. народна скупштина кнежевину Србију прогласила за Краљевину. Кнез Милан проглашава се 22. фебруара за краља.

*

Да је 1885. год. био српско-бугарски рат.

*

Да год. 1889. земља добија нов устав и краљ Милан уступа престо своме сину Александру.

*

Да год. 1903. Краља Александра Обреновића у његовом двору, у ноћи 29. маја, убијају официри завереници и тиме изумире последњи изданак династије Обреновића. Сенат и народна скупштина једногласно бирају кнеза Петра Карађорђевића за Краља Србије, кога народ и престоница свечано дочекују из Швајцарске.

*

Да је год. 1908. Аустроугарска погазила одредбе берлинског уговора и извршила насиље — анектирајући Босну и Херцеговину.

*

Да су год. 1912. Балканске државе Србија и Црна Гора склопиле савез са Грчком и Бугарском да ослободе своје сународнике од турскога ига и да протерају Турке из Европе. Отпочиње балкански рат.

У сјајним борбама за месец дана српска војска ослобађа јужну Србију и избија до Драча на Јадранском и Солуна на Јекејском мору. Србија од 48.000 кв. км. постаје велика 90.000 кв. км.

*

Да год. 1913. дојучерашња савезница Србије, Бугарска, којој је Србија помогла при освајању Једрена подмукло напада Србију на Брегалници, али за месец дана очајне борбе пада на колена и моли за милост. Букурешки уговор којим се утврђују успеси српске војске и право на старе српске јужне крајеве.

*

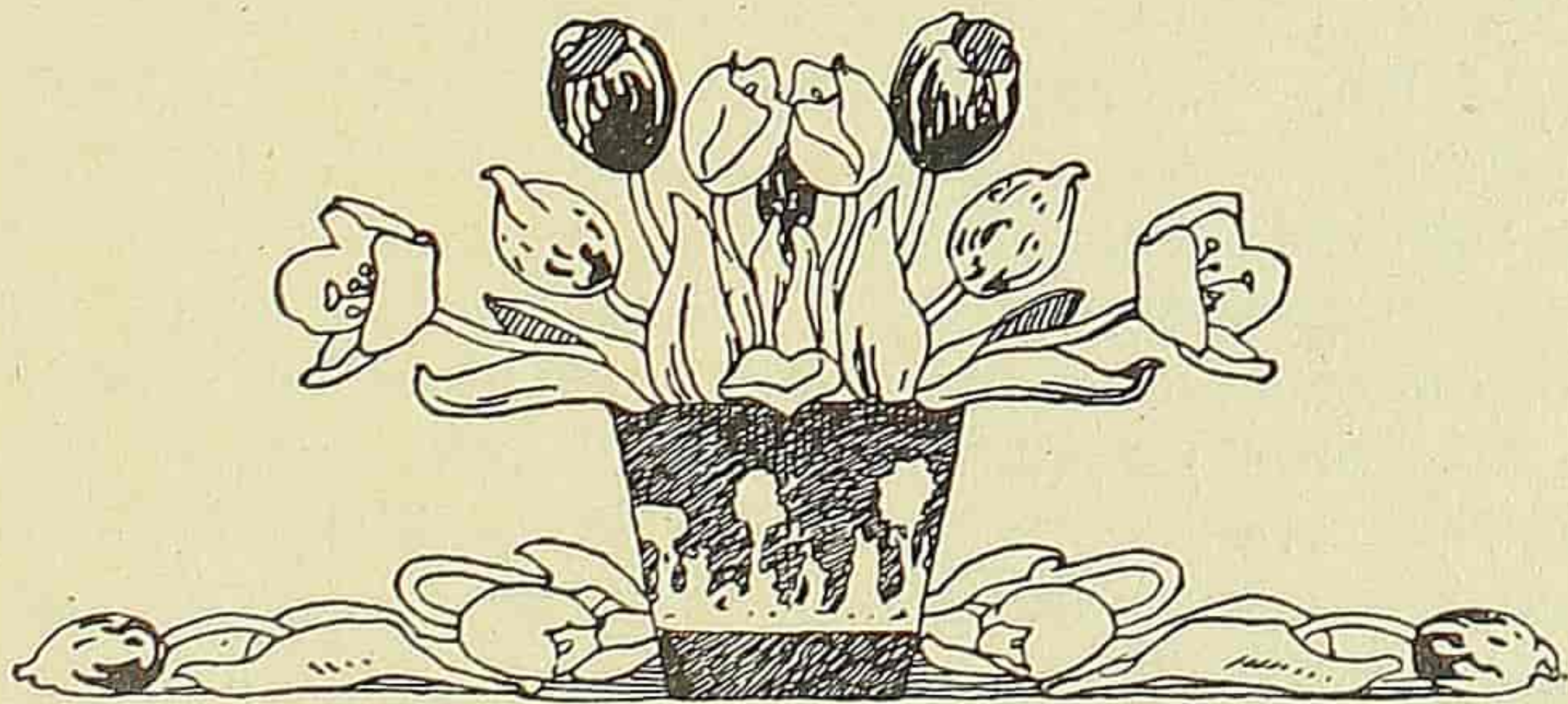
Да је год 1914. на Видов дан 15. јуна по ст. у Сарајеву погинуо аустроугарски престолонаследник Фр. Фердинанд и његова жена, од руке младог српског револуционара Гаврила Принципа.

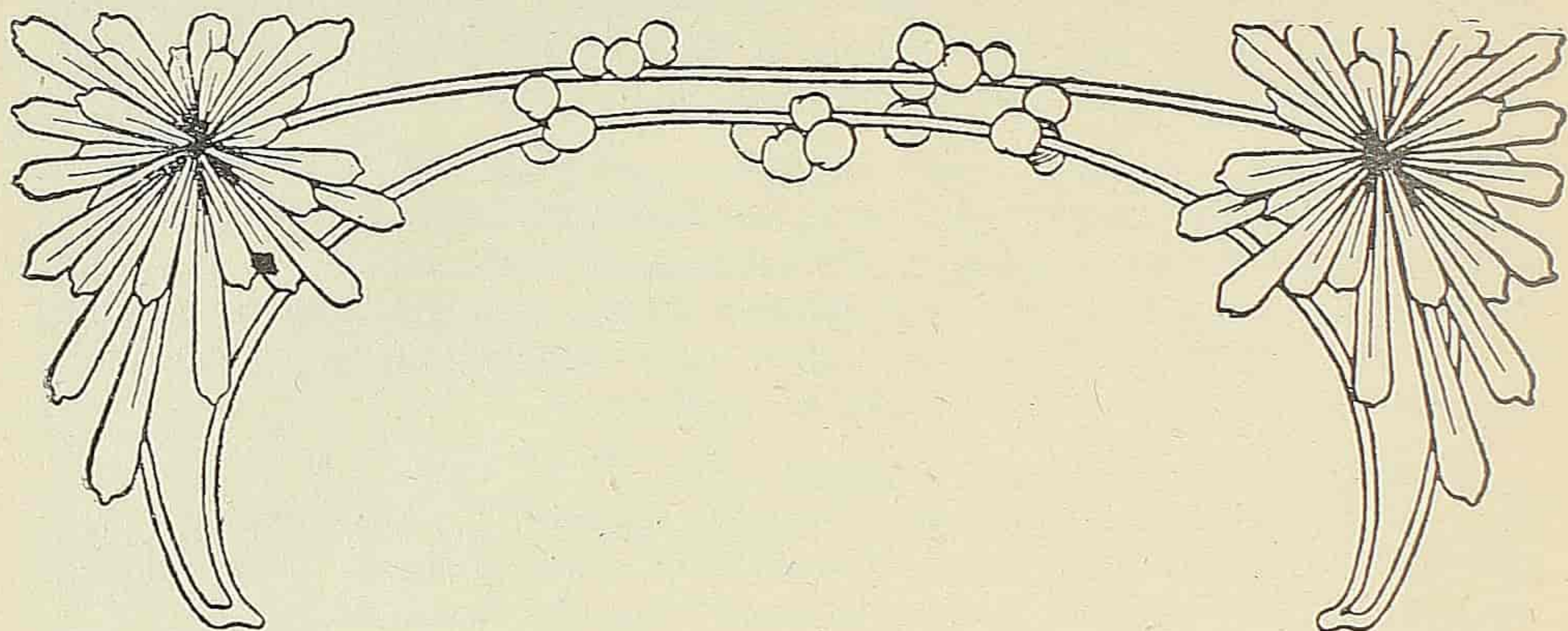
*

Да је год. 1915. удружена Аустромађарска, Немачка Бугарска, и Турска победила Србију. Народ и војска се преко Абланије пребацује на Крф, а одатле одлази војска на Солунски фронт, одакле се победнички враћа у ослобођену Отаџбину 1918. године.

*

Да се је 1918. године Србија ујединила са Хрватском и Словеначком (1. децембра).

Двадесет пет година Кола Српских Сестара у служби народу и отаџбини.

На дан 13 Маја 1928 г. »Коло Српских Сестара« прославило је колико тихо и скромно, толико и достојанствено двадесет-петогодишњицу свога патриотског рада. Двадесет и пет година по себи значи епоху, а двадесетпет година родољубног и националног рада у најтеже и најмучније доба нашег народа значи много.

Четврт столећа одушевљеног рада једног родољубног друштва, чије су чланице са пожртвовањем до крајњих граница а из љубави спрам отаџбине и свога народа као највишег идеала, залагале се топло и искрено за остварење оних узвишених циљева, које је К. С. С. себи поставило за задатак. К. С. С. поносна и ведра чела гледа у прохујалу четврт столећа, задовољно гледа за собом ту минулу четврт столећа посвећену раду за оне народне идеале, који су данас дело. Поносно гледа на своју велику проширену отаџбину — Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. К. С. С. прослављујући прву четврт столећа свога постанка и свога делања, а на прагу друге четврти, истом вољом и са пуно полета наставља свој рад на чувању народних, крвљу стечених тековина, на упознавању, зближењу и једнакости једнокрвне браће за срећу и добро наше лепе и велике отаџбине, над којом је наш бели орао развио своја моћна крила.

На дан 13 маја 1928 г. велика дворана К. С. С. била је и сувише мала да прими све оне драге госте, који су дошли не само да са својим драгим Колом поделе ретко славље већ и да са својим присуством улепшају и даду достојан карактер и важност овој значајној свечаности. Управа К. С. С. са представницама целе земље, са 101-им својим одбором сестрински је дочекивала високе и одабране госте.

К. С. С. и овом приликом било је удостојено велике пажње са највишег места. Њ. В. Краљицу Марију заступала је дворска дама г-ђа Хаџић, која је од стране Њ. В. Краљице предала Колу као знак свог високог признања за дугогодишњи и предани рад 100.000 дин. за

циљеве Кола. Поред представница и изасланица свих наших националних, хуманих и културних друштава, које су се одазвале у ванредно лепом броју, поред многобројних пријатеља Кола, били су са задовољством запажени: Њ. Св. Патријарх Димитрије у пратњи проте Бранковића, епископ Нишки г. Доситеј, епископ Шабачки г. Михајло, изасланик Мин. Војске и Морнарице, ђенерал г. Милош Михајловић, потпредседник Нар. Скупштине, сада пок. Радослав Агатоновић, са више народних посланика, као и изасланици Мин. Саобраћаја, Мин. Просвете, Београдске Општине. За тим представници Народне Одбране Југословенске Матице, Јадранске Страже, Инвалидског Удружења, Резервних официра и ратника, Друштва Црвеног Крста, Четничког Удружења, Друштва Св. Саве, Фонда Св. Ђорђа, Учитељског Удружења, Удружења Инжињера и Архитеката, као и представници свих вероисповести, поред безброј поштовалаца овог родољубног удружења. Са задовољством бележимо да је се и наша штампа одазвала у лепом броју и да је топло и језгровито подвукло значај не само ове лепе свечаности, већ и изнела родољубни и пожртвовни рад К. С. С. кроз ових 25 година.

Свечаност је отворила са неколико срдачних речи председница К. С. С. г-ђца Мирка Грујићева топло поздравивши све присутне делегате и пријатеље К. С. С. а одмах затим упућен је и поздравни телеграм Њ. В. Краљу и Њ. В. Краљици. У 11 час. дошао је Министар Просвете г. Милан Грол и са неколико бираних речи истакао је досадашњи рад К. С. С. и честитао Управи двадесетпетогодишњу прославу и истрајно делање у борби не само за буђење националне свести, већ и у исполинској борби нашег народа за ослобођење и уједињење. За тим је нарочито подвукао да ће све Владе од сада као и до сада сматрати Коло као свога сарадника, желећи да досадашњи успех даде подстрека свима женама да се заложу за национални и родољубни рад. На крају је предао Управи К. С. С. високо одликовање Орден Белог Орла V степена којим је Њ. В. Краљ благоизволео одликовати Коло. Исто тако учинило је дубок утисак писмо Председника Краљевске Владе, којим извештава да је Њ. В. Краљ својим указом одликовао председницу К. С. С. г-ђицу Мирку Грујићеву орденом Св. Саве II степена. Прву потпредседницу г-ђу Делфу Иванић, као и председнице Одбора К. С. С. г-ђу Босу Павловић из Пожаревца и г-ђу Мару Павловић из Сарајева орденом Св. Саве III степена. Висока пажња и одликовања изазвала су бурне овације код свих присутних. Иза овога председница Кола г-ђица Грујићева дала је реч г-ђи Делфи Иванић којој је пало у део, као и пре 15 г. о десетогодишњици Кола, да и сада о двадесетпетогодишњици Кола баш она говори. Г-ђа Иванић је веома исцрпно и топло изнела историјат Кола кроз свих 25 г. говорећи о историји нашег народа средњевековној и најновијој истичући све муке и страдања кроз које је наш народ пролазио, његову Голготу и најзад Васкресење — ослобођење и уједињење једнокрвне браће у моћну и силну Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, под снажним скиптром династије Карађорђевића. Најзад је Г-ђа Иванић, у име Главног Одбора, и свих његових Одбора из целе земље, од срца захвалила на високој пажњи и одликовањима са највишег места као

и свима делегатима и пријатељима, који су дошли да својим присуством увеличају ову скромну свечаност и да са Колом поделе искрено његов заслужени успех и признање.

К. С. С. поздравиле су са пуно љубави у име Народног Женског Савеза председница г-ђа Лепосава Петковић; у име Удружења Четника г. Душан Илић; у име Београдског Женског Друштва председница г-ђа Лепосава Биба, у име Удржења Ратних Инвалида војвода Довезенски; у име Удружења Домаћица и Матера председница г-ђа Мара Трифковић; у име удова у рату изгинулих официра г-ђа Александра Вељковић; у име Фидака председница г-ђа Даница Агатоновић; у име Народне Одбране прота г. Стев. Димитријевић и у име Удружења Инжињера и Архитеката г. Тома Живановић.

К. С. С. са свима својим одборима у овој својој тихој прослави а пред спонтаним и искреним манифестацијама за свој предани двадесетпетогодишњи рад, осетило је у души ретко задовољство. Осетило је мир и спокојство. Осетило је оно превирање љубави, којом је кроз 25 година издашно и несебично обасипало и четнике, и оне који су живи трунули у томруцима за свој узвишени идеал; све оне витезове, див-јунаке, чије је часне ране Коло сестрински видало, за све избеглице, које су кров и огњишта остављали испред крвничке најезде, за све коју су кроз Албанске врлети пролазили, за инвалиде, за ратничку сирочад жељну љубави, милоште и нежне бриге. К. С. С. са задовољством гледа у дело које је остварило за протеклих 25 г. и са пуно захвалности сећа се и данас речи из телеграма који му је упутио Престолонаследник Александар а данашњи наш узвишени Владалац после Букурешког Мира 1913 год. у коме вели да су чланице К. С. С. *«и саме својим неуморним патриотским радом допринеле да наша Отаџбина постане великом и славном.»*

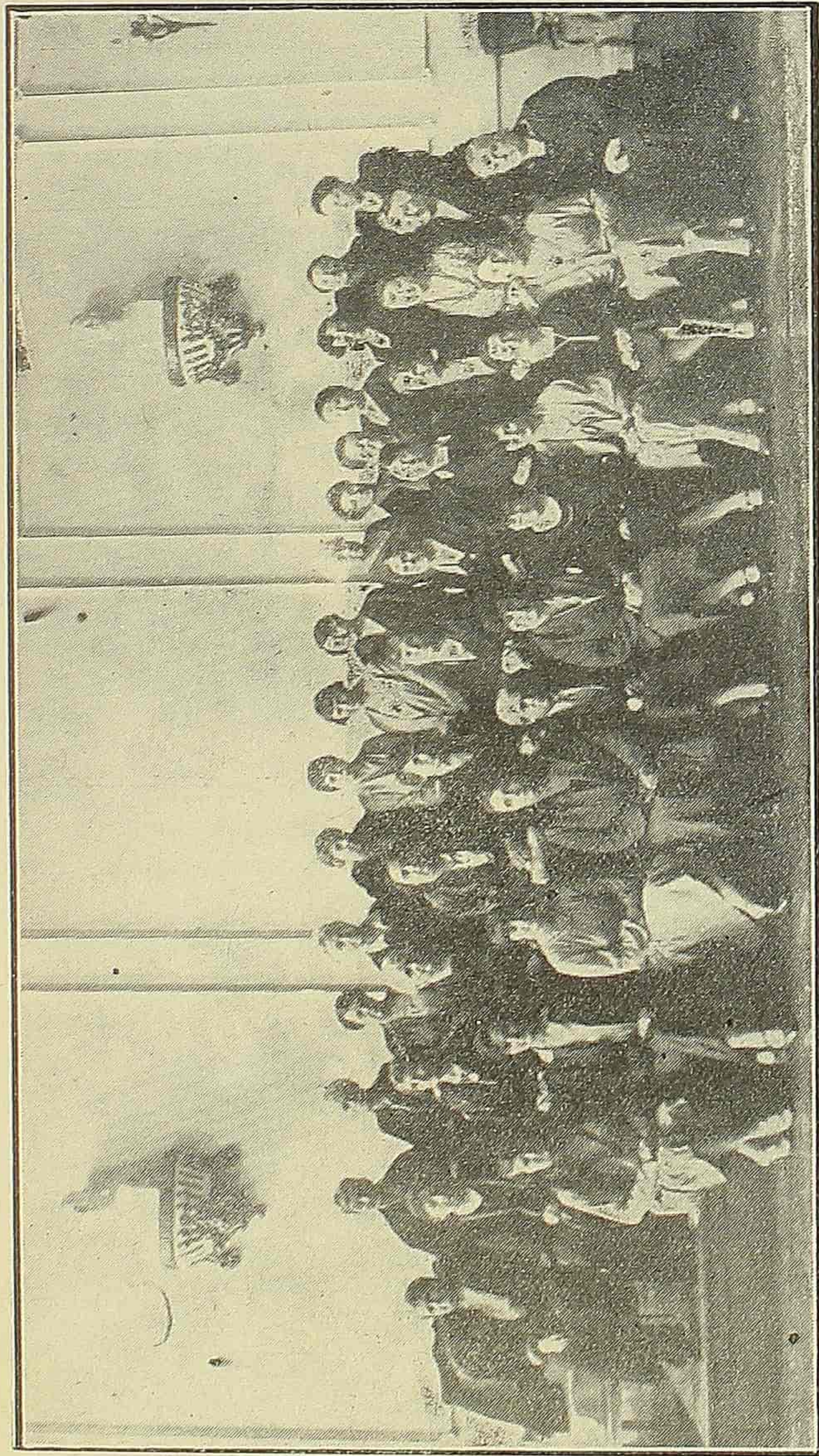
Колу С. С. ова љубав и искрене манифестације даће подстрека на што интензивнији рад, оно ће са пуно полета и снажне воље радити и у будуће на својој заветној мисли. К. С. С. вазда и увек се сећа речи своје неумрле председнице пок. Љубице Луковићке: »Прегатоцу Бог помаже«. И са том девизом а са пуно преданости, пожртвовања и љубави за свој род, за своју данас велику и дивну отаџбину, за слогу и братску љубав између сва три племена уједињене Краљевине, под председништвом своје врле и драге председнице г-ђе Мирке Грујићеве и свих њених сарадница под заставом Кола на прагу друге четврти столећа, продужиће Коло и даље ићи стопама свих оних којима је идеал — отаџбина и слобода златна.

На крају ова дивна и скромна свечаност која је пружила пуно израза признања националном и хуманом раду једног друштва, које му се све ставило у службу, К. С. С. улази у другу четврт свога делања одушевљено, јер је свесно да је најслађе борити се за народне идеале а за срећу и још лепшу будућност своје славом увенчане отаџбине.

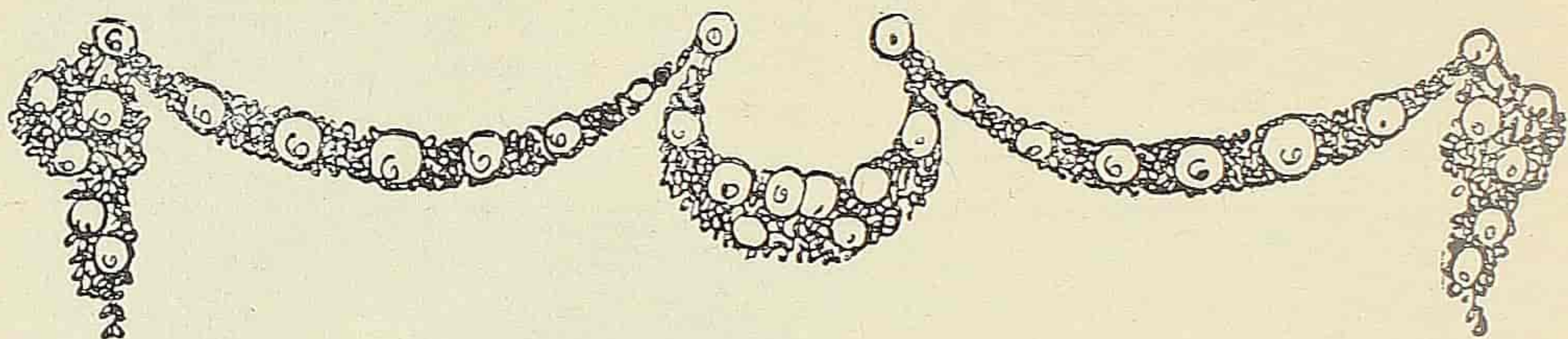
УПРАВА.

ГЛАВНИ ОДБОР КОЛА СРПСКИХ СЕСТАРА

на дан 13 маја 1928 год.

Горњи ред с лева на десно: Савка Ђурићка, Даница Коблишка, Јела Поповићка, Пола Фотићка, Наталија Павићевићка, Дара Петковићка, Анђа Христићка, Јелка Михајловићка, Катинка Јовановићка, Јевросима Радојковићка, Ружа Ђурићка, Јела Бајлони, Мила Лазаревићка, Ружа Јовановићка, Мара Ристићка. Други ред: Милева Филиповићка, трећи благајник, Јелисавета Шљивићка, Драга Марковићева, трећа потпредседница Лепосава Христићка, прва потпредседница Делфа Ива-нићка, председница Мирка Грујићева, друга потпредседница Перса Продановићка, Мица Добри, главни благајник Марија Предићка, Софија Медовићка, Ангелина Одавићка, Нака Спасићка. Трећи ред: Мица Протићка, Мила Фотићева, Милева Ковачевићка, трећи секретар Ружа Бурмазовићка, први секретар Милева Тодоровићева, други секретар Катарина Матовићка, други благајник Дарослава Ђукнићка, Анђа Крсмановићка, Катарина Миленковићева Зора Лазаревићка, Љубица Пешићка.

На концу прве двадесетпетогодишњице*)

Госпође и Господо,
Драге Сестре,

Хоћемо да искористимо прилику наше годишње Скупштине, када сте све на окупу, те да, подносећи вам извештаје о раду свих нас у овој години, једновремено и на скроман начин прославимо и двадесет и пет година живота и рада нашега драгог Кола.

Пошто сам већ имала ту дужност и част, да и приликом десетогодишње и двадесетогодишње прославе рада Кола, упознам вас детаљније с његовим радом, а пошто су моја драга Председница и наше Коло хтели да и данас кад славимо четврт века његова делања, опет ја изађем пред вас и подвучем значај данашњег дана, одазивајући се тој дужности, нећу да вас замарам и да понављам оно, што је у два маха изнето раније, износећи пред вас у детаљима рад Кола, који вам је, у осталом, као савременицима, мање више познат.

У место тога, задржимо се само на моментима које је наш народ преживљавао онда, кад је Коло стварано и данас, на дан нашега славља, и доведимо у везу са њима постанак и делање Кола.

Најинтересантније време у животу једнога народа, као и у животу појединца, свакако је оно доба, када се он труди да оствари своје идеале; када преживљује једну велику епоху, испуњену делатношћу, самопрегорањем и давањем најбољих снага и живота за општу ствар.

У животу Српског Народа најинтересантније су две епохе: стварање наше средњевековне државе и обнављање и постанак данашње наше Краљевине.

Наша трагедија, губитак наше средњевековне Царевине и вековна страдања, која су дошла као неминовна последица тога губитка, ма колико били узвишени и светли, ма како била велика и лепа наша средњевековна епопеја, не могу бити од онога интереса, од кога је епоха стварања данашње наше Краљевине.

Смрт и самртне муке не могу будити онај интерес, који ствара рађање новог живота или обнављање себе самога.

*) Говор који је приликом свечане прославе двадесетпетогодишњице Кола Српских Сестара, која је прослављена маја 1928. године у Београду, одржала чланица оснивачица и потпредседница Кола, г-ђа Делфа Иванићка.

Да би се створио нови живот, обнова једнога народа и његове националне државе, потребно је да он у то дело уложи своје најбоље снаге, духовне и физичке. Потребне су за то многе иницијативе, колективне и појединачне; школе племените енергије и небројено много жртава и самоодрицања најбољих и најодушевљенијих његових синова и кћери.

Међутим и у животу народа, као и у животу појединаца, успех и добивени резултати, не одговарају увек уложеном духовном капиталу и напорима.

Видимо често да су многи народи с мање мука и напора дошли до знатно већег националног иметка, но други, по цену нечувених страдања, рада и жртава.

Ради тога чини се често неправда и читавом једном народу, баш као и појединцу, када се о њему, његовој вредности и врлинама доноси суд само према величини постигнутога успеха, а не према ономе што је он уложио за његово постигнуће.

Српски Народ спада међу ове последње, којима се стално чинила и чини неправда.

Он је са неизмерно много тешкоћа и препрека, са беспримерно великим напорима и трудом, долазио до остварења својих најлеги-тимнијих права и тежњи и многог пута залагао се по неколико пута за постигнуће једне исте праведне ствари.

Овако мучан и напоран живот требало би да му је стварао у свету много више пријатеља и симпатија, но што је то био случај све до почетка друге деценије овога столећа.

Заосталост нашега народа често је била осуђивана у свету и мало је њих хтело да појме колико западна култура дугује Српском Нароу на своје развиће, као и да тај заостали Српски Народ није својим грудима задржавао насртање варварских народа, да би много што шта на западу изгледало другојачије.

И наша храброст и смело гледање смрти у очи и мучно ослобођење земље наших отаца, чију смо сваку парцелу заливали по неколико пута најбољом и најплеменитијом крвљу наших младих живота и узданица народних, оцењивани су до скоро, а по негде још и данас, као дивљи инстинкти за герилским ратовањем и потреба за излишним проливањем крви и туђе и своје.

И ако смо ми, жељни правде и права, били њени борци и витези и на пољима части остављали легије часних и поштених, правда нас је често заобилазила и у нама су се рађали горчина и неповерење у добро људи и живота.

А наша борба, коју је увек ваљало отпочињати из почетка, налазила нас је све више намраченим, натуштеним и измореним.

И тако је Српски Народ, проживео скоро сто двадесет година, од 1804 до 1919 године. Генерације су се рађале, живеле и умирале без весеља и осмеха.

Српски Народ из двеју српских слободних Краљевина и из осталих неослобођених земаља наших и сви владоци трију српских династија, у сталној су борби за остварење народног идеала: ослобођењем целокупног народа у јединствену слободну националну државу нашу.

Сви наши Владари, сав наш народ, улажу у то дело свој најбољи капитал, а постигнути успеси готово никад не одговарају њему.

Генерација за генерацијом рађа се и нестаје је, а дело наше напредује споро и тешко. Ваља се увек враћати у назад и готово увек почињати из почетка. И отуда наши људи постају све заморенији, измученији. Стари се пре времена и видимо где читаве генерације људи испадају из животног колосека већ у доба између четрдесет и педесет година, док су код других, срећнијих народа, људи тога доба у најбољој снази, на врхунцу својих менталних способности, у пуном жеку делања и стварања.

На стотину година од првога Српскога Устанка долази на престо Краља Србије, Унук Тополског Витеза, Краљ Петар I, Карађорђевић. Долази у најтеже и најгоредоба. Поред мучних прилика у земљи и спољна ситуација је претешка. Балкани су мрачни и кржави и кроз њих одјекује, поред тешког звекета гвоздених ланаца, којима је оковано и повезано балканско робље, прасак бомби и пуцањ пушака, којима народни осветници хоће робље да раздреше и да му извојују оно, што је сваком Божјем створу најдраже, слободу.

А око Балкана, ситуација међу великима такође је тешка. Све више се осећа, да се испоставља не једна само борба: отерати вековног још моћног османлиског завојевача балканског, већ и очувати и одбранити мучно стечену, крвљу плаћену, слободу балканску од нових завојевача, који ће овога пута доћи са севера и запада, и сачувати шумне и зелене Балкане његовим народима, који их вековима насељавају; чије су земље, кроз хиљаду година, натапане њиховом крвљу и из чије сваке зелене травке шуми и цвили по једна измучена балканска душа.

У таквим приликама седа на престо Краља Србије, Унук Тополског Хероја и Српски Народ ставља на седу главу Женевског Изгнаника, гвоздену круну, саковану из Карађорђева топа. Тешка Круна значење је била тешке Владавине. Сакована из славнога топа, из најмучнијих дана једне велике епохе, знамење је била славе, мука, епопеје.

И овоме историском чину, венчању на Краљевство смелог и храброг Петра Мркоњића, присуствују наша браћа сва три племена народна, из свих крајева наше земље, представници Срба, Хрвата и Словенаца.

И руком Божијом вођени и надахнути светим надахнућем, први пут тада се је захорило из њихових грла:

»Живео југословенски Краљ.«

И пред народом нашим сва три племена, указала је се на пророчки начин, као у одблеску муње, једна светла визија срећније, лепше и радосније будућности.

А кад су прошли заносни дани свечаности крунисања, народ наш, као понет новом судбином, руковођен својим мудрим и намученим Краљем, наставља још интензивније но раније, да се припрема за велико дело Ослобођења и Уједињења.

Прибирају се и групишу све снаге народне. Свако на свој начин

појединачно или у својој групи, али сви за исти смер; пред свачијим очима светли исти идеал.

И као претеча тих дана општег народног прибирања и превирања рађа се у Београду, на Велику Госпођу 1903 године, Кола Српских Сестара, а у брзо за њим, по многим местима тадашње малене али честите и јуначне, Краљевине Србије његови Одбори и Пододбори.

Програм рада био је веома широк, родољубив и слободоуман и обухватао је остварење готово целокупне данашње наше државне идеје.

Међутим како је на Српском Југу беснео страховити и кржави устанак Македонски, који је и био главни разлог оснивања Кола, прва његова акција управљена је земљи која је колевка средњевековне славне и моћне државе наше; земљи у којој се родило било прво Српско Краљевство, па за тим Царство Душаново; земљи у којој се родила и до највећег процвата дошла, средњевековна култура наша, са чијим остатцима и ако знатно оштећеним и уништеним, ми и данас, дигнута чела и светла образа, гледамо у очи многих великих и славних народа, а који нам такође улевају веру да ће будућност бити наша и да ће једнога дана наш народни геније својим творевинама и лепотом задужити људску породицу.

Коло Српских Сестара лађа се велике улоге. Поробљеној браћи нашој на класичноме Српском Југу, шаље помоћ свих врста, какву су тражили време и дани тренутак. Сећа се страдалника по мемљивим хапсанама турским; горских ускока и заштитника поробљене раје; избегла народа по планинама; нејачи остале без родитеља и хранитеља; прихвата бегунце и политичке емигранте; оболеле и онеспособљене четнике; шаље школској омладини и у народ књига; школује ђаке, даје децу на изучавање заната.

Тамо је заштитник и експонент љубави слободне Србије, а у Краљевини, малој простором, али великој духом, тумач жеља, потреба и тежња поробљеног Југа.

А доцније, у колико гвоздени обруч све јаче стеже поробљено Српство, Коло управља своје погледе и другим покрајинама, а у првом реду Босни поносној. Сећа се свих својих, кад и колико може.

Оснивање Српско-Хрватске Коалиције и Ријечку Резолуцију 1905 године, Коло је с радошћу дочекало и поздравило. Заветна идеја слободног и великог Српства, није га чинила уским ни тесногрудим, нити му сметала да у исто време пригрли и идеју слободе све југословенске браће. Бити велики Србин, није у његовим очима значило бити рђав Југословен. Једно је улазило у састав другога и знало је добро, да без слободних двеју Српских Краљевина, нема ни слободнога Југословенства.

У томе смеру ствара везе са свом нашом троименом браћом и сестрама и Далмација, Словенија и Хрватска су му исто тако миле земље, као и оне насељене најчистијим српским елементом.

Ради тога у времену Велеиздајничког процеса у Загребу, као и у Ултиматуму од 1914 године, Коло је оптужено, а свима онима за које се знало да стоје у вези са њим, суђено је као издајницима и непријатељима Ћесареве Царевине.

Већ одмах, првих година иза свога постанка, осетивши потребу да проговори гласно, кроз свој орган, о својим идеалима и тежњама и да га чују сви они који треба да га чују, а у првом реду широке масе поробљена народа нашег, Коло већ 1906 издаје своју прву народну читанку, којој даје име оне крваве реке српске, којој је, с пророчком видовитошћу, певао народни бард наш, а чије је име изазивало у срцима свих нас љубав и понос на стару српску славу, а национално значило наду и израз наших најлегитимнијих тежњи и аспирација на Српском Југу, без кога Српска Држава нигда није била моћна, ни јака.

Коло издаје своју скромну књижицу »Вардар«, који је у првој својој години, 1906, доживео два издања, од којих прво у 10.000 примерака, а друго у 5.000, а крајем те године није имало више ни једног примерка његовог, чак ни за своју библиотеку.

Међутим и ако је књига била посве скромна облика и издања, Коло је знало да окупи на сарадњу око ње најбоље наше националне раднике и најлепша књижевна и научна имена, из свих наших крајева, тако, да му је садржина вазда била и национална и одабрана. Књига је имала око десетак штампаних табака, а продавана је по пола динара комад, тако да је могла ући и у најскромније домове наше.

И ако су власти непријатељских држава, које су граничиле са Краљевином Србијом, забраниле биле улазак ове књиге у своје подручје, Коло је вазда успевало, да у не малом броју, ова књига дође до руку и нашег поробљеног, као и слободног народа. До великог светског рата, ова народна књига дотерала је била да се штампа у 40.000 примерака што је за ондашње прилике био, вероватно, највећи публицитет.

Али и ако је књига носила име реке Српскога Југа, тако блиске срцу нашем, њезина садржина обухватала је стално све земље троименог народа нашег. У њој су се налазили, поред слика царскога Скопља и Душанова венчања на Царство и слике беле Љубљане, Дубровника, Загреба, Сплита и Суботице и песме Сундечића и Грегорчића бистрој и плавој Сочи; радови Цанкара, браће Војновића, Ђипика, Кочића, Д-р Жупанића и толиких других, из свих крајева наше земље.

У оваквим и сличним радовима, као што су приређивање разних изложба народног везива и ткива; изложба радова појединих југословенских сликара и скулптора; приређивање концерата с југословенским музичарима; прикупљање прилога за школе и друге установе нашег народа по још неослобођеним деловима наше Отаџбине; кумовање заставама разних певачких друштава; искоришћавање сваке прилике да се оде на какву било свечаност у неослобођене земље наше, да би се само дошло у контакт са нашим тамошњим народом, испуњују на широко програм рада Колоа, до почетка ратова за ослобођење.

Ратови не налазе Коло неспремно. Знајући да нам слобода неће бити дарована ни с које стране, већ да ћемо је откупити само нашом крвљу, Коло је у брзо по своје постанку, у споразуму са Санитетом Министанства Војног припремило не мали брвј стручних болничарки, тако да је одмах, још у почетку рата 1912 године, могло да приступи отварању својих болница у Београду и по другим местима наше

земље; да их испошље у доста лепом броју на бојна поља, с војском, под опсађено Једрене и Скадар, Љеш и Драч; у туђинске болнице и колеричне баракe. Свуда и на сваком месту, оне су радиле с пуно части, с много уложене марљивости и труда и спасле су својом негом не мали број наших бораца за остварење заветне мисли Србинове.

Коло је помогло многе болнице у новоослобођеним крајевима, као и заслужно, а осиротело становништво тек ослобођених градова наших. Одржавало је заједно са својим Одборима из земље, који нису заостајали ни у колико у раду иза своје Матице, Главнога Одбора, чајцинице по жељезничким станицама у земљи; израђивало је рубље за болнице и војску.

Одмах по ослобођењу Јужне Србије, отпочиње оснивање Одбора Кола по тим крајевима и то прво на обалама бистрог Охридског Језера; па у царскоме граду Скопљу, Куманову, Велесу и другим местима.

Дошао је велики рат и са њим Голгота, коју је наш народ незаслужено, али с јединственом храброшћу претрпео. Нове жртве, нови болови, нове дужности за све, па и за Коло.

Прве године великог светског рата, Коло наставља с истом љубављу, а с много више тешкоћа, свој хумани и патриотски рад, као и за време Балканских Ратова. Последица тога је била да три његове најбоље раднице: Председница, незаборовљена Љубица Луковићка; главни оснивач Кола, заслужна Надежда Петровићева, академска сликарка и управна чланица и оснивачица Кола, вредна Касија Милетићка, падају храбро на пољу части, као жртве епидемије пегава тифуса. Нека им је вечна слава и хвала!

С болом у души и Коло је као и васцели наш народ, дочекало пропаст и слом крајем 1915 године. Поједини његови делови пошли су изгнаничким путем, а други су остали у земљи. И ако се није могло радити под именом Кола, радило се анонимно. Они који су остали у земљи, вршили су тајно своју мисију, помажући затворене, интерниране, болесне и сиротну децу. Оне које су изишле, развиле су биле у најширем смислу акцију за исхрану наших заробљених и интернираних и спасле су страшне смрти од глади много хиљада живота, а нису заборављале ни наше избеглице и оболеле ђаке.

У томе раду дочекало је се давно жељено ослобођење и уједињење и Председница Кола и многе чланице, враћају се хитно у земљу и заједно са онима, које су остале у земљи, лаћају се нових дужности.

Благодарећи дугогодишњем систематском раду његове почасне и најактивније управне чланице, г-ђе Мабел Грујић, Коло се лаћа велике акције у најширем смислу, коју су налагале нове прилике и нови живот.

Благодарећи многим милионима, које му је слала Г-ђа Грујић из Америке, Коло испомаже велики број породица, које су се враћале из интернације у највећој беди; годинама даје сталну месечну помоћ за више хиљада деце, ратничке сирочади; годинама је издавало сталну месечну помоћ многим мајкама које су изгубиле своје синове хранитеље на бојном пољу; издржавало је студенте, многе болесне, бедне и невољне.

Благодарећи многобројним прилозима наше новоослобођене браће и сестара, као и многих уцвељених родитеља и родбине, Коло се

лаћа, одмах по ослобођењу, акције у корист инвалида и за две и по године одржава прво само Инвалидски Дом, а доцније и школу за обучавање инвалида разним занатима. Ово је била једна од најјачих поратних акција Кола, јер за две и по године колико је овај Дом трајао, кроз њега је прошло, исхранило се, огрејало, оденуло и полечило преко четири хиљаде ратних инвалида.

Уз свој Инвалидски Дом, одржава свој магацин са оделом, рубљем, постељним и другим стварима и њима, у најгорем времену, испомаже десетине хиљада невољника из Београда и из целе земље.

Једновремено са овим великим акцијама, Коло мисли на ново-ослобођене делове Отаџбине. Шаље у многа места помоћ у новцу, оделу, машинама, лековима и другим стварима; потпомаже акцију за образовање својих нових Одбора; потпомаже њихове занатске и друге школе, ђачке трпезе, дечје домове и све остале потребите и невољне.

Запојено љубављу за идеју народног јединства и истинског зближења с нашом браћом и сестрама из целе земље, сарађивало је и сарађује на сваком послу, који служи овоме циљу. Обилази сваком даном приликом све крајеве наше земље, ствара нове везе и појачава старе; вазда прима у свој Дом на боравак браћу и сестре, а нарочито Омладину сва три племена народна.

Међутим осећајући да ново време намеће и нове дужности, Коло оснива још пре шест година свој интернат, у који прима девојчице сва три племена наша и свих трију религија и спремајући их и школујући за изабрани позив у животу, васпитава их у духу својих идеја: да буду добри људи; добре кћери свога народа; да своју земљу и националну државу воле истински и да буду у стању, у даном тренутку с љубављу принети за њу и тешке жртве, исто онако, како су их подносиле и раније наше генерације.

Управа Кола да би омогућила с једне стране ову акцију, а с друге да би осигурала и у даљој будућности живот и опстанак свога Кола и учинила да лакше раде они, који ће доћи иза нас, смело је приступила, пре седам година, подизању свога Дома, који се састоји из ове три велике зграде, у којима се налазимо данас.

Њихову подизању приступило је се без и једне паре готовине. Зидане је трајало непуне три године и благодарећи Богу, нашој Председници и пријатељима, успели смо да их подигнемо по цену великих брига и напора и данас и ако на њима има још доста дуга, ми мирнијим очима гледамо у будућност нашега дела.

У овим линијама од прилике, кретао се рад Кола Српских Сестара, у току минуле четвртине столећа, од његова постанка до данашњег дана.

Оно мисли да је своју дужност вршило вазда часно и савесно. Радило се у врло тешким приликама, које је наш Народ тада преживљавао и није било увек у могућности да ради онако и онолико, како је желело и колико је требало. Радило је колико је могло, а доста пута и много више од тога. Гледало је увек пред собом у велике народне идеале и с много вере и љубави у срцу гредело је њима, не презајући пред тешкоћама, не жалећи жртава, често веома драгоцених. Желело је велике акције и дела, али у очекивању истих,

није никад губило времена нити је се стидело и малих послова. Лозинка је често била: дан и комад.

Али заслуга му је била што је веровало бескрајно много у бољу будућност Српског Народа и што је ту своју непорочну веру умело да преноси и на оне, који су се налазили у тренутку да је изгубе или је у опште нису ни имали. Ради тога изгледало је по некад и неозбиљно, али оно није презало никад од осмеха и подсмеха.

И, кад није могло да учини увек онолико, колико је оно желело и колико је требало, искупљивало се тиме, што је било вазда прво, онде, где је потребно. Преживљавало је заједно са својим Народом све и срећне и несрећне моменте, а ових других, као што знамо, било је много више од оних првих. Али у срећи, као и у несрећи, знало је вазда шта му је дужност и ње се лађало без оклевања. Тако је проживело својих првих двадесет и пет година.

За то време остварили су се, великим дѐлом, његови идеали. Троимени Народ наш и ако не цео, ослободио је се и ујединио у своју националну и недељиву државу, под скиптром свога јуначког и мудрог Краља народне крви, Александра I-ог Карађорђевића.

Кад је реч о народном ослобођењу и уједињењу, сетимо се с пијететом и захвалношћу свих оних који су градили ово дело, а који се не налазе више међу живима.

Нека је вечна слава и рајски покој Светој Сени блаженопочившег Краља нашег, Петра I-ог Ослободиоца.

Нека је слава и покој душама наших великих Војвода, свих великана народних и свих јунака знаних и незнаних.

Слава и вечан помен душама за Отаџбину умрлих и изгинулих Српкиња, наших вођа и другарица: Љубици Луковићи, Надежди Петровићевој, Касији Милетићи, Милеви Шкрљићи, Даринки Берићевој, Софији Јевремовићи и многобројним знаним и незнаним жртвама.

Нека је светла и вечна успомена међу нама и мир душама наших вођа и другарица, које су свом душом својом дело народно волеле и за њега радиле, али од којих многе немадоше среће да га виде оствареним, почившим: Савки Суботићи, Станислави Сондермајер, Живки Спасићи, Јованки Вукићевићи, Мици Ковачевићевој, Катици Ђорђевићевој, Мари Поповићевој, Цаји Петровићевој, Види Прокићи, Стани Михајловићи, Мили Николићи, Катарини Миловук, Мери Митрићевићи, Јерини Завађил.

*

Сада на почетку друге четврти столећа, у коју наше Коло улази, пожелимо му ми, које смо га стварале и волеле и које по законима природе нећемо моћи још дуго да деламо у њему, да га оне, у чије ћемо га руке једног дана предати, заволе исто онако незаинтересовано, како смо га волеле ми и да имадну среће и буду поносне његовим радом и делањем, као што смо биле ми. Пожелимо му да га они, који ће га у будућности водити, умеју вазда повести путем народних идеала и учинити да вазда буде народу нашем од користи и да вечно ради у складу са његовим потребама и интересима.

Свако доба има своје потребе и своје идеале, јер се живот људи мења.

Ми данас, после великог рата, после постигнутог и оствареног највишег идеала, стојимо збуњени по мало и чисто се питамо на коју ћемо страну сад.

Стојимо пред стварањем једног новог идеала и новог живота, а још смо неодређени и као да не знамо шта да пожелимо. Отуда ова извесна пометеност у послератном животу и код нас, као и по другим земљама. Стари се грчевито хватају за своје и хтели би да задрже живот који струји и хоће напред. А млади би хтели да сруше све и ако још немају јасну слику онога што желе.

Међутим потребе живота наметнуће на хладан и немилосрдан начин и једним и другима своје захтеве и нови идеал иставиће се пред очи нових, препорођених људи. И, у колико буде био лакши и блажији тај прелаз од старога к новоме, биће живот срећнији, мирнији и с мање посреса.

А пред нама те ће промене бити још веће. Ми смо се у току векова, гоњени злом стварношћу, учили на суров начин да од смрти направимо свој идеал.

И наша поезија, уметничка и народна, и наше схватање и осећање дужности, увек су нам говорили како је слатко умрети за жељени смер и ради тога, поред и других околности, ми смо занемаривали живот и често смо га, кад није требало мрети, живели на невешт и неук начин.

Међутим благодарећи том нашем непрезању од смрти, осећање које је наш Народ култивисао у себи у току векова, они, који ће иза нас доћи, моћи ће да мисле на један нови, лакши, срећнији и срећенији и радоснији живот.

И у томе изграђивању новог живота и стварању нових идеала несумњиво је да ће се и Коло наћи пред новим задатцима и да ће знати да им одговори и послужи и у будућности исто онако срећно и успешно, као што је знало и у току ове две и по деценије.

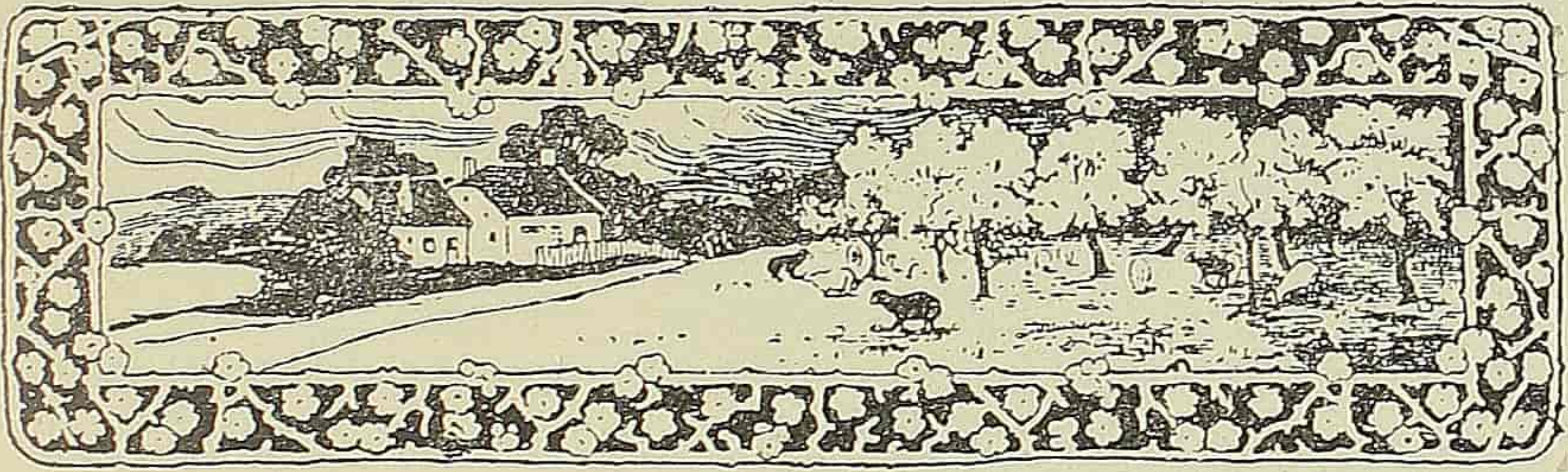
Ипак, ма какве се промене збиле, ми тврдо верујемо, да ће оно што је нама било свето: љубав спрам Отаџбине и родне груде, загревати и будуће људе, јер је у људској природи од вајкада, да човек воли место у коме је поникао и средину у којој живи.

Ради тога верујемо да ће ово што смо ми стварали до сада, служити, ма и једним само делом, и будућим људима и да дела наших генерација, ако им и не буду сјала оном светлошћу и сјајем којим сјаје нама, даваће им благу светлост угашених звезда и говорити им о лепотама бивших људи.

И, ако и толико само будемо послужили будућности, немамо разлога да идемо незадовољни с овога света.

Делфа Ив. Иваница

У спомен двадесетпетогодишњице Кола Српских Сестара (Из ратних доживљаја)

БИЛО је то пре петнаест година, септембра месеца 1913 г. Наша војска баш је довршавала мобилизацују и сви војници из рата беху отишли својим кућама, а на њихова места дошли у касарне под заставу све млади регрути.

Беч и Софија поражени победама српске војске на Куманову и Брегалници као и Букурешким миром који створе Велику Србију, изазваше немире код Арнаута у јужним крајевима нашим око Дебра и Призрена, а бугарски македонски комитет беше прекрилио својим комитама источне крајеве све до Вардара.

Једним снажним замахом српске војске од Скоља до Битоља за десетак дана угушен је цео устанак Арнаута и десна обала Вардара потпуно очишћена од арнаутских побуњеника али четовање комита по Овчем пољу и Пљачкавици још се живо осећало.

Половином октобра мој трећи коњички пук налазио се у Велесу као централна резерва за брза дејства противу комита у све правце ка Штипу и Битољу,

Једног магловитог и кишњег јесењег дана освануле су путничким возом у Велесу две интересантне београдске даме са неколико повећих дењкова разних ствари и легитимисале се код месне команде као чланице Кола Српских Сестара у мисији да обиђу војне болнице у Штипу и однесу извесне потребе за болесне и сиромашне војнике. Биле су то госпођа Касија Милетићка и госпођица Мица Ковачевићева обе добро познате у свима отменијим београдским круговима и као вредне хумане и патриотске раденице.

Пошто је државни аутомобил-теретњак био покварен и пошто су претражиле свуда по Велесу једна кола и биле свуда одбијене због рђавог времена обе даме беху љуте и очајне шта да раде. Кад сам им понудио једна војничка државна кола без федера и са седиштем од бале сена, оне радосно примише и одлучише да се одмах крену на пут.

Нешто због рђавог пута и времена тога дана а више због комитског четовања по Овчем пољу преко кога пут води за Штип, са-

ветовао сам овим двома дамама да свој пут одложе за сутрадан, када би им могао дати и једног официра у пратњу до Штипа. Даме одлучно одбише, а г-ђа Касија одговори :

— Све је тако г. пуковниче као што кажете, али ми морамо одмах ићи, г. г. официри ће свакако и сутра имати своја преча посла, него да нас прате, а варате се ако мислите да нас је страх.

— Ама не кажем ја госпођо да вас је страх, али није у интересу ни Кола Сестара ни вашем сопственом да се излажете данас и овако рђавом времену и могућности да будете нападнуте и убијене од бугарских комита.

— У толико већа част и за Коло Сестара и за нас две, одговори г-ђа Касија, и пошто се поздравише одоше да седну у кола.

— Добро, добро, паметнији попушта, рекох ја у шали смешећи се. Ипак сам им дао једног поднаредника за пратњу до Штипа.

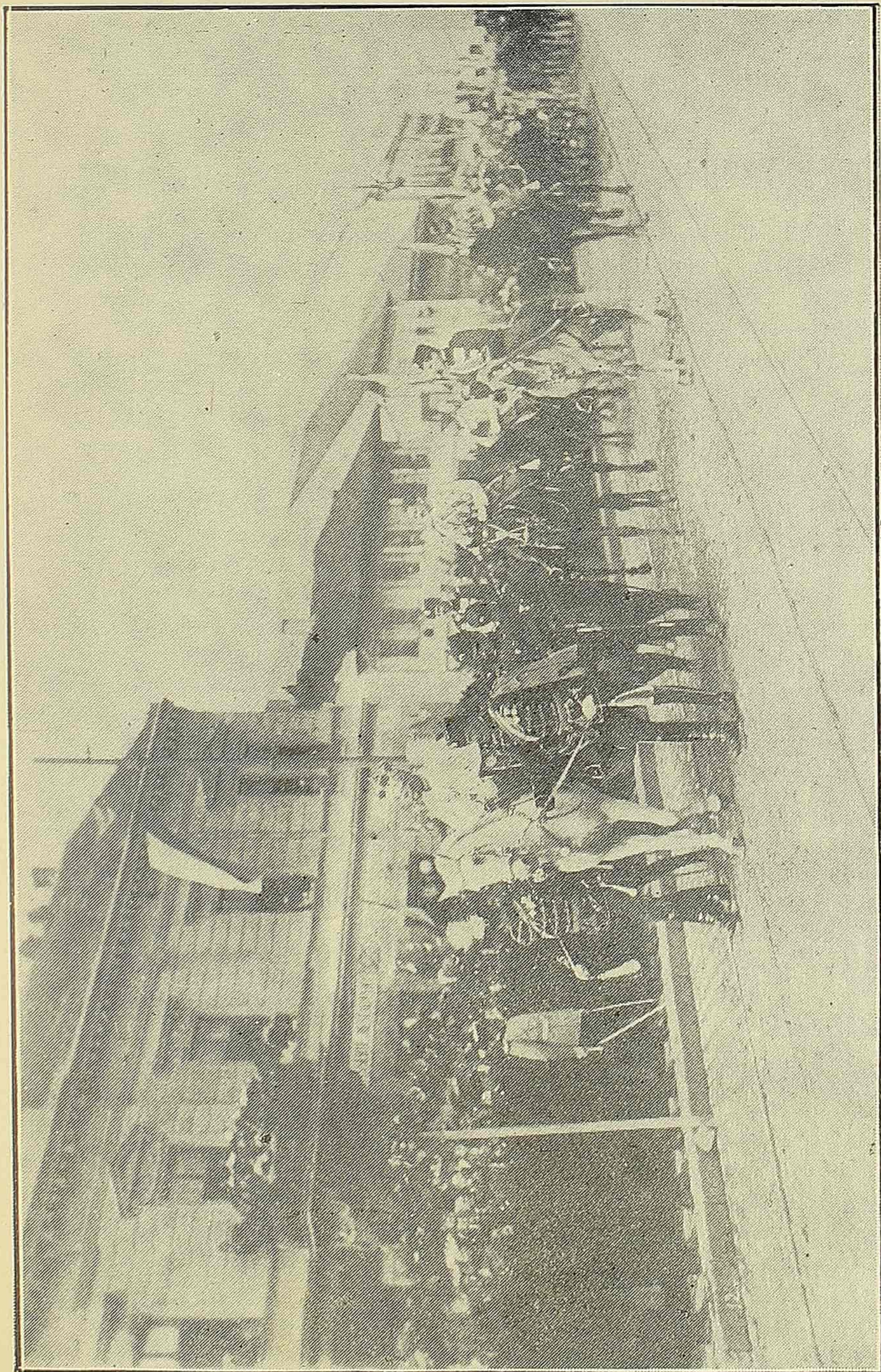
Око 10 часова рђавом велешком калдрмом по великој киши зврјала су једна војничка кола са арњевима пут Штипа, са двома отменим путницама чији су патриотизам, хуманост и одлучност били јачи од свега па и од њих самих.....

По повратку из Штипа г-ђа Касија Милетићка и г-ђица Мица Ковачевићева биле су у Велесу једнога вечера гошће на вечери у официрској менажи. Њиховој веселости и захвалности, што су лепо свршиле своју мисију на простим војничким колима и како су се лепо провеле — не беше краја. Ма да је по њиховом одласку за Београд поднаредник пратилац њихов причао својим друговима да су обе ове даме један повећи део рђавог пута прешле пешице по киши и блату — о чему оне ни речи не рекоше.

Данас на дан двадесетпетогодишњице Кола Српских Сестара када ни једна од ових двеју врсних чланица његових није у животу, нека им ова епизода буде дичан помен именима њиховим и светао пример како се служи Отаџбини и идеји.

Н. Цоловић.

Двадесетпетгодишњица крунисања Блаженопочившег Краља Петра.

Мој долазак у интернат Кола Српских Сестара

Долазак у интернат за мене је било нешто узвишено, лепо и примамљиво. Али зашто је то било, откуда су се та осећања појавила код мене, ја нисам могла себи да објасним. Веселост, игра, велика заједница у какву сам тада дошла било је за мене нешто ново.

Спољашни сјај интерната није ме много привлачио, јер је било још тако много кућа, можда исто толико великих и толико лепих које би могле да ми се допадне. Али нешто друго, нешто много важније од овога привукло је моју пажњу: ред те хумане установе, њена брига за сироту децу, која су остала без родитеља, или која су под неким другим незгодама требала да се нађу на улици, или можда у туђој земљи где не би смеле рећи слободно да су сестре Срба, Хрвата и Словенаца. И за ту децу која су требала да пропадне једног дана, да угуше своје способности за рад, или осећање национализма, нашле су се друге мајке, које би вршиле задатак оних првих, које истински осећају према тој деци љубав и које лебдећи свакодневно над њима желе да их уздигну, просвете и створе од њих добре, вредне разборите раднице на пољу просвете и уопште културе.

Знајући још у напред шта чине чланице Кола Српских Сестара и колико је значајан њихов рад, ја сам дошла раширених руку да и сама прихватим њихове савете. И оно што су друга деца имала срећу да осете код своје куће, да осете нешто најлепше, најнежније и најпримамљивије: љубав своје мајке, изгубивши је мала неразвијена и неспособна да задржим њену слику, не знајући шта треба да значи та нежна реч »Мама«, срећна сам што сам имала прилике да дођем у овај дом, гнездо недовољно развијених птица и да осетим љубав паметних, вредних и енергичних Госпођа! Свака реч коју сам ту чула као савет урезаће ми се у памети и неће моћи никад да се избрише.

Часови игре, песме, паметног разговора остаће ми у најлепшој успомени за цео мој живот.

Речи »Коло Српских Сестара« за мене ће значити врт расцветала цвећа свакоме који жели да га осети; чији се мирис диже високо да залепрша заставу среће, љубави и задовољства.

24.-XII.-26. год.
Београд. К. С. С.

Ранка Ђосић
VII. раз. Гимн.

Meditacija o življenju in smrti

Ujeti v blodni videz sivih dni,
mi gledamo skoz okna svojih duš
v daljnjo resničnost, ki jo sanjamo.

In vêmo: Tukaj to je carstvo senc.
Seznajamo se in srečujemo,
se vzljublamo in odtujujemo.
In svak na svojo zvezdo išče svojo pot.

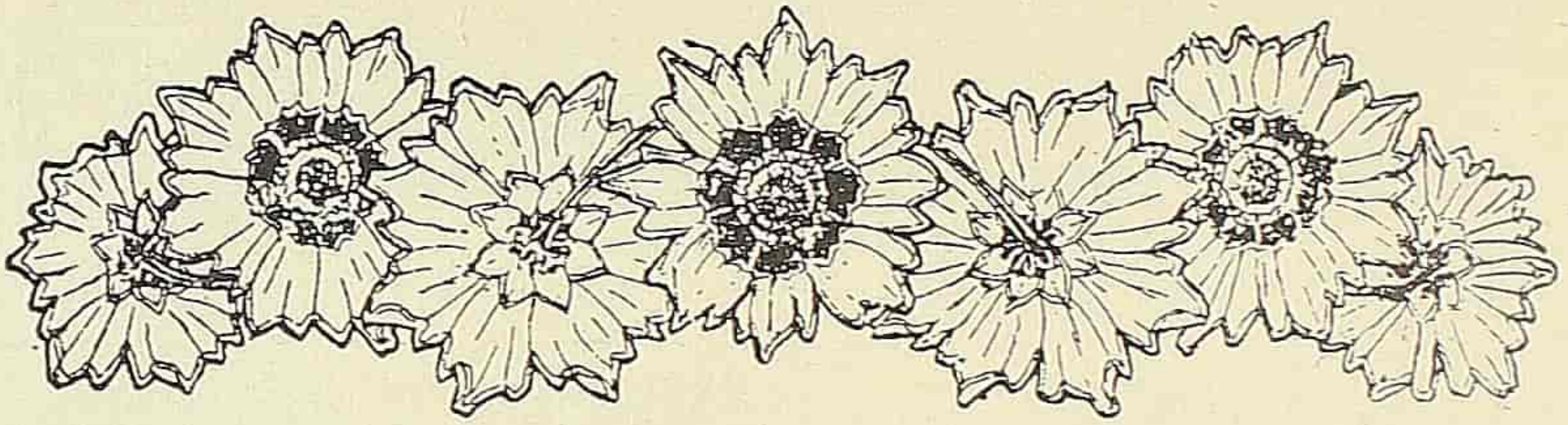
Ker vsak je v svoji duši večno sam
in večno nem in večno tuj ljudem,
neljubljen, nerazumljen, nespoznan.
Priateljstvo ljudi je trhla vez,
ljubezen spolov zgolj omamni sèn.

Ko zadnjič krikne duša, se vzbudi
iz svojih temnih zemskih bolečin
v daljnjo resničnost nedosanjano.
Ko s kril ji pade teža hrepenenj,
svobodna v večno Rast se potopi.

Ta večna Rast je večno Bratstvo duš.

V življenju trô se duše kakor v stôpah,
trpljenja mlini pa jih zmeljejo
v prežlahten kruh Ljubezni in Dobrote.

Fran Albrecht.

Жене и књижевност у средњевековној Србији.

Интерес жена за књигу није само појава новијег српског друштва. Ми у нашој прошлости имамо неколико женских личности са врло широком културом, које су се или саме бавиле књижевним радом или помагале поједине писце и њихова дела. Ми ћемо овом приликом навести само главна лица из нашег Средњег Века, из времена када је књижевна култура била ретка и код људи световних сталежа, па и у самим калуђерским редовима. Ово нарочито треба имати на уму. Писменост није била јака страна чак ни у врло развијеним трговачким срединама приморских градова; у Трогиру се још крајем XIII века почиње чак један католички каноник као човек који не зна писати. На овај начин даће се и један доказ више, да положај српске жене у Средњем Веку није био онако подређен и готово бесправан, каква га видимо у доцнија времена, после најезде источњачких освајача и њихова утицаја на наше друштвене и породичне односе.

Ми се у овом чланку нећемо задржавати на оним женама, о којима немамо довољно непосредних вести, иако би и то, можда, било потребно. *Ана*, жена Немањина, — да дамо један пример — морала је бити свакако жена од веће вредности, и вероватно са доста интереса за књигу. Два њена сина, Стеван Првовенчани и Св. Сава, били су, као што је добро познато, први наши писци не само хронолошки, него и по вредности. За Саву се чак изрично прича, да је као младић много читао. А тешко је веровати, да би се те његове ране симпатије за књигу могле развити без мајчина учешћа. Младост Савина пада у време, кад је Немања био дуг низ година заузет борбама са Византијом и кад му васпитавање сина није могла бити главна брига.

За *краљицу Јелену*, жену краља Уроша I, прича архиепископ Данило, њен одушевљени биограф, како се предано трудила да снабде цркве свим потребним стварима, међу осталим: »књиге божанствене у дому свом састављајући и изредно пишући.« Да ли је сама краљица Јелена штогод писала не да се сасвим поуздано тврдити, а да је потицала и помагала друге да пишу, сведочи јасно запис монаха Германа из 1925., који је, по њеној наредби, преписао у Милешеву један номоканон.

За *Јелену, жену цара Душана*, која иначе није била жена од много обзира и чији спомен није много леп, каже се изрично у једном запису из 1346. год., да је »имала много усрдије и љубав неизречену о тражењу светих књига као други нико.« У Светој Гори она је нашла

једног старца Јоаникија, и »усрдно га је молила« да преведе *Тумачење Еванђељија* чувеног Теофилакта, некадашњег бугарског архиепископа. Тражиле су се, према ондашњим схватањима у нашем друштву, књиге верске поуке и дела молитве; док су владарке запада, још у XII веку, као чувена краљица Елеонора, окупљале око себе трубадуре и помагале развој песничких прича.

Данас је већ и ширим круговима довољно позната топла похвала кнезу Лазару *монахиње Јефимије*, удовице деспота Угљеше, као један од најлепших споменика наше старе књижевности, — »који је«, како је то лепо речено, »одиста био достојан да буде извезен сухим златом по чистој дамаској свили«. Изгубивши у доста кратком размаку времена оца и сина и мужа, доживевши ове страшне катастрофе српске, на Марици и на Косову, и видећи Агарјане где бесно надиру у српске земље, она се, дубоко погружена, повукла од света и везла своје узбуђене молитве. Њена похвала кнезу Лазару и молитва Христу, као и њени необично пажљиво и лепо рађени још очувани везови (покров на ћивоту кнеза Лазара, завеса у Хилендару и плаштаница у румунском манастиру Путни) показују врло отмен укус, много пажње и деликатности, врло интензивну осетљивост, и једно за оно доба колико ретко толико и лепо уметничко васпитање. Да је Јефимија била и мудра жена види се најбоље по овом случају. Год. 1398 страдала је у Босни једна турска војска, коју је пратио Стеван Лазаревић. Ради тог неуспеха бацала се кривица на Стевана и постојала је озбиљна опасност, да му се султан не освети и не крене војску на Србију. У тој невољи, да би спасла земљу и сина, решила се кнегиња Милица, да иде лично зету, султану Бајазиту и да га покуша смирити. За ту тешку мисију она је као пратилицу изабрала Јефимију. То је у нашој историји први случај, да жене посредују на туђем двору. Забележено је, да је та похода учинила јак утисак на султана; он се, доиста, стишао, и на повратку понудио обема да им учини неки дар. Две српске владарске удовице, у црним ризама, замолиле су султана, да им само поклони мошти Свете Петке, које Турци беху узели у Видину. Он је то учинио, не кријући чуђење што нису тражиле нешто друго. Овај пренос моштију Св. Петке дао је грађу за један нов књижевни састав Григорија Цамблака са једном лепом похвалом покосовској Србији.

Кнегиња Милица, која се после косовске погибије нашла у једној од најкритичнијих ситуација, сама, са малолетним синовима, са сломљеном војском, угрожена и од Турака с југа и од Мађара са севера, понашала се ипак ванредно мудро, мудрије него многи од наших мушких династа, који су били у бољем положају. Да је и она имала интереса за књигу може се, као и код Немањине Ане, закључивати већ по књижевном васпитању њеног сина и њене женске деце. Али ми о том имамо и непосреднијих доказа. По њеној жељи, и жељи њених синова, добили су Дечани један рукопис. Велика је штета, што нам нису очувана њена писма, која је током 1402. слала у Дубровник, да јој пријатељска република потражи синове, којима, после битке код Ангоре, беше изгубила траг. Та је писма вероватно писао стални писар дворске канцеларије, али је, судећи по дубровачким одговорима,

мајка унела у њих много своје личне срдчности и тешке бриге. У повељама издаваним Хилендару и Дечанима тај лични тон Миличин осећа се непосредно и показује као жену са доста нежности, али и са извесном чврстином. Врло је важно потсетити још и на то, да је под Лазарем и Милицом наша црквена архитектура дала неколико драгоцених споменика, Лазарицу, Раваницу, Руденицу, Горњак и др., који доносе неколико нових уметничких решења и оригиналних комбинација. Милица сама подигла је лепу Љубостињу као своју задужбину; ту су и сахрањене она и Јефимија једна према другој.

Књижевне склоности и пажњу за књигу имала је поред деспота Стевана, Миличина сина, и његова сестра *Јела Балшићка*. Очувана Јелина писма врло су добро сročена. Да то није било случајно види се јасно по том, што је Јела читала, јер у свом тестаменту, уз покућство, спомиње и књиге. Нешто интереса за књиге нашла је и у породици Балшића. *Деспотица Јевдокија*, кћи Ђуре Балшића, дала је 1409. год. преписати чувене *Дијалог*е папе римског Григорија. Јела Балшићка, по мајчином примеру, подигла је и Богородичин манастир у Брезовици, на Скадарском језеру. Сав одушевљен њеним радом г. Чедомир Мијатовић је једном приликом тврдио за њу, »да је њена телесна лепота само красан и симпатичан оквир лепоти њенога духа«.

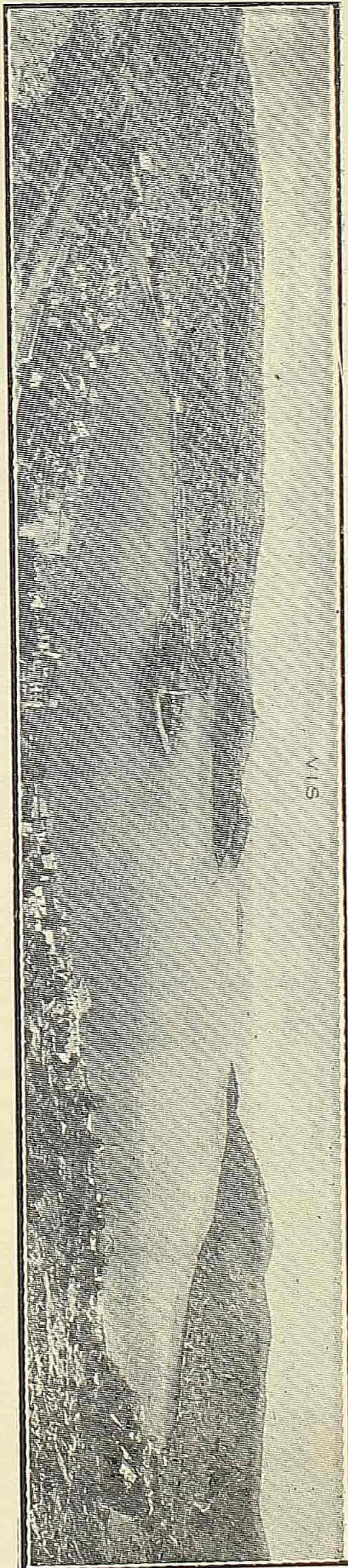
Миличина праунука, паметна и далековида *султанија Мара*, једна од најумнијих жена свога века. била је у тешко доба турске силе, за времена султана освајача Мурата II и Мухамеда II, једна од главних заштитница православља. Њу, вели један наш стари текст, »као присну матер своју цар Мухамед љубљаше и почитоваше«. Њен утицај на турском двору био је врло велик и о њему се водило рачуна на свима странама. Мара успева да на столицу васељенских патријарха у Цариграду протура своје кандидате; за њено време на тај положај долазе чак два Србина. Она помаже светогорске манастире; осигурава Хилендар, коме дубровачка република, из обзира према њој, исплаћује извесне приходе старог српског двора. Њен двор у Жежеву, код Сера, пун је монаха, који су код ње писари, дипломатски посредници и главни сарадници. На молбу бугарских калуђера она је израдила, да се у Рилски манастир пренесу из Трнова мошти његова оснивача Св. Јована. О том преносу написао је 1469. један одличан писар — писац тога времена, Владислав Граматик, леп и занимљив извештај.

То су, као што се види, биле све личности из владалачких кругова. Поред њих, историја зна и за неке друге, из властеоских и из других кућа, које су своју пажњу за књиге и људе који се књигом баве показивале на онакав начин, како су могле или како им се чинило као најзгодније. Од жена из властеоских редова помињемо *деспотицу Јелену*, којој је 1371. био написан један рукопис, и то зборник црквених песама. Друге жене бринуле су се више за писаре књига. Један преписивач с краја XIV века захваљује се једној жени, што му је испрела конце за књиге, и другој, једној попадији, што му је прала

премене. Други један писар, из 1420. год., захваљуивао се нарочито трима калуђерицама. Једна »твораше добра дела и блага«; друга »одену наготу стидног тела мог«; а трећа »приношаше воћа сва блага за храну, а много пута нас и упокоји вином«. Калуђерицу Теодосију помиње један захвални писар XV. века, што му је, »желећи апостолски живот«, доносила хране и тешила га, »јер ме велик труд постиже пиушћи вас дан«. Та скромна калуђерица видела је тачно, да људима од књиге треба подршке у друштву и она се са своје стране трудила, да колико може олакша живот једном од таквих. Књижевност живи, зна се добро, колико од оних који стварају толико и од оних за које се ствара.

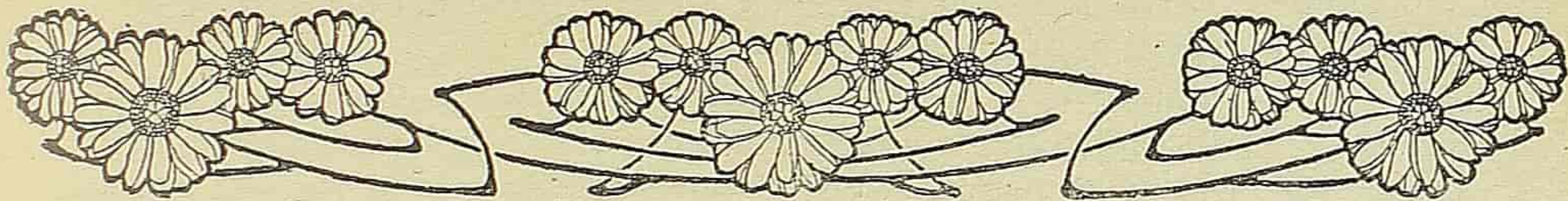
В. Ђоровић.

VIS

BHC

Адамско колено.

МЕЉУДНЕВИЦЕ су, јер је сутра недеља пред Малу Госпођу; али оне године, као ретко које, сунце је пекло као усред лета.

У главној широкој улици гњиланској тихо, уморно. Ретко да когод прође, корача лено. Појавиће се нека кола натоварена сламом с гумна, зашкрипаће и нарушиће тишину, а жута боја сламе измениће часком слику улице.

И у кући покојнога Серафима тишина, суморна тишина.

У дворишту под ониском широком лиснатом вишњом седи за ђерђевог Серафимово девојче. На ђерђеву је разапет убрус, а поврх њега је други навезени, узор. С узора прегледа шаре пре убода, па шапатам броји жице на узору, затим на разапетоме.

На глави је Марчетовој мафезић црне боје, али он не повезује целу главу, већ, као чајка, почиње од чела и обухвата дугу и пуну плетеницу смеђе косе низ плећа; грло је без ђердана или низе дукатића, уши без обоца. На плећима дубоко изрезано јелече од басме затворене боје, из јелечета излазе широки рукави беле кошуље; испод јелечета, за шаку ширине до појаса, види се кошуља.

У прошлу недељу био је полугодишњи парастос њеној најстаријој сестри удатој.

Настала је жалост за сестром, пошто је истекла жалост за оцем.

Марче мисли о покојници; жалост за њом, донекле пригушена временом, освежена је парастосом, а сада и појачана пронесеним гласом, који је јутрос и суседа другарица поновила. Њен зет Коља намерава да се жени; не само то, него се данас чује и ближе: узима девојку из Вучитрна, и да му је наводација Зафир из Приштине.

Бол је Марчетов већи, што је Коља и пре парастоса започео говор о женидби, чиме се много огрешо и о покојницу и о њих.

»Сирота наша Коца!« говори у себи Марче, и спусти руке на ђерђевог. »Ко би се томе надао од Коље, од нашега зета!... И сад та Вучитрнка да меће на себе оно златом везено цубе наше Коце, да облачи њене џанфез-димије, да се кити њеним ђерданом и низама дукатића с великим дукатом и на грудима и на челу!... Па откуд

Мафез, мафезић — марама повезача.

Чајка — врста лаког повеза главе.

Басма — циц.

Коца — Костадинка.

Џанфез — врста свилене тканине.

да се нађе Зафир из Приштине, који је о Велигдану био код нас, да баш он буде наводација! . . .«

Бона тишина. Само се с диванане као из даљине чује шкрипа скрипака са разбоја и лупање набрдила. На махове допире тиха запевка, која се јасније чује кад се због чега заустави рад на разбоју.

Тако и сад, и овде, под вишњом, одјекну иза запевке дубок гласни уздах.

— Јадна наша нана! — прошапута Марче, и подиже главу и управи поглед к диванани, одакле јекну уздах њене нане.

Опет зашкрипаше скрипке и стаде одјекивати лупа набрдила.

Марче се у мислима врати на ту Вучитрнку. »Ко зна каква је! Да је нека срећна, она би се удала тамо, а не да дође чак у Гњилане, и то за удовца! Па још пошто је прешла двадесету годнну!« Али тада се сети својих година: четрнаесту је узела, те је нешто жацну, и она се трже.

И опет мртва тишина; само се чује тиха запевка, коју пригушује шкрипа скрипака и лупа набрдила

Аница је за разбојем на диванани. Плећа њена покрива минтан од ћитајке затворене боје, а глава забрађена мафезом црне боје с крајевима одрешеним и пребаченим на теме, те се види смежурано грло и увело лице. По годинама још не долази у старице, али су је недаће и жалост скрхале пре времена и оставиле белег и на коси и на плећима њеним. На подношкама босе ноге, а мећик час у десну час у леву руку наизменце с набрдилима. Очи су њене у ткиво и прелећу преко жица све до вратила. Али мисли њене несу о овој работи, већ о прошлости с боловима, о покојној кћери Коци.

Коца јој била прво дете, прва радост, расла као најлепша нада њена, лепоти и памети њеној дивио се свако ко је видео и познао. »Прича се — говори у себи Аница — о лепоти и нежности ануме да је расла као у кавезу. У кавезу нема светлости, а моја је Коца била — Боже ми опрости! — сама светлост; онога ока и оног осмеха нигде више нема; њен глас и реч њена никад се више неће чути. Ох, можда зато што се неће задуго ни гледати ни слушати! Дао ми Бог и сина, који је коцамити и неће дуго проћи па ће стасати за женидбу; хвала Богу, имам и ћерку, која је већ ушла у терлак, и за њену опрему, иако болна од туге, ево сам у разбоју: али ни једно ни друго неје оно што је била Коца; неје, нити јој може бити замене. Нека ми Бог чува ову децу, ама, чини ми се, да ми Коцина смрт ишчупа срце, однесе ми све, те сада идем као сенка!« — и уздахну дубоко.

Затим опет притисну ногама подношке, убаци мећик, повуче за набрдила и зашкрипаше скрипке, а она настави своја сећања: »И

Диванана — простор између чардака и соба.

Минтан — памуклија.

Мећик — чунак.

Терлак — дугачка горња хаљина од црног сатина. »Ући у терлак« значи задевојчити се. А девојке не може видети нико од мушкараца, осим рођака. Девојка само једном годишње иде у цркву, ради причешћа.

тата Коцин и ја дочекасмо прву радост: удају Коцину. Бог јој даде најбољу прилику, уведе је у прву кућу. О свадби се њеној и сада прича. Од младе невесте и младожење не одваја очију ни мушко ни женско. „Како Бог састави ова два цвета!“ говорили су гласно сватови, и мушко и женско. Али та пуна срећа ни потраја ни до краја венчања! Црна судбина предказа се на самом венчању, баш при читању попова. Ох, јадној мени!« и заљуља главом, и опет уздахну, па продужи: »Младој невести на глави танак вео, а кум и старојко уздигли упаљене свеће и држе на раменима младенаца, кад уједанпут — куку мени! — плану вео!... препаде се свештеник... младенци се тргоше... часници скидоше свеће... клисар да угаси пламен рукама... комешање сватова! Све ово у тренуку би, и пламен се угаси — али невеста оста без вела! А нас обузе црна слутња; згледасмо се и не изустисмо, па ипак се знало да је једна мисао свију: „Ово неће бити на добро.“ Као што ће се — тешко мени! — и испунити.

»С црном слутњом изиђосмо из цркве и пођосмо дома, та нас слутња не остављаше никако, и не могасмо је одагнати ни песмом ни свирком.«

Заљуља главом Аница, опет уздахну и убаци мећик, прихвати набрдила, па за мислима:

»Али временом је бледела слутња и сасвим да се заборави кад нас Коца срећно обрадова сином. И моје слатко унуче, Гата, расло је и напредовало као ретко које дете: убаво на мајку, мудро као она; и баш кад порасте, узе четврту годину, кад беше најслађе, кад смењом и цвркутом испуни целу кућу — изненада, као посечено, обори главу, заклопи очице и за три дана никако да их отвори; не дође к себи, већ занавек остави нас запрепашћене, убијене! Као да га неко зграби, украде и однесе — јаој нама!... И моја јадна Коца, из дана у дан: „Ух! ух! ух!“... ударај се у груди, чупај косу, на гробље па на гробље — ухвати неку муку и оде за дететом! Испуни се што се предказало на венчању «

И онда остави мећик, извади марамицу из појаса и поче као у запевци изговарати:

»И сад хоће Коља да се жени, да он узме теби намескињу; а још несу исцуриле оне дивне очи твоје, и још несу иструлеле оне лепе руке твоје, још се неје ни замрсила дуга смеђа коса твоја! Куку мени без тебе, слатко дете моје!...«

— Нано! Нано!... — зачу се дрхтав глас њеног Марчета испод вишње. — Зар опет, нано? И пола године прође, а ти не пре-стаде!... Зар хоћеш да искобиш главу ја моју, ја батину?!...

— Не, ћерко, не, и не дај, Боже!... Ја не плачем... него онако... сетих се нешто... — и повуче за набрдила.

Утом клепало за вечерњу.

Аница ће, да би заташкала и као да неје плакала:

— Ето клепало, Марче, за вечерњу — чујеш ли?... Хајде остави, дете моје, работу. Ево и ја ћу одмах, ево да прислужим кандило, да окадим све.

И прекрсти се; затезаљку причврсти, изиђе из разбоја и шареном бошчом покри ткиво, па, бришући сузе, пође у собу к иконостасу.

А клепало још чука. Клепалу се придружи и звечка, јер је сутра Света Недеља.

II

Текли су дани, пролазиле недеље.

Небо је натмурено, а сунце пријатно греје само око подне и нешто по подне. У то доба је и Марче за ћерћевом под вишњом, али не у јелечету, већ у минтану. На вишњи је само нешто, у заклону, лишћа остало, те сунчани зраци падају на вез; на пожутело опало лишће села је везиља. У близини ниске вишње је висока оголела кајсија, а с ње се пружио један паучинасти конац и закачио се за највишу гранцицу вишњину, те се лелуја и беласа.

Аница је и сада за разбојем; чује се и сада шкрипа скрипака, одјекују и сад ударци набрдила. Па и сада се, само ређе, може чути њена запевка. Јуче, кад јој уза запевку канула суза на ткиво, она се тргла: »Ух, грешна ја! Спремам платно за удају кћерину, а квасим га сузом! Сачувај, Боже!« И прекрсти се.

Иако не баш као првих дана кад се пронесе глас да се Коља жени, али ипак чешће је пред очима Аничиним умирање Коцино и преживљавала то умирање. С болом за ћерком спаја и бол за унучетом, за Гатом, те сад жали што бар детета Коцина нема, да би у њему гледали слику своје кћери и љубећи њега љубила кћер своју.

Сећа се како је Коља, одмах иза смрти Коцине, често долазио: не прођу два дана, а да је он не походи. И онда је био према њој онако пажљив и добар какав је и за живота Коцина био. Па и нежнији је био, чини јој се, но пређе; јер у сећању на прошлост и у прошлости на Коцу поделе заједничку тугу и тако осете неко олакшање. А сад ево само слуша шта се о Кољи говори, али Коље никако не види.

А и шта ће јој! Сад се већ зна да је просидба свршена и да ће венчање бити ускоро, ове јесени. Биће и свадба, права свадба, с гочевима и ћеманетима, зато што се девојка удаје. Њој је име Вета; говори се да је пристара; неје убава, али да је добре душе; као мала остала је без мајке, те при маћеси расла и мучила се.

* * *

Уочи недеље.

Акшам се чуо с минарета. Мрак се лагано спушта; већ је обавио дрвета у башти, те се врхови не виде.

На диванани, где је разбој, Аница је с ћерком.

Чим је клепало почело чукати, Аница је прислужила кандило, окадила тамњаном и помолила се Богу и Богородици, па је села и, уз

Звечка — гвоздено клепало.

Вета — Јелисавета.

Акшам — вечерња молитва муслиманска.

припомоћ Марчетову, опрано рубље вукла рукама, истезала, длановима прелазила и на тај начин као глачала, затим савијала и стављала у гомилице. Свршиле су тај посао, и Марче је спустила своју главу у мајчино крило, а мајка је глади по глави и прелази руком на дугу плетеницу, па се враћа на главу и задржава на лаком повезу, на чајци. Још се осећа мирис од тамњана, а кандило пред иконом у соби светлуца тихо. Очи су Аничине често к тој тајанственој светлости кандила, која се види кроз прозор између собе и диванане. Њене мисли не иду за руком, која се по глави Марчетовој миче, већ у прошлост, к онима којима је за душу малочас кандило прислужила и у молитви их поменула.

Син јој неће још доћи из чаршије. Зафир је дечак, и као ортак је у дућану с Данчетом, колико да се спреми, па кад ојача да сам продужи радњу коју му је и отац водио. Зафир иде изјутра у чаршију с првима, а међу последњима се у вече враћа из чаршије. Зато му се Аница још не нада.

Али се у том одједном отворише врата од дворишта, и на вратима се појави — Коља.

Оборио главу, као преплашен иде лагано и, не осврћући се ни лево ни десно, упутио се к диванани. Тихо се пење уза степенице, и још не стиже до Анице која беше, изненађена, уморена, и она и Марче, а он пригушено проговори:

— Добро вече! — и пође к руци Аничиној.

Аници је чисто невероватно да баш Кољу види пред собом, одговори му:

— Добро ти Бог да' — а не трже руку, коју он узе и пољуби.

— Опрости, нано!... — прибра се Коља и прозбори дрхтаво. — Можеш ли ми опростити, нано?

И опет јој целива руку.

— Где си? Шта се учини с тобом?.. Што те нема за толико, синко мој? — разнежи се Аница и пита потресеним гласом. — Седи!... Хајде седи! — позва Кољу.

Марче остаде на ногама.

— Ево ме, нано, — поче Коља; — несам смео доћи, јер знам колико ти бола задајем. Док не би од мене чула, ти би и веровала и не веровала оно што чујеш, а кад од мене сазнаш, ти више не можеш сумњати. А ја ти немам ништа пријатно рећи, те да похитам да те обрадујем.

Аница диже марамицу к очима, а Марче се удаљи.

Аница ће рећи:

— Зар не могаше причекати бар годину дана... само толико, па да се онда жениш?

— Ето, нано, да ти све по реду кажем. Не годину, него бих три пуне године чекао кад бих имао коју душу да ми отвори кућу, да не буде пуста кућа. Од смрти моје покојне жене, на огњишту у мојој кући огањ се неје наложио; моја кућа неје пометена, моја постеља насред собе неје дигнута. Првих сам дана сâм вечером простирао постељу, јутром је склањао у јуклук; али несам могао даље да се тим бавим, него што пре беж' у чаршију. Идем неопран, нано; свратим

у фурунџиницу да нешто топло поједем, јер не знам ни за ручак ни за вечеру као други домаћини. Нов месец дође, мени поп не улази у кућу да ми закон врши, да ми водицу свети, јер нема ко да почисти и да спреми што треба за то; иде ми *свети* — моја ће кућа бити затворена, као да је пуста. Ја бежим од своје куће, бежим од света, бежим и од цркве — да опрости Бог! Како остах удовац, од моје куће окреће главу свако женско, као да је нечиста кућа, као да је у њој нечастиви — далеко био одавде! Само би Циганка пристала да уђе: а зар та никаква вера, некрштена душа да се нађе у мојој — дао Бог — пуној кући, да она прислужује кандило пред иконом! Ето сад на Светог Јована, о панађуру, дошао из Приштије Зафир и упутио се, као раније, мојој кући у госте. Кад на врата — кућа закључана. Онда отишао у Маскатаров хан. Сутрадан ме нађе, и ја му испричам невољу своју. Он поћута мало, па ће ми рећи: »Не можеш ти, Кољо, овако; наћи ћу ти ја једну добру душу — таман за твоју кућу.« И нашао ми ову Вучитрнку. Ја нити сам је видео нити сам чуо за њу. А и где је чак Вучитрн! Ама кунем ти се, нано, да ће те она слушати као да си јој мајка; моја ће ти кућа бити отворена увек, као и досад; свака твоја жеља биће за Вучитрнку заповест: а не буде ли оваква — отераћу је одмах, нека иде одакле је и дошла. Венчање ће бити у недељу која иде; али, ако ми ти, нано, не опростиш и одобриш, ако ми не даш благослова, нећу се венчати. Зато сам и дошао к теби, нано, и молим те ево овако — и простре се на метаније пред Аницом —: опрошћавај, и благослови ме!

Аница, у сузама, загрли Кољу и пројеца:

— Нека ти је Богом просто!.. Нека ти је срећно!

III

Венчање ће бити у цркви у Приштини, куда ће довести младу из Вучитрна. Зато ће сватови кренути из Гњилана у суботу, коначоваће у Приштини, па сутрадан, у недељу, пошто се венчање сврши, поћи натраг, те стићи дома у вече.

У суботу рано запиштале су зурле, зачукали гочеве насред широке главне улице. Зурле свирају нарочито за ову прилику нешто врло споро, отегнуто; а гочеве лупају не као иначе кад буде и по неколико узастопних живих и брзих удараца, већ лагано ударац по ударац, свакад с извесним размаком између једног ударца и другог по неколико секунда. А за то време сватови коњаници стижу на зборно место, довикују се, сачекују, трче коње, као да их пробају за пут, и тако као вежбања врше.

Свирачи Цигани дувају у зурле, да им од напрезања набрекле вратне жиле; заједно са зурлом час спуштају главу, час дижу високо, окрећу се на све стране како би се свуда чуло, а гочеве једнолико само ударац, ударац: дан!... дан!... дан-дан!... дан!...

И два су стрема на улици, пуна пунцата жена: кума и сватица јер је ретка оваква прилика да се провозају не на воловскии колима, већ у стремовима и то далеко, далеко — чак до Приштине!

Стрем — обична кола с арњевима која вуку коњи.

Свадба, као да се момак жени. На улицу изишло све што је могло изићи.

А Аница, са својом ћерком, јутрос је рано отишла на гробље које је удаљено, на брду Поповици.

Познала је одмах да је неко походио гроб и палио свећу. То је свакојак био Коља, уочи поласка на венчање.

Аница се спустила на гроб и загрлила крстачу, па нариче на сав глас, казујући својој кћери да се, ево, чују гочеви и зурле, јер је свадба њеног Коље, који не сачека ни годину од смрти њене.

Кад су се изгубили гочеви и зурле, Аница се вратила дома — као с погребала!...

Сутрадан, у недељу пред вече опет је улица пуна.

Отишли су неки пред сватове на причек, али нема их да се врате, нити има муштулугџија; не чује се никакав ни нејасан одјек зурле или гоча.

— Што их нема? Да ли се неје штогод десило сватовима? — питали се на улици забринуте.

И повукли се у своје домове, али ће на тутњаву муштулугџија ипак излетети на улицу.

И после кратког времена зачу се далеко пиштање зурли, потмули одјек гочева. Затим ближе и ближе, све јасније и јасније. Онда песма, халабука. Затутњише и коњаници.

И Зафир је изишао на улицу.

А Аница и ћерка јој седе у соби испод иконостаса, пред којим кандило светлуца; неће да чују, али ипак допире проламање гочева, зурли, песме и клицања.

Све је већ близу њихове куће и све се јаче чује — кад одједном све умуче, као да је једним знаком или покретом све заустављено! Тајац.

Згледаше се Аница и Марче, па после тишине која је трајала док се поред њихове куће пролазило, опет зачукаше гочеви и запишташе зурле.

Дирнуте овим ненадним тајацем, мати и кћи поново се погледаше сузним очима, а мајка само загрли своју кћер, не рекавши јој ништа.

IV

Све оне које су виделе младу невесту Вету и говориле с њом, причају да је она, и по спољашњем изгледу и по срцу, уколико се могло оценити, онаква какво се мишљење о њој ширило.

Једно само изненађење своје несугласности могле да прикрију.

Свако зна како је млада невеста стидљива: неће ни да погледа у друге, већ очи оборене, те само пред собом види; не говори ништа, већ тек на поновљено питање рећи ће што, а тај је одговор тако тих, да се једва може чути, и сасвим кратак, из једне или две речи. Тако за читаву недељу дана. Али су походилице веома исненађене: Вета одмах сутрадан по венчању гледа отворених очију — без стида невестињског; одговара истина тихо, али ипак говори; покрети су

Муштулугџија — гласник који доноси пријатан глас.

јој нешто слободни, лица насмејана — као да неје млада невеста. Томе се свака чудила, и помињала би своје доба и држање других невеста, као узор дивне стидљивости.

— Можда је овакав обичај у Вучитрну — покушаће једна да објасни.

— Вероватно да су све невесте Вучитрнке овакве — додала би друга.

— А можда је и зато таква што је била зашла у године, те је изгубила стид и образ — рекла је трећа.

Међутим Вета је сазнала од Коље све што јој ваљало да зна о нани (Аници), њеној кћери и сину; споразумела се с њим и, да-богме, сложила, па ће, пошто прво оде у цркву, учинити прву походу нани.

А Коља јој рекао:

— Нану да ми пазиш као моју мајку, као своју мајку; гледај да према њој будеш таква, да она у теби нађе своју Коцу.

* * *

Била је недеља. Захладнело већ. Као нека магла у висини, која упија у себе сунчане зраке. У башти нанине куће оголела дрвета, једва да се по који листак случајно задржао у заклону; испод дрвета се жути лишће, које се неје залепило за земљу, већ овлашно стоји, као случајно набацано. Али је зато видније у башти, и сва се кућа лепо види.

И Аница и кћи јој и син — у соби су.

Кад се отворише врата од дворишта, Аница смотри прво Маду у дугачкој антерији с ћурчетом, а одмах за њом уђе и једна у фереци, с неким повећим завежљајем под мишком.

Похита Марче да отвори собња врата — а Вета ће, нешто узрујано и ипак топло:

— Помози Бог, нано!.... Дај ми руку да ти целивам!...

И узе јој руку, пољуби, па је онда диже и стави на чело и затим опет пољуби.

Аница промуца:

— Добро ти Бог да'!.... — па, забезекнута не походом, већ појавом у овом оделу, не може да се прибере; погледом је пређе од главе до пете.

Мада ће:

— Ево ти, тетка Анице, намескиње твоје покојне Коце!...

Аница се и без Маде сети, али је потресена овим што види. Фереца њене Коце — али без Коце; на глави с једне стране аскија, с друге писћуљ, на темену трепетљива челенка — али ни косе ни главе Коцине; на грудима Коцине низе дуката — али друге груди; други поглед, други стас, други покрет — све туђе!

Мада — Магда, Магдалена.

Фереца — горња женска хаљина као и терлак, само од чохе.

Аскија, писћуљ (кићанка), челенка — накит на глави.

И не чекајући позива, Вета скиде ферецу — и сину Коцино цубе златом везено; заблисташе Коцине свилене џанфез-димије; затреперише спуштене реске свилена појаса тараболуса — Коцина појаса.

Аница се ухвати за главу и стаде јецати; Марче прихвати за крајичак бошче своје да брише сузе, а Зафир пође к вратима.

— Заповедајте.... седите! — једва се поче савлађивати Аница.

А Вета ће је с најсрдачнијом милоштом узети за обе руке:

— Ти си моја нана, моја!... Ја несам ни запамтила своје мајке...

А ја сам твоја ћерка, нано, твоја Коца!...

Аница поново у плач.

— Несам ја за тебе Вета, — настави дрхтавим гласом — него Коца, твоја Коца, нано!...

Па загрли Аницу и стаде је љубити.

Затим ће нешто стишана:

— Ево донела сам ти, нано, ... твоја ти Коца донела...

И стаде дрешити завежљај, и пружи јој бошчалук.

Изненађена Аница, као одбијајући руком, рећи ће:

— Ух! што си се толико харчила! — али се ипак маша. — Да си жива и здрава!

— Ходи бато, ходи! — Вета позва Зафира и пољуби га. — Ево и теби је сека твоја донела...

И даде му чарапе и тулбент.

Затим загрли Марчета и пољуби:

— Несам ја ни тебе, секо, заборавила; где би Коца заборавила својега Марчета!

Пружи јој кошуљу.

— Ето сви сте ви моји — очију пуних суза говори Вета: — моја нана, моја сека, мој бата; а свима сам ја ваша Коца!... Божја воља! Хвала му!..

Затим је текао разговор, често уз уздахе и сузе и с једне и с друге стране.

Напоследку је Вета замолила и нану и секу и бату да је често походе, као своју Коцу, да долазе увек као у своју кућу.

— Да вам неје просто, ако ме не зовнете и у по дана и у по ноћи кад вам будем устребала — завршила је Вета.

За трајања ове походе очи су и Аничине и Марчетове више у одело Коцино и накит Коцин, док су Вету пажљиво слушале како говори, и тај их је глас њен мекан привлачио, њене речи од срца освајале су.

Кад је устала да иде, пошли су сви да је испрате до улице, с ублаженим болом, ма и тренутно, и примирени донекле.

Доброта Ветина показивала се у свакој прилици. Кад је затекла Марчета за ћерђевом, понудила се да је мало одмени, јер је добра везиља; а кад год би видеала нану за разбојем, она је изведе, да се одмори, а сама би села и стала ткати.

Устајући с разбоја рећи ће јој једном:

— Кад будеш, нано, хтела ткати друго платно, ја ћу ти и основати и изаткати — све ћу сама урадити: најпре ћу теби, па ћу онда себи.

О Божићу је дошла да честита празник, и донела дарове; на *прочку* је у вече дошла с Кољом, да се опрости — онако како је и Коца чинила.

На Велигдан девојке и невесте иду у оро, у ком се више пева, корачајући лагано, а мало игра. Марче неје ишла, јер је у жалости; зато неје хтела ни Вета.

Вета је позивала нану у госте, да преноћи код ње, па ће она с њом у постељи и метнуће јој руке у недра — како је и Коца чинила. Али Аница је само обећавала, а све одгађала; јер би је све то као и све у кући подсећало да нема њене Коце.

Кад је Зафир први пут, трговине ради, пошао на пут у Скопље, Вета је била ту да бату испрати и да га дарује везеним убрусом.

Иза тога Аница се разболела. Онда Вета дан и ноћ неје одмицала од постеље нанине: неговала је, нудила и лечила — можда не мање него што би и њена Коца чинила.

И тако је срдачност Ветина све више освајала — док је у срцу Аничину ипак све једнако било пусто. Напротив, Вета, која се једва сећала мајке, предавала се Аници свим срцем, а у близини њеној осећала је близину своје мајке; зато се њој обраћала за савете, њој поверавала све тајне, и промене које жена осети у животу.

V

Време је јурило, али је Вета и даље грабила сваку прилику да покаже да су њени и нана, и сека, и бата.

Па и сада, кад се осећала у новом стању, када се поред редовних послова морала спремати и за оно што има доћи, што је испуњава и необичном радошћу и неизвесном зебњом, — ипак је походила нану — само нешто ређе. А прођу ли неколика дана да је не могадне видети, послала би Маду да је обиђе.

Јутрос је Аница раније устала него обично: пробудио је чудноват сан у ком је видеела своју Коцу и Вету загрљене.

Данас је и петак, када Аница, као Светој Петки, свакад прислужује кандило, па је похитала да то одмах и јутрос учини.

Знала је да је Вета на том доба, те иако је само од прекјуче неје видеела, због свога сна помислила је на њу и намеравала да је обиђе.

Утом зачу лагано лупање у врата и пође да отвори.

А Мада је весело поздрави:

— Мижде, тетка — Анице!...

И онда јој јави новост, да је Вета мало пре добила сина, и да је позива да одмах дође.

Прочка — ускршње покладе.

Велигдан, Велик дан — Ускрс.

Мижде — драгичка.

Аница, мислећи о ноћашњем сну, на брзу руку спреми сахан тигањца и упути се породилји.

Отвори собна врата — а Вета, радосна, озарена лица, и не чекајући поздрава, виче:

— Бабо! Ево ти унука! . . . Коца ти родила Гату! . . . Сад, нано, имаш и Гату! . . .

Аница, узбуђена, прилази и честита:

— Светло ти око, ћерко! . . . Аирлија да Бог да! . . . Ти си ми ћерко. . . Адамско колено! . . .

И пољуби је.

Па се опет сети своје Коце и својега Гате — и маши се марамице.

Зар. Р. Поповић

Утеха.

И заклопара скелет, звекну коса —
 Кô клас у пољу ти си тако пао.
 Не! Борит' си се и са Смрћу знао,
 И ту си био херој, пун поноса.

Борбу водисте четири дана бела,
 Она би кобац, а ти сиви соко,
 И склопи своје соколово око:
 Ти паде — Смрт је победу однела.

Ал', дивни друже, пао си баш тада
 Кад човек као лист са горе пада:
 Мру да живе они што ће да се роде.

С борцима паде, јер си борац био;
 Херојима се херој придружио:
 С милионима најбољих ти оде.

На Броду.

Прошла је била ноћ на мору бела,
Ружичне прсте ја угледах зоре,
Похитах на кров: ружичасто море
И ружичаста брда, окô цела;

А мене црна сву обузе туга:
Од шума мора говор ми се чини:
Он то говори, мени се учини,
Жалосно кличе име свога друга.

»О Боже благи, још ни месец дана!«
Ја гласно плачем, море плаче са мном;
Све што је моје остало је за мном
У земљи мојој, земљи великана.

Ово је земља туђа, али море:
Море је моје. Море са мном плаче,
И јеца исто кô ја, тише, јаче,
Његове воде говоре, говоре.

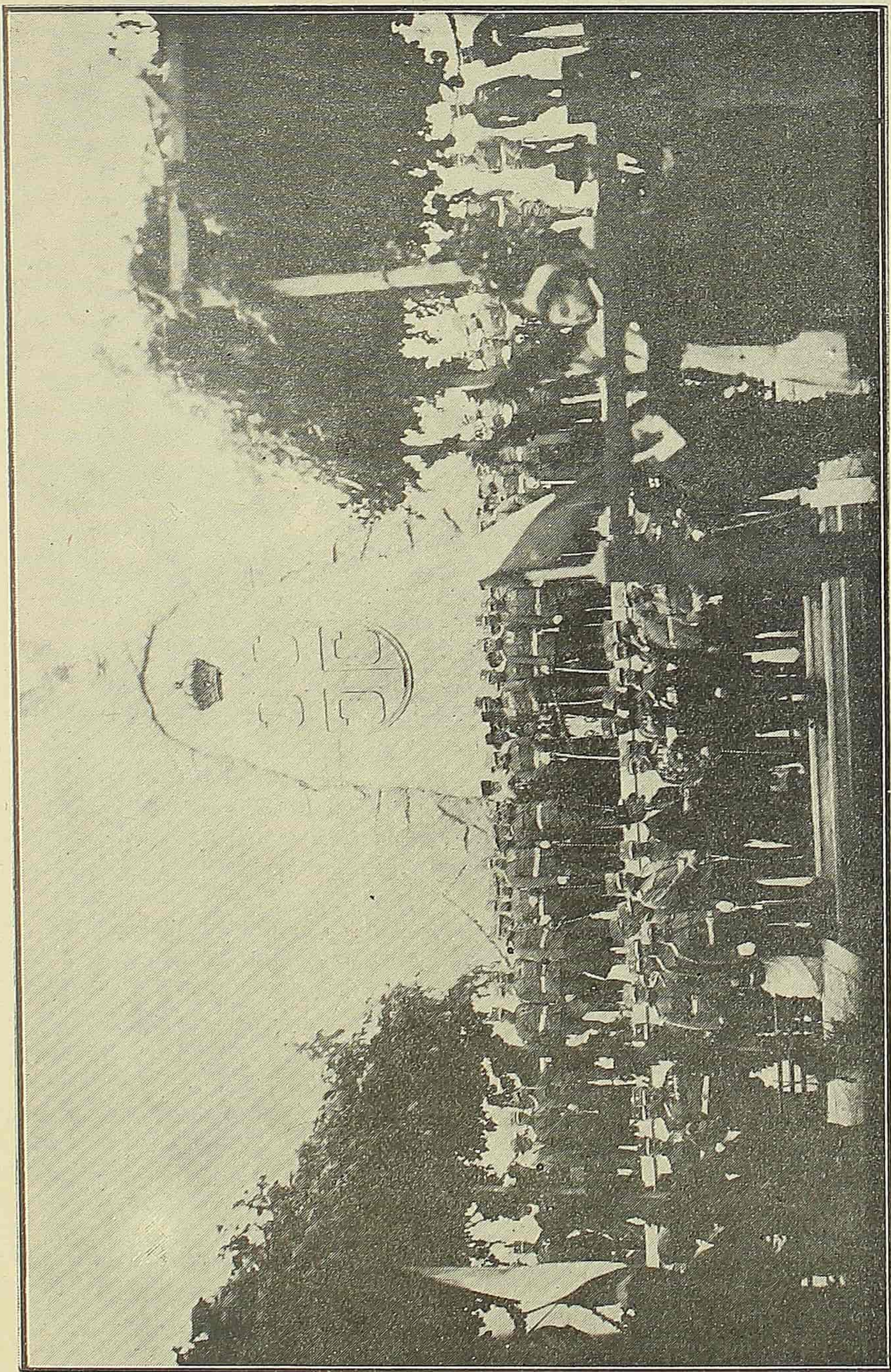
Све ми познато и све језик има:
Брегови голи, и од старог храма
Остатци они, она палма сама
Што се од бурних ветрова отима...

И у приливу туге, с болом новим,
Кад навалише на ме успомене:
Најбољи део нашла сам од мене
Ту, »љубичастим« морем Омировим.

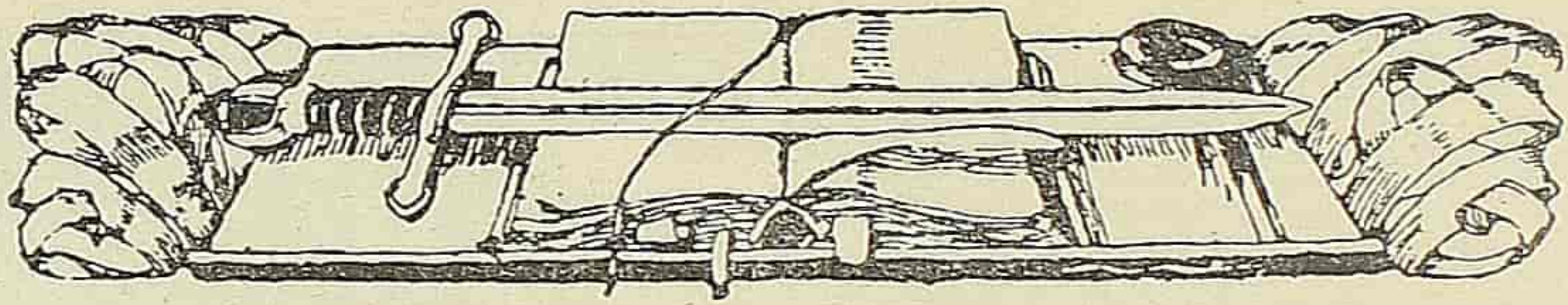
Нашла сам свуда Њега... Он је, ено,
Под оним брегом, и на оном броду,
— Острву што се отисло низ воду —
И тамо, где је море запаљено...

И наједанпут тргох се. Широко
Разбуктао се пожар... Гори море!
Из воде златан пламен лиже горе!
...И сину сунце кô огромно око,

И полетоше птице, јата цела!
Из друштва једна издвоји се свога:
Заклицах: »То је душа друга мога! —
Осетила је где сам, долетела...«

Споменик на Церу.

БИТОЉСКА БИТКА

4—6 новембра

Турска Вардарска армија, после претрпљеног пораза у Кумановској битци, одступила је делом преко Велеса и Прилепа а делом преко Тетова, Гостивара и Кичева ка Битољу. И, после дужег времена, а под заштитом свог V корпуса, ангажованог у борбама око Прилепа, т. ј. на Бабуни и Алиначким висовима, њене се трупе искупише код овог главног града Пелагоније и припремише за понован отпор. Она тада, са свима појачањима која бејаше тамо затекла, није износила више од 30—35.000 бораца, — дакле без мало половину броја, колико је имала наша Прва армија, која је за њом наступала концентрично: већим делом (Моравска, Дринска и Дунавска I позива, један део Тимочке II позива и Коњичка дивизија) од Прилепа, а мањим делом (Моравска дивизија II позива, ојачана једним пуком из Коњичке дивизије и једним пуком из Моравске бригаде) од Кичева.

С обзиром на ту фрапантну бројну разлику, изгледа на успех за поменуту турску армију није било, особито ако Грци буду стигли да узму учешћа у битци, т. ј. ако после свог заобилазног покрета преко Солуна буду на време приспели овамо. Но, тако нису мислили турски команданти. Осокољени успехом Џавид пашиног VI корпуса над грчком V дивизијом код Соровића на западној страни Острвског језера и удаљености главне снаге грчке војске, која је пре тога више водила рачуна о својим сепаратним политичким циљевима, специјално о освајању Солуна који је био сасвим по страни, него ли о заједничким битним војничким интересима, они се надаху, да ће ипак моћи издржати у предстојећим борбама са надмоћнијом нашом Првом армијом. И то у толико пре што су им овамошње теренске прилике ишле на руку, јер Шемница и Црна Река, које са две стране опасиваху њихове нове положаје испред самог Битоља, услед топљења снегова беху силно надошле и поплавиле велики део равнице око себе, тако да су збиља представљале озбиљну препону, особито ова друга која се могла прелазити само преко мостова. При том, веровали су, да ће се српска војска у свом наступању стриктно држати главних друмова Кичево—Битољ и Прилеп—Битољ и да ће покушавати какав шири обухват само од Прилепа преко Калабака и даље преко мостова на Црној Реци код села Трна и Чеокци. Па, како се сви ти правци стицаху на релативно уској просторији позади овако јако набујалих напред именованих река, рачунали су као извесно да ће им се у виду некаквог повољног шанса за задобијање успеха, указати прилика

да са целокупном снагом приме предстојећу битку, без које нису хтели напустити ни овај крајичак Македоније.

По тој претпоставци, која ће се на пракси показати погрешна, и била је груписана ова турска армија. Тако дакле, VII корпус Фети пашин посео је био линију Кочиште (највиши врх на греди Кирамарице) — село Кукуречане, ради затварања правца којим би морала ударити Моравска дивизија II позива, ако би се одиста држала друма Кичево—Битољ. Лево крило овог корпуса у реону Кочишта било је дакле одмакнуто од Шемнице. Зато су испред њега, у својству предстража, били истурени једна батерија, која је у случају повлачења, због стрмих нагиба Кирамарице за својим леђима, морала тамо и остати, и један пешад. пук, на чије држање Зеки паша, армијски командант, судећи по ономе што он пише у својим успоменама, није много полагао из разлога што је био састављен од људи »који су се раније у Штипу и Куманову били растурили.« V корпус Кара Саидов пак био је размештен у потопљеној равници Шемнице, а на линији Кукуречане—Могила—Трн, ради затварања праваца, обележених друмом Прилеп—Битољ и сеоским путем опет од Прилепа преко Калабака левом обалом Црне Реке, дакле праваца којима је по рачуну Турака требала нападати главна свага наше Прве армије. А испред тога корпуса, с оне стране Шемнице, били су избачени код Хана Петилапа његова два батаљона и остатци некадање Коњичке дивизије, али само до 2. новембра, када их наша Моравска и Дринска дивизија I позива, пристижући на бојиште, примораше да се повуку иза ове реке. Најзад, из састава VI корпуса Цавид пашиног, три батаљона и једна до две батерије бејаху се укопали код села Чекркци према селу Новацима, ради заштите десног бока целе армије. Од ових пак два су батаљона 31. октобра били пребачени на леву обалу Црне Реке да изврше насилно рекогносцирање у правцу Влаклара и Меглене, па су, под притиском Коњичке дивизије, ојачане једним батаљоном IX пешад. пука из Дунавске дивизије I позива која ће се ускоро појавити на овом и оном правцу према Трну, морали истог дана вратити се натраг, оставивши у Новацима једну чету, која ће тек 2. новембра изјутра бити одатле отерана. А остатак овог корпуса задржан је био у армијској резерви код села Поздежа и Оризара, источно од Битоља, дакле позади армијског десног крила.

Али зато Облаковски висови и положаји око села Гопеша на обема странама изворног дела реке Шемнице, који заштићаваху једну од двеју постојећих комуникационих линија с једне и с друге стране планинског масива Перистера, и то ону која је водила преко Ђаватског превоја, Ресна и даље западном страном Преспанског језера, били су потпуно пренебрегнути. Поверени су били чувању жандармерије, која је, због своје слабости, била доста лако растерана под притиском Моравске дивизије II позива која, противно очекивањима Турака, бејаше баш овамо ударила, подељена у две колоне. Ова дивизија дакле у току 3. новембра сасвим је била овладала овим веома важним положајима, а својом десном колоном још се беше опружила и до Ђаватског превоја. А то је значило ни више ни мање него формалан прекид напред поменуте комуникационе линије, тако да је за евен-

туално повлачење турској Вардарској армији остао био на расположењу само правац преко Флорине, коме су опет лако могли загорити Грци, ако буду благовремено савладали отпор турских заштитних одреда у околини Островског језера. Што је најинтересантније, тај прекид, који је изазвао хитно пребацивање армијске резерве, састављене, као што смо горе видели, од Цавид пашиних трупа, са десног на лево крило, догодио се беше још пре но што је била отпочела права битка, што ће рећи пре но што су остале наше дивизије ступиле у борбу.

Битка је дакле била приметна 4. октобра у јутру преласком у напад Моравске, Дринске и Дунавске дивизије I позива с једне и Цавид пашиног VI корпуса с друге стране. Овај последњи пак пошао је био у тежњи да ослободи пресечену комуникациону линију за Ресан. Али, како се надаше и већим резултатима, узео је био на себе да најпре сврши са левом колоном Моравске дивизије II позива на Облаковским висовима који би и иначе за држање Кочишта и осталих положаја на фронту турске Вардарске армије могли у нашим рукама бити веома опасни. И у том циљу, са једном дивизијом, која је бројала отприлике 7—8000 људи, напао је ову нашу колону с фронта. Са два пука у јачини 2—3000 људи, придата му за ову прилику из VII корпуса, покушао је био подухватити је с бока у правцу Облакова зоном између Шемнице и гребена за везу Облаковских висова са Кочиштем, излажући опет њихов десни бок ударима Моравске и Дринске дивизије I позива, које баш тада ударише преко ове реке. А с једном дивизијом, која није бројала више од 4—5000 људи, ограничио се беше на дефанзиву према десној колони напред поменуте наше дивизије код Гопеша и Ђавата.

Моравска и Дринска дивизија I позива, упућене од стране штаба Прве армије да нападају на линију Кочиште—Кукуречане, коју држаше турски VII корпус без она два пука датих у помоћ VI корпусу, кренуше се дакле да газе Шемницу. Али се због фронталне и бочне артилеријске ватре од Драгожана и чисто бочне артилеријске ватре од Кукуречана, њих две претходно косим кретањем померише у десно. И због тога на крају крајева она прва већим својим делом бејаше дошла за леђима леве колоне Моравске дивизије II позива, док II пешадијски пук из њеног састава и Дринска Дивизија I позива, пошто у току овога дана пређоше Шемницу, газећи је, под непријатељском пешадијском и артилеријском ватром, местимично и до гуше, што је и по причању Турака изгледало живописно, овладаше равницом између села Кабалавци и Кукуречана, као и првим откосима Кочишта у околини села Секирана испред левог крила турског VII корпуса. Те на тај начин потпуно осујетише бочни напад оних двају пукова овога корпуса, покушан, као што смо напред видели, против леве колоне Моравске дивизије II позива на Облаковским висовима, чији један део, и то онај на коме се налазаше, у старим картама обележена, знаменита кота 1150, још од синоћ, пред перспективом овог двојног напада, бејаше од стране наших трупа напуштен и уступљен Турцима.

Дунавска дивизија I позива пак, пошто је сменила у својој на

падној зони Коњичку дивизију која потом оде на југ ка селу Броду, предузе напад у двама колонама. Десна (IX пешад. пук и 3. дивизијон Дунав. пољског артилер. пука) лако је прешла мостове на Црној Реци и Шемници према селу Трну, које Турци нису ни бранили, и у току овога дана заузела је ово село, које је као неко острво вирило из воде, којом је сва његова околина била поплављена. Међутим лева (VII пешад. пук и 2. дивизијон Дунав. пољског артил. пука) била је непријатељском и артилеријском ватром из ровова око села Чекркци потпуно заустављена код села Новака, пред једним низом од девет узастопних мостова и пропуста на страшно разливеној Црној Реци. Потпомагана је била и ватром једне групе тешке артилерије, пласиране северно од Новака, али јој то ништа није могло помоћи, те је морала остати стојећи у води до појаса поред насипа на левој обали ове реке.

Најзад, за везу између Дринске и Дунавске дивизије I позива, растављених прилично великом просторијом, служила је Тимочка дивизија II позива. Она је, као армијска резерва и заштита тешке артилерије и великог броја батерија Моравске и Дринске дивизије I позива које због врлетног терена нису могле бити употребљене на правцима наступања својих дивизија, стајала на левој обали Шемнице, спрам Кукуречана и Могиле, а на месту где ова река беше највећма поплавила равницу око себе.

Следећег дана, т. ј. 5. новембра, битка је настављена са још већом жестином.

Џавид паша се спремаше да обнови прекинути напад на Облаковским висовима, и то сада само с фронта, чим му буде приспела једна дивизија, упућена са десног армијског крила, из тамошњег VI корпуса. Иначе, још увек трајала је на овоме месту врло јака ватра, која је толико импресионирала команданте Моравске II и Моравске дивизије I позива, да су мало по мало овде нагомилали пет пешадијских пукова (II и III из Моравске II и I, III и XVI из Моравске позива, у укупној јачини од неких 20.000 људи, — дакле два пут више но што су имали Турци на овоме делу бојишта, рачунајући и она два пука из VII, придодатих прошлога дана VI корпусу. Али је зато десна колона Моравске дивизије II позива (I пешад. пук из њеног састава и придати јој II прекобројни пешад. пук из Моравске бригаде) на положајима код Гопеша и Ђавата била остављена сама себи и без ичије потпоре. Она је од артилерије имала само две брдске батерије, које нису биле у стању да се носе са турским пољским батеријама које дејствоваху из равнице. А при том, све се више ближио моменат, кад ће тежиште ситуације бити пренето на ову страну. Према томе, сав сувишак снаге, који је био непотребан на Облаковским висовима и није се честито ни могао развити на том релативно уском положају, требало је дириговати овамо, те да се не допусти Турцима да се пробију преко Ђавата за Ресан.

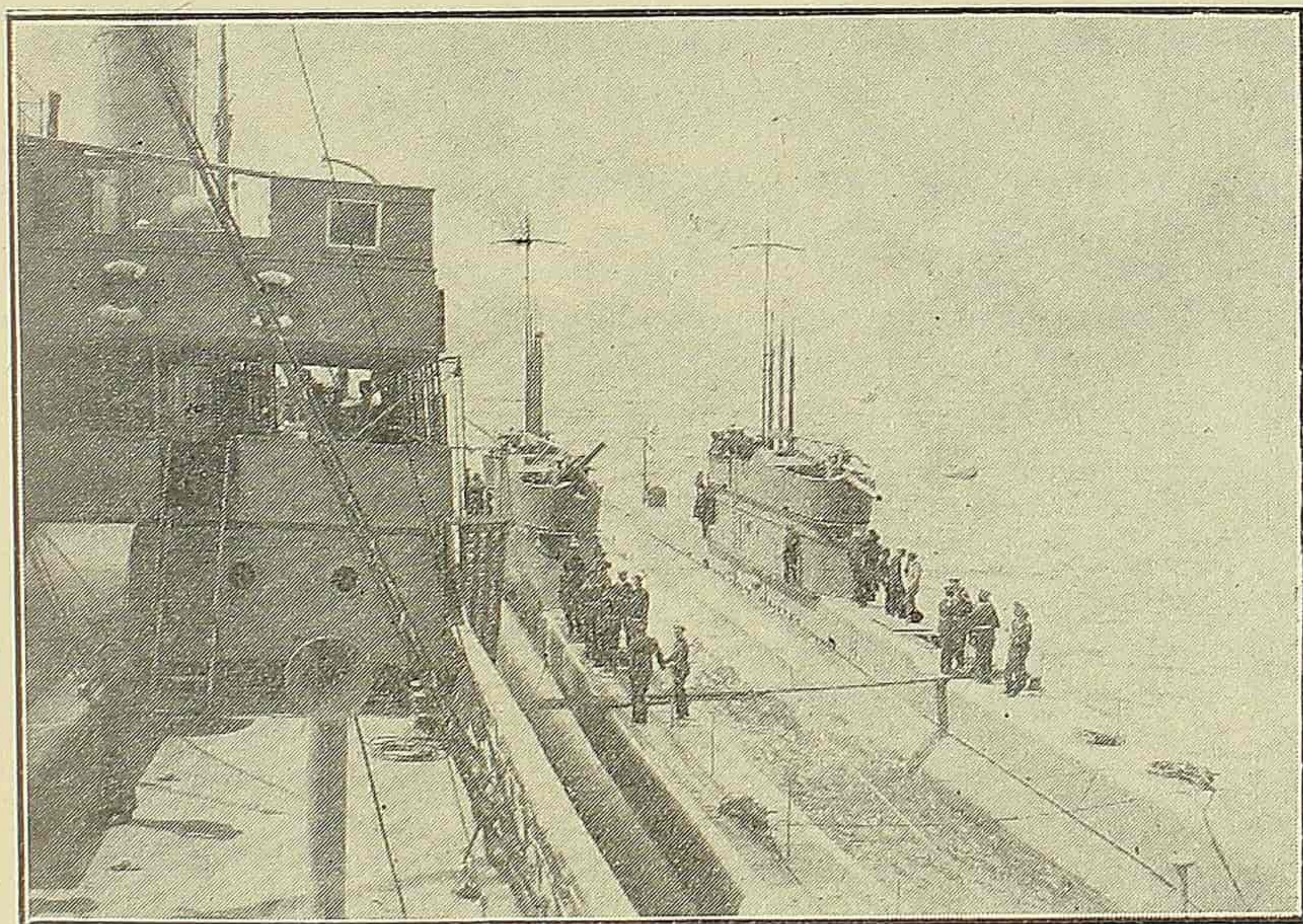
Код Кукуречана пак Турци су се врло добро држали, одољевајући нападу IV и V пешад. пука из Дринске дивизије I позива. Десна колона Дунавске дивизије I позива врло је споро напредовала поплављеним тереном од Трна ка Караману, а код леве учињени покушај пред подне да се по сваку цену форсирају мостови и пропусти преко

Црне реке између Новака и Чекркци дефинитивно је пропао. И најзад, Коњичка дивизија, због оскудице у превозном материјалу, с муком се пребациваше преко ове реке код Брода. Али у накнаду за то VI пешад. пук из Дринске дивизије I позива, користећи се маглом, дубоко је био продро у непријатељске обранбене линије и око 2 сах. по подне једним енергичним налетом заузео је Кирамарицу. После једног сата 2. батаљон II пешад. пука из Моравске дивизије I позива учинио је то исто са Кочиштем. Центар турске Вардарске армије, ослабљен јучерањим упућивањем помоћи од два пука VI корпусу, био је сада пробијен, због чега сви напори Турака на крилима показаше се узалудни.

И одиста, Зеки паша нареди повлачење. По том наређењу, V корпус, рачунајући и ону дивизију која беше пошла да појача VI корпус на супротном крилу, но која није ни стигла да оде тамо, отпоче око 4 сах. по подне да се повлачи преко Битоља ка Флорини. Делови VII корпуса, разбијени и одбачени са Кирамарице и Кочишта, прснуше куд који по Перистеру. Део VI корпуса, који је бранио мостове и пропусте на Црној реци код Чекркци према Новацима, одступио је, када паде мрак. Најзад, делови VI и VII корпуса, ангажовани на Облаковским висовима, где, као што смо напред видели, успеше да привуку знатне српске снаге према себи, отпочеше пред вече да се групишу ка селу Ђавату и Кожанима са очитом намером да се заједно са дивизијом, која је била распоређена према развученој десној колони Моравске дивизије II позива, пробију преко Ђаватског превоја, у колико не буду могли избећи околним планинским путем преко села Маловишта. Па се онда преко ноћ збиља туда пробише, т. ј. неколико наших чета, на које бејаше спала одбрана овог важног и судбоносног за Џавид пашу превоја, саме им отворише пут. Овако усамљене и лишене сваке помоћи са стране, обасипане јаком артилеријском ватром од села Кожана, тучене пушчаном ватром тако рећи у теме са нагиба Перистера на јужној страни овога превоја и унезверене видећи како се пред њима гомила велика снага, манифестована огромним бројем бивачних ватри у троуглу између Ђавата, Кожана и самог превоја, — повукоше се за нешто у назад и пропустише Џавид пашине трупе. А кад освану 6. новембар, команданти Моравске I и Моравске дивизије II позива, који се спремаху да са нагомиланом снагом на Облаковским висовима пређу у контранапад, изненадише се кад су видели да пред собом немају никога. Још су се више изненадили и они и командант десне колоне Моравске дивизије II позива који се са својим резервама, осећајући се несигурним, бејаше привезао за Гопеш, када видеше да им је Џавид паша умакао.

Овога дана, т. ј. 6. новембра, најближе трупе српске војске уђоше у Битољ. У овој вароши, као и на разним деловима бојишта, запленише масу топова, међ којима и оне које Турци мало пре тога беху запленили Грцима, и велике количине пушака, муниције и остале ратне спреме. Пљен би био још већи, да је био као што треба затворен Ђаватски превој.

Милутин Д. Лазаревић.

Прва подморница.

Наш Божић.

МОРЕ, какав сан? Недеља ево има како се не спава. Те Божић дошао до Скопља, сад је у Прешеву, па у Билачи, и све ближе и ближе к нама. На веригама осушени врапци већ се троше. Ципеле с „копчама“, минтан од јумбасме и шајкача од војничких шињела одавно су готови и чекају ме. Ено их где поређани једно до другог стоје на сандуку. Нарочито ципеле, — оне ми никакo не дају мира. Жуте се, цакле, и мирише им ђон на ћириш. Чим оде мајка на пазар, затварам собу и облачим се у ново. Шетам по соби о загледам се, да видим какав ћу изгледати на Божић. А Божић? Ех! Није ово Божић. Ово је нешто што мирише на оман и сух бо-сиљак више иконе! Сад ме и мајка већ не грди, ако штогод сломим, а камо ли да ме бије, јер „лошо“ је пред Божић. Чак ме друкчије некако и гледа. Не као мајка, већ некако друкчије, понизно, као старијег од себе.

— Иди да „тргујеш“! шаље ме у чаршију да покупујем ситнице за кућу. Па, и не бројећи, даје ми новаца.

Одем. Враћам се. Завалио сам се од завежљаја и пакета што ми је дућанџија наређао у крило и по појасу. Она ме чека на капији и одмах узима, да ми олакша. Чак ми и кусур не тражи, већ ми га оставља да њиме звецкам по џеповима и хвалим се друговима. А она? Недељу дана како не седа да руча или вечера. Цела је кућа на њој. Нико воде да јој донесе, а камо ли што друго помогне. Растргла се од посла. Кукови јој изишли, шалваре се смакле, учкур отпасао. Сваког часа завезује бошчу, која јој после одмах пада, јер или узице олабаве, или попуцају од њена силна сагибања. Погрбавила се од старости, а иде, и ради.

Засукала рукаве, а руке јој умрљане, око ноктију јој кожа испуцала од силног прања. Нема кад да папуче или нануле обује, већ онако, у неким старим, искрпљеним чарапама иде и гаца по блату и мокроти, што је свуда по кући. Па полици се сјају сахани; уза зид прислоњене софре и тепсије, да се што пре оцеди, жуте се, и од њих цуре млазеви вреле воде, од које се још диже пара. Полица, врата, прагови и ћерчива прозорска, све је то орибано, влажно, жуто. Цела кућа мирише на чистину, влагу и опраност. Па и она сама, мајка, откуда ли јој толико снаге? Ради, а као да не послује. Не осећа умор. Већ једнако, истина не брзо, али полако, дурашно, клатећи се, и сва унесена у посао, ради од рана јутра до мркла мрака.

Па поред тога мора и око мене да је. Да ми не дâ да се омрсим или од меса што пристављено кркла у лонцима при огњишту или од колача што, тек извађени из пећи и покривени чаршавом,

омекнули, тако леп, примамљив мирис шире по соби, где су склоњени.

— Немој чедо, одбија ме благо, као бојећи се да ме не увреди. — Немој; нана је за тебе све то спремила. За кога другог?... Немој! Чекај Божић. Сутра ће. Ено, већ је дошô у Текију...

— Код кога у Текију, питам ја разрогачено, — да идем, да га видим? И потрчим.

— Не, не, зауставља ме. — Не мо'ш да га видиш. Доћи ће и код нас...

И заиста Божић долази, али како?

Нано моја слатка! Зора пуца, дан се дани. Прангија одјекује и потреса прозоре. Са улице допире оштар бѣт нових ципела. Више моје главе, до јастука, поређане хаљине и преобука од којих ме задахњује мирис на чистоту и ново. Испод иконе пуцкара кандило, мирис од тамјана собу пуни. А соба топла, орибана, меко намештена и утуткана... А ти си у кујни; кроза сан те чујем како послујеш, уносиш корито, бакрач топле воде. Онда долазиш к мени, откриваш ме, подвијаш твоје кошчате, смежуране руке пода ме и, онако голишава, угрејана сном, дижеш ме из постеље и узимаш у крило, љубећи ме међу очи:

— Ајде, сине, устани, Божић дошао... Ајде домаћине мој...

А при тој речи „домаћине“ осетим како ти набрана, топла уста задрхте и суза кане на мој врео образ.

Купаш ме. Све се топиш у пуноћи и белини моје снаге. А звона звоне! Не звоне, него некако тихо, издалека, као свом снагом и на све стране брује, колебају се. Кандило пуцкара. Миришу опајани ћилими у соби и слама из асурâ, Са улице се разабире већ гласови. Пробија модрина кроз прозоре и ломи се са светлошћу свеће у чираку. Облачиш ме. Али све је одело на мене велико. Ципеле, чакшире. Ја се љутим.

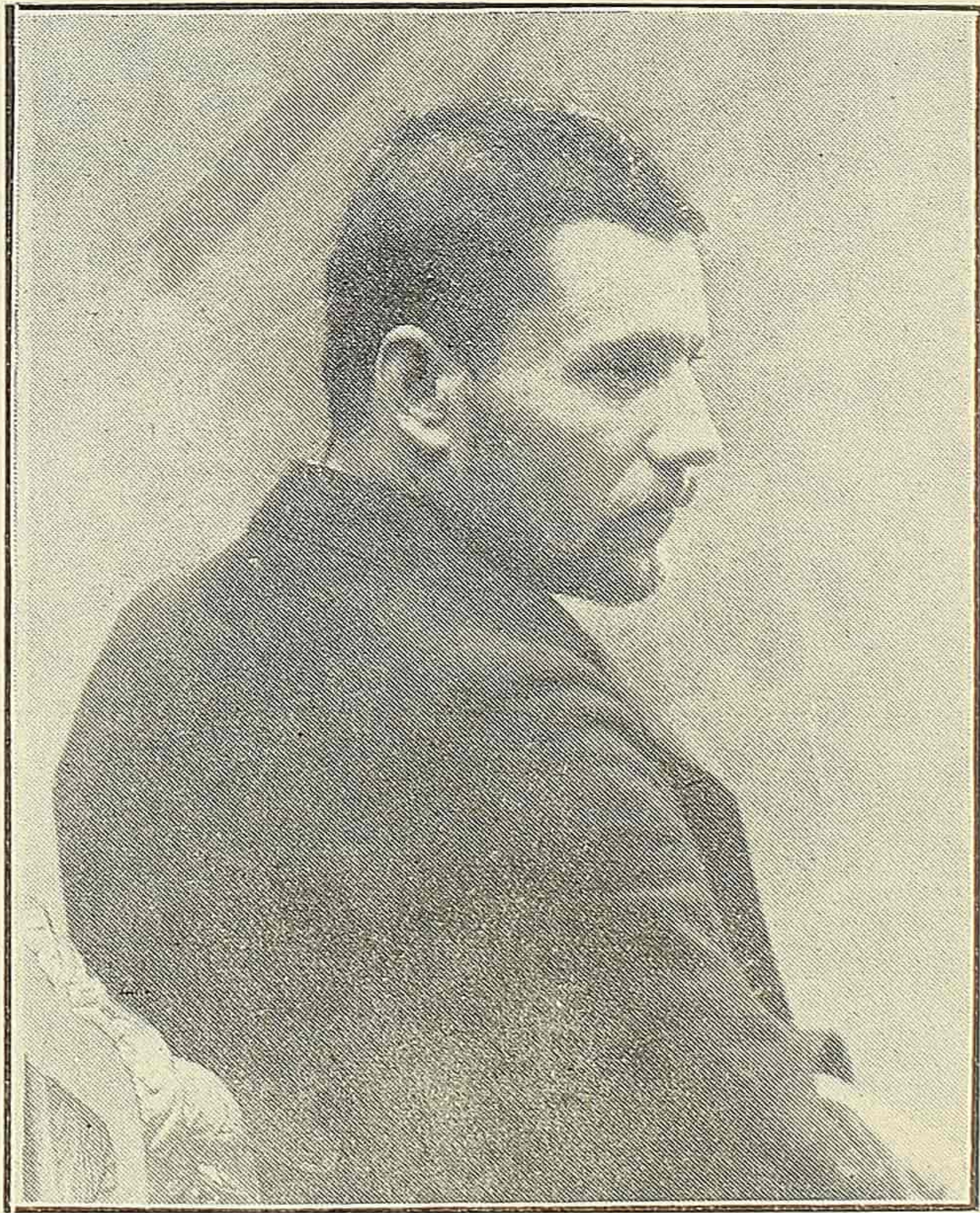
— Није, није... Још је кратко. Та ти си ми велики. Ја, колики си?!...

И раширивши руке, онако клечећи, одмичеш се, да би ме боље видела колики сам. И да бих био већи, старији, опасујеш ми очев свилен мор појас. Његов сахат мећеш ми у недра, вадиш ланац и распоређујеш га, да ми лепше истакнутије стоји. На мој мали фес мећеш китку, стару, очеву, од самог филдиша, која ми до испод ушију допире. Опремиш ме. Дâш свећу, босиљак, марамицу. Чак до капије испраћаш ме, и једнако са свију страна, загледаш ме и поправљаш одело на мени. Чак и кад изађем на улицу, помешам се с друговима, ја видим твоју главу где вири из капије и гледа ме, прати...

Да је други празник, ја бих радије отишао на турско гробље, да гледам како пуне и пале прангије, него ли у цркву. Али сада, на Божић, то ми ни на ум не пада. С рукама у џеповима, свећом о појасу, укочен у новим хаљинама и стегнут новом јаком кошуље идем, слушајући задовољно како ми лупарају нове ципеле и како шушти и крши се нова басма на минтану.

Чаршија закрчена. Из свих улица излазе и стичу се у њу. Нарочито старци. Увијени, у дугим, постављеним колијама, и погрбљени, иду полако. Из ципела им се помаљају ноге у белим чарапама. Око врата беле им се исплетене јаке, „колири“. А на главама им велике, топле шубаре. Сваки с обе стране води по неколико унучића, пази да се које не одвоји, изгуби, и ућуткује их кад се посвађају међу собом.

Још из далека замирише тамјан. Изнад цркве се лелуја круг светлости од свећа и пробија се крстовима кроз тамни кров. Чује се тиха песма. Очи ми се засене од млазева толиких воштанх

† БОРА СТАНКОВИЋ

свећа што их је око цркве припаљено. А она, црква, усред тих свећа, које лижу њене камене зидове, онако широка и велика, јасно одудара од ведрине сванућа. Још с краја улице скидам капу, добро је угурам у недра, да ми је неби ко извукао, и палим свећу. Једва ако се прогурам до порте. Свуда свет, једно до другог, припијено, згушено, са свећом у руци, гологлаво и сваки час крстећи се, понавља молитве или песме што допиру из цркве. А унутра, у цркви, само се виде људске главе, између њих светлуцају пламени свећа

од којих се дим полако, вијугаво диже, стапа и губи између сводовима. Спроћу се сјаји иконостас, по њему жмиркају запаљена кандила, а више свега, као звезде, трепћу и продиру озго упаљене свеће око Распећа. На амвону окренут леђима овамо нама, стоји ђакон са уздигнутом десном руком, главом упртом више двери и чита — не, него пева на сав глас јектенија!... Светлост бледа, а из дубине, с певница, наизменце полази и диже се горе песма:

„Рождество твоје, Христе Боже наш!“ Па једва ако се изгуби у јечи звона и прангија што једнако на пољу грувају, те се смрзнута и гола земља потреса.

* * *

Нафору никако не добијем од свештеника са амвона. Морам да се задовољим оним што је даје тотор с дискоса. Враћам се кући. Капија широм отворена. Двориште почишћено. Дрва под стрејом наслагана уза зид, дрвљаник бачен иза куће. Испод басамака избачено труње, крпе и остало што је било пре. Полица се цакли саханима, бели се дугачка а широка марама што покрива тестије пуне воде. Око огњишта кркћу лонци, а под вршњиком цврчи печење. Улазим у собу. Мајка ме тобож не види. Нешто спрема по рафовима и уређује шоље, зарфове и јабуке.

— Христос се роди!...

Она се окрене. Па кад ме види у фесу с кићанком очевом, у појасу, чисто не верујући да сам то ја, прилази ми.

— Ваистину се роди!... И као да би пре она моју руку пољубила, тако ми тешко пружа своју и целива ме у чело, очи и обрве и образе... Још бих хтела, но ја се трзам. Пружам јој нафору и питам: да ли је ко долазио? Али да знате каквим је гласом питам! Гласом од кога она сва расте и понизно одговара:

— Кумашини, сине. Зауостављах их, док ти дођеш, али немају кад. Ето оставили су ти „протокал“¹ и много те поздравили... А ти си ми гладан? тргне се она. — А ја те... туго, туго, слатко моје дете!

И брзо ми износи делове од осушеног врапца, да од њега прво окусим, како бих целе године био лак, као што је врабац. Онда остало. Једем. Она једнако трчкара око мене, пази да не упрљам нове хаљине, и одмах скупља мрве, да се не би познало кад ко дође. А напољу је све мирно, тихо. Чују се свирачи из „горње чаршије“, што свирају у господским кућама. Улицом и ако прође ко, то жури грабећи да сврши честитања, па да што пре руча. Ја једнако једем. Хоћу још. Али ми она не даје:

— Немој, доста је. Покварићеш ручак. А и доћи ће ко!

И онда склања јело од мене. Ја хоћу на улицу али ми она не да, већ ми скида фес, поново очешља косу, минтан при грлу разгрне, да ми се види нова кошуља, и оставља ме у соби:

— Седи. Ко ће госте да дочека? Зашто си домаћин! Ја не могу. Видиш имам работу у кујни, а нисам ни обучена...

¹ Протокал — помаранца.

Остајем ја. Шетам се крупним кораџима по соби. А соба мирише. Топла је, чиста, сува. Кандило пуцкара. Тамјан се вије и шири полако, таласасто. Из кујне миришу јела. Гости долазе. Чекам их. Још с кујинског прага вичу:

— Христос се роди! И хоће мајци да приђу руци. А она се, тобож, трза, не даје, већ их упућује у собу к мени. Улазе они. Седају по миндерлуку с рукама на коленима, готови да одмах скоче и иду. Питају ме. Разгледају по соби, ма да знају како све у њој стоји. Није им ово првина. Ја се измакнем онако гологлав, разурен, мало се испрсим, па им доносим дуван у таслици. Разговарамо, тј. причамо о њиховој деци, мојим друговима, шта смо радили, куда смо ишли са санкама и т. д. Док ето ти матере. Улази погнуто главом напред, тарући руке о бошчу.

— Па како сте ми? Како на дома? пита их и уређује им изувене ципеле: окреће их тако, како би их оне могли одмах, и не гледајући, да обују кад пођу. Затим прилази им, љуби се и повлачи опет у кујну, да скува кафу... Оставља мене, да ја — не да их дворим, већ само с њима онако, као сваки домаћин, седим, разговарам. А она, не затварајући врата за собом, сваком посебице доноси кафу у белим шољама. Па онда се, иза врата, до зида, или близу пећи, повуче, стане с прекрштеним рукама на појасу и чека да узме шољу кад онај испије. А онога стид што га она стара двори, па надохват посрче кафу, извади из појаса лимун или помаранџу и оставља, одлази.

Она га испрати чак до капије. Ред је да га ја испратим, али она не да, јер зна да бих, чим бих изишао на капију и видео улицу — онај низ великих старих порта, испуцане зидове, на неким местима срозане и поломљене црепове, па још другове како се вуку по улици тамо амо, хвалећи се колачима и новцем што су добили, — одмах и ја отишао тамо, и онда с тешком муком да би ме она нашла и у другој махали, а камо ли у нашој.

Зато тада ни из собе не излазим. Не да се бојим ње, њене грдње, него тешко би ми падао тада онај њен плачљиви прекор лица, кад би ме где једва нашла, узела за руке не прекоривши ме, већ довела кући, чак заклањајући ме, да ме не би ко спазио и видео како сам је саму оставио чак и данас, на овај „благ дан“. Тада она би ме као сада, овако, сва срећна, поставила софру, метнула хлеб, со, запаљену свећу на среди и онда остало; донела у саханчићу јела из кујне, да се не би после морала дизати за време ручка,

И, пошто опере руке, оде до иконе, и скинувши шамију један једини пут у години, почне да чита молитву за „слатко јело“. Стојим и ја иза ње. Крстим се. Али не могу тако да метанишем као она, да се сагибам јако и брзо, падам коленима и подупирем се рукама и додирујем челом под. Соба се испуни масним, јаким мирисом јела. Више нас полако и тамно гори кандило, осветљавајући нарочито њу. њену проседу гологлаву главу и раздељени јој бели затиљак, а она шапуће:

— Господе, Христе, Свети Никола, чудотворче, славо моја! Погледај, Господе, смилуј се и помози. Благослови софру, хлеб твој,

што га ти даде.... И пада коленима тако силно да под одјекује, и чујем како јој зглобови пуцају.

Кад сврши, метне шамију и седа за софру, дахнувши слободно пошто још једном баца поглед по соби, као бојећи се да није штогод још заборавила, што је требало учинити пре ручка. Ја јој, држећи чашу ракије на длану, онда прилазим руци, и, нудећи у исто време свој образ, честитам празник:

— Христос се роди, нано, и срећан дан!

— Ваистину и с тобом, чедо моје! Ове године мајка овако с тобом, а до године да Бог да да ми ти.... и загрдне се, те једва испије чашу.

Ручамо. Она се једнако диже и доноси јело из кујне. Од свачега ја морам прво, а она на дохват, клечећи. И, кад се ја сит одмакнем, тек онда она седа и једе много, здраво.

После? — Мирно је, тихо. Чује се како мачка преде и кокош у кујни кљуном бије по тепсији и саханима тражећи мрве.

Све куће миришу на масно и силно. Јела мрсна, јака, те сви лешкаре или спавају у собама око мангала или пећи, увијени у колијама, а жене с пребаченим бошчама на глави. Први је дан Божића, па не иде да човек одмах... Има кад, три су дана.

И заиста, ено, другог дана, једва ако је поноћ прешла, а погдегде тек запишти зурла и допире који глас песме.

У јутру само попови ако одстоје службу, а сви остали само припале свећу и одмах излазе натрашке крстећи се много, брзо, ужурбано, као да одужују нешто. Из димњака по кућама почне да куља густ, смоласт дим од печења, мяса, кобасица. Цела улица замирише на пастрму. Кроз капицике и по авлијама почну да промичу жене, зајапурене, носећи чаше, столице. Улицом по десет њих иду. Овлаш забацили колије, ципеле им добро не обучене, јер их сваког часа скидају, очи им се закрвавиле и овлажиле. И већ почели, кога год сретну од деце и слугу, да шиљу по Фатиму, чувену, прсату Циганку с белим лицем, црним и округлим очима. (Њу је после општина морала силом да уда, јер кад се с њом нађу, онда заборава и ручак, вечеру и ноћ. До зоре пију ракију, ките је и облажу новцем, своје жене бију и терају из куће ради ње). Учас се све променило. А и у ваздух као да струји нека голицава раскошност и изобиље. Где год се окренете, свуда жагор, песма, свирка. Свирачи само ничу пред кућама, заједно с гомилом деце. Зурле пиште, бубњеви бију, да се тресу прозори и гасе кандила.

Само код нас! Ех... Одавно смо ручали и то већином јучерашња јела, што су нам остала. После ручка изашао сам на капију, да слушам свирку, песму и гледам где се луди Менко пијан ваља по улици, распасује и баца са себе одело. Кад се повратим у собу, мајку не могу да познам. Обукла се у стајаће руво, опрала главу, забрдила се лепо шамијом, те јој образи одскочили. Села до прозора и са завученим рукама у пазухе гледа на улицу, наслоњена челом на окно. Ма да јој је лице смежурано, ипак јој сада дошло чисто, миришљаво, а око јагодица избила једра, топла румен. На њеном, истина старом, али јаком врату виде се где брекћу и

трепте вене. У соби тек што се сталожила прашина од чишћења после ручка. На сандуку, у старом послужавнику стоје поређане чаше, до њих велика чепрња вина, а у кујни тестија такође пуна вина, у коју смо изручили из свих судова што су нам биле послале богатије комшије. И кафа је била скувана у лонцу, и мезе је било спремљено, све је било спремљено. Али узалуд кад никога нема да га угостимо и дочекамо. Што је долазило, то дошло изјутра, на ракију, као да нас штеде, јер знају да немамо, и зато су долазили у јутру на ракију, пошто се тада не заседа и не пије тако много. А ми не бисмо штедили. Како бих ја њих дворио, гостио, слушао их и, највише, појио, само да они нама дођу, да нас не штеде, него да смо и ми као сви!... Зато, ваљда, мајци игра тежак осмех, и очи почеле да сврбе гледајући кроз капију на улицу, по којој свет врви, промиче испред наше широм отворене капије, а нико у њу не улази, те нам двориште и кућа пусти и тужни. А од свуда, са свију страна, по комшилуку песма, свирка, весеље. Па чак се већ зашло и у пиће.

Ено: Јован Паламар засео насред куће. Избацио мангал и пећ — врућина му, поломио све чаше и привукао тенџеру и из ње пије. Гости не дочекује стојећи, не да им да иду већ они морају после да се краду и тако оду од њега. Риста бојација већ се побио и затворио у кућу. Сео на доклат, пуца из пушке, силом нагнао жену да пева, а он иза свег гласа грди и псује господу „стопарце“. Из неких дворишта чује се како тутњи коло, звецкање дуката и дубла у низама, на грудима девојака... А од Стојана Доњоврањчета допире писак деце, плач жена и његова вика. Тражи коња и сабљу, неку стару, велику, коју је за време ослобођења добавио од некуда. Затим ето ти њега на своме витком и бесном дорату, обучен у војничке, црвене панталоне, са шајкачом на глави, с празним редеником и исуканом сабљом. Улази на капије, ускаче с коњем у себе, гонећи испред себе свираче и Фатиму, која се, у белим, свиленим јелецима и шалварама, вије око њега, игра му, запара палцем дахире, певајући бесно, из свег гласа:

„Ја не жалим снагата моја!
— Жалим срмали јелек,
Жалим срмали јелек!“

— Овамо, бре! одједном се чу испред наше капије.

Мајка скочи. Суза јој се скотрља. На нашу капију уђе заносећи се, са заваљеном шубаром, наш ч'а-Јован, ортак и побратим покојног оца, а за њим, тискајући се, свирачи.

— Овамо, говорио им он и показује на нашу кућу. — И у овој се кући песма поје.

За мајку не знам како је изашла преда њ у кујну, само мени знам да срце стаде.

— Еј, домаћине, виче ч'а-Јован пењући се.

— Ту смо, ту! одговори му мати, грцајући и трудећи се да се прибере.

— Христос се роди, домаћице! Камо, где је домаћин?...

— Ту је, ту је! показује на мене и нуди, чак и Цигане пропушта у собу. Улази ч'а-Јован; љубим га у руку, он, сагињући се, мене у чело, обухватив целу моју главу у своје сухе, старе руке. И седе на сред собе прекрстив ноге.

— Свири, бре! заповеда Циганима, који су се збили уза зид.

— Шта, газдо?

— Домаћин шта хоће! и показује главом на мене. Цигани гледају у мене ишчекујући, а ја црвеним од забуне и среће. Мајка улази и у пролазу шане: „Кажи: Ђул мирише, ђул се рацветео!“ Кажем ја то Циганима.

— А! аферим! Поскочи ч'а-Јован од задовољства, што сам му погодио баш ту, његову песму. — Де сад! То да свирите... И почне да им прича о нама, и нашој кући, оцу, с којим је он јео со и хлеб, и толике године ортак био: како се код нас некад по три дана певало, веселило. А опет од Цигана нађе се неки, који је оца лично познавао, свирао му некад. Мајка, сирота, клецајући од среће, и њима, Циганима, даје, не из чаше, већ из стаклета, сву ракију, и нуди их, даје им меса, хлеба а они што не поједу гурају у пазухе или појасеве.

— Злато, сестро слатка. Немој. Седи. Зауставља је. — Има ко, и показује на мене. — Ето га, нека служи он. Видиш ли га колики нам је порастао. Седи ти, тако, до мене.

И помиче се, да јој начини место. Мајка седа, клекне, и нуди ч'а-Јована, а рука јој дрхти ...

— Кусни, Јоване. Обиђи. Ја баш за тебе оставих. Хвала ти што си се нас сетио, и не казује свој бол, не говори о себи већ о мени. — Да му је отац жив, друкчије би сад било, а овако... Али хвала ти, хвала што си се бар ти сетио и дошћо нам.

— Ја! викне ч'а-Јован увређено. — Зар ја да заборавим ову кућу?! Па, да би посведочио, окреће се и силно заповеда: Свири, бре!

И Цигани засвирају. Запишти зурла, па мислим да се чује чак у Турско. Бубањ бије, стакло игра у ћерчивима, кандило прска и с греда, озго, пада црвоточина. На пољу мрак с влагом. Ч'а-Јован пева заваљеним, истрошеним, ситним гласом:

„Ђул мирише, ђул се рацветео!“

А мајка, са сузом која јој полако, полако мили низ образ, гледа ме где голглав стојим између њих и свирача и дворим их са очевим сахатом на прсима, па као да ми вели:

— Божић, сине. Видиш ли?

Бора Станковић.

Дани...

ТАКАВ је дан из давнога детињства:
небо од лана, од светлих струна,
облаци ситна крда. Сунце расте
и бива круг од среће, златна круна.

Поља у житу. Потоци шумски тихи.
На гранчицама кљун до кљуна тице.
И сав се сјај са неба, с облака, из поља
слива низ ведро чело, низ очи и лице.

Трепери срце с рацветалим маком,
руке би само да грле, да дају.
Цео свет на длану детета је росна
јутарња кап у цветном завичају.

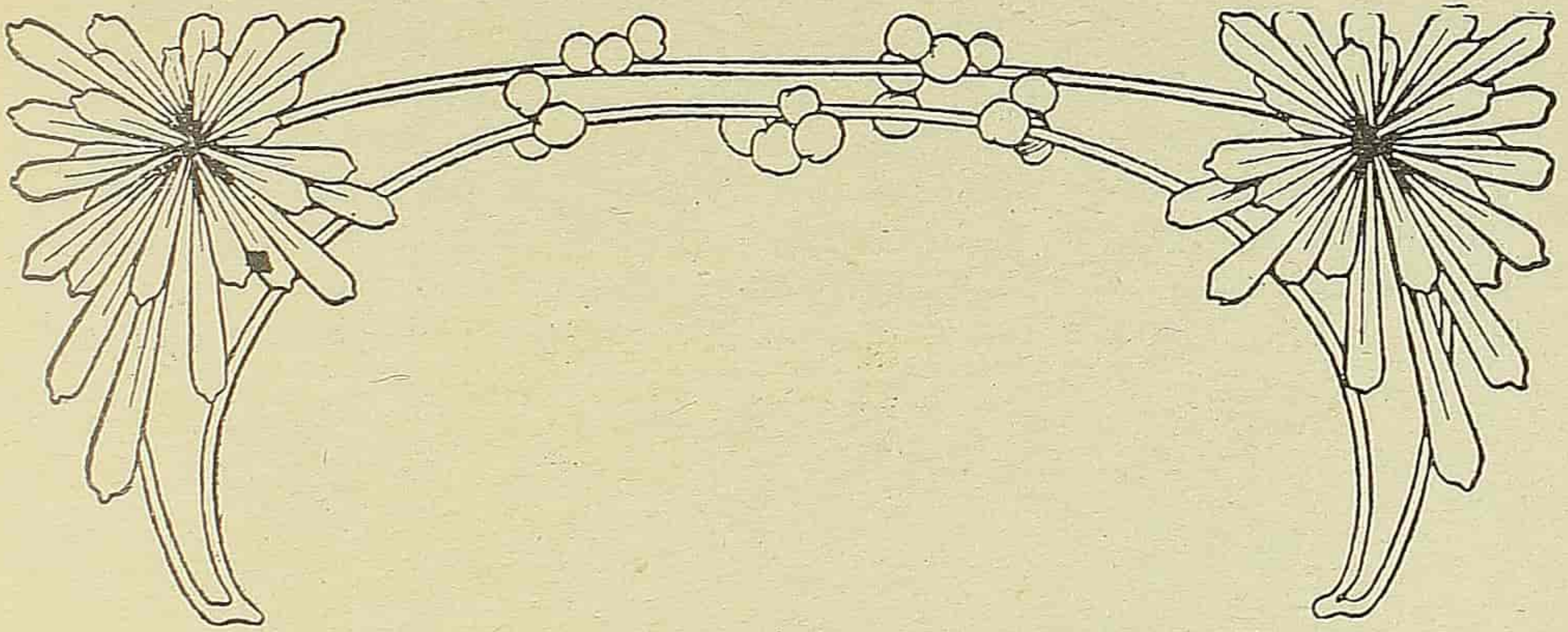
Такав је дан у сновима, у давном
сећању у души, и дубини маште
када су свуда сневале те драге
те никад више невиђене баште.

А сада облак црн за црњим стиже
и шуми као барјак црн на своду.
О Боже врати дане из детињства
и прошла сунца будућему роду.

1928.
Београд.

Густав Крклец.

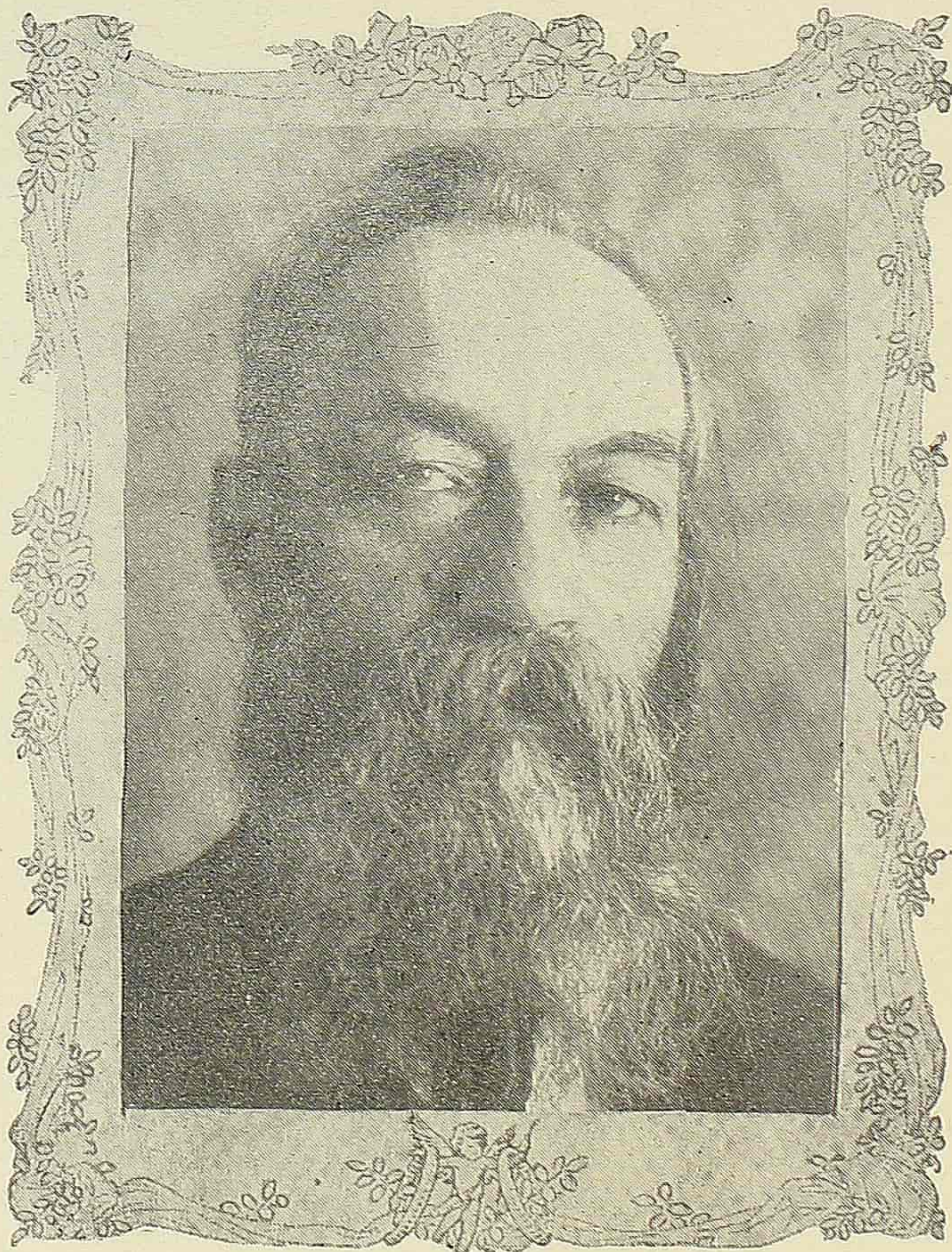

Моји сусретаји с покојним Љубом Јовановићем.

ДАНА 29. листопада 1918. (уторак) записао сам у својем дневнику ове ријечи: »Био сам у сабору, кад је проглашена слободна и суверена држава Далмација, Хрватска и Славонија с Ријеком. Најсрећнији дан у мојем животу.« Из тога се може видјети и закључити, с каквим сам душевним расположењем пошао у мјесецу вељачи 1919. у Београд на позив тадашњег министра просвјете Љубе *Давидовића*, који је сложио у министарству просвјете из свију дијелова наше државе просвјетни одбор, да расправља у уређењу наставе и уопће о просвјетним питањима. У тај одбор био сам позван као заступник загребачкога хрватскога одјељења за просвјету и вјере, које је на подручју Хрватске и Славоније вршило све агенде министарства на челу с повјереником (пређашњим одјелним предстојником) као »quasi« министром. У том одбору заступали су Србију начелници у министарству просвјете Јеремија *Живановић*, др. Владо *Петковић*, и Миливој *Јовановић*, (замјењивао га је директор женске учитељске школе у Београду Љуба *Протић*), Далмацију Стјепан *Ратковић*, Босну Ђока *Ковачевић*, Војводину др. Милан *Петровић*, и др. Веселин *Дисаловић*, Црну Гору директор цетињске гимназије Шпиро *Толановић*, а словенију др. *Кушар*. Два и по мјесеца проборао сам као члан тога Давидовићева просвјетнога одбора вијећајући у најугоднијем друштву о просвјетним питањима у дворници Главнога просвјетнога савјета до собице, у којој је мој школски друг са свеучилишта у Бечу и њежни хрватски пјесник Тугомир *Алауповић* започео уредовати као први министар вјера у новој нашој народној држави. Тога својега борављења и одушевљенога рада у Београду, који онда није имао ни свјетлости, ни трамваја ни каване, ја ћу се заједно с мојим друговима свагда сјећати с великим весељем и задовољством у срцу, јер нас је разваљени Београд свуда примао с отвореним братским срцем у зору новог државнога живота у држави, коју смо вијековима чекали и у којој смо слободно дисали.

Стигавши 27. вељаче у Београд срећним ми је случајем додијељен у транспорту нових народних посланика пометњом стан уз исказницу народнога посланика у гостољубивој и одличној кући госп. Стевана *Ловчевића*, бившега начелника у министарству просвјете, у Битољској улици бр. 87. Кад сам доведен у његову кућу, био је управо на ручку. Одмах ме је не само братски примио и лијепо смјестио у салону него ме је одмах призвао своме столу као старога знанца и пријатеља.

† ЛЈУБА ЈОВАНОВИЋ

Послије сам чуо како је он био вриједан професор и просвјетни радник од свакога цијењен и поштован, па ми је особито срцу годило, кад је код јубилеја Главнога просвјетнога савјета међу осталима и он одликован високим одликовањем, орденом св. Саве I. степена. С особито симпатичним, образованим и разговорљивим господином Ловчевићем ја сам отворио коло милих познанстава угледних просвјетних и народних радника у тадашњем Београду, који су ми учинили бодрављење и рад у њему угодним и занимљивим. У првом реду треба да споменем симпатичнога тадашњег министра просвјете Лјубу Да-

видовића, који нас је из цијеле државе око себе окупио као отац дјецу своју и који је све учинио, да нам живот и рад буде што угоднији. Ми смо га сви веома поштовали и цијенили због његова идеалнога патриотизма и ријеткога управо одушевљења за народну просвјету, која има да наш народ бојном славом овјенчан нагло дигне у ред високо културних народа према ријечима нашега пјесника М. Ђурчина у »Ратној песми« :

»Доста је борбе! Ако је до славе —
Имамо су чим изаћ пред Милоша.

— Тко трагове крви

Избрише свежом преораном грудом

— — — — —

И када сваком даде шта је чије,

Тад ће тек земљу ову својом звати,

Јер земља ова још ничија није.«

С управо дирљивим пијететом ми смо слушали кићена разлагања нашега чика-Љубе о просвјетним и политичким задацима нове наше државе, јер смо сви осјећали, да блистава његова реторика не прикрива него у лијепом облику заобљује дубоко његово увјерење о истини онога, што говори. Кад је једном одушевљено по обичају говорио о великим задацима југословенства, које се не смије дизати на развалинама српске, хрватске и словенске мисли, застао је и тише додао: »Кад се говори о југословенству, не смијемо, браћо, никад заборавити, да оно није и не ће бити потпуно без браће Бугара. Што је било, треба заборавити.« Како су нас се дубоко дојмиле те ријечи, кад смо знали, какву тешку још незацјељену рану дира тим ријечима у очинском срцу своје, јер су му Бугари на звјерски начин код Сурдулице сасјекли сина јединца....! То је заиста антикна величина душе и срца, достојна најљепших хеленских и римских узора, која га је толико приближила срцима нашим.

Одушевљавајући нас у нашем раду знао је више пута казати, да у новој држави имаде министарство просвјете преузети као најзнатније онај буџет, које је имало министарство војске. Знајући, колико су за народну просвјету вриједни наставници основних школа, он им је у држави првима изједначио динарске плаће. Кад је одушевљено и епском управо бираном народном реториком образлагао ту потребу у народном представништву, које је онда вијечало у једном крилу краљевскога двора, био сам свједок бурнога одобравања цијеле куће, коју је пресвојио увјерљив и одушевљен говор његов о вриједности наставника основних школа за народну просвјету, и свједок приједлога, да се иза тога говора прекине свака даља дебата о том предмету и приједлог једногласно усвоји без икаквог размишљања о финансијском ефекту.

То је био један од најсјајнијих момената у засједању тадашњег народнога представништва, гђе су представници народни из свију крајева наше уједињене државе дали не само заслужену пошту муко-трпним пионирима наше народне просвјете и тако свечано признали вриједност њену него су одобрили и идеална настојања Давидовићева.

Нијесам никад о том с њим говорио, али мислим, да се не ћу

преварити, ако кажем, да је то један од највећих успјеха у јавном дјеловању његовом, који му је донио велико задовољство.

Брзо ме је, одмах у почетку, тадашњи министар правде Марко *Трифковић* упознао с првим предсједником привременога народнога представништва Дражом *Павловићем*. Неко вријеме готово сам сваки дан код истога стола ручавао заједно с пријатељима Стјепаном Ратковићем и Ђоком Ковачевићем у хотелу »Паризу,« јер је Дража Павловић био нежења, а обитељ министра Трифковића боравила је у Француској. Госп. министар *Трифковић* управо нас је шармантно забављао и развеселивао својим ведрим хумором и особито угодним и занимљивим причањем на начин народни, те смо му знали рећи, да је штета, што он та своја причања не изнесе у књижевном облику.

Покојни Дража *Павловић* сједио је на челу стола поштован од свију. Знали смо га као једнога од највреднијих и најзначајнијих људи у предратној Србији. Био је на гласу као учењак хисторик, као народан потпуно демократичан човјек. Та су га одлична својства дигла на знатни историјски положај првога предсједника привременога народнога представништва у новој држави. И ако слаба гласа да су му се у великој дворани једва разбирале ријечи, вршио је своју тешку службу с великим достојанством и угледом међу свима странкама у кући. Цијелим својим начином, шутљивошћу и отешким и полагањем изрицањем мисли много ме је сјећао нашега Тадија *Смичикласа*, такођер хисторика и политичара, који му је био сличан и научењачким радом и златним поштењем и челичним карактером, чим је свакоме импонирао. Нагла и неочекивана смрт Драже Павловића — знали смо, да болује на срцу — била је свакако велики губитак за нашу нову државу у почетку њезина развоја, гђе су били потребни и ријетки тако идеални и несебични јавни радници. Остала ми је живо у памети и ова успомена на покојнога Дражу. Већ сам рекао, да онда, кад сам у почетку мјесеца вељаче 1919. дошао у Београд, није било ни једне каване. Наједампут изненаде мене и пријатеље на шетњи сјајно расвијетљене просторије у близини зграде Академије Науке (тадашњи Гранд Хотел). Ми уђемо у ту зграду с лијепо уређеном великом каваном спријед и нађемо код једнога стола Дражу Павловића сама самцата у цијелој сјајно расвијетљеној дворани. Приступисмо одмах к њему и у чуду, што смо га нашли као јединога госта, рекосмо, како нас је сјајна расвјета домамила. Он нам рече, да је и њега расвјета довела и сада сједи ево и ужива мислећи, да је негђе у Европи.

Нека ми стрпљива читатељица опрости стилску погрешку у композицији мојега чланка, кад након неразмјерно дугачке експозиције и увода тек сада долазим до покојнога Љубе *Јовановића*, о коме сам канио писати. Тај увод није залишан, јер је у идејној свези с даљим мојим разлагањем о познанству мојем с Љубом Јовановићем, који припада не само истој средини, у којој сам се упознао с Љубом Давидовићем и Дражом Павловићем, него заједно с њима чини нераздвојни триумвират у мојој души. С Љубом Јовановићем нијесам се упознао већ за својега борављења у Београду год. 1919, него тек г. 1923., кад сам био повјереником у одјељењу за просвјету и вјере у Загребу, (именован сам указом од 30. просинца 1922.). Био сам

дакле повјереником двају министара: министра просвјете Мише *Трифуновића* и министра вјере Љубе *Јовановића*. Мој први сусретај с њим, кад сам га први пут и лично упознао, био је у његову министарству код Калимегдана. Чим сам ушао у собу, изашао ми је љубазно и пријатељски у сусрет с ријечима: »Господин Босанац, стари смо ми знанци.« Ја сам се зачудио рекавши, да се не могу сјетити, гдје бих се био нашао с њим, а он смијешећи се одговори; »Ја сам пред много година по Вашој књизи предавао.« И на то се довезао пријатељски разговор, први мој разговор с њим, гдје сам се увјерио о ширини хоризонта његова гледања на политичке проблеме наше државе у вријеме, кад Хрвата с Радићем на челу није било у Београду, а радикална његова странка живо је настојала предобити Радића и задовољити Хрвате. Други и последњи мој сусретај с њим био је исте године у Загребу, кад је с начелником у министарству вјера дром Михаилом *Лановићем*, дошао на вијећање бискупске конференције код надбискупа д-ра Анте *Бауера*. Ја сам му имао као просвјетни повјереник показати на брзу руку наше просвјетне институције, у првом реду свеучилиште, академију, етнографски и умјетно-обртни музеј. Возећи се с њим у надбискупову аутомобилу од једне институције до друге живо сам с њим разговарао о нашим политичким проблемима. Он ми је увјерљиво о томе говорио, како су у сви у Србији на чисто о том, да без задовољених Хрвата не има консолидације нове наше народне државе. Особито је истицао, како не има политичкога човјека у Србији, који не би знао, какав су драгоцен капитал и морални и материјални унијели Хрвати у нову заједничку државну творевину, и како они имаду право захтијевати удио у државној власти, који ће одговарати томе унесеном капиталу, којег је најљепши дио, што смо са Словенцима веза с културном западном Европом, На Зрињском тргу управо пред судбеном палатом рекао ми је наком кратке станке у живахном разговору изненада и посве спонтано ове значајне ријечи: »Ви сте, госп. Босанац, зацијело читали у новинама, како сам ја у скупштини довикнуо једноме хрватскоме посланику, који је рекао да Хрвати захтевају бана, да бана неће никад добити. То је била од мене само *тактика*, док је моје увјерење, да Хрвати могу добити и треба да добију *и два бана*, ако то они хоће.« На први мах могло би се то тумачити и као неко омаловажавање оне политичке мисли, која је симболизирана стародревном банском влашћу, јер је бан био »Хрватима *краљ*«, како се то вели на једном мјесту у Бадалићеву либрету Зајечеве популарне опере »Никола Зрињски«, код којег се мјеста у казалишту свагда заорио дуготрајни пљесак и живо одобравање цјелокупне публике. Покојни Љуба Јовановић хтио је том фразом амплификације пластично и у слици изрећи политичку мисао, да Хрватима у интересу сређивања и консолидације нове државе треба дати у пуној и највећој мери све оно, чим би се њихове државоправне тисућугодишње амбиције потпуно оствариле у оквиру једне и нераздјелне народне државе Срба, Хрвата и Словенаца. Тако културно и дубоко политички схватао је хрватски проблем у нашој држави Љуба Јовановић, један од најбистријих наших државника. Наше просвјетне институције,

напосе свеучилишна књижница, која је подигнута и сјајно уређена заслугом хрватског бана Ивана *Томашића* и одјелнога предстојника за просвјету Милана *Амруша*, с музејима и галеријом слика, раздрагале су га и задивиле, па је рекао, како му се као Србину шире груди од поноса, јер је све то и његово српско, а није само хрватско. Кад сам га довео пред чедну зграду нашега свеучилишта, упозорио сам га на то, како је полиција на том мјесту често разгањала нашу младеж, која се увијек нашла у првим редовима, кад је требало манифестирати народна осећања и Маџарима доказивати, да нијесу прегазили Хрватске, док је младеж носилица, пожртвована и заносна носилица народних идеала, који никад не застарјевају. Да није било тако, кочила би се већ давно монументална зграда свеучилишта на том или на другом мјесту.

И то је био мој други и последњи сусретај с њим. Љубазни мој и свагда отмјени министар просвјете *Трифуновић* опоменуо ме је, нека не заборавим, да сам ја и повјереник министра за вјере, па треба да се и с њим од времена до времена нађем. Можда ме моје осјећање након оних двају разговора с њим, поготову кад ми је на расстанку рекао, да ћемо разговоре наставити, не вара, кад мислим, да је он сам споменуо госп. министру Трифуновићу, да ништа не долазим к њему. Двапут сам кушао доћи к њему, али први пут нијесам га нашао у уреду, други пут рекао ми је секретар, да министар заузет важним политичким пословима никога не може примити. Кад сам и трећи пут дошао, а нијесам га нашао, рекао ми је секретар, да је министру последњи пут било веома жао, што ме секретар није пустио до њега, премда је био забављен пословима политичким.

Врло ми је жао, што ми више не бјеше суђено видјети се с њим. Помњиво сам мотрио његов политички даљи рад, његове муке и његову трагичну судбину, кад је пред прерану смрт доживио онаки слом и понижење, које он као умни државник и чист политичар није заслужио. Више пута знао сам се сјетити оне његове изјаве, како је само из *тактичних* разлога довикнуо у парламенту оне ријечи о хрватском бану. Не могу се никако отети дојму, није ли неко тромо непрестано тактизирање, које је — чини се — значајно за његов политички рад, била и трагична кривица његове незаслужено политичке судбине. О том ће дакако имати свој објективан и коначни суд изречи политичка историја и — психологија.

Она ће свакако вјерно забиљежити и ту трагику нашега младога државнога живота, гдје се најбољи и најјачи наши политички људи — међу њима и Стојан *Протић*, — изненада губе с површине, мјесто да умом својим, карактером и поштењем с потребном јачином, досљедношћу и политичким успјехом регулирају борбу, без које не има живота ни у државном развоју, и тако с пуним ауторитетом зајемчују здрав политички напредак.

Загреб

Др. С. Босанац

Народна ношња

Мјесечина блиједа

(из биљешки „Под туђим барјаком“)

Мјесечина блиједа.

А они се повлаче тихо, лагано. Људи са пушкама и бодовима.

— А куда то идемо, капрале Стево?

— У нове позиције, брате Иване.

— Је л' смо тамо ближе?

— Убојним метцима — — мислиш?

— Да.

— Увијек се она овуда смије, и кад си у јарку и кад си изван јарка.

— Ко?

— Смрт.

А млађи, Иван, као да жели да не чује више помена тог стравног имена, ушути, па се замисли. Пред оком му сине рођени крај: питомо село на завоју поља, а куд поље пукло, високи кукурузи. И тамо сад сије мјесечина. Ал онуда не пролази смрт, онуда пролази живот и љубав: Стана његова Стана, сад тужна и ненасмијана. Зна он њезину тугу и понавља је из јучерашње књиге: — »И тужна сам ти као голубица сама, којој је голуб далеко, мој голубе, мој Иване... И поздравља га редом у њезиној књизи цијело село и прело, и стара мајка шаље му стотину загрљаја. А прије поздрава још прича о доброј љетини и ниже у драгоме писму, како су кукурузи једри и високи. Родили да је милина. У њима се може човјек сакрити као јаребица. И зашто је он у овај пар помислио, како би лијепо било сада за ове ноћи заливене мјесечином у рођеном селу? Јест, у рођеном селу, ал тамо да с нађе између кукуруза густих, једрих и високих, па са Станом. И нехоте као узбуђен запјева:

Мјесечина, циело село спава...

— *Ist der Mensch verrückt?* — зачу се оштри глас.

— Куш! — сруши се на њега као на псето глас капрала Стеве и настави у шапту;

— Што си болан онездравио?

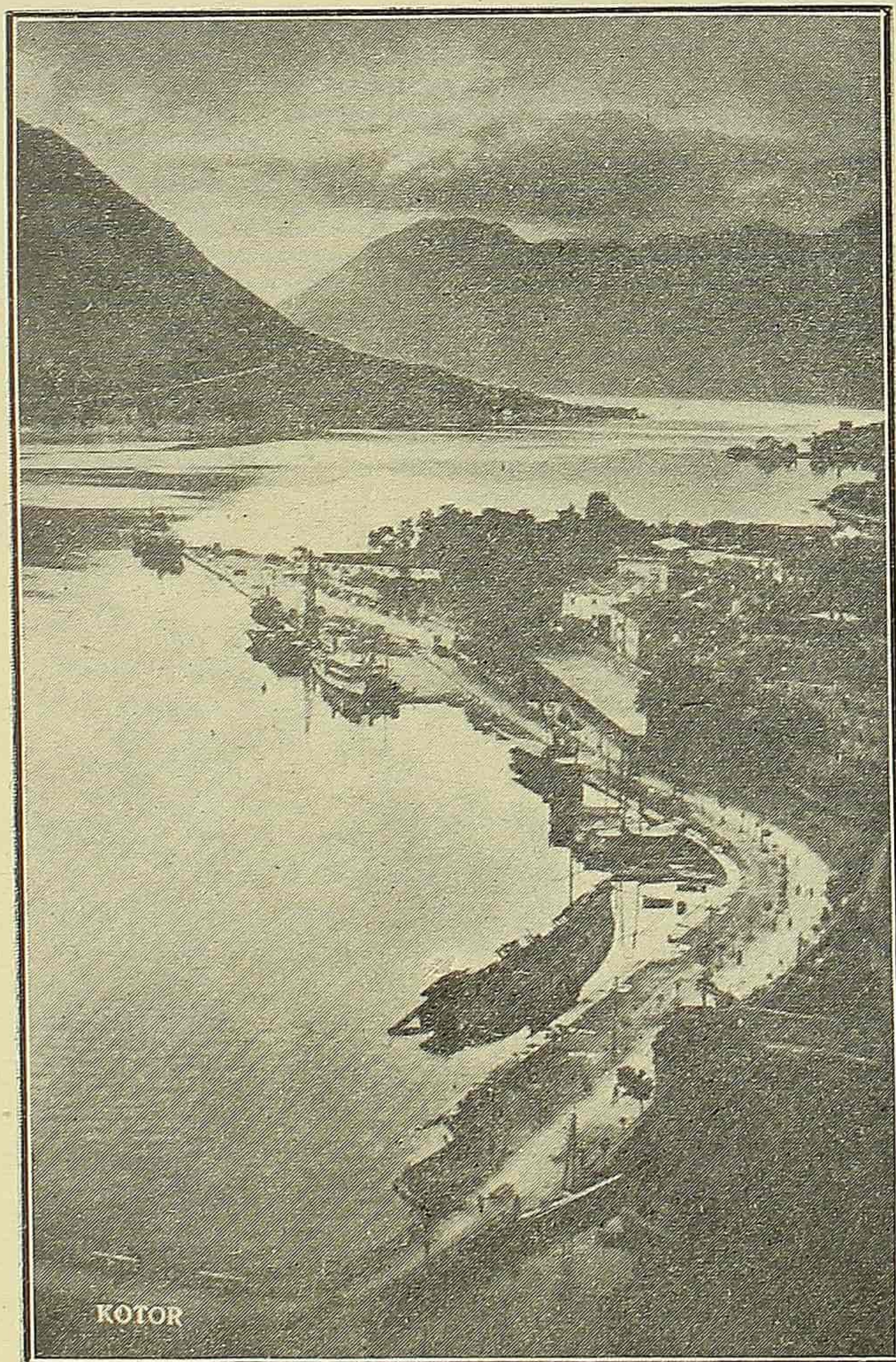
— Мислио сам... — запента Иван.

— Мисли, како ћемо сви изнијети живу главу...

Нестало села, кукуруза, Стане, слатког привиђења....

Мјесечина блиједа...

... А они се повлаче тихо, лагано уз живицу прашну и увенуту. Људи са пушкама и бодовима. Иза живице на погаженом и запушеном пољу гадно се цери смрт.

Бококоторски залив

Фрања Тавчарева

1868—1928.

Вођа љубљанских жена, у целој Словеначкој поштована и позната у читавој Југославији, а и преко њених граница, Фрања Тавчарева испунила је 8 фебруара 1928 године шездесет година свога живота.

Још за живота Марије Мурникове, која је прва организовала жене у Љубљани, показала се Фрања Тавчарева, увек љубазна, темпераментна и за сваки јавни посао спремна као енергична национална раденица, пуна иницијативе. После смрти Мурникове, године 1894, постала је она вођа национално свесних жена у Љубљани. Њена највећа заслуга је што је умела придобити за сваки озбиљан хуманитаран и националан рад жене свих слојева. У томе је успевала због тога, што је била од увек и још данас је демократа у правоме смислу те речи. Кроз 35 година свога јавнога рада она је увек прихватала мишљења, предлоге и жеље својих сарадница; увек је била дисциплинован члан јединице и радила сугестивно истрајно и тиме утицала врло јако на свој радни круг.

Године 1901 основала је са великим бројем истомишљеника у Љубљани агилно »Сплошно женско друштво« (Опште женско друштво) које је имало културне и феминистичке циљеве. Исте године основала је »Женско теловадно друштво« (Женско гимнастичко друштво), које носи данас назив »Атена«. Још данас је она председница у оба друштва. Пет година доцније била је међу оснивачима друштва »Младика«. То друштво је подигло у Љубљани први девојачки интернат у веома лепој властитој згради.

Али Фрања Тавчарева није радила само у друштвима, које је директно или индиректно оснивала, него је видимо свуда код сваке веће националне и хуманитарне акције. За време рата она је узимала најактивније учешћа у прикупљању потписа за »Мајску декларацију«, радила је на збрињавању инвалида и заштите деце. Године 1918, још пре свршетка рата, основани одбор жена С. Х. С. водила је опет она. Овај одбор је био основан да прикупља материјална средства за помоћ сирочади у нашој новој домовини.

Од како постоји Народни Женски Савез она је његова друга подпредседница.

На иницијативу Кола Српских Сестара у Београду, она је основала године 1921 у Љубљани Коло Југословенских Сестара, које има до данас већ 31 пододбор у Словеначкој.

За време балканског рата године 1912-13 она је учествовала у раду Српског Црвеног Крста и добила том приликом орден Св. Саве IV степена. За време светскога рата аустријске власти су тражиле од ње да врати овај орден, али је она такав захтев енергично одбијала. Године 1925 била је наименована за почасну дворску даму Њ. Вел. Краљице Марије.

Госпођа Фрања позната је у целој Љубљани као велика добротворка и као таква она ради по принципу: нека не зна левица, шта ради десница. У њеној кући је била за сиромашне ђаке увек спремљена трпеза, њу нађе сваки, који тражи ма какву помоћ и никад није одбивен.

Фрања Тавчарјева

Поред свих дужности, које је примила на себе из слободне воље, она је била свом покојном мужу најбољи друг и својој деци најбоља мајка.

Њен 60-и рођендан био је у Љубљани прослављен на најсвечанији начин. Из близа и из далека стизале су депутације са честиткама и даровима. У име Н. Ж. С. дошла је његова прва подпредседница г-ђа Мила Симићка, а из Загреба г-ђа Злата Ковачевић са великим бројем хрватских жена. Коло Српских Сестара заступала је г-ђа Продановићка и т. д., и т. д. Добила је високо одличје, орден Св. Саве III степена, председник чехословачке републике одликовао ју је орденом Белог Лава V степена. Словенке сакупиле су 120.000 динара да сазидају на мору дечји дом, који ће носити име Фрање Тавчараве.

Минка Говекарјева.

Црквица Госпе од Милосрђа

ПОСЛЕ пуних шестдесет година (иза како је опловио цео свет!) враћао се капетан Никола Ханчевић у своју постојбину: у једну малу, лепу, древну варошицу Приморја, да ту живи од своје уштеђевине и умре у својој кући, која му је била остала од родитеља. Велики пароброд »Океанског Друштва« — на чијим је бродовима неколико последњих година он био укрцан — носио га је мирно и сигурно, преко пространих, дубоких вода које су га толико пута за његовог морнарског живота хтеле да прогутају, отварајући под њим своја огромна, незајажљива ждрела. Готово на сваком метру те огромне површине по којој је сада пловио из Александрије за своје место рођења, он је, за својих шестдесет година лутања, барем по једанпут био у опасности да нестане за увек, без следа, у хладним, мрачним дубинама из којих више нема повратка.

— Чудо! — говорио је он сам собом, гледајући једне вечери огромно пространство мора што га окружавало, наслоњен на первазу великог пароброда који се брзо кретао напред и њега носио у отачину; чудо, колико човек може да доживе, преживе и поднесе! За свог сам живота променио најмање шестнаест бродова, а од свих њих данас нема ни једног који би још пловио! Сви су пропали, разбили се, изгорели; ја сам све њих надживео, иако сам неке од њих видео како су постајали, како су се рађали под секиром и чекићем бродоградитеља. Страшна је животиња човек; страшна и тврдоглава и заборављива! Јер, ево, иако сам баш овуда хиљаду пута прошао, иако сам, сигурно, и на овој тачки географске ширине осетио сав бес елемената против мене, данас ми изгледа, да то први пут крећем овим бесконачним водама. Једино што ме убеђује у прошло и преживљено јесте осећање нерадозналости, мира, спокојства, неизненађења ни од чега!

* * *

Тако је капетан Никола Ханчевић са расуђивањем пратио своје још нејасно осећање које се у некој бледој светлости рађало у њему, као онај далеки месец на рубу мора, што се полако пео у висине. Али то његово осећање није имало у њему пут на више, као код месеца на небу, већ некако као код одсева месеца у мирном, тихом мору: на ниже, на ниже кроз бурне године његовог заиста олујног живота, у најбуквалнијем смислу те речи. Па како је неизмерном брзином својих мисли листао догађај по догађај, за тренут је дошао до своје ране младости, до свога детињства, до времена које је једино провео у својој варошици, уз своју сестру и мајку.

Најпре се и сетио њих две које, обе мртве, сада леже на маленом варошком гробљу изнад леве стране варошице. Око њих шуме борови и роде мирисни рогачи. И он, у машти, крену тим гробљем испитујући натписе на крстачама, не би ли пронашао гробове својих; али се одједаред сети, да је заборавио гробље своје варошице и да га је помешао са гробљима виђеним у иностранству. У његовом месту гробови су заједнички, камени, и на њима нема имена, до на онима који припадају богатим породицама. Стога се забрину да неће моћи наћи гробове својих, па неће ни моћи да их украси како је био намеран. Тек после се сети да ће му свештеник по књигама мртвих моћи све показати, па се смирио.

Али како се машти већ налазио на тој узвишици, сети се он и дивног погледа одатле на бескрајну пучину мора, на безбројна острва околу, па и на саму варошицу, која се пружала под њим са неколико дивних цркава и звоника и спуштала, као на степеницама, до једног широког, поплочаног трга на којему избијаше трава између плоче и плоче, јер није било довољно ногу које су је могле погазити у клијању. Затим крену и даље, преко палата и утврђења, док му поглед не стаде на једној малој црквици на десном »рамену« варошице: рамену, јер је она заиста некако имала два рамена и две руке, које су затварале једну сигурну луку и у њој њу саму: лепу, древну варошицу, камену и на камену, црвену од вековне »патине«, која је, кроз столећа, заруменила некада бело, белцато камење њених кућа и палата.

* * *

Чим је та мала црквица искрсла у његовој успомени стаде одједаред преда њ и сав немир његовог детињства. Одједном он виде безбројне своје несташлуке и прекршаје. Сети се тражења гнезда у пролећу, ловљења на лепак у јесени, купања лети, пливања по сате и сате, све до оних удаљених острва пред луком. Затим се сети основне школе, свог учитеља, служења у цркви, задиркивања девојчица; и многог другог. Све му то стаде пред очи, све га то занесе неким необичним чаром прошлости и детињства. Али га ипак само једно заузе потпуно, и то: сећање које је било везано за ону црквицу на западном »рамену« варошице! Та му се црквица одједном учинила неком претњом. Успомена из детињства, њему: седамдесетпетогодишњем старцу! И то не би данас први пут. Она му се таква указала већ неколико пута, највише у великим опасностима кад се и сећао ње молећи од ње помоћ. И он је одмах покушао да на основу свог великог искуства разбије, управо исмеје ту своју изненадну наивност што га је тако одједаред обузела. Узалуд! То је било јаче од сваког његовог расуђивања и изругивања.

А то што га тако заузело бејаше успомена на један детињи прекршај из најмлађих његових дана, кад је једног јутра, идући у лов на лепак, прошао мимо црквице и открио на њеним вратима један мали отвор кроз који су побожни пролазници убацивали за њу милостињу.

* * *

(Та је црквица била чисто морнарска црквица а посвећена Госпи од Милосрђа. Прича хоће, да ју је саградио неки капетан, који се некада давно, за једне велике олује, на неким далеким, светским морима, био заветовао, да ће, ако га Госпа спаси, на најлепшем месту око своје варошице саградити црквицу у њену част. И догоди се чудо! Тек он бејаше завршио своје обећање кад се пред њим створи један чамац, који га је, изнуреног и изнемоглог, са малене даске на којој је неколико дана пловио, пренео на копно. А тај чамац бејаше небески, а људи у њему анђели! Њих је Мајка Божја била упутила да спасе капетана који јој се утекао. Кад је пак капетан стигао кући, није заборавио свој завет већ је одмах саградио црквицу. Али како легенда није задржала његово име, то се доцније грађење те црквице приписивало разним људима из варошице, готово свима онима који су пловећи светом, били у истим приликама као и онај легендарни капетан. Ипак, ма да су се мењала имена оних што су је тобоже градили, легенда о црквици оста непромењена. Тако она поста црквицом морнара и њу су сви бродови света поздрављали кад су мимо ње пролазили. Изнутра пак била је пуна, препуна: сребрних, дрвених, или само насликаних бродова, који су висили по свим зидовима и олтарима. То су били дарови морнара разних народности, који су се за опасних олуја и страдања заветовали Мајци Божјој од Милосрђа.

Таква је била легенда. Међутим у хроници варошице, која је почињала негде око деветог столећа, писаше иначе. По њој је ту црквицу саградио неки побожни грађанин који је, као старац, завршио у манастиру бежећи од зла у свету. Али народна машта, незадовољна таквим обичним постанком црквице, пренела ју је на много драматичнију основицу.)

* * *

Кад је он на вратници мале цркве открио онај мали отвор за милостињу, приближио му се лицем, па онда повирio кроза њ и видео да у малом сандучету, с унутарње стране вратнице, има новаца! (Већ неколико недеља, сигурно због болести, стари свештеник који се о цркви бринуо и куповао за те новце добрих хришћана: свеће, уље и све друго што је за сироту црквицу било од потребе да не би пропала, а са њом заједно и један велики ослонац свих морнара у опасностима живота, није био дошао да тај новац извади.) Било га је много, и то сребрног! Белио се изнутра, као снег! А у варошици је било много лепих ствари на продају, у луци пак много бродова са прекоморским воћем. Ма да је он увек за свим тим необично жудео и завидео деци која су много тога могла купити, никада није имао толико новаца да купи ма и једну бољу играчку, ма и једно лепше воће. Мајка му је ретко када имала новаца, а још му ређе давала. Због тога, пред том изненадном могућношћу куповања свега за чим је толико жудео, у том тренутку ниједно друго осећање није могло да га понесе, до осећање за поседовањем тог новца. Брзо се сети и начина како да га вади. Брзо се и одлучи на то. Скочи, извади свој ножић који је увек собом носио, особито пак кад је ишао у лов

на птице, па узбра једну дугачку, танку палицу, затим на њен врх причврсти густ лепак којим је хватао птице. Онда, провукавши је опрезно кроз онај мали отвор на вратници, хваташе, па полако извлачиваше: један по један комад тог бедног новца који су побожни људи даривали сиротој црквици за њено улепшавање и издржавање. То му је ванредно успело, и он је за најкраће време повадио из сандучета до последње паре! А како му је пак тога пута успело, то се он после враћао свако неколико времена, чим би оценио да се могло накупити нових пара.

* * *

То бејаше тај прекршај из детињства који га је тренутно био потпуно испунио неким неразумљивим осећањем греха. И увек тако, увек кад би се сетио свог детињства. Ма да је у истом времену учинио много других, а и много теших прекршаја, ниједан није будио у њему ово осећање које је овај будио. Једино овај! Ма да је и после у животу учинио много небројено горих преступа ниједан никада није узнемирио његову најмирнију савест! Ни оне страшне туче, готово убиства, којима је као млад човек био понекад узроком, понекад жртвом; ни онај његов злочин у оној прљавој крчми Одесе, у једној од оних припетих, прљавих улица с леве стране луке, у којој је због неке гнусне женетине лупио једног француског морнара тако јаком боцом по глави, да се овај сав у крви срушио на земљу. Можда га је и на месту убио? Како је са својим друговима брзо побегао он не зна и никад више није чуо ма шта о том човеку, и ако су се њихови бродови неколико пута после срели. Није га никад узнемирило ни сећање на ону тучу у Цариграду кад је једном свом другу пружио, кришом, свој дугачки морнарски нож, а он га забо дубоко у утробу неког Грка који је хтео да их опљачка на коцки, служећи се са две игре карата. Најпосле га није никад узнемирило ни оно његово најгоре дело које је извршио у Марсељу, кад је, због квара брода, остао неколико месеци са једном девојком, коју је преварио, оставио ју бремену и отпловио, ма да јој је био свечано обећао да ће је узети собом и одвести својој кући, у своју отачбину. Све то и још много више, готово успомене најгорег разврата, узалуд прођоше кроз његово сећање, не узбудише га! Зачудо, за све то он није осетио ни најмање кајање, ни најмању грижњу савести. Као да је то морало да тако буде, на основу нечега што је њега потпуно оправдавало. Међутим оно ситно дело из његовог детињства, она наивна, мала крађа малој црквици, потстакнута несавладивом жудњом детета које још није ни могло да расуђује, узбуђивало га и сада као и увек. И он би још лако могао да протумачи узнемиреност своје савести за несавладивих олуја и бродоломног плутања по морима, кад је, као и сваки најокорелији, безбожни морнар вапио Небо за помоћ, а особито Мајку Божју оне мале цркvice на брежуљку његове варошице, јер се бојао за живот, па би се био обратио ма коме за помоћ! (Тако се и он у тим тренутцима обраћао Госпи ма да није веровао па, сав у бесвесном страху да му она није опростила, обећавао јој штету стоструко надокнадити!) Али он не може никада да протумачи одакле ово несавладиво осећање грешности због тог преступа, у овим тренутцима највећег мира и

безопасности, кад би то своје »зло дело« могао да прими чисто као неку поезију своје ране младости. Ваљда је то изашло из оног неког осећања тајанственог што је било у њему (иако није био ни мало побожан) као и у сваком другом морнару. Јер морнари у томе налазе последње уточиште кад већ немају никакве наде у своју сопствену помоћ, или ону другог човека; кад су предани на милост и немилост бесним елементима који их носе као најситнију сламку пучином и играју се свим оним што је човек створио против њих као неразрушиво. Они то утврде из хиљаде разних случајева и догађаја на мору који се свим могућим човечанским расуђивањима никако не могу да протумаче. Али му све то ипак није могло да донесе последње решење. Стога он покуша да све веже за успомену на детињско доба које је остало у њему, као затворено у некој кутији, јер га је одједном био прекинуо (као и целу своју безбрижност детињску) и кренуо на море које је одједанпут изменило цео његов начин живота. У том одједном прекинутом детињству, у том затвореном детињству у себи »као у некој кутији«, он је нашао најприближније тумачење тог чудног осећања, јер је осећао да некако с том мисли о »сачуваном детињству« може да протумачи и онај облик његове душе који је још остао у њему из оног времена кад је веровао у све претње и казне за зла дела, на земљи и небесима.

* * *

Са тим се мислима загледао он у осветљени месецем простор око себе. Тајанствена месечева светлост бејаше полако привукла сву његову пажњу. Проматрао ју је дуго: на палуби брода, на катаркама, па на мору, на небу, на својим рукама. И ма да ју је безбројно пута видео и у пределима где она учини цео свет фантастичним, нестварним, готово неким небеским пределом, он се свему томе дивио као да све то тек први пут види; као да су ти мали облаци од чистог сребра први пут такви; као да су ти покретни валови од живог сребра први пут такви; као да се то први пут спојило море са небеским простором у једну оивичену заједницу, тако да он није више знао, да ли је то он на мору, или лети изнад облака, кроз чаробни неки предео од трепетне сребрне пене. И тада он: стари, окорели поморац и грешник, псовач страховити у свим приликама, и у најопаснијим тренутцима, шта више и у исто време док би несвесно молио Небо за помоћ, поче под овим силним, несавладивим осећањима из детињства (што га изненадно поклопише) да у тој сребрној магличастој стварности проналази сву побожну машту свога детињства која се некада била у њему расцветала на фантастичним причањима свештеника и побожних књига, црквених песама и живота светаца и угодника божјих. И то он: стари морски вук, који никада није хтео да дозволи да га ма шта друго понесе до оно што је стварно видео и осетио, управо опипнуо! А гле сада, изненада, он осећа како му се успоменом на његово детињство раскрива цела стварност у облицима неких чудних тајанствених небеских прилика. Баш као некада давно кад је још био дете! И он поче да машта: да у тој благој месечевој светлости трепере неке прозирне прилике анђела; који, освет-

љујући собом цео простор, лете, лете. Они су се дизали до неба, спуштали се, затим, стреловито до мора, дотицали га својим крилима, која би у том тренутку још више заблистала, као да би се дотакла растопљеног, живог сребра. Прелетаху изнад јарбола пароброда, пролетаху кроз бели дим што је остајао иза лађе, а који је он у својој машти претварао у неку светлу, сребрну маглицу, сличну млечном путу на небесима. Задржаваху се они на врсима катарки, као неке светле, тајанствене птице. Играху около великог месечевог круга, као коло најрадосније деце. Блистаху у сребрној пени, у меком облику дугачких валова, што се као нека огромна лепеза ствараху око лађе њеном брзином. У свему он је видео присуство свога детињства што се изненадно расуло око њега, па га занело, очарало, опило.

* * *

Одједном се стресе. Као неко што се био пустио да га луди занос понесе куда он није намеравао док није изненада видео да је заблудео. Тада се слатко насмејао сам себи.

— Некада сам у оваким ноћима, при оваквом светлу, у морској пени, у далеким сребрним облацима, у свему, видео само голо тело жене, сада у свему видим анђеле! Ха, ха, ха! А заиста, жене у детињству и у старости нису друго до анђели. Па и у младићској доби! Само тада, да би им лепа, гола тела везали за земљу, за своју страст, скидамо им крила! Ха, ха, ха!...

* * *

Тим речима он покуша да се ослободи овог чудног, неразумљивог стања, али му оне не помогше. Поезија детињства била је јача од његовог смејања; она га покрила као неки најмириснији, цветни покров и опила га. Никако није могао да се ње ослободи и да постане оно што је живот од њега био учинио, већ је непрестано лутао по оном времену у којему је, безбрижан и неразуман, радио шта је хтео; кад је био још чист нагон и занос.

Међутим је месец био већ много измакао. Ноћ је била већ дубока, и он се полако диже па спусти у дубину лађе, у своју кабину, да спава барем онолико колико је, као поморац, обичавао. Полако се свукао и легао. Сан га савладао брзо, као што савлађује све морепловце, људе научне да уграбе парче сна ма где било и ма како било, свесни, не искористе ли га тог слободног тренутка, да може да се догоди, да пробдију оно време које им је одређено за сан и одмор.

2

Пробудио се рано. Као поморцу, то му је остало навиком. Затим се одмах обукао а изашао на палубу; што му исто тако, као морнару, остало навиком. А чим је ступио на кров лађе, окренуо се око себе да би утврдио где се брод налазио. И то му је остало, као капетану, навиком. Загледао се затим у пучину, док одједном не откри копно. Одмах препозна крај, према томе и место на коме се налазио. Затим оде на мост, више да би се уверио у знање младог капетана

него да би проверио своје искуство. А кад му млади капетан рече оно исто што је он сам био већ утврдио, би му необично пријатно, као да се то тицало њега самог, кад је млад, као и овај капетан, полако откривао знакове на копнима и сикама, које су му после служиле у разним приликама и неприликама.

После тога се спустио поново на палубу, па гледаше сад на једну, сад на другу страну, да би открио у даљини она два велика светионика, оне две велике куле које се налазиле на врховима двају малих острва између којих се морало проћи. То га је занимало стога што се после тих кула улазило у »његово« море, а било само један дан плова далеко од његове луке и варошице.

— Ено једне! — викну он изненада, гласно, као да говори некоме до себе.

Била је десна кула, она ближа копну. Да би видео и другу оде на другу страну брода; и та се одмах забелила у даљини, на најдаљем, оштром врху једног малог острвчића.

* * *

Њему је све до овог тренутка изгледало да се налази у неком туђем крају, у неком непознатом пределу. После овога му се учини, да већ улази у своју рођену луку, готово у двор своје куће, јер се сада налазио у своме мору, у своме дивном, најплавијем мору на свету, које га окружавало са свих страна док ја опкољавало и плакало жале и обале његовог краја рођења. Очекивао је са љубопитством места која ће видети, помињао у њима имена другова и пријатеља. У машти је већ видео њихове обале и моле, њихове куће, па и становнике: њихове гласове, начине говора. То му се учини сада ближе него икад до сада, јер је знао да се више никада неће оделити од њих, да иде тамо заувек; заувек!

Седнувши на једну клупу која је била до њега, наслони се једном руком на перваз брода и гледаше са љубављу пред собом: на пучину и на обалу, која се све више приближавала и све више будила његову љубопитљивост. Затим се изненада сети свог заноса и расположења од прошле ноћи.

* * *

— Како је то све било чудно и тајанствено. Мало још и био бих се прекрстио и почео да молим и шапћем ону молитву коју ме је мајка била научила да је изговарам гласно, пре спавања. Одакле то тако одједном? Одакле тако тајно и тако силно да ме било потпуно обузело? Да су моји пријатељи могли да ме виде у оним тренутцима, али потпуно, унутра, били би имали, с правом, довољно разлога да ме исмеју. Како сам се само био растопио! У каквом тајанственом заносу детињске побожности! И то ја, човек који је све у животу примао са јасном свешћу, све испитивао и ни ушта стварно веровао! Знајући за непротумачиве узроке и потстреке у нама, за ограничења слободног одлучивања човека у разним случајевима, у разној доби живота, особито пак у оном детињства, како сам могао осетити онолику грижњу савести због оног чудног дела које сам као дете

био учинио? Сад бих се свему томе најслађе насмејао, а синоћ? Синоћ бих се био исповедио тражећи опрост као неки велики грешник који би се био обратио. Сада се са пуно веселости сећам свих својих детињих несташлука, особито пак те крађе, те се управо дивим својој умешности и довитљивости с којом сам до оног новца дошао. А то није било тако лако. Сећам се свега као да се то сада догађа. Колико сам се само морао мучити док сам подесио палицу да може да уђе у сандуче. А онда лепак који је морао да ухвати и задржи бакрени и сребрни новац! И то све у највећем страху да нико мимо не прође, да ме нико не види! Јер, ма да је та мала црквица била далеко од варошице, мимо ње је пролазило много људи у свако доба. Туда је водио пут у заливе у којима је било много рибарских кућа, у којима су рибари имали своје мреже и бродове, а тежаци своје винограде. По који пут ми се догађало да је сандуче било празно. Зато сам понекад, особито после неког празника, бивао богато награђен за оне друге дане у којима сам се узалуд пео горе. Тада се, или служило у црквици, или се због лепог времена шетало до ње, па су побожници били издашни. Баш као да су мислили на мене знајући колико је мени стало до поморанци и другог дивног, најслађег воћа које нам је слала противиположена, воћем богата земља. О, како сам тада, пун новца, радостан, трчао ка варошици и онда у њој куповао свакаквих играчака, слаткиша, и то у толиком броју и количини да сам и своје најбоље другове могао да даривам. А био сам необично дарожљив. Управо ко човек који се служи туђим новцем! Та ме је дарожљивост готово и издала једанпут. Учитељ је почео да ме испитује: одакле мени новци за све то. Спасила ме моја мајка. Слагала је, јадница, да ми их она даје, јер је била премрла од страха, ако би, осем свега осталог, пала на мене још и сумња да сам крадљивац!

* * *

Размишљајући тако он се поново вратио у сјајем осветљено доба свога детињства. А док је испитивао и расуђивао о свом чудном расположењу у којему се синоћ налазио, он је налазио у себи толико нових лепота из тог доба да му је то донело нових радости. Тому се некако учинило као оним случајним ронцима за летњих дана који извуку са дна мора неке скупocene предмете о којима до тада нису ни појма имали да се ту налазе. То очарење проналаска скривених ствари понесе га и у дубине живота које су дошле после његовог детињства и које су трајале све до овог тренутка кад се враћа у пределе које му већ самом мишљу на повратак враћају безбројне заборављене догађаје, некада пуне значења и радости за њега. И све то крену калеидоскопски испред његових очију, те он виде да се по свему оном из његовог детињства могао да порече његов цео живот после. Како је у детињству почео, он је у целом свом животу био грешан, па је заиста могао рећи, да је свој кратки љовечански век искористио у сваком погледу. Јер је он ретко када обуздавао своје нагоне, своје страсти. Он је свесно дозвољавао да се све у њему догоди према расположењу и приликама у којима се налазио. Он је био грешник, али ипак сви његови греси, греси су нагона и нису ни-

како греси злурадости и злобе; они не носе никакав печат пакости ни према коме. Према човеку, другу, сапутнику, он је био необично самилостан, иако не слаб; добар, иако не наиван. Није био ни користољубљив, ни скупљач жутог метала којим се може све у свету купити. Због тога и иде кући, после толико година опасног плутања по мору, без великих уштеђених пара, ма да је могао, да је само хтео и умео, да за то време нагомила велико богатство, као што су то учинили његови многи другови и пријатељи. Постоји криумчарење на бродовима, доношење разних скупих ствари и забрањених трговачких предмета из далеких земаља, које се у другим земљама продају за баснословне цене, ма да су биле купљене баснословно јефтино. Он није то чинио. Њега је највише занимао тренутак, и у њему он је био спреман на све, само да дође до оног задовољства који је од тог тренутка тражио.

* * *

Међутим се сунце дигло високо, високо. Море је било тихо, тихо. С десне се стране, још далеко, почеше да назиру брда и високи врхови његове отачбине који стоје баш на прилазу ка његовој земљи. Они као да је чувају. Од тога њега захвати незадржива радост. После толико година поново овуда! Пред њим се поносно дигше чудесни врхови његове отачбине исти и неизмењени. Последњи је пут прошао испред њих пре двадесет година кад је на великом пароброду којим је онда заповедао кретао за Далеки Исток. Од тада се није враћао у рођено своје море до ево сада, намеран да га више никада не напушта.

* * *

Како су међутим морнари што су прали палубу дошли са прањем до њега, он се дигао и кренуо више ка крми брода. Зауставио се баш код копља за заставу, одакле неко време посматраше пучину мора која је нестајала иза крме брода у недогледној даљини пријатног свежег јутра. После му привуче пажњу само бела, широка пруга коју је за собом остављао вијак пароброда терајући брод напред.

* * *

Вода у тој белој прузи кључаше као у неком казану. Она се далеко, далеко, готово до последње тачке обзорја коју је он са висине крме могао да види. Она је остајала за њим као нека врпца. Одједаред пренесе његова машта то све на цео његов живот. И он упореди ту црту, што остајаше иза пароброда, са успоменом на све што је он био доживео, па му се учини да га она то везује са целим светом. Из тога се у њему роди мисао, да се у човеку ништа не губи, ништа не пропада, већ да се надовезује и ниже, док се једног дана све не обнови у нашем памћењу.

Ништа не заборавља наша душа. Ништа се из ње не брише. Ако се нешто ње ма само у пролазу додирнуло, не губи се више никада. Враћа се то изненада, одједном: у неким случајним одјецима који нечим напомену оно што се једном доживело. То се открије упоређењем, сличношћу догађаја, највише пак тајанственошћу сна. У сну се јављају највише ти гласови тобоже заборављене прошлости,

дижу се из гробова заборављена преживљавања. У будном сну, или истинском, свеједно.

— У будном сну, или истинском свеједно! — понови он, јер му се то учини најтачнијим тумачањем целокупног његовог живота. Сан! И почне да васкрсава у себи све што је најјаче дејствовало на њега за ових готово седамдесет година његове свести, па то упореди са разним снима који су му остали у памћењу својом лепотом или ужасом, те се одмах увери да су слике једнаке. Најприближније је у том било ипак доба детињства јер је ту била једнака и садржина, а не само збивање. Ту су га водиле незадржане жеље, као и у сну; ту је радио и извршавао све: без расуђивања, понесен нечим несавладивим у себи. И чудно, то му доба сада изгледа најдубље, најистинскије. Сву снагу природног осећања и силу жеља он је после ломио разним обзирима, односима, овисношћу од других. Све је то било потребно, то он зна али бесмислено у вишем смислу сопственог живота. Ипак се само на такав начин људи разумеју заврши он. Дубље, остаје увек скривено и несваћено. Нико никога не разуме. Људи се: или трпе или одбијају, али не схватају!

— Једино је детињство искрено и велико. Тада се живе без предрасуда, без обазривости. У детињству је скривен прави живот. Остало је, после: однос човека према човеку, а не однос човека према животу. Овај смисао детињства то је све што сам сачувао, то је све што у истини имам! Пред тим се губи све, нестаје све, брише се све!

* * *

Док је он овако будно сањао пароброд се кретао даље и био већ сасвим близу првој луци Приморја у којој је морао пристати. Његова се сирена огласила изненада и разбудила капетана Ханчевића из сањарења. Он се стресе сав зачуђен, као неки ронац који би изронио из неке ванредне, чудесне дубине где је видео дивне, прекрасне ствари. Онда се он окрену, погледа око себе и виде луку и варошицу у којој је неколико пута био. Остала је иста, непромењена! Мало се у њој саградило новог, као и свуда на Приморју. Тамо се варошице тако брзо не увеличавају, шта више пропадају, јер сви становници који могу, одлазе у далеке земље, или на неверна мора, а мало је оних који се поврате.

* * *

Пароброд је уто пристао. Капетан Никола одбио се од перваза на крми и пошао ка средини брода, са стране којом се лађа прислонила уз обалу. Одатле је гледао припету варошицу, искрслу из брда, као неко наслагано, велико, правилно камење.

* * *

На обали је, тренутно, било много света који је, беспослен и љубопитан, долазио на свако пристајање пароброда. Али се брзо сви разиђоше јер на броду не бејаше путника пошто није био од обалне пловидбе. Стога је зачас, поново, сва обала била пуста као и пре доласка пароброда. А то баш као да ја очекивао капетан Ханчевић желећи да се несметан додирне свог рођеног копна. Дошло му да

стане ногама на првом комаду своје земље коју толико година није био видео, ни осетио под собом. Па кад је сишао и стао ногама на велике блокове камена од којих је била сва обала сазидана, учини му се, да је стао на нешто што га је привукло к себи као магнет жељезо. И он се зачудио кад је осетио да може да подигне своје ноге и може слободно да корача. Међутим га пламеном захваташе његова непоколебљива љубав коју је гајио за овај свој чудесни крај што се пружио диван уз најлапавије море на свету, пун борова и маслина, богат стењем и малим и великим острвима и сикама што га је све бранило од беса разљућеног мора, као неку силну земљу безбројна флота од сваког спољног непријатеља.

Пошто је, сав узнесен, чудно расположен, шетао тако неко време, вратио се он поново на брод, који је мало после кренуо, да, након двадесет и четири часа непрекидног плова, пристане у луку места рођења капетана Николе Ханчевића.

3

Сутрадан, иза како се прошло између многих великих и безбројних острва; иза како се пловило неколико пута из канала у канал; иза како се пројурило испред многих многобројних, дивних, ванредних варошица, указао се рт иза којег је, у тихом пристану, лежало место место које је било циљем путовања капетана Николе Ханчевића. Од тога се он необично узнемирио, и тако да је и њему самом било необично, чудно и неразумљиво толико узнемирење. Стари морски вук, који је све доживео, који је неколико вароши у свету сматрао својим, (пошто је у њима по неколико година живео) да се тако неразумљиво узбуди!? Његово се срце заљуљало као срце неког неискусног детета, и то оно срце које је било потпуно оуглало пред неизбројношћу у свету све нових и нових ствари и предела, све нових догађаја. Оно је било нашло сву лепоту само у покрету, без задржавања ма где било. Ипак, сада, он није ни тренутка помислио да истражује одакле то своје чудно узбуђење. Он је већ два пуна дана живео у несавладивом чару поновно разбуђеног, давно уснулог осећања! Само је желео да што пре мине онај дугачки рт, да би иза њега видео оно што му је вратило сав чар најмлађих дана. Због тога му је изгледало да се брод заморио и да не креће више онако брзо као пре. А оно је било ту, недалеко оно што га је тако узбудило, сада само иза рта, само иза рта. Минели га само: оно ће га погледати, поздравити украшено цвећем и заставама, јер је пре неколико дана била тамо свечаност Мајке Божје — како се он још сећаше-а тада се украшаваху врата и довратци, као и мали звоник цркве, заставама и цвећем. Тог дана је и свештеник служио у њој мису, због чега би и много света наврвило тамо, и то не само из варошице већи и из свих околних места.

— Сигурно је сада много новаца у сандучету! Могло би се купити много играчака и воћа! — нашали се он у себи и насмеја гласно.

Међутим је брод пловио неуморно иако некако сипљиво, као човек који је много под тешким теретом пешачио. Пуних шест дана он је тако лупао, лупао и јурио површином недогледног морског про-

стора да би везао две удаљене тачке света. Она бела црта остајаше непрекидио иза њега. Као да је он то сам хтео да би му послужила за будуће, скоро враћање. Стога је и тако безобзирно пловио даље и чинио да пред очима капетана Ханчевића предмети на копну бивају све јаснији, све већи, све ближи; као да то он не иде ка њима, већ они бесно јуре ка њему. И он види већ људе у заливима, рибаре који се крећу жалом или седе за мрежама. Али се и ртови залива полако крећу и покривају једне да би се у другим заливима открили други људи, други предмети. Тако се мили уз обалу да би се, готово кришом, дошло до оног врха што се далеко пружа у море, а онда, онда...: Онда ће се видети његова мала црквица која га је тако чудесно занела и испунила давним сећањима и осећањима, учинивши му најтрепетнијим пут његовог повратка у отаџбину. И он поново види себе где као дете долази до њених врата, па, сагнувши се, вири кроз онај отвор при дну вратнице и види где се блеште у сандучету сребрни новци. Ону палицу држи у рукама и полако је, опрезно, увлачи кроз онај отвор па вади један сребрни новац, па други, па трећи...

У том тренутку пароброд мину рт залива. Капетану Ханчевићу заста дах и срце. Он раствори очи да би видео у стварности своје очарење. Гледа, пожудно, тражи, али... ништа! Његове мале цркве, цркве Госпе од Милосрђа не бејаше нигде. На њеном месту бејаше сада само једна бедна рушевина.

* * *

Од узбуђења Капетан Ханчевић је морао сести. На његове очи као да паде мрак. Ништа није више видео, ништа! Узалуд је његова варошица треперила сва у сјају, као да га је очекивала, он је није видео, он је није запажао.

О, да је он то прије знао он се не би био опијао онако својим сном, он не би био дозволио да га онако понесе. Очекујући у виђењу те црквице сав занос свога детињства и сву поезију тог давног, најлепшег свог времена, он се припремао на њен опроштајни поздрав. А, ево, место једне дивне, трепетне успомене он је нашао једну мртву рушевину и ништа више. И одједаред он осети једну такву грижу савести да му је било тешко, као неком што је неког ранио па одједном дознао да је онај подлегао ранама. Ни тренутка није могао да помисли да је црквица могла бити разрушена на хиљаду начина. Њему је изгледало само на један и то: његовом кривицом! Пошто ју је он дуго времена покрадао то је нису могли чиме поправљати, па је запустише.

Али осем ове грижње савести и у њему се одједном срушило нешто. Као ова мала црквица, у њему се срушило цело његово детињство, чудом тако дуго сачувано. Он је осетио, као да је, у истом тренутку кад је опазио црквицу срушену, ударено управо у срце једно немирно, безбрижно дете које је још у њему живело. Па иако је његовом путу био један други узрок, који се тек за пловљења претворио у овај чар давне, затрпане у њему поезије, њему је сада изгледало да је узалудан и бесмислен сав пут који предузео и да је

било најбоље за њега да је остао на месту на коме је био, у вароши у којој је до тада живео. Њему је било као некоме што би хитао да нађе пријатеља с којим је много лепог доживео, па кад би већ био близу својој намери дознао би да ће видети само његов гроб. Тако је некако било са капетаном Ханчевићем. Место једне мале, лепе црквице која је могла да врати све очарење његовог детињства, нашао њену рушевину. . .

Е П И Л О Г

Неко време после доласка капетана Николе Ханчевића у његову варошицу рођења, могло се једног дана видети неко необично кретање, неко велико комешање около мале, срушене црквице. Копало се нешто, догонило, доносило. После се нешто бело дизало између високих греда пободених у земљи, док се кроз дрвену гређу не назре стари облик нове мале црквице. То је напредовало сваког дана, док најпосле но доби црквица оно своје некадање црвенило крова само јаче због нових црепова. А кад се скинуше греде указа се одједаред сва њена градитељска наивност, сва лепота њених простих линија и облика, од чега стари капетан затрепери сав од радости, сав од узбуђења. Њему је изгледало, као да је он то опет дете које у необичној доброту ослобађа себе, старца, од свега мрачног у животу, од свега ружног што је доживео. То се увеличало још више кад се после неколико дана заљуљало и звоно на црквици; на њеном малом, белом, звонику од чистог, снежног камена. На његов звучни глас одазваше се многи и дођоше на први мису после толико година.

* * *

За службе божје стајао је капетан Ханчевић близу самог олтара и заједно са два дечака одговарао мису, сећајући се речи још из свога детињства. После му је долазило да узме дечацима кадионицу па да он сâм маше и кади с њом. Ипак се уздржао од тога, али се зато није одрекао епистоле. Певао ју је он, да после ње, сав погружен, управо постиђен, слуша хвалу и проповед свештеника, који је уздизао »дубоко верско осећање капетаново очувано у свим световним опасностима«, стављајући га за пример свима у варошици, свима, понављајући легенду у цркви и називајући баш чудом ово њено оправљање, као што је било чудом и њен постанак пре толико векова!

* * *

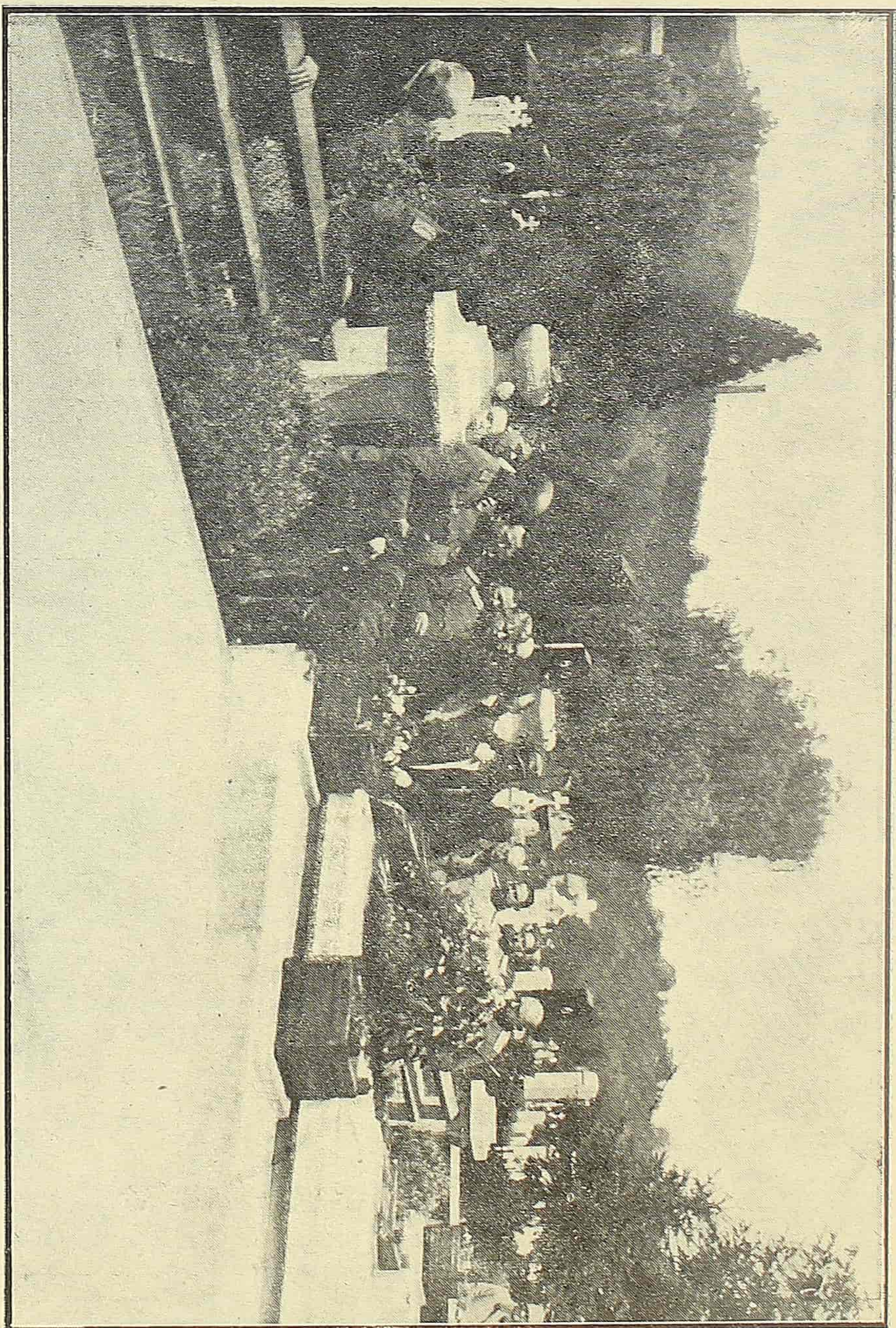
Док је свештеник говорио капетану Ханчевићу је било необично тешко. Тај га је говор управо вређао, јер је он осећао да на основу њега он постаје нешто сасвим друго од онога што је он у истини, а његово дело некако мање, барем за њега; некако изазвано женским разлогом страха за учињени грех. То га је толико болело да је с муком слушао говор свештеников. Сваког тренутка је био у искушењу да га прекине, да му довикне: да лаже, да је у заблуди кад тако говори. Ипак га нешто задржавало, нешто стидљиво против истине која је викала и противила се у њему. Али затим, кад зачу плач

жена по целој цркви, које је дубоко дирнуло ово проповедање, о новом обраћењу, он више није могао издржати. Учинио му се, да је то један нов покушај да се убији за увек оно дивно осећање које се у њему тако силно повратило, да му се опустоши цео живот који се одједаред овим осећањем помладио. И он скочи, одстрици свештеника, па, ставши преда њ, започе да прича прави разлог због чега је он обновио срушену црквицу. Туробан на почетку, што је даље причао његово се лице све више озаравало, а то његово озарење прелажаше и на све присутне у цркви. Најпосле га обузе толика радост у причању да је, задржавајући једва смех, приповедао и излагао начин на који је поткрадао цркву. А кад је завршио, док су се сви слушаоци радосно, пригушено смејали, он се вратио на своје место и ту се, пун заноса и радости, скупио у себу, осећајући сву ону давну детињу радост, сав чар и величину детињства.

То неописиво стање оста у капетану Ханчевићу и после свечаности, тако да је он у истини, проживљавао прекинуто своје детињство које, силом прилика, није могао у своје време потпуно проживети.

Сибе Миличић.

Гроб Гаврида Принципа и Другова

Вараждинске Топлице.

— »Вараждинске су Топлице једне од најбољих сумпорних купељи у Европи«. Ова ми се ријеч, што смо је недавно чули из устију уваженога лијечника чинила у први мах нешто увеличана. Па ипак потврђују је изјаве и многих других стручњака. Потврђују је управо чудесна оздрављења тешких болесника, који су тражили узалуд лијека у свим могућим свјетским бањама. Потврђује је глас, што га те купке уживају у далеком свијету, јер амо долазе болесници из најудаљенијих крајева Европе (нарочито из Енглеске и Њемачке) да траже лијека својим боловима. Потврђују је многобројни у томе мјесту ископани споменици, који нам доказују да слава и велики глас ових топица сиже у најдавније доба римских царева Веспасијана, Трајана, Марка Аурела, Клаудија, Константина (који ју је дао обновити и наново уредити након што су настрадале од пожара, како се то разабире из написа на једној ископаној плочи), затим илирскога краља Генција. Ископине из околице Вараждинских Топлица носе написе од кнезова и градова тракијских и македонских, од краљева панонских, римских царева чак од Јулија Цезара и других.

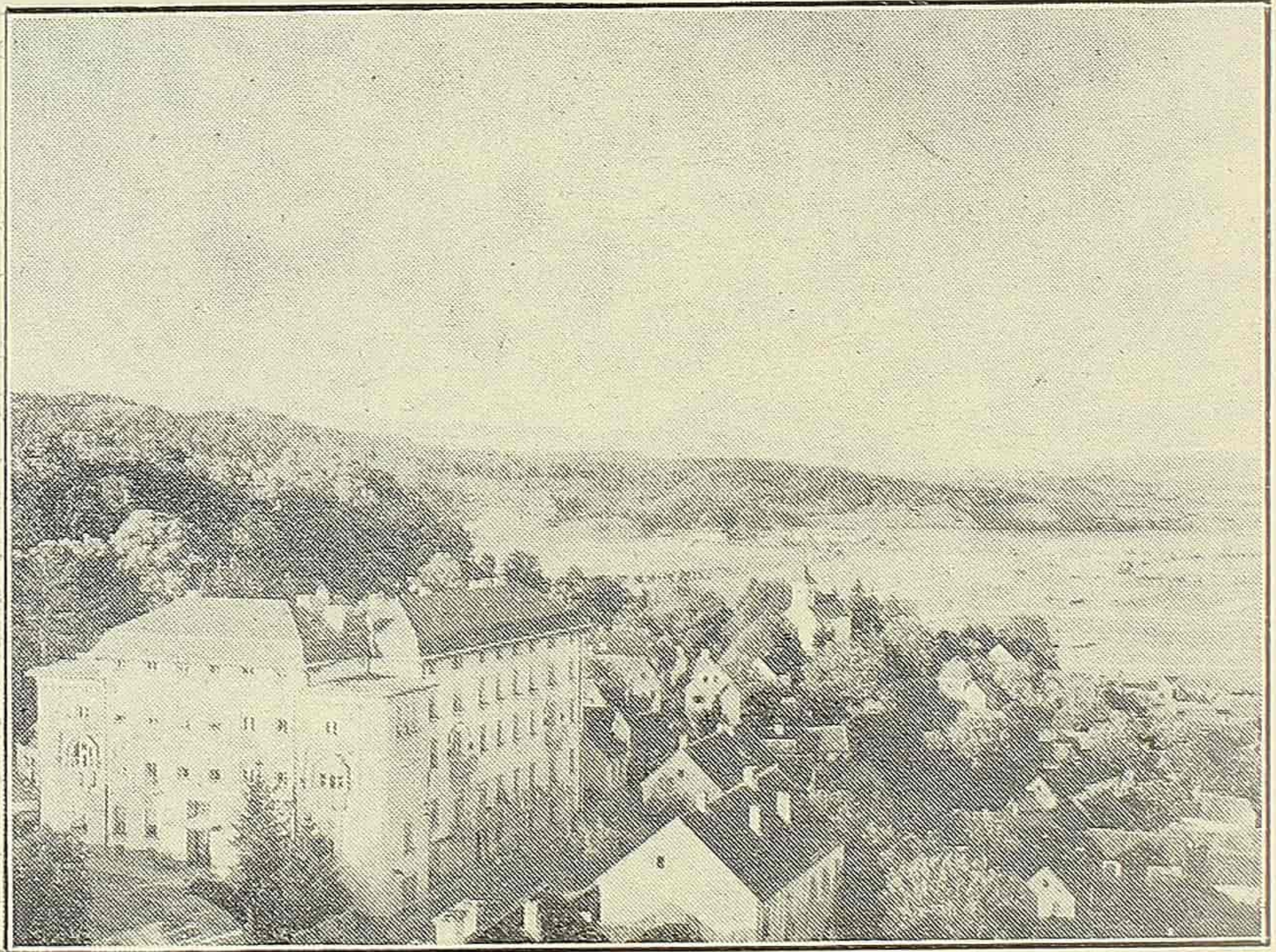
У римско су се доба звале ове топице *Aqua Jassae*, пак су захвални купалишни гости онога времена послје свога оздрављења посветили добротворним нимфама овога љековитог вела спомен плоче, од који су многе још добро ушћуване. Тако им се захваљује војни трибун тринаесте подвостручне легије *Marcus Fabulus*, затим *Titus, Julius, Januarius* за оздрављење свога сина *Tita Julia secunda; Cilonis* и његове кћери и унуке по ослободиоцу *Menandru* захваљују богу *Polluxi* за оздрављење и живот *Lucia*, сина *Cilonova*. Над порталом купалишног перивоја велики је камени споменик, остатак *nimphaeum* (храм посвећен нимфама), који је по свој прилици саграђен под царем *Verrom Comodom*) 161-173 п. Х.

Ови и многи други тамо ископани споменици несумњивим су доказом, да су *Aquae Jassae* — данашње Вараждинске Топлице-уживале велики глас у свијету и да им је била опћенито призната велика њихова љековита моћ. Послје сеобе народа пропадоше са *Siscijom* (Sisak) и *Poetovijom* (Ptuj) и бање *Aquae Jassae*, а тек споменици причају некадашњу им славу.

Ни данашњим генерацијама није могла да остане сакривена велика и љековита снага ових топица, пак држимо да се ријетко које бање могу похвалити с толиким успјесима. Управо су нечувено многобројна оздрављења и тим топицама, а понајвише код реуматизма зглобова, реуматизма мишица, код укочених и натечених зглобова (*arthritis deformans*), реуматичке кљенути, костобоље, хроничких ексудата, шкрофулозе, сполних болести, и хроничног отровања кови-нама (особитом живом и оловом), код болести живчевља, разних не-

уралгија, особито ишиас, кљенути периферних живаца, на пр. парализе, хрптене сушице у првом и другом стадију, неурастеније; код хроничних катара опне слузнице дисала, катара желуца и цријева, слезена, hemeroida, болести мочила и споловила, болести коже, озледа и њихових посљедица.

Физиолошко дјеловање ових сумпорних топица темељи се на множини плинвитих и крути хсумпорних спојева (сумпороводик, угљични сумпорни оксид и разне сумпорне алкалије). Главно врело, које судећи по његовој топлини од 59-60 ступњева долази из дубљине од

Вараждинске Топлице

800 м., даје у 24 сата 40.000 hl. сумпорне воде. Из дна тога врела подижу се непрестано плинвити мјехурићи, па се чини, да вода непрестано врије. У жљобовима, кроз које протиче вода, као и у резервоарима накупи се излучени следени сумпор. Леци су у красним формама, који својом љепотом и необичношћу наткриљују све досада у природи нађене кристале. Та се вода у посебним базенима умјетно охлађује и доводи у купалишне каде, гдје се свакоме госту удешава топлина воде према одредби лијечника. Нарочита је угодност овога купалишта, што хотели имаду под истим кровом и купке, те гост може изравно из кревета у купке, а да не излази из куће.

Осим сумпорних врела има у Вар. Топлицама тако зв. блатних вулкана, који избацују природно блато, које је помјешана са свим минералним састојинама овога врела. Ове врло популарне блатне купељи дјелују нарочито љековито и корисно у тежим случајевима, а узимају се такођер у кадама под истим кровом са становима. Осим

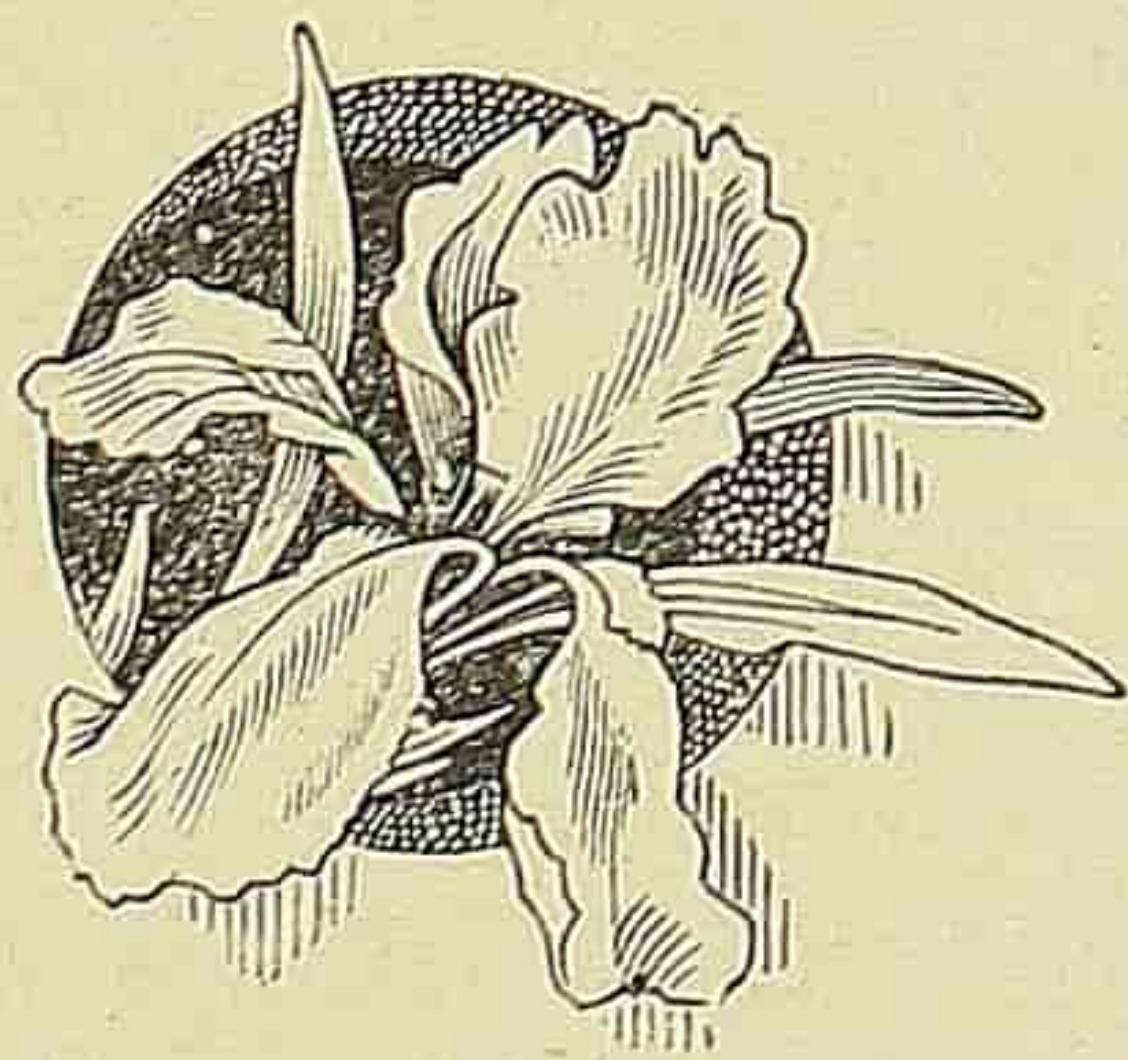
купкама лијече се болесници и пићем љековите ове воде, као и удисањем пара, што излазе из врела. Вода је посве бистра, безбојна и заударна по сумпороводику.

Вараждинске Топлице леже у ванредно лијепом крају. Зелени, бујни брежуљци, што се с југа спајају са силним Калником, нижу се у прекрасном вијенцу око убаве и плодне долине рјечице Бедње, заклањајући је тако од вјетра и временских непогода. У том рају леже ове топлице са својом здравом и благом климом, те тако дјелују повољно и на душу болесника пружајући јој окрепе и одмора. Пут из Загреба до Вараждинских Топлица врло је лијеп а нарочито, ако се послужиш ванредно угодним новим аутобусом, који полази дневно из Загреба са Јелачићевог трга. Уживајући у љепоти краја стигнеш након двосатне угодне вожње уз посебну пажњу и ведри хумор вазда насмијаног и популарног господина »Фрица«, добром цестом к циљу. Карте се дижу код »Путника«, Јелачићев трг б, гдје добиваш све нужне упуте.

Лијепе насаде, а особито прекрасна култура ружа и разног цвјећа домаћег и егзотичног угодно се доимљу нашега ока. По прекрасном парку разлијегају се и разблажују нам душу звуци изврсне гласбе, а убави нас путевци маме на разна угодна излетишта. Станови су лијепи и јефтине, снабдјевни са свим комфором. Управа купалишта, којој је на челу многогодишњи сусретљиви и верзирани равнатељ г. Куковић, чини нам боравак напосе угодним. Свакој се жељи гостију настоји удовољити.

За опскрбу брину се многе гостионе, од којих напосе истичемо главну купалишну рестаурацију и кавану, чији је закупник г. В. Стегнишек — човјек свјетске рутине и модернога кова — подигао своју кухињу и подворбу на висину свјетске купалишне рестаурације.

Људи жељни здравља, свјежега зрака, угодне разоноде, боравка међу добрим свијетом, нека похрле у овај диван крај лијепе наше домовине, камо и најгласовитији свјетски лијечници шаљу болеснике који другдје нису нашли помоћи.

Борба против туберкулозе

ИМА много мерила за процену културног стања једне земље. Али несумњиво је, да и распрострањеност туберкулозе може служити као мерило. О овоме најбоље сведоче многобројне статистике, из којих се јасно даје видети чврста веза између социалног положаја и економског стања с једне стране и раширености туберкулозе с друге стране. У већини културних земаља број умирања од туберкулозе стално је био у опадању. У 1881—1895 год. умрло је у Енглеској и Уелсу од ове болести на 10000 становника 18,3 а у 1906. до 1910. овај је број спао на 11,1. У Холандији од 18,9 у години 1891—1895. спао је на 12,5 у раздобљу од 1906—1910. год. У Данској је у 1890 год. у великим градовима умрло на 10.000 становника 33, а у 1922. год. само 9,34. У Немачкој је износила смртност 1895. год. 24,75 лица, да 1913. год. спадне на 14,33 на 10.000 становника.

Колико је значајна веза између туберкулозе и друштвених односа, најбоље је посведочило рашћење смртности од туберкулозе за време светског рата и после њега, кад су услови за живот погоршани. Са почетком рата почела је расти и смртност од туберкулозе. У Немачкој је ова смртност од 14,33 у 1913. год. порасла на 22,96 на 10.000 становника у 1918 год. Како су се услови за живот побољшавали, смањивала се и ова смртност, те је у 1921 год. пала на 15,8.

Према податцима Д-р Богића у нашој земљи стоји у овом погледу горе него игде.

Тако је умрло од туберкулозе на 10.000 становника

У Хрватској и Славонији	1908—1918 г.	42,8
у Војводини (11 срезова)	1908—1920 г.	36,9
у Босни и Херцеговини	1908—1919 г.	33,5
у Србији (пре рата)	1895—1919 г.	29,7
у Словенији (без градова)	1908—1920 г.	28,0
у Далмацаји	1876—1911 г.	25,5

по градовима је умрло :

У Београду	1900—1910 г.	86,7
у Загребу	1908—1918 г.	64,9
у Љубљани	1908—1920 г.	50,3
у градовима Војводине	1908—1919 г.	40,0

Овака смртност говори о јакој распрострањености туберкулозе у нашој земљи. Рачуна се да годишње умире 40000—50000 од ове болести, што значи да болује најмање 400000—500000. Овака раширеност туберкулозе знак је да се у нашој друштвеној средини налазе веома повољне прилике за ову болест. Клице туберкулозе могу се преносити с човека на човека и изазивати обољења само, ако су друштвене прилике неповољне.

Већ и у народу називају туберкулозу сиротињском и радничком болешћу. Тај назив већ означава интимну везу ове болести са неповољним и тешким положајем у друштву. Свакако не може се порицати, да од туберкулозе болују и имовно јаки. Али у тим друштвеним редовима туберкулоза нема значаја опште распрострањене болести, него само изузетних појединачних обољења. У редовима радника, и још тачније код сиромашних, рђаво награђених, а јако експлоатисаних радника, туберкулоза има карактер једне опште раширене болести. И у колико се подиже друштвени положај радничке класе, у толико и ова болест опада.

Имовно стање такође игра важну улогу за распростирање туберкулозе. Као последица подизања благостања народних маса јавља се и опадање туберкулозе. Напредак привреде и радиности има за последицу назадак туберкулозе. Ни најстручније мере против туберкулозе, ни санаторије ни диспанзери, ни разна специфична лечења, неће моћи много учинити против туберкулозе, ако широке масе народа живе у бедности.

Просвећеност је врло моћно оружје у борби против туберкулозе. Али и просвећене масе тешко ће се отети од ове болести, ако живе у бедном друштвеном положају и са slabим имовним стањем. Непросвећен човек са недовољном хигијенском свести потпомаже ширење туберкулозе. Али већ прва два узрока су довољна, да изазову и неповољну просвећеност. Из њих истичу и други утицаји на ширење и умножавање туберкулозе.

И ма колико да је бацил туберкулозе непосредни изазивач болести, ипак она се шири само благодаречи нездравим становима. Тескобни, недовољно осветљени, влажни станови главни су расадници туберкулозе. Ту се нагомилавају и остају дуго времена у животу клице туберкулозе. Неизбежни близак додир болесника са здравима омогућава ширење и преношење болести. По нашим селима има читавих домова, који су се угасили на овај начин, што су сви боравили с болесним у истој соби, па чак и на заједничкој постељи. У овако блиском додиру удишу се свежи бацили, које болесник истура из својих уста. У Београду је установио Д-р Коњевић за 700 болесника, да 51% није имао засебну собу а 36% није имало ни засебну собу ни засебну постељу, а чак око 24% спавало је заједно са здравом децом.

Као предохрана против туберкулозе је добра и целисходна исхрана. Није овде само у питању довољна количина хране за производњу топлоте. Ту долазе и друге врло важне материје, које не хране, али без којих нити има правилног рашћења и развијања организма, нити има правилног рада, а нарочито правилне одбране организма против спољних неповољних утицаја. Услед недовољне и нецелисходне исхране отпорне снаге организма потпуно се исцрпе. Недовољна количина храњивих састојака, недовољно витамина, неправилан промет соли у организму — све то може да потпомогне инфекцију туберкулозним клицама.

Уз исхрану треба поменути и повољно дејство алкохолних пића за ширење туберкулозе. Туберкулозни болесници, који употребљују опојна пића, скраћују свој век и отежавају излечење, јер сламају от-

порну моћ свога организма алкохолом. Здрави, који употребљују та пића, отварају вратнице организма овим клицама. Нарочито је за децу алкохол тежак отров.

И ваздух чак може зависити од друштвеног положаја и благостања. У тескобном стану, у прашњавој влажној радионици, на прашњавој варошкој улици — нигде нема чиста ваздуха тако потребна плућима. И насеља, нарочито густо насељени градови, где не постоји могућност за чишћење ваздуха у вртovima и јавним парковима — насеља су и туберкулозе.

Али и занимање утиче на инфекције туберкулозом. Радови, при којима се развија прашина, нарочито су опасни у овом погледу, докле међу радницима у слободној природи, на чистом ваздуху, врло ретко има туберкулозе, па и ако има, јавља се пре као последица недовољних односа стана и исхране. Градски живот има у себи више потпомажућих момената за ширење туберкулозе: пренасељеност, рђава исхрана, тешки услови рада у просторима са недовољно чиста ваздуха, алкохолизам. У селима се шири туберкулоза поглавито због ниске просвећености, али нису ретки ни рђава исхрана, рђав стан и алкохолизам.

На постанак и ширење туберкулозе делује више узрока. Негде један служи као главни, а други су помоћни; негде један потпомаже у јачој мери ово распрострањавање, а негде други; у извесној средини делује читав сплет ових узрока. За туберкулозу у нашој земљи можемо окривити тешко економско стање и непросвећеност. И нарочито је врло важан чинилац слаба просвећеност жене.

За предохрану од туберкулозе врло је важно сачувати одојче и мало дете од инфекције. У туберкулозној породици, нарочито ако је мати болесна, то је тешко. Али је код нас то често тешко и у здравим породицама услед многобројних штетних обичаја баш у односу према одојчету и малом детету. Оно љубљење, тепање и причање детету у лице то му често донесе болест, па и смрт.

Али има и стотинама других заблуда, празноверица, сујеверја. Зар оно бесмислено веровање разним надрилекарима не може бити кобно за туберкулозног болесника? Наш је свет поверовао надрилекару Русу, који нема ни појма о човечјем организму, а лечи глађу. Међутим ништа опасније него глад за туберкулозног, а ништа повољније него глад за стварање могућности клици туберкулозе, да се улеже у наш организам. Али за овим будалаштинама се поводе и тзв. интелегентни људи, па шта је остало за непросвећене.

А борба против туберкулозе је лака, ако је друштвена средина културна. Она се састоји у чистом ваздуху, сунчаној светлости, здравом насељу. Добар стан, добра исхрана, лична хигијена и чистоћа тела и одела и стана то су околности, које онемогућују ширење туберкулозе. Уредан живот, без алкохолних пића, без прашњавих и димљивих локала, без ноћних седељки, без претераности у уживањима или раду — то су предохране мере против туберкулозе. Здраве радионице са хигијенским постројењима, заштита радника од штетних утицаја радних односа, осигурање најширих слојева народних у случају болести, предузимање најширих мера за осигурање сваком и најсла-

бијем члану друштвене заједнице хигијенског минимума — то су задатци државне социалне политике у борби против туберкулозе. На послетку ту долазе и стручне установе и стручњаци као руководиоци целокупне ове друштвене борбе против најтежег и најопаснијег друштвеног зла.

Ако хоћемо да правилно решимо питање искорењивања туберкулозе, морамо решавати читав низ социалних питања. И само решавајућу њих, спашћемо друштво ове тешке болести. Али то још не значи, да појединац треба да скрсти руке и да ништа не ради. Напротив о туберкулози треба непрекидно и непрестано обавештавати, стално радити на просвећивању и подизању здравствене свести. Тек заједничким радом и на просвећивању појединаца и на спровођењу социалних мера може се савладати опаки непријатељ.

Др. Стев. З. Иванић.

Две љубави.

НИКО њега ни на шта не може да наговори, ни буд о чему под небом мудро увавести: на сваку туђу једну реч, он нађе десет. Баш напротив, он се срдџи, њему су сви криви, и други њега вређа: нико њега не поштује, нико њега не слуша, не воли га, каже, већ више ни Бог. Али никад он не рекне ко и чим га вређа, ни зашто га живог терају у гроб. Вечито је узрујан, и вас дан галами, но због чега и на кога, свако само слуги: узрочнике својих мука он крије пред светом. Запени се од дивљег беса када му спомену како има жену тиху, покорну и вредну, али никад против ње ни слова не каже. А жалосна му глава, мисли; жалосна му глава манита и стара, — та зар је то жена какве су у људи, та зар му је то утеха, помоћ и издање: не може никад да јој ишчупа из уста ни реч! Кад је моли, при неком послу, за савет и мишљење, никада му она на ум не повлади, нити га куша да одврати од злог дела лепим, него слегне раменима и рекне му да уради шта уме и зна, јер је њој све једно. Но како то, свеједно? И зашто свеједно? Је ли зато да се увек мучи за све он? Или тек да она није ни за шта одговорна? »Свеједно«! Свеједно је и њему да ли је на виделу под небеским сунцем, или труне у тавном гробу, па ипак, ето, живи. Свакоме је по нешто на свету свеједно. Но шта оно значи код ње? Да ли проклетство и бездушност, или малоумност? Никад ни да писне кад је о том пита!... Отклони, Боже! Отклони, Боже, од свакога, и од злотвора, да с таким женом мора проводити век: или ће се обесити или побенавити. Како је с њоме проживео тридесет година, то само он зна. Но не слуги на добро. Не слуги ни сад. Убиће је. Убиће је за *свеједно*. Тако му Христа Спаситеља, угушиће је једне ноћи, да га не гризе баш до смрти као подли црв.

Па брине се она, кажу. «Брине се!» шта је то, брине се? Да није то што вас дан ћути? Да није то што сву ноћ плаче? То што седи по кутовима широких зеница, непомична и укочена као мртва сова? «Брине се!» Како се брине? За шта се брине? Кад се за кога збринула? Бринути се и зевати, то је сасвим исто код паметних људи. Нека она што уради! Нека шта промени! Нека унесе у кућу благослов и мир! Јест, а она само плаче од јутра до мрака. И да онда бар истрчи, да кука и вапи, да се буса и јауче у врту из гласа, него сузи у запећку као дете мало. Ваљада ће баш плакати и мртва у гробљу.

Па слуша га она, кажу, «Слуша га она!» И кокош њега слуша, и мачка, и пас, јер је тако остављено, да се боје прута. Али жена није бесловесни створ, што се сваком повику ропски покорава: у њој човек тражи разговорног друга. А он, осим целог света, једини то нема. Ако дође однекуд кући заблуђен у памети, па узвикне «шта да радим! жено, шта да радим!», — није да га она онда светује и храбри, него намах, као радост, шапне: «ја не знам.» Ако ли је пак прекори или је изгрди, све у жељи да буде боље и да им се разум свима ка добру окрене, никада се не брани она, нити се оправдава, него само трепће очима и — ћути. Ако на њу због нечега набусито зја, или јој што било осорно пребаци, није да му одговори, цикне и попрети, него се само скрије негде и — плаче. Но када је потом викне, намах утре рупцем сузе, и потрчи да му ропски прими заповед, као да ништа мало пре, међ њима било није. Баш напротив, ако се туђинац онда деси с њим, још се она и осмехне, и зовне их, раздрагана, унутра у дом, да их обојицу почасте за столом погачом и вином.

Утвара! Мисли да ће опсенути некога осмејком! Да ће љупким дочеком неког да обмане! Да ће хитрином показати како тихо дишу! да ће се по њој видети како срећно живе!.. Но што прво не стане пред које огледалце! Што пре тога не посмотри свој жалосни лик! Па да види на шта личи! Утвара!.. Лице јој жуто и увело као мртав сунцокрет. Усне црне, очи мутне, отечене руке. Тело трошно као зиди опустеле цркве. Струк и поглед кукавнији но у мртве ласте... Што излази пред туђине? Што их разговара? Је ли зато да се свети? Да покаже да је за све, и за њу, крив он?.. Што не седи тад кад треба? Што не ћути тад кад мора? Утвара! Утвара женска! Утвара!

Ох, Боже наш милостиви, преблаг и лепи! да опет није неправедан: да и сад не греши. Можда ипак ни за шта није она крива. Можда јој је праведника отац убио. Можда јој је прамдед по свету палио и робио. Можда јој је стара мајка безбожно провела век. Ах, ако она тек испашта безакоња туђа! Ако је на њу пала клетва због *нечије* хуле! Ако није утвара она! Ако њу тек утвара ужасна прогања?

О, Боже наш велики, праведни и страшни! Јесте, прогања је! Још кад им је угледало дана прво дете, она се трзала и викала, ноћу, иза сна. И сама је дете била, — тек што јој се навршило седамнаест година, није у њој ни гледао себи равна друга, но стидљиву девојчицу која се боји мужа, — откуд јој се стала сабласт већ тада да јавља? Волео је да легну рано, још за видеља, да јој под главу метне једну, а под пас другу руку, па да јој до неко доба ноћи запаљен

приповеда: како ће јој бити добро код њега и с њим, како ће сазидати нову кућу, цео двор за њу, и повратити изгубљено дедовско имање, облачити је као лутку, водити у свет. Мисли да га мала жена, та Милица девојчица, анђео и дете Божје, слуша као литургију и пије му речи. Но кад за гором плане месец и по соби падне устрептао сјај, угледа је где као мртва лежи уз њега, исколачено загледана у сенке на зиду.

— Шта је теби? Упита је, пренеражен и збуњен. — Како то гледаш? Куда гледаш?

— Илија! — шапне она сухим гласом. — Немој више да говориш. Престани!

— Зашто да престанем? Не волиш да слушаш? Не верујеш шта говорим? Или си, можда, болесна!

— Пустите ме!

— Куда да те, Милице пустим?

— Куда било... Не могу овако... Гушим се!

И хоће да устане и сиђе са постеље.

— Можда прозор да отворим? предухитри је он и скочи, али га она задржи:

— Није зато... Свеједно, лези. Само немој да причаш и да ме дираш.

Ућути он и легне опет, у нади да ће је до сутра све то проћи и да ће се она на крају и у том изменити. Но баш да заспи, кад га тргне њен ужасан врисак:

— Ено га, ено га! Ајао, не дај!... Не дај ме мама, не дај ме!

— Шта, шта, шта ти је? диже се он и трља очи. — Милице! Шта вичеш? Кога видиш? Милице!

Мора да устане, запали свећу, да се силом с њоме шали и да се смеје, док је некако доведе к свести и док је умири. Узалуд је сутрадан пита зашто је у ноћи викала. Тобоже, сувише много ради, па јој попусте од слабости и заморе се живци. Па нека не ради! Ето јој слугу и слушкиња, а она нека седи и гледа, и нека се одмара!.. Тако је и чинила једно време. Узалуд. Опет би она сваке ноћи, у сну, кукала, и викала у помоћ матер. Каже, ваљда зато што се боји да јој дете не испадне из колевке: слабачка, стара, неподесна та њихова колевка, па се може преврнути и убити дете. Купио он онда за дете кревет, чврст, леп кревет, од железца, па са завесом. Био је уверен да ће отад спавати у миру. Али се она будила и тад, викала и звала. Па бар да је икад знала шта је у сну видела! Него јој он после увек каже да је бунцала, да је вапила и кукала, и да је силно плакала. Па зашто је, зашто је опет плакала?

Ваљда јој је баш праведника отац убио.

Ни мртав неће Илија знати зашто се и кад се разболела, ни зашто је узнесена, кротка и увек сама. Увек је таква била. Ни некада давно, пре тридесет лета, кад су се узели и млади били, није се мужу радовала, ни исте мисли с њим делила, гледала у њему друга. Дође он с пута, са вашара, из далеких, туђих земаља, куд је ишао за трговином, и срећом, и златом, дође и донесе за њу свакаквих поклона: ципела, марама, и прстења, и златних ланаца. Сав срећан

положи кутије на сто и, озарен, позове је да их сама отвори. Мисли да ће се она пренети у рај када то све угледа, па се одмакне и, с осмехом, гледа је из прикрајка. Она приђе, погледа шта има, нешто окрене, нешто такне, па остави све тако исто како је он донео. Шапне »хвала« и — оде, као да то није купио за њу. Више би волео да каже: »Илија! Однеси ти оној твојој! Однеси Ружи Шокици! Однеси у виноград Шокици Ружи, у Двојану на брег кад поћеш, вечерас, у мрак! Менн то не треба! Не треба то мени! На!« И да све поклоне разбаца по поду, у лице да му их одједном хитне. О, боље би било! Боље би било него што их у сандук метне и никад не обуче!

Што је старија и јаднија, све више пије ракију. Не пије пред њим, него кришом, кад никог нема код куће, Сву ракију Илија прода, но за њу ипак остане. Кад је оточи и где је скрије, то он тражи целог века, но не може да сазна. Кад јој нестане, нађе новца, па оде и купи. Узме срчанце, скрије га у недра, па пређе Вајсу преко пута и пренесе крадом. Већ одавно знају сви, — и трговац, и суседи, и њен муж, — да ракију узима за се, но никад не признаје: ако је у дућану ко упита, каже да јој је болестан неко, да јој муж с пута дошао уморан, да јој се из вароши навратио зет, да има гостију. Кад јој наточе, збуњено претрчи преко празног пута, онако мала и танушна, бледа и као заплашена, па се завуче у собу, у башту, и пије, пије жедно.

— Милице! жено! — преклиње је муж очајно кад осети да морише ракијом. — Немој пити, Милице! Ниси здрава, није добро, убиће те то проклето пиће! Зар не видиш да ти прсти подрхтавају чим се јутром латиш и прихватиш рада? Ни због деце није лепо. Ни због тебе и мене! Остави већ једном ту несрећну ракију! Молим те!

Она га слуша нетремице, но ништа не одврати. Само га широко и тупо гледа оним својим крупним и плавим, плавим очима. Као да хоће да му каже: да она све то зна, да он потпуно има право, но да јој доцкан говори, јер, ето, већ више не може друкче, па нека на њу не гледа: она и онако није више од овога света.

Ваљда јој је прамдед по свету палио и робио...

Чудно! увек престане да пије кад јој који син долази однекуд из света. Устамара се и узвери, па ваљда заборави. А можда онда не пије и зато што се боји да који син не помисли кад дође кући и угледа је: «Гле, пијана моја мати! Гле, у мене мати осим целог света! Што да је загрлим и пољубим? Што да јој опет дођем? Моја мати је гора од свију! Моја мати пијана, болесна, безумна!» Да није зато, да зато она не пије никад, кад им треба у госте да дође који од синова? Али зашто не мисли тако и кад види мужа? Шта су јој синови од мужа бољи? Што њих више воли и више поштива?

За свашта Илија пита жену, но за то не пита. На миру је пусти да ради и да за синове спрема собу, постељу и сто, кад јој јаве да долазе или им се нада. Ево има томе петнаест година како они лутају по широком свету, а никад још не даде мати да служавка спреми ни за једног сина! Сама воду доноси и собе намешта, сама вуче душеке и подове риба. Сија се и смеши кад то ради, а неки пут и пева. Тихо, ниско, као тица у крлетки кад запање снег. Ослушкује и

осврће се, да нема кога ко је слуша, па кад види да је сама, јаче пусти глас. Ако већ ништа нема да ради, ако је све готово, стане пред икону, спусти главу и прекрсти руке, па се моли за синове, дуго и потајно, а с кандила је тиха светлост милује по лицу.

— И мога Милутина и мога Проку... И мога Милутина и мога Проку... И мога Милутина и мога Проку...

Понавља, понавља у бескрајност, спочетка тихо и полако, па све брже и јаче. Обузме је грозница, пламен, мрак падне по уму. И, као посечена, одједанпут, стропошта се на земљу. Пена јој падне по уснама. Побледи. Згрчи се. Страшно се трза и болно бије о подситном главом

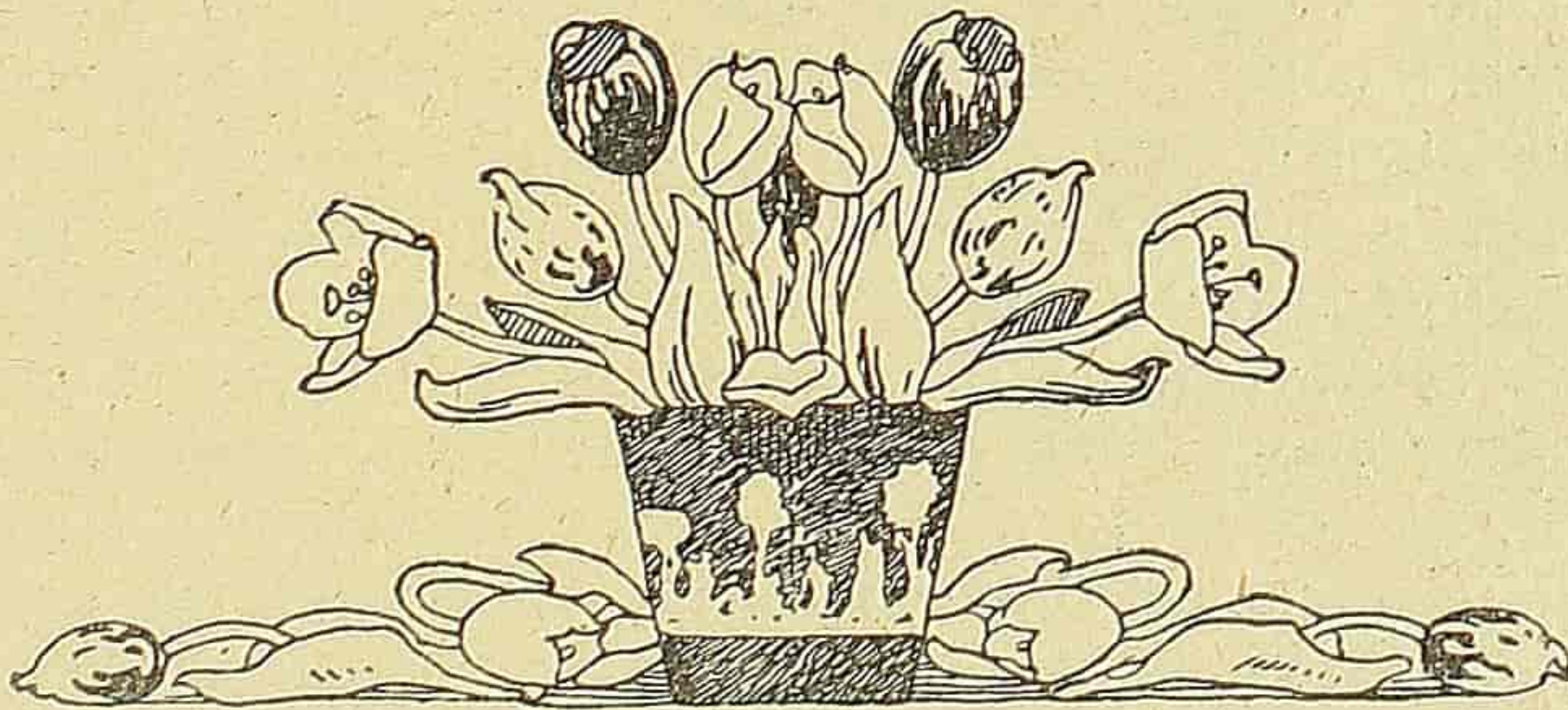
— Милице! притрчи јој из ходника уплахирен муж, који ју је посматрао скривен из прикрајка. — Милице наша! Милице!

Опет се престравила због синова, опет се уплашила да им се не догоди несрећа на путу: возови не сударе, мост покрха, не потоне брод, па да ни једног више не угледа живог. Ништа јој не може муж помоћи, него само стоји уз њу, гледа је и ћути. Нејако се подигне она, и остане да седи на поду, с рукама у крилу. Очи јој мутне, лице жуто, уздрхтале руке. Тупо у земљу преда се гледа и тихо се нише:

— Нека буде воља Твоја, Оче наш. Нека буде воља Твоја, Оче наш. Нека буде воља Твоја, Оче наш!..

Ваљда јој је баш стара мајка безбожно провела век.

Милан Кашанин.

Личност Јурја Бианкинија.

ИСТОРИЧАРУ који буде обрађивао опсежни материјал историје Далмације, последњих седамдесет година — један од најинтересантнијих материјала за општу историју развоја југословенске расне индивидуалности и (препород docet!) један од најјачих аргумената за научну истину о огромном виталитету овог приморског народа у борби за изградњу своје националне личности — иставиће се сама личност Јурја Бианкинија и његов дуги, плодносни живот као један од најважнијих аргумената. Уз ту историју иду несумњиво оправдано и важно неколика друга велика имена Бианкинијевих претходника и учитеља.

Павлиновић, Нодило, Клајић и др. — сваки са својим посебним приносом, са својим специјалном карактеристиком; један политичко национални идеолог, други културно национални теоретичар, трећи раденик и организатор. Али изнад свих стрши легендарна личност Бианкинијева, не само по дуљини временске амплитуде и шаренилу разноврсних средина и времену у којима се испољила, него и по оном јединству различитих особина јавног човека које су се у њем сконцентрисале, а онда по том како је он у својој личности симболизовао дух и значај тежња оне земље, која га је родила и за коју се је цео свој живот борио. Он је раденик, идеолог и борац у подједнакој мери, а сва његова личност — онако пре свега, ведра и отворена, затим јасна у изражавању, одрешита у борби, темпераментна у наступу, гвоздено логична и доследна, либерална, а уза све то строга према себи и конзервативна у најлепшем смислу — чини нам се као да је била утеловљење Далмације и приморја. Сав тадањи наш национални став, одговарао је тачно том ставу Бианкинијеву. Он је био од оних политичара, који произлазе из своје средине и тачан су изражај средине, дакле од оних јавних људи, које Тен супроставља типу Карлајлова »хероја ствараоца епоха«.

Не, Бианкини није стваралац епохе — али он је највећи рефлекс своје епохе, најактивнији посленик у тој епохи.

Зато ће га историчар наћи на свакој страни историје Далмације.

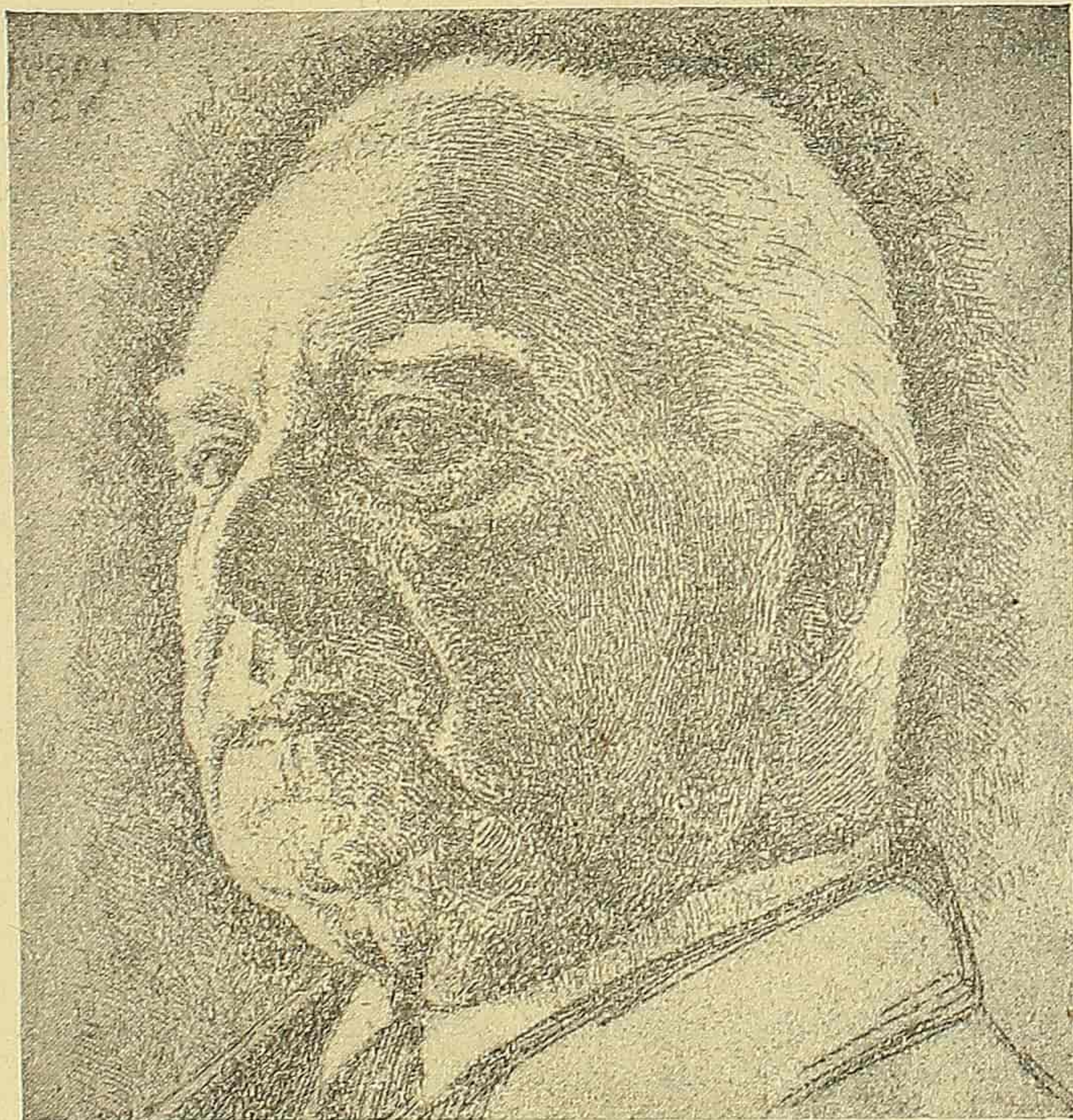
А с тим што као личност представља, синтезује своју епоху, он за нас младе генерације постаје особита вреднота које треба да смо свесни, у часу кад смо је изгубили, и кад смо дужни да од ње сачувамо оно што се и преко пустиг физичког закона умирања даде спасити — а то је дух њен.

Његови родитељи имали су петоро деце: три сина и две кћери. Као мезимца видимо младог Јурја коме су родитељи наменили свештеничко звање, како је то обичај код наших приморских породица.

Тај син има да буде диком обитељи, он се изабере у најбољем, најпаметнијеи и најдражем детету.

Сиромашан је ђак који се бесплатно васпитава у семинару и богословији — но он треба књига, треба чак и то да се своје родбине сети по којег малог дара — и он као ђак већ ради и зарађује. Дава лекције другим ђацима и — почима да пише у новине. Скучава своје слободно време на најмање, а проширује делатни круг својих дужности.

Поред свега стизава да чита, чита чим више — упија нарочито дух класичних писаца. Увек је међу првим ђацима у школи. Дужност — то је њему алфа и омега живота, осећај којему је запостављао све остало. Радин до феноменалности, он као уредник и посланик дословце врши све своје дужности. Колико је зато енергије и воље требало, довољно је да се зна да је у Беч дошао са врло оскудним познавањем немачког језика — за онда искључиво парламентарног

† Јурај Бианкини

језика, — а мало иза тога морао је да држи оне своје провербијалне неколикодневне опструкционе говоре на немачком језику. Да би то постигао, морао је да те дуге говоре најпре пише на хрватском језику, да их уз помоћ наших студената у Бечу преводи на немачки и онда да их — по читаве ноћи! — учи напамет.

Та радиност и пожртвованост проширују у њем интелектуално обзорје. Но једно друго обзорје шири се њему још бржим, још наглијим кроком. Код куће је био, додуше, у уском додиру с народом, разумео је беду и срце народно, осетио је да је дух његов везан уз

тога сиромашнога пучанина, који је баш као и његов отац тешко извлачио корицу хлеба из мора и оно мало крте земље. Поред тога у фамилији је била жива традиција и крвне чистоте породичног словенског имена.*)

Но, и школе и читав склоп чинилаца, који су условљавали стварање једног интелектуалца у оно доба, биле су искључиво у италијанском духу. Млади Бианкини осећа да његова душа припада другом нечем него ли тој туђинској школи — и он помало сам изучава народни језик (са којим је доцније тако лепо, отмено и темељито владао, као мало који и од данашњих наших јавних раденика). У том се јављају и први траци препородне борбе, — и зов Павлиновићев, Нодилов и Клајићев јест оно што је Бианкини чекао. На његовом већ проширеном обзорју планула је та велика зора — зора пробуђеног национализма Далмације.

Ускоро, он је један од најтипичнијих преставника тог национализма. Ступивши у »Народни Лист« и у активну борбу, он може да потпуно испољи своју личност националисте: једно отворено, борбено хрватство, које тражи најужу везу са браћом преко Велебита, али тек као етапу. Он је најслободоумнији заговаратељ јединства са осталим Јужним Словенима, и кад је та идеја долазила у кушњу политичким компромисима и са стране Хрвата и са стране Срба далматинских Бианкини је био онај који с вида никад није сметнуо нити се огрешио о аксиому јединства Српско-хрватског, а вазда био онај који је први радио за оне комбинације политичке, које су могле да ту идеју доведу најбоље до изражаја. Није то био код њега само апостолат југословенски — него и једно елементарно, рођено широко свесловенско осећање. Човеку, који се политички васпитава на данашњим узорцима парламентаризма и политике, чудно би и готово невероватно звучило слушати Бианкинија, како и задњих својих година прича о својим везама са Чесима (»тим највећим Свесловенима« он би рекао) са толико топлине искрености и жара у очима као да неки млад човек говори о интимним симпатијама свога срца, а не стари парламентарцац о односима, који су ипак били положени на основ данас толико одиозне политичке акције. Ту се је видела ширина Бианкинијева духа, дубина његова словенства.

Кад је реч о његовом национализму онда се управо има показати на узор национализма једног јавног раденика.

Сам изникао из широких слојева, он је те слојеве волио, они су заправо били његова пасија, тако да је могуће, да у историји целокупног југословенског парламентаризма нема личности којој су се више појединци обраћали за помоћ, и која би више била — помогла појединцу. Њега је поједини случај неправнице интересовао не само као типичан, него и сам за се, погледом на личне односе односне особе, па је знао да н. пр. у једном свом најширокотенцијем говору у Делега-

*) Породица Бианкини спомиње се у најдавнијим матицама као „Мастилчевић« одатле је превођењем, настала романизација имена у »Tinctor« а од овога италијанизација у Bianchini. На првој страници свога најновијега дела, које није довршио наш покојни председник потписивао се: Јурај Бианкини, старином Мастилчевић.

цијама у ком излаже критици свуколику поморску политику Аустро-Угарске, скрене пажњу на случај неправде неком морнаричком подофициру наше народности и да упорно тражи репарацију. Није он имао пред собом само Аустрију, него и оног јадног нашег подофицира који страдава. То је хуманитет великих.

Да се оцени личност Бианкинија као парламентарца који је 37 година провео, што на саборским клупама у Задру, што у бечком Рајхсрату — треба чути што су о њем говорили и писали његови савременици, другови и противници. Преко 1000 његових парламентарних наступа у Бечу — о којима је писао колега му Др. А. Тресић-Павичић — нису само један низ успеха за народ у конкретном смислу, него и низ догађаја у којима се и са противничке стране признавао значај и важност са гледишта историје аустријског парламентаризма. Један такав његов наступ (да из низа безбројних споменемо један) јест његова интерпелација месеца марта 1894 год. приказана у Рајхсрату у вези са гласовима да се Аустро-Угарска спрема на мобилизацију против Србије, и да у ту сврху намерава да употреби свој 13 Војни Збор, састављен искључиво из Хрватских пукова. Поучен ондашњом агресивном аустријском политиком против неодлучне и мекане обреновићевске Србије, Бианкини одлучно устаје против таквих евентуалности и каже у својој интерпелацији: »Сви ови гласови морају да тешко узнемире народе Монархије а особито Хрвате, јер и ако су само делом истинити могли би да имају недогледних последица.« Балкан балканским народима» гесло је које је до сада монархији заштедило много борбе а то је гесло и унапред може ослободити од великих невоља.

Потписани су уверени да би свако умешање ове монархије у унутрашње послове краљевине Србије уродило мржњом братског нам суседног народа а можда би довело и до заплетаја са Русијом с којом бисмо ми морали живети у најбољим пријатељским односима.« Но такав тон дубоко је увредио не само немачке националисте, него и самог цара, који се управо налазио на одмору у Кап Мартену. Он својеручно концепира телеграм министру председнику Виндишгрецу у Беч у ком тражи да »одговор на Бианкинијеву интерпелацију буде оштар и да истицање хрватских трупа не остане неожигосано« (... scharf sein wird, und das der Ausdruck kroatischen Truppen nicht ungerügt bleibt«). Другом једном приликом заправо приликом првог сусрета са Бианкинијем као чланом Делегација цар не може да суспрегне незадовољство са њим те му вели: Али Ви, господине посланиче, много бучите! Толика је била снага гласа далматинског посланика, да је чак и спокојство апостолског владара озбиљно нарушавала.... Поред свега сви Бианкинијеви парламентарни знанци слажу се у једнодушној констатацији о једној идеалној форми, у којој је он уједињавао своју темпераментну борбеност са укусом и висином једног парламентаризма вишег стила. Понеки пут у разговору са нами младим новинарима знао је нагласити гесло, које је њега водило и парламентарној и публицистичкој борби: »Suaviter in modo fortiter in re«. И кад је ово понављао чинило нам се као да га видимо жива, на говорничкој трибини, онакова какова смо га замишљали читајући као младост његове говоре, форме опхођења, сву најсуптилнију учтивост

у "Народном листу:" ту је он бечким екселенцијама у обиљу остављао све њихове титуле, све њихове форме опхођења, сву најсуптилнију учтивост, он се ту задржавао на самом темељитом, стварном претресу ствари, али кроз све то — »fortiter in re« — он им је убедљиво топло, борбено износио оне страшне ствари и тешке грехе, од којих се је тресло и срушило старо царство.

Син поморца, он је море познавао и волио, једном страсном љубави, којом само поморац и приморац море воли. Таковом човеку све је на мору драго: од раскошне ђемије, до ситне удице, само нека воња на море, нека је овако наше ведро, модро, славно и сиромашно. Он је море просто идеалисао.

Та његова љубав према мору чинила га је да је у поморским питањима наступао као један најверзиранији стручњак. Имамо пред собом његове говоре у заседању Делегација год. 1895. У једноме од тих говора 24. јуна — он потанко, ставку по ставку, критикује цео аустро-угарски морнарички буџет те године, и не само да напада дух који у морнарици влада, него он улази у критику неразумне и нестручњачке морнаричке политике. Поанта свега је критика запостављања Словена у аустријској морнарици и тражња да се у место бечких барона и принчева, који немају појма о мору, преда морнарица у руке Словенима, јединим поморцима у монархији. Критериј пак који је Бианкини показивао у конкретном навођењу навода, на који се има поступити у изграђивању морнарице, одава човека, који живи с морем и уз морнарицу, који за њу осећа, па зна и шта јој треба.

Тко то зна, неће му бити чудна упорна активност Бианкинијева да након Ослобођења протури дух поморски у наш јавни живот.

Он је у београдском Народном Представништву саговаратељ мора, поморца и паробродарства, он у Београду даје први покушај поморског удружења »Југословенски Галеб«, и коначно, он је у Сплиту 1922 у првим редовима промотора Јадранске страже.

Није на име психолошки тачно оно што је једном написао један задарски италијански новинар: да су Бианкинију море и морнарица само излика да би напаостио Италијанима, које а ргіогі мрзи; напротив њему је море љубав и страст, његово примарно осећање, а тек из ове љубави није волео Италијане, јер је знао да нашем мору спремају црне дане. У том је основна етичка разлика. У опште цео његов став према Италијанима — све тамо од почетка политичког деловања, па до задњега дана са свим је друкчији него онај, којим га Италијани приказују, видећи у њем задртог, страственог фанатика.

Тко је с Бианкинијем могао лично да потанко дебатује, видео је да је у њега пре свега једно врло темељито знање о свим италијанским стварима, а онда и много поштовања према италијанским културним и националним вредностима. Италијански Рисорџименто и његови хероји били су предмет његовог ваздашњег дивљења. Он никад није престао да наглашава, да једно помирљиво и сношљиво стање између нас и Италије треба да буде идеалом наше политике. Па и последњи његов рад — књига у одбрану од италијанских тврдња, да је Далмација њихова — није нападање Италије речником у Италији одавно одомаћеним, него трезвено низање историјских чињеница и

дефанзива од злонамерне или игнорантске необавештености италијанске јавности. Изгледа нам управо догађајем неке фатидичке случајности чињеница да најпоследње речи у рукопису задњег недовршеног дела Бианкинијева гласи: »Докле год у Италији не упознаду праве опстојности Далмације, неће престати између двају народа Јадранске обале, ни оно натегнуто стање, толико штетно непотребно и погибелно.«

Дакле мржња и страст не ипепиришу Бианкинија — већ он раздор оправдава непознавањем »правих опстојности Далмације« с оне стране Јадрана. Али кад се Италија није дала навести да промени своје мишљење и држање, онда је, то је тачно, Бианкини прогласио бескомпромисну борбу, на живот и смрт. Марљиво је пратио све што су радили, и све је то скупљао, сређивао и обрађивао. Не само на тај начин него на сваком кораку — дословно — он је био борац против италијанства наметнутог овим словенским обалама. Задње време свога излажења знао је да заустави чак и особу лично непознату, за коју је знао да није Италијан, да је учтиво али одлучно прекори, ако је чуо да говори талијански, и да тиме удара нож у леђа националној акцији у одбрану од италијанских тврдња да ово приморје има италијански карактер. Бескомпромисан и несмислен је био кад се о Италијанима радило.

Какав пример!

Таковог дива ми смо под неумитним законом природе, изгубили. А требало је управо да још једанпут живе, за ову нову борбу, која нам се спрема и која није могла наћи бољег барјактара и јунака добрих борби него ли он. Но, он онако како је био увек строг према себи, резервисан у оцени своје вредности и своје улоге, тако је скромно, тихо отишао и с овог света.

Стари град ће моћи да буде поносан; његово ће гробље за векове остати место на које ће ходочастити харност оних, који у борби и идеализму виде две најлепше компонентне личности човекове.

Иво Лахман

Прештампано.

»Јадранска Стража«
год. VI Бр. 6. 1928. год.

Писто поручника Воје Гарашанина.

»Ономад, на Петров-дан, прикачен је орден Карађорђевог Звезде са мачевима на копље наше пуковске заставе. Ту је висио Таковски са мачевима, којим је пук одликован 1885 године. Тренутак је био свечан и јак. Његов сјај је обасјао за један тренутак све тегобе, све подвиге, све гробове које је наш пук савладао, извршио и посејао у надчовечанском напору два победна рата. За тај тренутак пали су награда и благослов будућности и Отаџбине на све оно што је урађено и изгубљено за њих. Угледао сам где пролећу муњевито пред очима нашим сва дела од првих пушака код Карадника 6.-X.-1912. па до последњег налета на Грлени 18. јула 1913. г., све жртве од првих бушених груди код Бујановца, па до последњег колеричног ропца код Штипа и Кочана,

сва моја лична дела од првог дана српске мобилизације па све до одбране Ђаковице. Чинило ми се да нам се сваком посебице и свима скупа исплаћују труд, пажња, губитак, брига и да се црвеном траком високог одликовања, сва проливена крв диже и освећује до степена божанског венца којим се увија копље Заставе, то знамење Отаџбине, како би тај венац служио за пример и полет будућим поколењима. А можеш мислити како сам се гордо осећао кад сам се сетио да је црвена трака наше пуковске тековине упила неколико капи моје крви, — и та помисао ме је учинила бескрајно срећним и задовољним, у

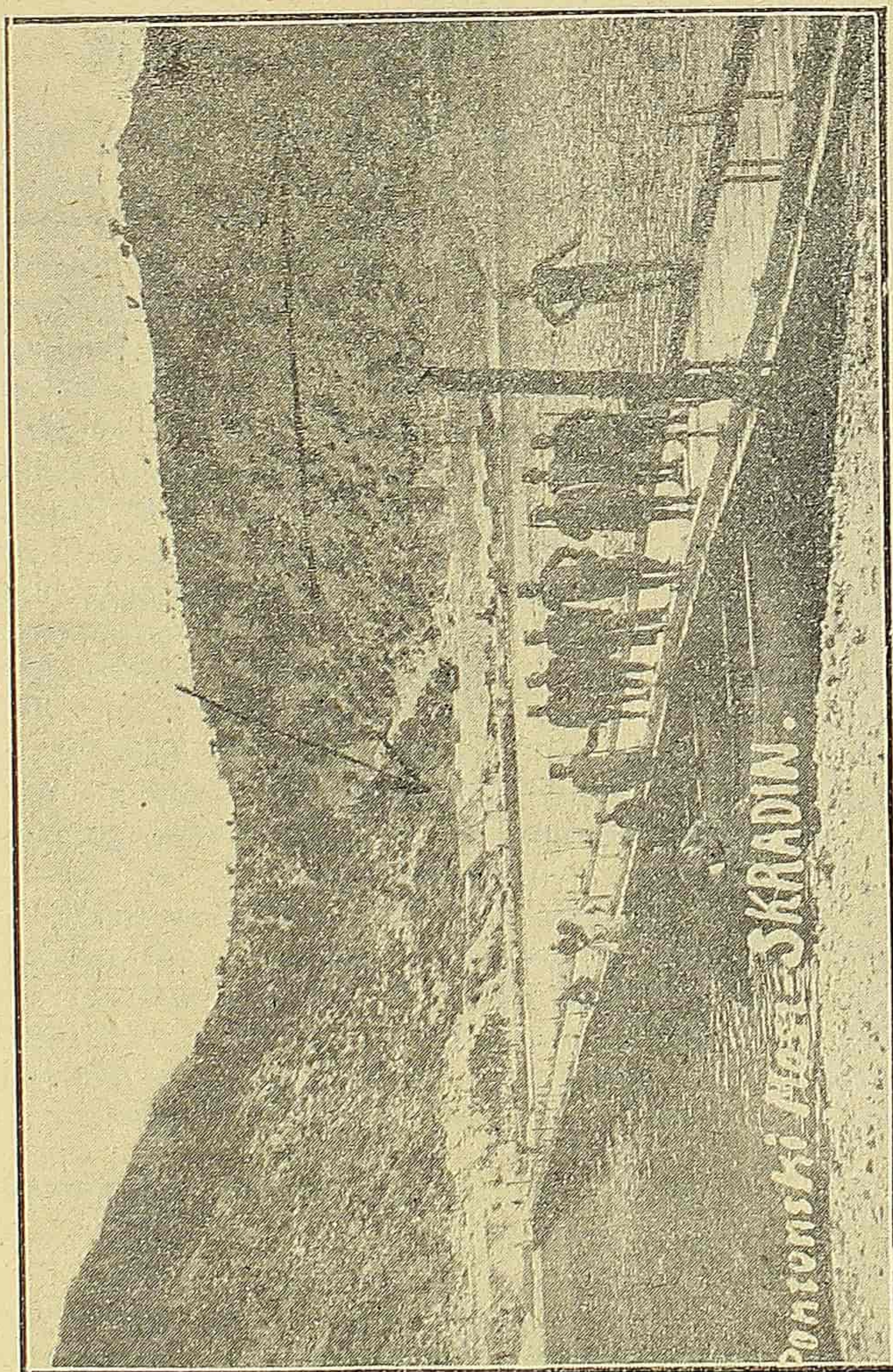
толико пре што сам осећао као жеђ да још више, још потпуније за свој пук дам.

Можеш ли замислити какав је изгледао парадни марш после тога? Корак је тресао земљу, прса истерана напред, пуна надахнућа да прсну, погледи горди а главе високе, а звекет, при кретању, два ратна одликовања са мачевима као да је хтео сваком рећи: »То је тај пук, који је храбар и достојанствен у славним данима победе као и у суморним тренутцима пораза«.

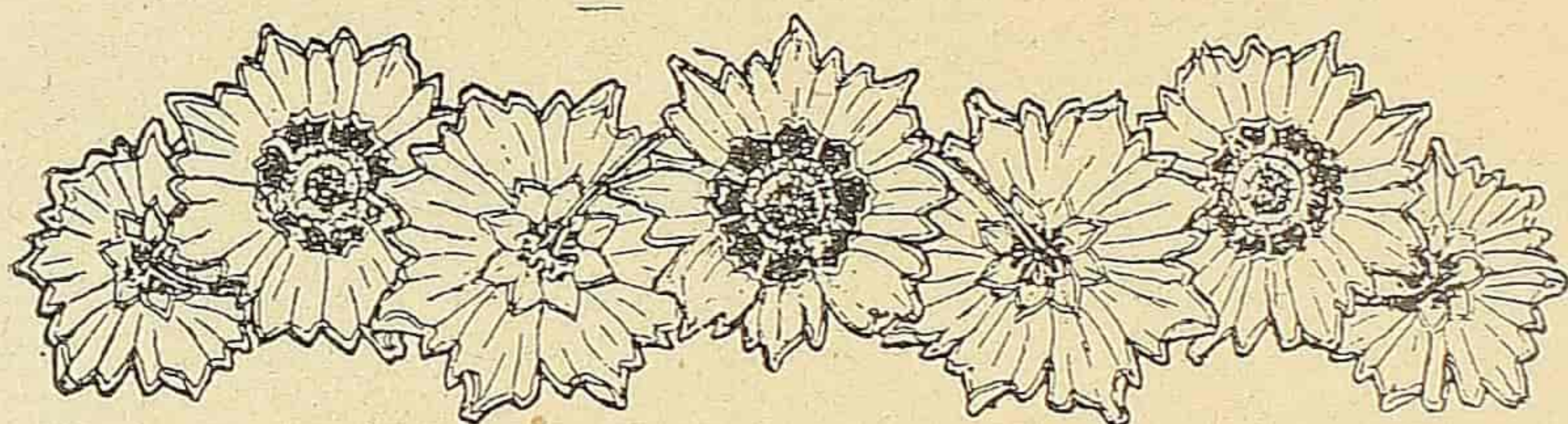
Исто тако „с гордим погледом, а високом главом“, као што је ишао парадним маршем, Војислав Гарашанин ушао је у смрт, усред бојне ватре.

Нека је славни спомен Војиславу М. Гарашанину и нека његов пример остане као понос поколењима!

Колико је у тог младог човека било силно патриотско осећање и како велико оодушевљење за војску и војни живот, најбоље показује ово неколико врста из једног његовог писма које је упутио свом рођаку г. Радоју П. Радојловићу на неколико дана само пред објаву рата.

Понтонски мост на Скрадину.

Сусрет

(из биљежнице „По тужној Истри“)

ШЕЋЕМ се тршћанским великим тргом. Данас се зове „*Piazza del' Unità*“ или неznam већ како му име дадоше. Гледам у свијет и угледам стаситог, јаког човјека Од некуд га познам. Јест он је. Познам га из древног отуђеног градића на мору. Био је увијек у нашим редовима пре двадесетак година. Млад и полетан човјек у оно вријеме. И све понављам у себи наша најљепша хрватска и српска породична имена: Јанковић, Милинковић, Радошевић, Смиљанчић и . . . јест, ево сад имам. То је он. И не вјерујем својим очима. На запучку му фашистички знак. Наши се погледи сударише. Он обори очи. Препознао и он мене. Мислим да ће се изгубити у свјетини. Несретан човјек, ипак се стиди. Не, он не бјежи. Прилази к мени и дрхтаво потихо говори:

— Госпару, гледате мој знак!? Дјеца, кућа а у кући глад и биједа. И морао сам у „*fascio*“ да спасим од глади дјецу. Тамо се не може инако, а од никуд помоћи. Али *Ваш сам, увијек сам Ваш*. Праштајте

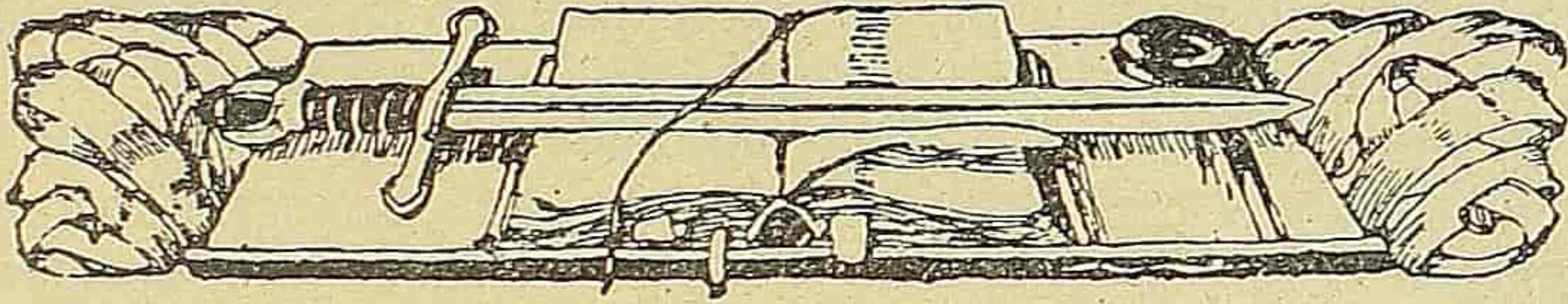
— Бог нека ти прости! — И узех његову руку, а он ме још једном погледа и рече одлучно и мушки: *Жалио бих до смрти да Вас нисам зауставио, јер ја сам Ваш, само Ваш*.

— Збогом, рекох му топло и још му једном стиснух руку. Не-стаде га у свјетини са знаком у запучку, а ја сам био увјерен да ће он, кад дође час, *дати своју главу за нашу ствар*.

Сплит (Трст 1927.)

Рикард Каталинић Јеретов.

Дарја Александровна.

Време чини своје; гробови се заравњују и нестају, а успомене бледе. Заборављају се један по један они — и живи и покојни — чијим је делима створена данашња наша Краљевина, па је заборављена и Дарја Александровна, Рускиња погинула на Гучеву 1914. год.

Био сам један од сведока ненадмашне храбрости коју је Дарја показала на неколико дана пре своје смрти, за време борбе коју су 1. и 2. Септембра 1914. године¹⁾ водили на Дрини делови Дринске дивизије II позива са 42. аустро-угарском дивизијом, па желим да са ово неколико редака оживим успомену на ову нашу руску сестру, која је чак из Петрограда дошла нашој војсци и негујући српске рањенике, за њих и живот положила.

Ток поменуте борбе на Дрини описао је детаљно у »Ратнику« бригад. ђенерал г. Милоје В. Јелисијевић²⁾ а ја ћу изнети овде само оне моје личне успомене које се односе на Дарју.

Но целине ради, потребно је да напоменем, да је крајем августа 1914. године Дринска дивизија II позива бранила део Дрине од ушћа реке Јадра па до ушћа реке Просенице.

31. Августа, у зору, 42. аустро-угарска хонведска дивизија напала је на десни одсек Дринске дивизије II позива и у току дана успела да се пребаци на аду Курјачицу.

Десни одсек од ушћа реке Јадра па закључно са адом Курјачицом — био је следећег састава:

Дрински коњички дивизијон II позива (Штаб 2. и 3. ескадрон),
1. и 2. батаљон и митраљеско одељење V пешад. пука II позива,
1. Дринска батерија II позива,
7. » » I позива и

Дрински Пионирски полу-батаљон II позива.

Коњички дивизијон у коме сам тада био командир 2 ескадрона и Пионирски полу батаљон провели су ноћ 30—31. Августа у селу Козјаку, као одсечна резерва.

31. Августа око 3 часа чула се у правцу Дрине артилериска и пушчана ватра, која је из почетка била слабија, али се сваког часа појачавала, тако да се пред зору претворила у непрекидну грмљаву од које су се тресле куће чак и у Козјаку. Било је јасно, да непријатељ почиње прелаз преко Дрине, те командант дивизијона нареди

1) Датуми по старом календару.

2) Други прелаз Аустријанаца преко Дрине на аду Курјачицу — Ратник — свеске за Јануар и Фебруар 1928. г.

»седлање«. Тек што смо заседлали, стиже заповест команданта десног одсека, да се дивизијон стави на расположење команданту 2 батаљона V пешад. пука II позива. Команде команданта дивизијона: »уздај« и »јаши« извршене су за тренут ока, те одмах пођосмо ка Дрини, испочетка касом, а затим галопом. У колико смо се приближавали Дрини, све су чешће пролетали изнад и око нас непријатељска пушчана и митраљеска зрна.

Код једне шумице, између пута Лешница — Лозница и Лукића колибе, командант дивизијона командова: »за борбу пешке сјаши« што је извршено као на егзерциришту. Из опруженог галопа, ескадрони су се зауставили као укупани; а уз звекет сабаља и мамуза, коњаници су слетели са коња и откопчавајући карабине потрчали за својим официрима. Сјахали ескадрони кренули су одмах стрељачким стројем напред ка Дрини. Ишли смо кроз високе кукурузе те нисмо ништа могли видети ни ми ни непријатељ, роји нас с тога није ни гађао; његова пребачена зрна прелетала су високо изнад наших глава, те нисмо имали никаквих губитака.

Око 6 часова стигли смо код Куртовићеве колибе на левој обали Дрине, према ади Курјачици. Ту се налазио командант 2. батаљона V пешад. пука II позива, који нареди да се мојим ескадроном одмах појача лево крило одсека, који је пред надмоћним непријатељем почело попуштати; 3. ескадрон остао је привремено у резерви, код Куртовићеве колибе.

Положај додељен мом ескадрону био је на ивици једног обронка испред којег се протезао густе врбак у коме се није ништа могло видети, али се осећало да је непријатељ близу; не само што су непријатељски војници пуцали на нас из непосредне близине, већ се чуло како на нашем језику разговарају. Од једног непријатељског војника у маџарској униформи, који је носећи муницију залутао и од наших био заробљен, сазнали смо, да је према нама 42. хонведска дивизија.

Непријатељски војници гађали су искључиво распрскавајућим метцима т. зв. »Einschusspatronen«. Зрна из тих метака била су тако осетљива, да су експлодирала и кад ударе у гранчицу или лист, а у човечјем телу правила су страшне ране.

Моји војници нису имали шанчаног алата; оно мало што су добили у Ваљеву за време мобилизације погубили су и побацали, а нису сачували ни онај аустриски који сам им раздао после Церске битке. Да би се сачували од убивствене непријатељске ватре, морали су копати стрељачке заклоне голим рукама, што им није било тешко, јер је земљиште било песковито и размекшано кишом која је прошле ноћи падала. За кратко време цео ескадрон био је заштићен добрим заклонима од непријатељске пушчане и митраљеске ватре, што је и било главно, јер је непријатељска артилерија, не могући осматрати своје метке и бојећи се да не дејствује на сопствене трупе, пребацивала преко наших положаја, тако да се аустриски црвено—бели шрапнели распрскавали на 2—300 метара иза наших леђа.

Услед тако сретних околности, ескадрон је тога дана имао незнатне губитке; погинуо је каплар Јован Машић и рањен резервни

поручник Александар Качаревић, сада већ покојни. Рана поручника Качаревића била је необична; осматрајући непријатеља, био се наслонио рукама на грудобран и у том тренутку једно експлозивно пушчано зрно удари у земљу поред његове десне руке која буде повређена од земље и парчади самог зрна; изгледала је, као да је избодена иглама на стотину места из којих је липтила крв. До смрти остао је сакат у десну руку.

По прекидима пешачке ватре и по повременим појачавању артилериске, закључили смо да непријатељ наступа врло лагано.

Најзад, зауставио се пред самим нашим рововима; нисмо никога могли видети али смо по жагору непријатељских војника закључили, да нису даље од 50—100 метара. Напред више нису могли, јер су им губитци, како смо доцније сазнали, били огромни. У једном тренутку престаде ватра и чусмо јасно како неко у непријатељским редовима виче: „Vorwärts, Vorwärts! Verstehen sie mich? Vorwärts!“¹ Узбуђени помишљу, да Немци воде Словене против Срба, моји официри и ја запевамо наивно »Хеј Словени«, нашта непријатељски војници одговорише такође песмом која нам се учини позната, али речи нисмо могли разабрати.

Текст те песме нашао сам доцније у бележнику једног официра из 27. хонведског пука, заробљеног за време Колубарске битке. Речи су ове:

1.

Напред смјело, храбри сине
Напред смјело преко Дрине
За осветом крв вапије
Фердинанда и Софије.

2.

Старе јаде сада лијечи
Српској гуји главу гњечи
Што ни братски цјелов нуди
И отровом трује груди.

3.

Нека мајка (?) росу
Нека љуба чупа косу
Осветит нам крвљу ваља
Некруњеног нашег краља.

4.

Нек те Божје сунце пече
Нек ти врела крвца тече
Осветит се јунак мора
Напред, напред на злотвора.

5.

На душмана храбро срни
На небеса оком сврни

¹) Напред, напред! Разумете ли ме? Напред!

Нек ти срце спомен грије
Фердинанда и Софије.

6.

Напред смјело храбри сине
Напред смјело преко Дрине
Слава зове, правда иште
Хајд јунаци на бојиште.

Завршавајући песму, непријатељ је понова отворио највећу ватру, нашта смо ми одговорили истим начином, те је борба продужена до мрака, када је мој ескадрон повучен у резерву код Куртовића колибе, где се већ налазио командант дивизијона са 3. ескадроном.

Цео коњички дивизијон био је дакле у резерви, али је у ствари и даље био у I борбеном реду, јер је од непријатеља био удаљен 200—300 метара, а земљиште потпуно брисано од пушчане и митраљеске ватре, с тога оба ескадрона развијени у стрелце, посели су ровове на 20—30 метара пред Куртовићевом колибом, а због тока Стараче и Дрининих отока, у распореду који није одговарао ниједном војничком правилу. На пример лево крило мог ескадрона ослањало се на пешаке у I борбеном реду, а десно крило било је иза првог реда, и с тога у II борбеном реду; према томе, два моја вода дејствовали су све време на непријатеља, а два нису могли отворити ватру, јер би гађали наше пешаке. 3. ескадрон, који је био десно од мога, није имао никога од наших пред собом, те је стварно био у I борбеном реду и дејствовао је све време.

Непријатељска ватра није готово никако престајала; стотинама експлозивних зрна распрскавала су се пред нама, над нама и иза нас, тако да нисмо смели устајати из ровова, а како је киша лила као из кабла, провели смо ову ноћ лежећи у блату.

1. септембра изјутра престала је киша, а и непријатељска ватра престајала је повремено. Уморан после непреспаване ноћи, задремао сам, но како сам био мокар и прозебао нисам могао заспати.

Лежећи овако у полу-сну, одједном приметих једну жену која је стајала у рову и преко грудобрана — потпуно незаклоњена — замишљено гледала у непријатељске положаје. На себи имала је српску војничку блузу и затворене боје сукњу, за оно време »краћу« т. ј. до чланака. На глави имала је шајкачу коју је набила била до ушију, тако да јој се од смеђе косе видео само по неки прамен, што је такође у том времену био изузетак.

Била је бледог лица, не особито лепог, али врло симпатичног израза.

У необичним ситуацијама све изгледа обично, па се ни ја нисам много зачудио, видећи како ова жена гледа смрти у очи. Запитао сам је само »Шта ћете Ви ту?« Она ми одговори рђавим српским језиком, да је дошла ту да превија рањенике, показујући на отворену кожну торбу пуну лекова и завоја, коју је носила преко рамена. По говору познао сам одмах да је Рускиња, те продужим разговор на руском језику. Рекох јој, да не треба тако да стоји јер је непријатељ близу, а сада не гађа само за то, што никога не види, (сви наши

војници били су заклоњени у рововима,) али чим њу спази, отвориће ватру и убиће је сигурно. Одговорила је равнодушним тоном, да се она смрти не боји, једино се боји да не буде заробљена.

Устао сам тада из рова и позвао је у Куртовића колибу, која је била одмах иза нас. У колиби и око ње било је неколико коњичких и пешадиских официра, који су били изишли из ровова кад је непријатељ прекинуо ватру, а ту је био готово стално и командант одсека. Један од официра имао је и литар ракије, те се сви мало поткреписмо, а понудисмо и Рускињу, с којом отпочесмо разговор. О себи није нам много причала; рекла нам је само да се зове Дарја Александровна, да је из Петрограда и да је дошла да као добровољна болничарка негује наше рањенике. Нисмо је ни ми много испитивали, нити и данас знам, откуд она ту код нас; т. ј. да ли јој је наређено и од кога, или је чувши борбу дошла сама?

У томе времену, 1. септембра пре подне, за Дарју није било много посла, јер је у борби настало затишје, те је било мало рањеника и сви су право са положаја евакуисани у позадину. Тим затишјем користили су се и наши комесари те су донели ручак — месо без чорбе и хлеб — за цео дивизијон. Дарја, која ништа друго сем лекова, није имала, ручала је са нама пред Куртовића колибом. За време ручка непријатељска артиљерија отворила је такву ватру, да се земља тресла. Батеријски плотуни ређали су се један за другим, али су аустриски шрапнели прелетали високо изнад нас и распрскавали се далеко позади по шумарцима, у којима, сем наших коњоводаца, није било никога.

Ову артилериску ватру ми смо војници мирно поднели, једно што смо били на то навикнути, да друго с тога, што смо знали да непријатељ из бојазни да не би гађао сопствене трупе, неће скратити одстојање.

Али је било за дивљење држање Дарје; на њу ни најмање нису утицали ни страховита грмљавина топова ни фијук граната и шрапнела изнад наших глава. Остала је мирна и равнодушна према свему што се око ње догађало, као да је у Петрограду а не на Дрини.

Цело то пре подне вршене су припреме за напад, који је био наредио командант Дринске дивизије II позива, зашта је као појачање трупама на Курјачици упутио 1. батаљон XV пешадијског пука II позива.

Коњичком дивизијону наређено је, да за време напада остане у резерви на дотадањем положају, с тога се око подне вратимо, и Дарја са нама, у исте наше ровове — пред Куртовићем колибом — из којих смо били изишли ради ручка. Одмах затим наши пешаци прешли су у напад, те је отпочела паклена пушчана и митраљеска ватра десно и лево од нас.

Дарја ме тада упитала да ли постоји опасност да будемо заробљени, понављајући да се само тога боји. Рекох јој да је то искључено, али да може лако погинути, нашта ми је равнодушно одговорила, да јој је то све једно.

Напад је испочетка успевао, ули су наши имали тешке губитке, те код Куртовићеве колибе убрзо почеше пристизати рањеници;

лакше рањени долазили су сами а теже рањене доносили су носиоци рањеника на носилима направљеним од грања или пушака и шињела. Зашто су баш овде прикупљани рањеници, да ли је ко то наредио; или су доношени за то што је ту био командант одсека, не знам, тек место није никако било подесно за превијалиште, јер је било отворено, без икаквих заклона — сем Куртовићеве колибе у којој је могло стати највише 5—6 људи — и потпуно брисано од непријатељске ватре.

Чим су стигли први рањеници, Дарја је изишла из рова, отишла њима и почела да их превија. Видећи да се она сама мучи, а како непријатељ није на наш дивизијон дејствовао, изишао сам и ја из рова и пошао Куртовићевој колиби да помажем Дарји. Убрзо су дошли и командант и још неколико официра из коњичког дивизијона, те смо сви заједно помагали Дарји, на коју је пао цео терет рада са рањеницима, јер ми нисмо имали ни лекара ни болничара. Од јединица које су биле тада на Курјачици, само је једна имала лекара, но овај са својим болничарима остао је далеко позади и ни више пута поновљена наређења да дође код Куртовића колибе, није хтео да изврши. Његово име не наводим, јер је већ давно умро.

Број рањеника донетих код Куртовића колибе био је толики, да су Дарји убрзо нестали и лекови и завоји. Она ми рече забринуту, да не може даље да ради, јер су јој остале само неке пилуле и једно стакленце валеријана. Упитах је, да ли би се могла помоћи првим завојима које војници носе у цепу, и пошто ми она рече да би јој они добро дошли, покупим завоје од војника мог ескадрона који је био најближи, те Дарја продужи рад. Рањеници су лежали на земљи пред Куртовићевом колибом, а Дарја их је редом обилазила и једног по једног превијала. Од једном она застаде и упита ме очајним гласом шта да ради, показујући ми на војника који је лежао пред њом. Овом војнику био је отворен трбух, тако да су му црева искомљала и вукла се по земљи, крвава и уваљана у труње и прашину; није био при свести а на уста му је ишла пена.

Ја слегох раменима и рекох »ништа« а и Дарја увиде да таквом рањенику нема помоћи, те се окрете од њега и пође даље. Међутим, неколико тренутака доцније, тај се рањеник освестио, и купивши црева у шаке дигао се и пришао Команданту дивизијона који је ту био, да га пита, да ли неће умрети? Командант дивизијона убедио га је, да нема никакве опасности, јер ће лекар чим дође вратити црева на место у трбух и лепо сашити, те му неће ништа бити. Умирен рањеник је понова легао, спутивши црева на земљу.

Овако је он устајао и легао сваких пола часа цело то по подне; никаквих болова није осећао, само је много жеднео и често пио воде, а цигарете које су му нудили официри примао је радо и пушио са задовољством. До своје смрти остао је при свести и добро расположен, а умро је истог дана у вече.

Нови рањеници придлазили су непрестано, тако да их је ускоро око стотину лежало пред Куртовића колибом. Једино је Дарја знала како кога треба превијати, а ту је заиста требало нарочитог знања, јер су ране од експлозивних зрна која је непријатељ све време употребљавао, биле ужасне.

Од једном, сасвим изненада, непријатељ обаспе смртоносном пушчаном и митраљеском ватром цео тај простор на коме су лежали рањеници. Неки од официра потрчаше у ровове, а неки — међу њима и ја — склонисмо се у Куртовића колибу. Позвасмо и Дарју, но она само одмахну главом и рече да ће остати са рањеницима. Колиба у коју смо се склонили била је од тврдог материјала, а како су врата била окренута бочно према правцу непријатељског дејства, могли смо стајати код њих без опасности, јер су непријатељска зрна пролетала поред нас.

Стојећи тако на вратима, посматрали смо оваку слику;

Гомила рањеника лежи на земљи, а у њиховој средини Дарја Александровна, замишљена израза, седи на сандуку пешачке муниције, потпуно равнодушна према пљуску куршума који су око ње падали и експлодирани.

Рањеници, лежећи на земљи били су колико толико заклоњени, али је Дарја била тако изложена, да смо сваког часа очекивали да ће погинути. Позвали смо је више пута да дође к нама и то знацима, јер нас због топовске и пешчане пуцњаве није могла чути, но Дарја би сваки пут одмахнула главом смешећи се и остала је седећи тако код рањеника читав један сахат, јер је толико трајала та ватра. За то време многи су рањеници понова рањени или убијени, али њој није било ништа.

Најзад престаде ова паклена непријатељска ватра, и мало постиђени, што је једна жена показала већу храброст од нас војника приђосмо Дарји која понова продужи посао, који је била прекинула док смо ми били у колиби, јер сама није могла да ради. Рекосмо јој да је потпуно излишно да се тако излаже, али нам она одговори да се једино боји да не буде заробљена и ничега више.

Непријатељ је отварао ватру на нас још неколико пута то по подне и сваки пут ми би се склањали у ровове или у колибу, а Дарја је остајала код рањеника.

Око 18 часова наш је напад завршен и то неуспехом, али је непријатељ и даље повремено тукао све наше положаје пешадиском и митраљеском ватром, а нашу позадину артилеријом. Ово је трајало целе ноћи 1—2. Септембра коју смо ми војници провели у рововима, а Дарја превивајући и негујући рањенике.

2. Септембра пре подне непријатељ је два пута нападао и оба пута био одбијен; по подне тукао је наше положаје најжешћом ватром, а пошто се смркло покушао је још три пута да се пробије, но без успеха.

О борбама овога дана, један официр из 27. хонведског пука забележио је у своме дневнику, поред осталог и ово:

„Die Serben sind kolossal tapfere Leute . . . Von den Serben sollen 4 mal so viele gefallen sein, sie weichen trotzdem nicht. . .

Wir haben als Gegner angeblich die beiden Driner Divisionen unter Führung des Kronprinzen. . .“²

²) Срби су изванредно храбри људи. . . Срба је морало четири пута ово-лико пасти па ипак они не узмичу.

Ми имамо за противнике обе Дринске Дивизије под вођством Престо-лонаследника. . .

Међутим, 2. Септембра на ади Курјачици против целе 42. хонведске дивизије било је свега: 2 ескадрона пешке и $4\frac{3}{4}$ батаљона пешадије!

И у току овога дана, рањеници су се прикупљали код Куртовића колибе, где их је Дарја превијала, као и увек не обзирући се на непријатељску убиствену ватру, а ми смо јој помагали кад је то било могуће. Превијени рањеници одношени су у позадину, а лакше рањени одлазили су сами, што је све ишло врло споро, тако да је код Куртовића колибе увек лежало 50—100 рањеника; чекајући на ред, многи су умрли од рана или и погинули, те су одмах ту и сахрањени.

У току ноћи 2—3 Септембра коју смо провели на истим положајима, добијена је заповест команданта дивизије, да се све трупе које су биле на Курјачици повуку на нове положаје источно од железничке пруге Шабац—Лозница.

Коњички дивизијон напустио је своје ровове пред зору, непримећено од непријатеља, а са дивизијоном пошла је и Дарја. За време док смо одступали, преко нас су прелетала ретка непријатељска пребачена пушчана зрна, тако да смо без губитака стигли до Лукића колибе где смо нашли наше коњоводце. Велика је то била радост када смо их видели, јер смо пуна три дана били одвојени од коња; за све то време они су били у шумици у којој смо их оставили кад смо сјахали 31. Августа. Ма да су се непријатељски шрапнели распрскавали око њих и дању и ноћу, није било никаквих губитака, ни код коња ни код људи.

Нама је било наређено да идемо у село Стражу на десној страни реке Јадра, где је имала доћи и наша комора. Позвасмо с тога Дарју да пође с нама, нудећи јој засебан шатор, добар ручак и потпун одмор. Но она нам рече, да је дошла у Србију да помаже рањеницима, а како ми нећемо у борбу, то ће отићи код неке друге јединице која буде у првом борбеном реду.

Опростисмо се тада са Дарјом коју више никад нисмо видели, и појахавши коње кренусмо ка Јадру.

После неколико дана, чули смо, да је Дарја одатле отишла на Гучево, где је од аустриске гранате погинула, но кога дана и код које јединице нисмо сазнали.

Изнео сам све што знам о овој великој Рускињи и остаје ми само још да наведем изводе из званичних релација у којима је њена храброст истакнута:

Командант Дринског Коњичког дивизијона II позива, у својој релацији под О. Бр. 194 од 10. Септембра 1914. године о борбама 31. Августа 1 и 2. Септембра 1914. године код аде Курјачице, поменуо је Дарју овим речима:

»Као заступник Команданта одсека нарочито морал по дужности истаћи ретко пожртвовање, храброст и најсавесније вршење своје дужности према рањеницима за све време борбе и дању и ноћу, врло често у киши куршума непосредно иза I борбеног реда — добровољне милосрдне сестре Дарје Александровне из Петрограда, која је сама лично превила преко 120 рањеника.

За све своје заслуге, милосрдна сестра Александровне заслужује највеће ратно одликовање.»

А у релацији команда десног одсека (О. Бр. 1205. V. пешади-ског пука II позива од 5. фебруара 1915. године) стоји за Дарју ово:

«9. Нарочито истичем случај особите енергије, храбрости, по-жртвовања и осећања према рањеницима милосрдне сестре Дарје Александровне из Петрограда, која је од 1. септембра у јутру па до часа повлачења непосредно позади стрељачког строја и дању и ноћу превијала рањенике на отвореном простору и без икаквог за-клона. Само 1. септембра по подне ова милосрдна сестра превила је 90 наших рањеника.»

Неустрашивој сестри нашој, кћери царске Русије, нека је светао и вечан помен међу Србима!

Слава Дарји Александровној!

Ђенералштабни пуковник
Никола Љ. Христић

Правда и Кривда.

У једнога краља била два сина, један бејаше лукав и неправедан а други добар и праведан.

Пошто им отац умре, рече неправедан праведноме: »Хајде од мене, нећемо више заједно живети, и ево ти триста цекина¹ и један коњ, то ти је дио од свега што нам је од оца остало, више ти нема ништа.« Он узме триста цекина и коња, па пође говорећи: »Хвала Богу колико ме допаде од цијелога краљевства!« Послије неколико времена среташе се ова два брата у путу јашући оба на коњима.

Праведни назва неправедноме: »Помози ти Бог брате!« А онај му одговори: »Јао ти Бог дао! Што вазда Бога спомињеш? Сад је боља кривда него ли правда«. »Хајде да се окладимо да није боља кривда од правде.« И тако се окладише у стотину златнијех цекина, и рекоше кога најприје срету да им о томе суди.

Идући мало наприједа среташе на коњу ђавола, који се бјеше претворио у калуђера па га запиташе, да им каже али је боља правда али кривда. Ђаво рече: »Кривда,« и тако добри изгуби стотину цекина. Али се опет окладе у другу стотину, пак и у трећу, и по осуди ђавола који се различно претварао и пред њих излазио, изгуби добри све три стотине цекина, па потом и коња. Онда рече: »Хвала Богу! већ² немам цекина, али имам своје очи, окладићу се још једном и у њих. Тако се оклади у своје очи, да је боља правда него ли кривда. Тада његов брат и не тражећи другога суда, извади нож пак му извади оба ока и рече му: »Сад нека ти поможе правда кад си без очи«.

Он жалостан захвали Бога и рече: »Ја немам очи за правду

1) Млетачки дукат.

2) Више.

Бога, него те молим брате мој, да ми дадеш воде у какав суд да квасим уста и да умивам ране, и да ме изведеш и оставиш под јелом више извора.« Брат га послуша и даде му у суду воде, и изведе га и остави под јелом више врела. Онђе он јадан стојећи чу у неко доба ноћи ђе дођоше виле на извор, и купајући се поче једна другима говорити: »Знате ли, друге, да се огубала³ у краља ђевојка; краљ је сазвао све љекаре, али је нико не може излијечити. Али да зна пак да сад узме ове воде иза нас и да је њоме окупље, у дан и ноћ остала би здрава, а тако и да је ко глух, слијеп, хром исцијелио би се од ове воде.«

У том запјеваше кокоти⁴), и виле пођоше. Онда невољник испод јеле добата⁵) на ногама и рукама до воде, пак најприје умије очи и одмах прогледа; потом захвати у суд воде и пође хитро у онога краља што му бјеше шћер губава, пак рече: »Дошао сам да излијечим краљеву шћер, ако ме пусти, у дан и ноћ биће здрава.« Кад краљ разумије, пушти га у камару⁶) ка ђевојци, а он нареди те је окупљу оном водом. Кад прође дан и ноћ, ђевојка остаде чиста и здрава од губе. Краљ се веома обрадује и даде му пола краљевства и шћер за жену, и тако он постане краљев зет и први до краља. То се одма разгласи по свему оном краљевству, те дође у уши и брату његову, који говораше да је боља кривда него правда. Он помисли да је онај нашао под јелом срећу, па пође и сам да је тражи: најприје узе у суд воде, и отиде под јелу, пак извади ножем своје очи. Кад би у неко доба ноћи, дођоше виле да се купљу и стадоше говорити како се излијечи краљева шћи, »ваљада нас је« рекоше, »неко слушао кад смо говориле да би са овом водом иза нас излијечила. Може бити да нас и сад ко слуша, пођимо виђети. Кад они пођоше, нађоше онога који бјеше дошао тражити срећу и говораше да је боља кривда од правде, те га шчепаше за четврти⁷) па га рас-
тргоше.

И тако му проклетнику поможе кривда.

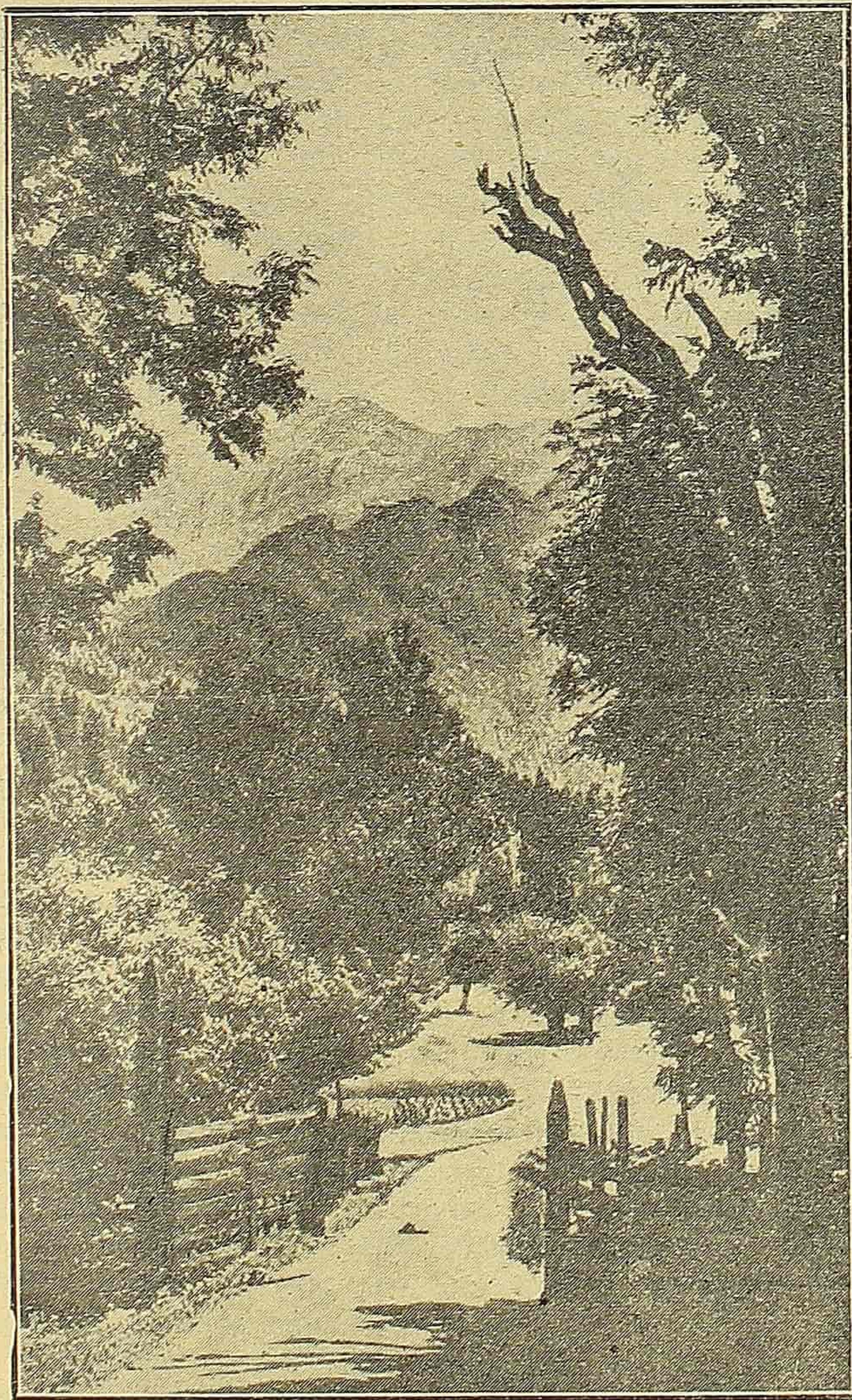
3) Добила губу, гадну кожно болест.

4) Петли.

5) Дође с тешком муком.

6) Соба.

7) За руке и ноге.

Мотив из словеначких Алпа.

Изложба Женске Удруге из Загреба и Кола Српских Сестара у Београду.

Осми новембар 1927. год. представља датум за све нас, представља датум када су сестра Хрватица и сестра Српкиња, заједно руку под руку, приредиле једну заједничку изложбу у нашој престоници — изложбу везива, изложбу онога народног блага, што су жене из народа Хрватице и Српкиње стварале. И као год што су дивне хармоније боја на тим рукотворинама наших жена, исто је тако тога дана заблистала хармонија душа сестара Хрватица и Српкиња, и Женска Удруга из Загреба и Коло Српских Сестара силно су осетили да је то велики дан, дан који ће уродити златним плодом, заједничким делањем наших жена за што тешњу сарадњу на свима оним пољима за која се свесна жена залаже а за добро и срећу своје отаџбине. И последњи јесењи сунчеви зраци раскошно су просули свој сјај и сву топлину, као да су и нехотице хтели да поздраве ову лепу манифестацију наших жена.

Већ на неколико дана пред изложбу осетила се у Матици — у Дому Кола Српских Сестара ужурбаност. Живо се радило: одвајали се предмети за изложбу, спремало се, кројило се, шило се, давале се идеје за примену наших лепих мотива које су некад радиле наше сестре из Јужне Србије, а који се сада примењују на модерне ствари. Ту је управа са својом председницом која и сама неуморно шије лепе модерне торбице, и која бодрим оком прати све припреме око уређења изложбе као и за дочек драгих гошћа. Око свих чланица управе, и старијих и млађих, као шарени лептири облеће нада К. С. С. »Девочко Коло«, јер на млађима свет остаје. Хитро и вешто играју игле у њиховим рукама и стварају вазда уз ћеретање, безброј оних дивних предмета који се данас дају применити у разне сврхе. — Најзад је дошао и дан кад су на београдској станици дочекане драге гошће и одмах одвезене у Дом К. С. С. где су за њих већ опремљена одељења. Одмах се заједнички израдио план за изложбу, и за мало у великој дворани К. С. С. врло је као у кошници. Са врло много укуса, са рекло би се правим уметничким разумевањем, са топлим жељом да се истакне најлепше међу најлепшим, да се подвуче оно што је класички лепо и по складу боја и по савршенству линија, да се заокругли, да поред све разнобојности, шаренила и хрватских и наших рукотворина, да се најзад за гледаоца пружи што лепша слика. Неизгладимо лепо је било оно што су сестре Хрватице и Српкиње узајамно помагале, допуњавале и саветујући излагале и распоређивале објекте из обе колекције.

И тако је дошао осми новембар, дан отварања ове лепе заједничке изложбе. Дворана К. С. С. изгледала је некако свечаније но друти пут. Кроз њене велике прозоре сунчеви снопови падали су по изложеним предметима, давали им пуно живота, топлине, тако да су живе боје са хрватских рукотворина изгледале као најзаноснија ба-

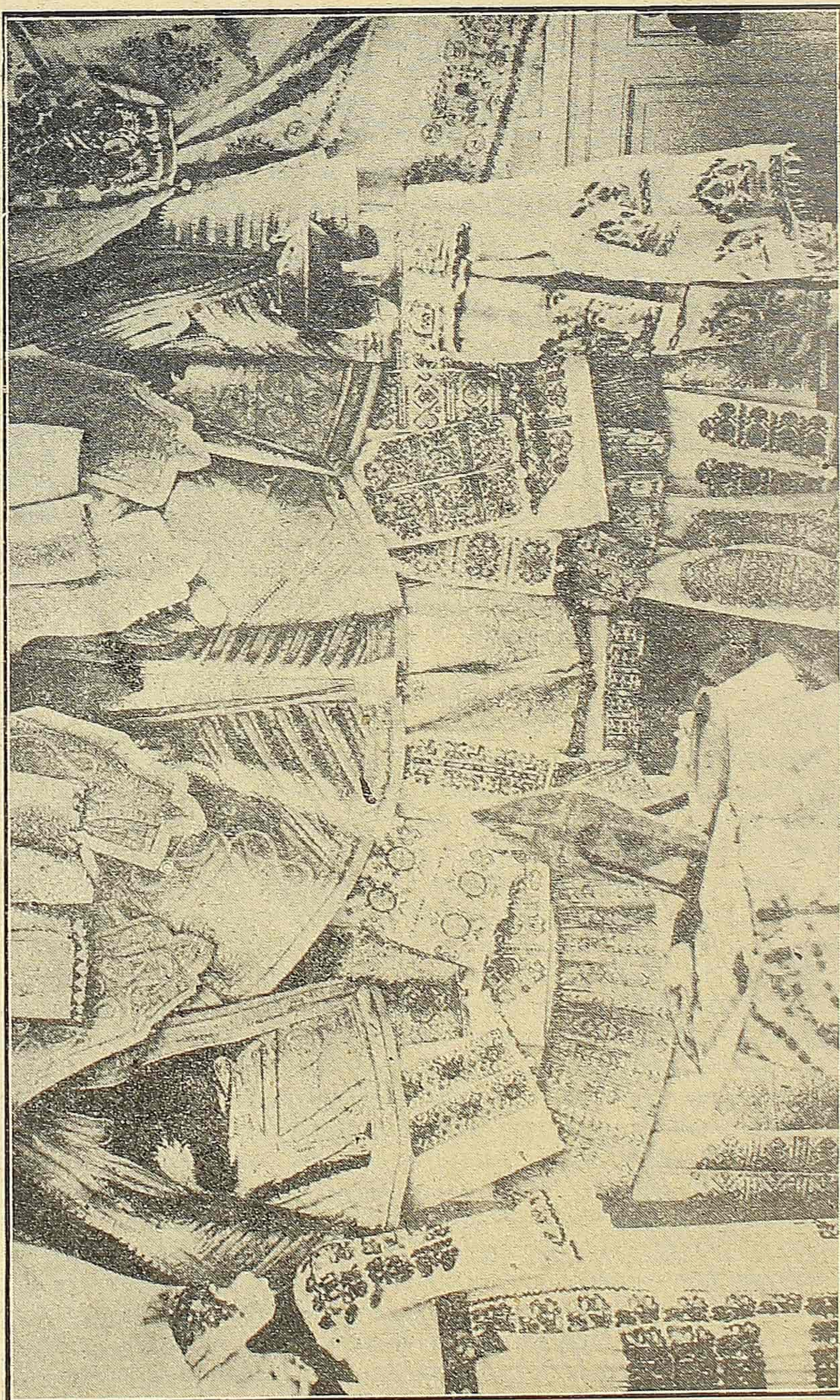
шта пуна најшаренија цвећа; затрепало је злато и сребро нашег везива као да је причало о слави и царству некадањем, а суморни везови канда су били још суморнији казујући бол и тугу из времена ропства.

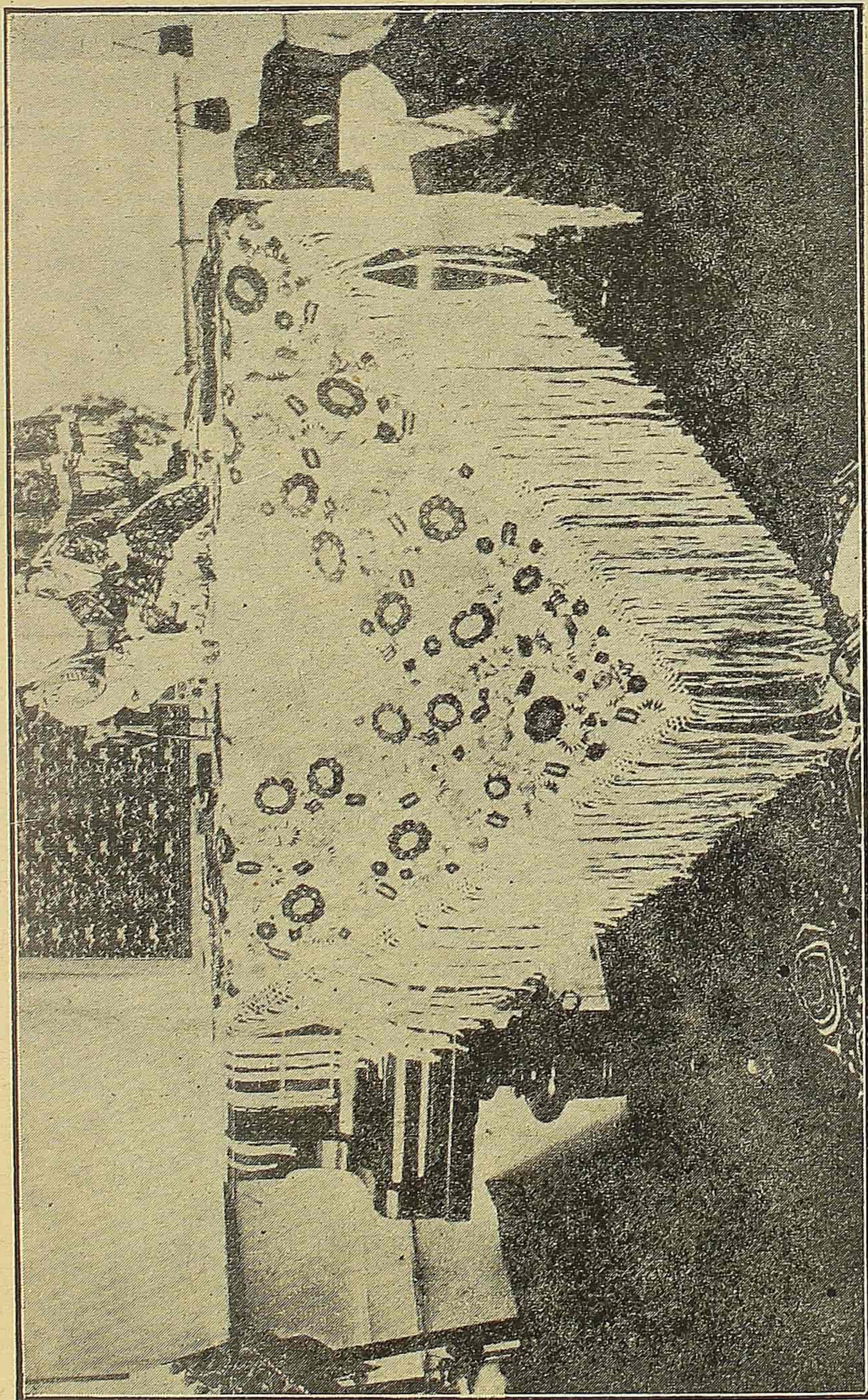
Изложба је отворена у 11 час. пре подне. И Хрватска Удруга и К. С. С. одликовани су пажњом са највишег места, јер су отварању изложбе присуствовале Њ. К. В. Кнегиња Олга и Њена сестра грчка принцеза Јелисавета у пратњи дворске даме г-ђе Хаџић. Отварању изложбе присуствовали су још Министар Вера г. Обрадовић, Министар Грађевина г. Шуменковић, скопски митрополит г. Варнава, пољски посланик г. Окенски са госпођом, госпођа чехословачког посланика Шеба. Од стране београдске општине био је п. председник г. др. К. Јовановић, онда градоначелник града Загреба г. Хајнцл, од стране Министарства Просвете г. В. Петровић, биле су изасланице свих женских хуманих и културних друштава, у лепом броју народни посланици, као и мношто света из београдских највиших кругова. Изложбу је отворио у име Министарства Трговине и Индустрије инспектор г. Паја Зуровац, који је са пуно лепих речи истакао значај ове изложбе. После њега узела је реч г-ђа Франгеш, жена нашег признатог уметника Роберта Франгеша и представница Женске Хрватске Удруге и истакла је не само задовољство што је успела ова заједничка изложба, но и жељу за узајамни рад са сестрама Српкињама. Председница К. С. С. г-ђица Мирка Грујић топло је захвалила г-ђи Франгеш, изјавила јој је сву добру вољу за узајамни рад са сестрама Хрватицама и најзад је позвала све присутне на разгледање изложбе.

Хрватска Удруга изложила је одабрану збирку веома укусно опремљених рукотворина на којима су очувана стари народни мотиви. Удруга је савршено успела да примени те дивне мотиве на сасвим модерне ствари. Тако смо видели особито лепих хаљина, марама, кошуља, јелека, јастучића, застора, столњака, онда радова на дрвету, кожи, грнчарији и свуда су примењени народни мотиви у најживописнијим бојама, који вас тако привлаче, да не можете да одолите а да им не приступите. И лајику пада у очи не само финоћа израде но и прецизност за одржање и мотива и боја. Савршено је лепа она марама што је онако овлаш пребачена преко клавира, па оне дивне мапе, па корице за књиге, заклон за лампу, па тек оне две прекрасне лутке, младенци у живописном народном оделу, чије су свеже и живе боје читава поезија. Мало је и маште и моћи да се опише сва лепота хрватског народног везива, које хрватска жена са рафинираним и разумевањем и умешношћу ствара. Што је нама нарочито падало у очи и што је за велику похвалу, то је што је Хрватска жена успела да од свог народног везива, досада мртвога блага, извуче све лепоте и да их на најразноврсније начине примени за данашњу употребу. Успела је хрватска жена да од свога блага начини индустрију и да запосли жену, да јој пружи занат и да у исти мах сачува многе мотиве од пропасти. То је пут којим треба да се иде и ми им од срца одајемо признање.

Коло Српских Сестара изложило је своју збирку костима и радова из Јужне Србије, Босне, Херцеговине, Далмације, Црне Горе,

ЖЕЛАН ДЕО ИЗЛОЖБЕ ГИ. ОДБОРА К. С. С.

ЈЕДАН ДЕО ИЗЛОЖБЕ ХРВАТСКЕ УДРУГЕ

Војводине, Барање. Склад боја, лепота линија, онај ситни фени вез — наш гобелен на кошуљама са Косова, јасно нам казују не само расположење наших жена у који су оне увезле не само срећу и радост, чежњу, бол и тугу, него и урођени инстинкт за лепо. Није она имала моделе и узорке. Они су ницали из њене душе а бујна их је машта стварала. Та жена која је рађала синове јунаке, која је њихајући своју децу певала им о Милошу и Марку, стварала је и ова ремек дела у везиву којима се ми данас дивимо. Ми се и данас поносимо тим рукотворинама и К. С. С. труди се и стара не само да очува народне мотиве, но да их шири и примењује за данашње потребе. Истина, то за сада иде код нас теже, јер се све ово ради аматерски па ипак за почетак било је у истини лепих ствари. Било је разних подметача, заклона за лампу, јастука, марамца, корица за књиге, рамова, јелечића, народних костима, дивних торбица и т. д. Падале су нарочито у очи лутке у чисто народном оделу из разних наших крајева.

Вреди помена збирка чипака г-ђе Зорке Д-р Ђ. Николића. Те чипке ради и наша жена у Јужној Србији, али их је г-ђа Николић са префињеним укусом, са правом виртуозноћу усавршила. Од тананог конца стварала је паучинасте мреже, а по неки мотиви такмиче се са правом валенсијском чипком.

Београд је показао лепо интересовање за ову изложбу, те и тиме дао подстрека за будући рад. Посета је била за све време стална и велика. Г-ђе Франгеш и Пајер вазда отмене и љубазне као и г-ђица Мудринчић биле су неуморне дајући потребна обавештења радозналим посетиоцима не само својом урођеном љубазношћу већ и потпуним разумевањем изложених предмета. А чланице К. С. С. не само као домаћице што нису могле бити заморене, већ су хитале срећне и задовољне да буду и корисне.

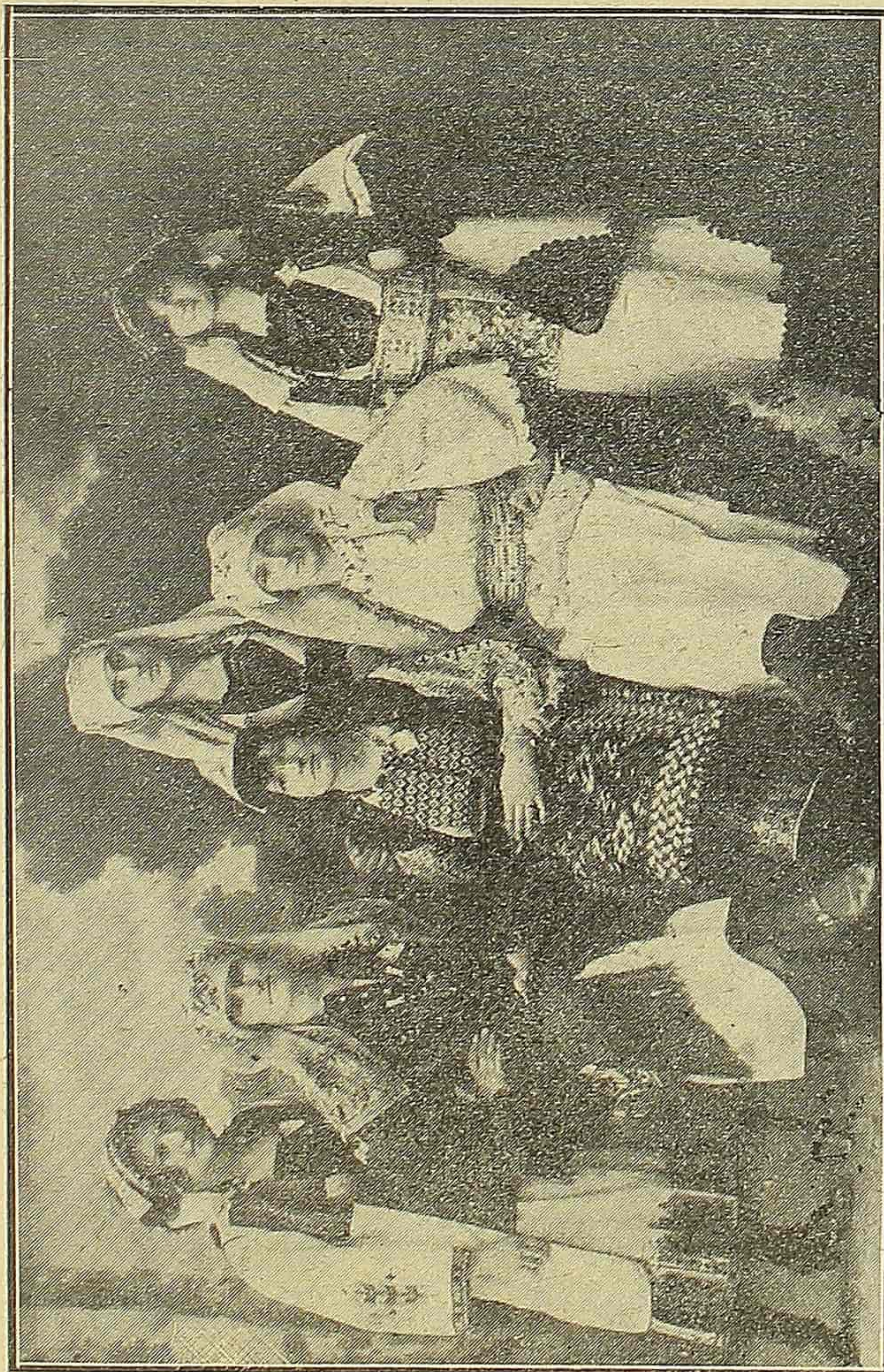
Изложба Женске Удруге из Загреба и К. С. С. у сваком погледу је успела. Велики је њен значај у заједничком и узајамном раду, а успех ове изложбе огледа се на лицу Хрватица и Српкиња у чијим грудима подједнако куца срце за нашу лепу Отаџбину.

Најзад, она изложба затворена је 13. новембра 1927. год. једним интимним чајем у част драгих гошћа, на коме су узеле удела и представнице свих наших хуманих и културних друштава. Уз шољу чаја и уз ћаскања завршена је ова лепа манифестација, а драге сестре искрено и топло поздравиле су нас са: »До виђења у Загребу«.

Београд.

Ангелина Р. Ј. Одавића.

Свршене ученице учитељске школе у школ. 1925-1926 год. Питомице К. С. С.

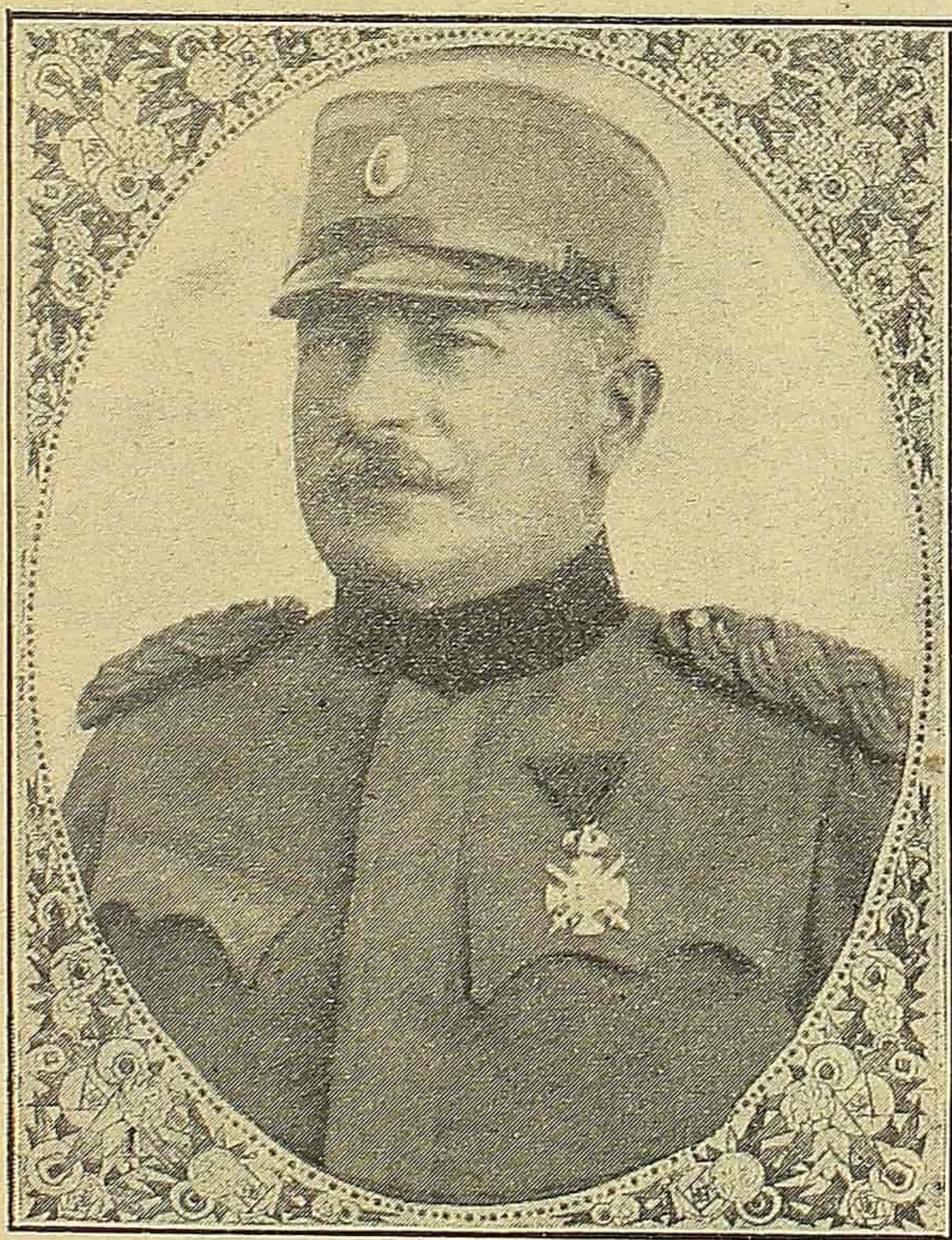

Питомице К. С. С. сврш. ученице учитељ. и више
занат. школе у школској 1927-1928. год.

Жртве дужности за Отаџбину

МИХАИЛО В. КОВАЧЕВИЋ, ЋЕНЕРАЛ

Чудна је и необична судбина наших најбољих људи и јавних раденика: они, који лево и десно око себе сеју само семе добра и

МИХАИЛО В. КОВАЧЕВИЋ, ђенерал

општега напретка, често пута бивају жртве своје доброте, љубави и савесности.

Једна од таквих жртава је син познатог учитеља В. Ковачевића ђенерал Михаило. Њега су подмукли непријатељи смакли само за то што је био добар, што је својим преданим радом на буђењу националне свести у Јужној Србији био необично искрен, да је задобијао на све стране опште симпатије народа, што се није свидело непријатељима наше земље и они су саставили план да га мучки убију, што су 5. октобра пр. г. и извели.

Мих. Ковачевић је из срца Шумадије. Још као гимназиста у Крагујевцу он је био запојен идејом соколства и целог свога века

био је њен одушевљен поборник. Кад је избио Балкански рат видимо га као команданта батаљона, где учествује у борбама, победама и гоњењу непријатеља. У српско-бугарском сукобу, 1913. г., у огорче-
 нј борби на Мирћезу непријатељ га опколи. Он вади револвер и обара неколико непријатеља, покушавајући да се пробије, али буде заробљен.

После светскога рата, у коме је учествовао, одлази као генерал у Штип, у службу Отаџбине и ту га мучки убија банда најамника. Он је жртва свога савеснога рада и службе Отаџбини. Стога ће његово име вазда светлити међу онима, који су свој живот дали за добро земље и народа.

ВЕЛИМИР ПРЕЛИЋ

Велимир Прелић б. правни референт жупаније у Скопљу је члан и друг оне плејаде наших националних раденика, који су давно пре Балканског рата у Јужној Србији са пуно воље и пожртвовања радили на ослобођењу.

Као наставник српске гимназије у Скопљу или као секретар митрополије, он је у сваком послу за опште добро предњачио. Тешкоће

ВЕЛИМИР ПРЕЛИЋ.

и опасности су га још више намамљивале на рад. За то је био врло важан фактор у поверљивим националним пословима; али се баш за то није свиђао турским властима, које су га гањале и хапсиле. Чим се видео на слободи, он је са још већом вољом наставио рад.

И такав је Прелић остао, кад је после великога светског рата дошла слобода са уједињењем. Сав се ставио у службу идеји: да народ свога краја културно подигне и просвети... Но баш тај и такав родољубиви рад квариио је планове непријатељима наше земље и они

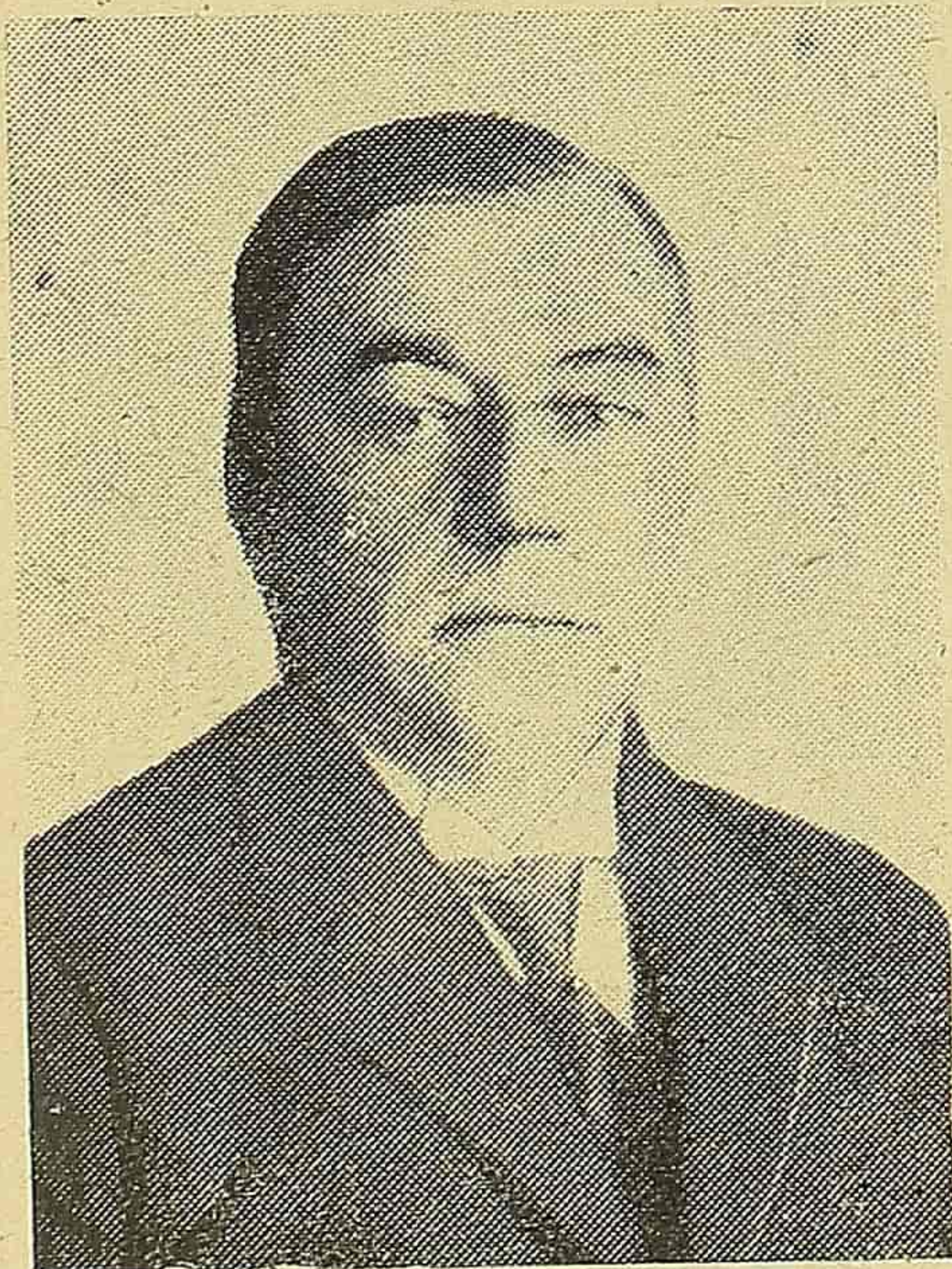
су га, на дан 13. јануара 1928. г., мучки убили у Скопљу. Његов је живот угасила рука оне банде злочинаца, који желе пропаст наше државе.

Светла је успомена на овога неуморног народног борца — и „Вардар“ доносећи слику његову, одужује се успомени овога заслужнога сина Отаџбине.

Поменик

† ЕДО ЛУКИНИЋ

Међу истакнутим сарадницима на идеји ослобођења и државног уједињења високо се издиже фигура брата Хрвата Еда Лукинића, рођеног у Карловцу 11. нов. 1870. године.

ЕДО ЛУКИНИЋ

Тај човек високе образованости и духа, иначе адвокат, био је један од најпреданијих поборника слободе свога народа и у јавности је много писао у том правцу. И док је Хрватска била под аустро-мађарским игом, народ му је стално поклањао своје поверење и слао га у сабор у Загреб и Пешту, а једно време био је и председник Хрв. Сабора.

Кад је наступио слом двојне монархије и Срби, Хрвати и Словенци се ујединили, Лукинић је био међу првима, који је, имајући раније заслуга, ушао у владу и био у два маха министар пошта и министар правде, а и председник парламента.

Он има великих заслуга како за народ, тако и за државу и његова смрт (умро је априла 1928. г.) је заиста велики губитак за наш троимени народ, коме је он до последњег часа предано служио.

† РУЖИЦА Ј. ВЕЉОВИЋЕВА

Када је, за време светскога рата, 1915. г. непријатељ упао у нашу земљу и почео пустошити он је и на људима испољио сву своју мржњу и дивљачки бес, одводећи у ропство свакога, на кога је ма и најмање посумњао. Тако је жртва непријатељског беса била и породица Ј. Вељовића, кога су непријатељи, са ћерком Ружицом, наставницом гимназије, одвели у заробљенички логор у Нежидеру.

РУЖИЦА Ј. ВЕЉОВИЋЕВА

Црне и тешке дане проживели су сви које је непријатељ држао у интернацији у Нежидеру.

Но Ружица није могла остати равнодушна према страдањима своје интерниране браће и дизала је глас свој и протест у њихову одбрану, због чега су је логорске и заробљеничке власти веома мрзиле.

Кад је једном приликом наступио моменат да покаже шта је у стању да уради једна добра Српкиња, она је то и показала: пред ускршње празнике 1918. г. изненада дође у заробљенички логор у Нежидеру из Швајцарске мисија Црвенога Крста. Ружица, ма да су

јој власти заробљеничке пречиле, нашла је начина да изиђе пред шефа мисије и да изнесе сва зверства, све муке и страдања којима су изложени интернирани Срби. . . То је био један снажан протест невиних страдалника, а тај протест је изнела Ружица Ј. Вељовићева.

То је огорчило не само војне власти и управу заробљеничког логора, него и политичке кругове у Бечу. . . И непријатељ јој се за то и осветио: кад је једнога дана, после тога, хтела да пође у Братиславу један стражар *случајно* испали пушку и *случајно* смртно погоди Ружицу Вељовић. И тако и ова интелектуална раденица би жртва рата, непријатељског беса и љубави за своју отаџбину.

На дан велике суботе 1918 г. пала је ова племенита српска душа. . . десет година после тога, на дан велике суботе 1928. г. пренесени су њени смртни остаци из Нежидера и сахрањени у родном завичају.

Част и слава и покој племенитој души Ружице Вељовићеве. Била је борац за свој народ и за његову слободу крв је своју пролила.

Оне које одлазе. . .

† РОСА ЈОВАНОВИЋКА

Роса Јовановићка супруга пок. Стеве Јовановића бив. вој капетана, рођена је у Параћину 1862 г. умрла априла 1928 г. у Нишу.

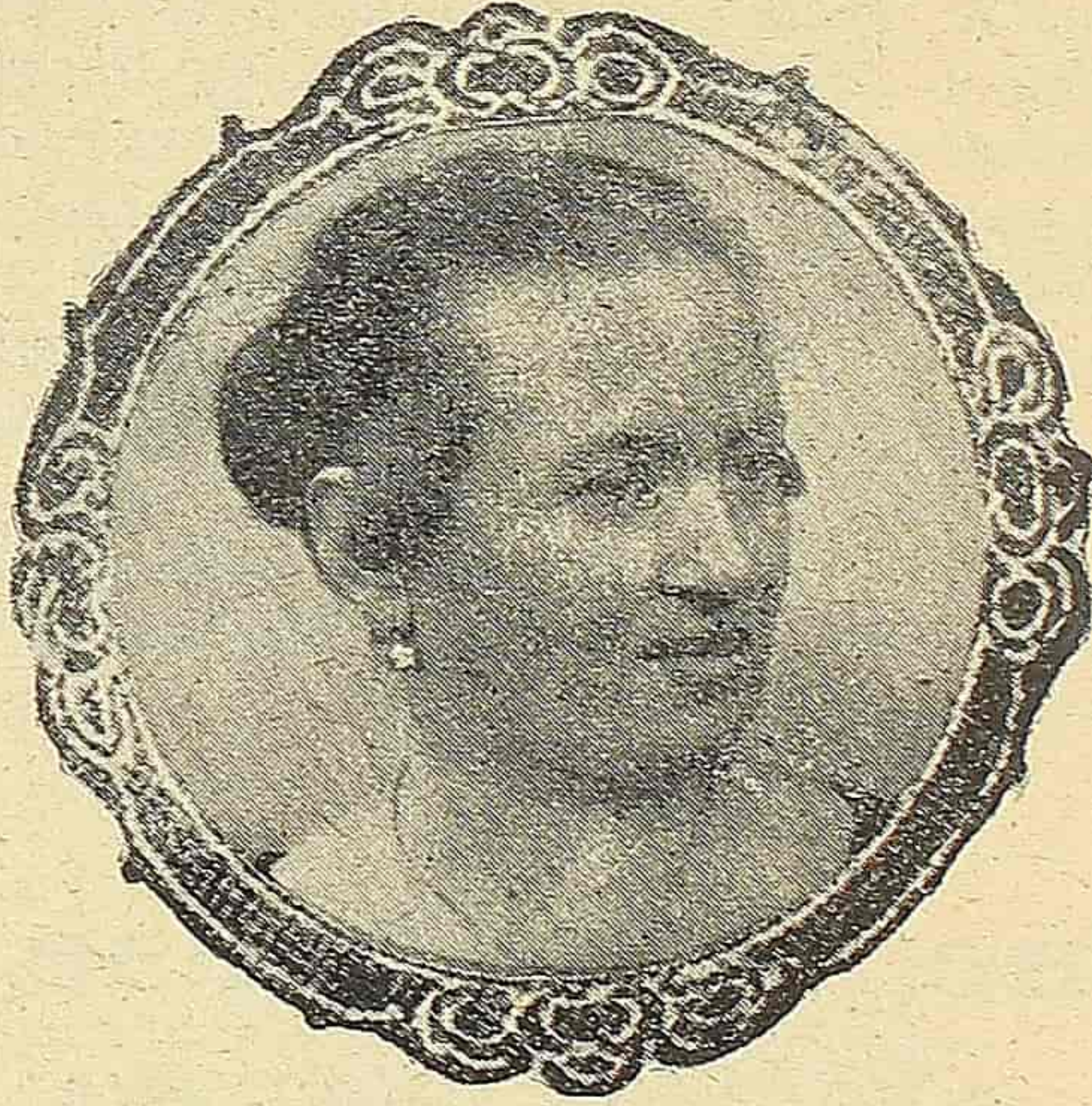

РОСА С. ЈОВАНОВИЋКА

Ценећи рад управе Кола Српских Сестара (у Нишу) оставила је тестаментом своју кућу у Железничкој ул. бр. 5, и све покућанство. Покојница је рођена у скромној кући учитељској а и сама је била учитељица до своје удаје. Слава јој.

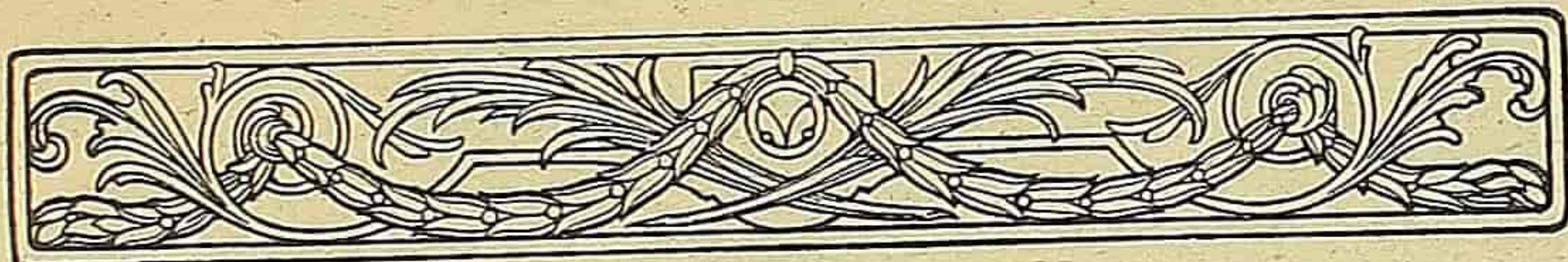
† СОФИЈА М. МИСАЉЕВИЋ

Софија М. Мисаљевић рођена Домчић, рођена је 1889 год. у Загребу где је свршила и учитељску школу; ово звање учитељице удајом је оставила. Као дугогодишњи члан године 1921 изабрана је

СОФИЈА М. МИСАЉЕВИЋ

за тајника овог друштва, и ову је дужност вршила преко две године са пуно воље и разумевања; за председницу је изабрана месеца августа 1927 а већ у месецу јануару идуће 1928 године као таква умире изненадном наглом смрћу. Као председница показала је доста воље за друштво али услед краткоће у времену није успела да своје добре намере и жеље приведе и у дело и тиме докаже своју способност и на овој дужности.

Г-ђа ЕМА СТЕФАНОВИЋ-ЛИПОВАЦ

Г-ђа Ема Стефановић-Липовац рођена је у Котору 1864 год. Њезин отац, поч. Томо Липовац, био је уважени помрски капетан,

Г-ђа ЕМА СТЕФАНОВИЋ-ЛИПОВАЦ
Предсједница Одбора К. С. С. у Котору (Бока)

поседник и градски начелник, а мајка поч. Катарина Цвјетковић, нећакиња познатог поборника против Уније и мученика православлја у Далмацији Кирила Цвјетковића.

Иза преране мајчине смрти, коју она и не памти, отац се бринуо за узгој својих кћери, које је васпитавао у чисто народном духу. Тај дух имао је особиту карактеристику код Срба у Боки, гдје се од вајкада укрштавала западна култура са српском идејом. Такав дух

српске породице, култиваран у познатом заводу руске Царице Марије у Цетињу, обогатио је ум и срце ове младе дјевојке и занио за најузвишеније идеале патриотизма и породичних врлина, те се г-ђа Ема врло млада удала за поч. Д-р Јова Стефановића, котаранина, познатог Србина, чији гвоздени карактер, патриотизам и отмјеност били су опште познати. Иза 30 година брачног живота, изгубивши милог друга, посве се одала хуманом раду.

За вријеме дјеловања Америчке Мисије, била је права мајка которској дјечи, бринући се да свако добије крепку храну. Била је предсједница и радница ђачке Трпезе, те напоскон, г. 1924. њезина је идеја покренула да се оснује Одбор Кола Српских Сестара у Котору. Два пута је била бирана за предсједницу, те води праву материнску бригу за потребе сиромаша, а особито сиромашне дјеце.

Добила је признање и одликовање Руског Црвеног Крста, а судјелује као одборница у нашем Црвеном Крсту.

Г-ђа Ема, популарна и опште обљубљена которска госпођа, ужива свачије повјерење и љубав у Котору и околини. Њезина племенита душа не прави никакве разлике између разних вјера и друштвених погледа, већ воли све људе, позна и осјећа свачију невољу, а нада све воли своју Боку и жели свом душом да и последње своје силе посвети њезиној будућности.

ПЕРСИДА М. САВИЋ

председница Кола С. С. у Ваљеву

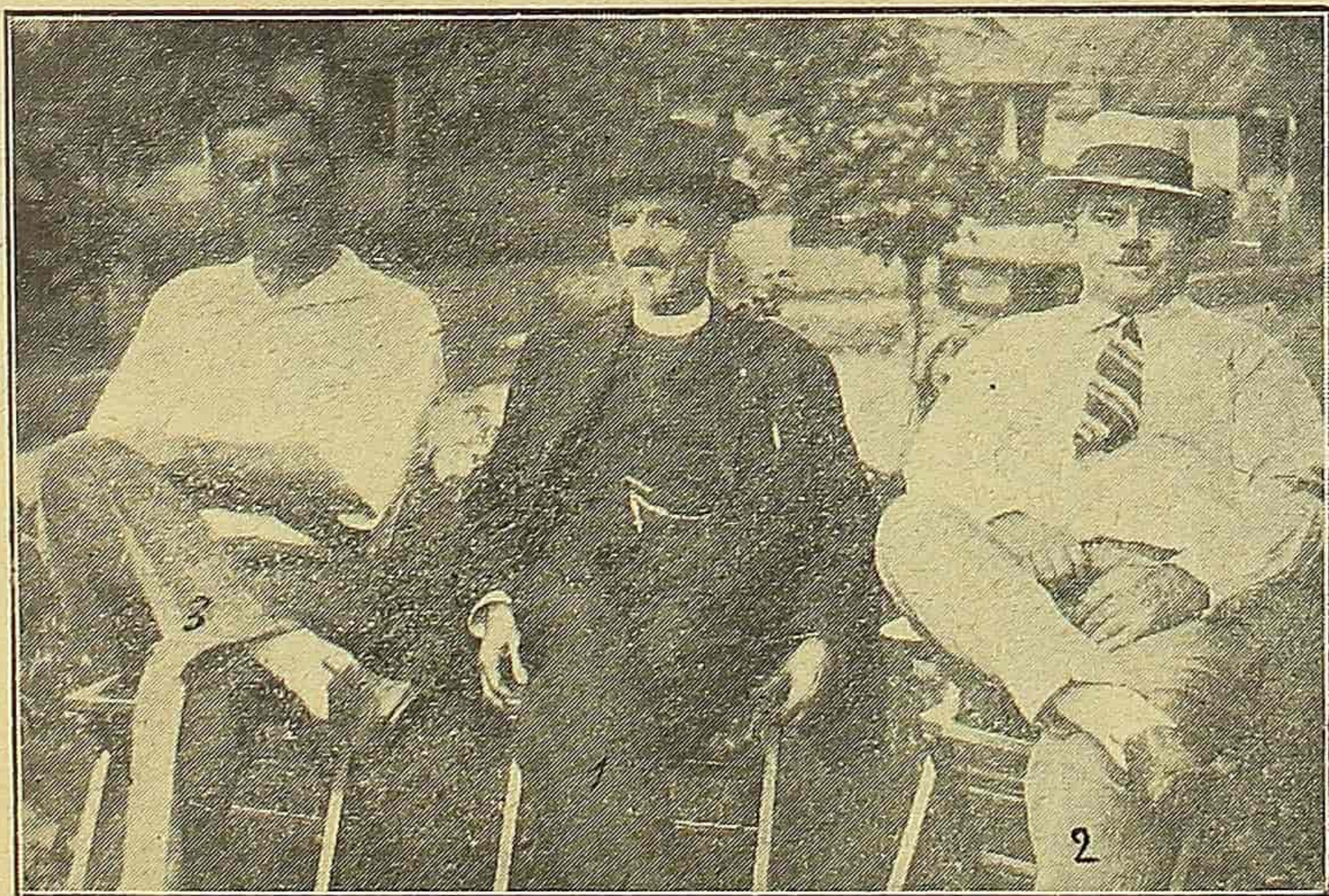
Вредна, енергична, заузимљива како радом у Колу тако и у другим установама.

»Коло Српских Сестара« у Америци.

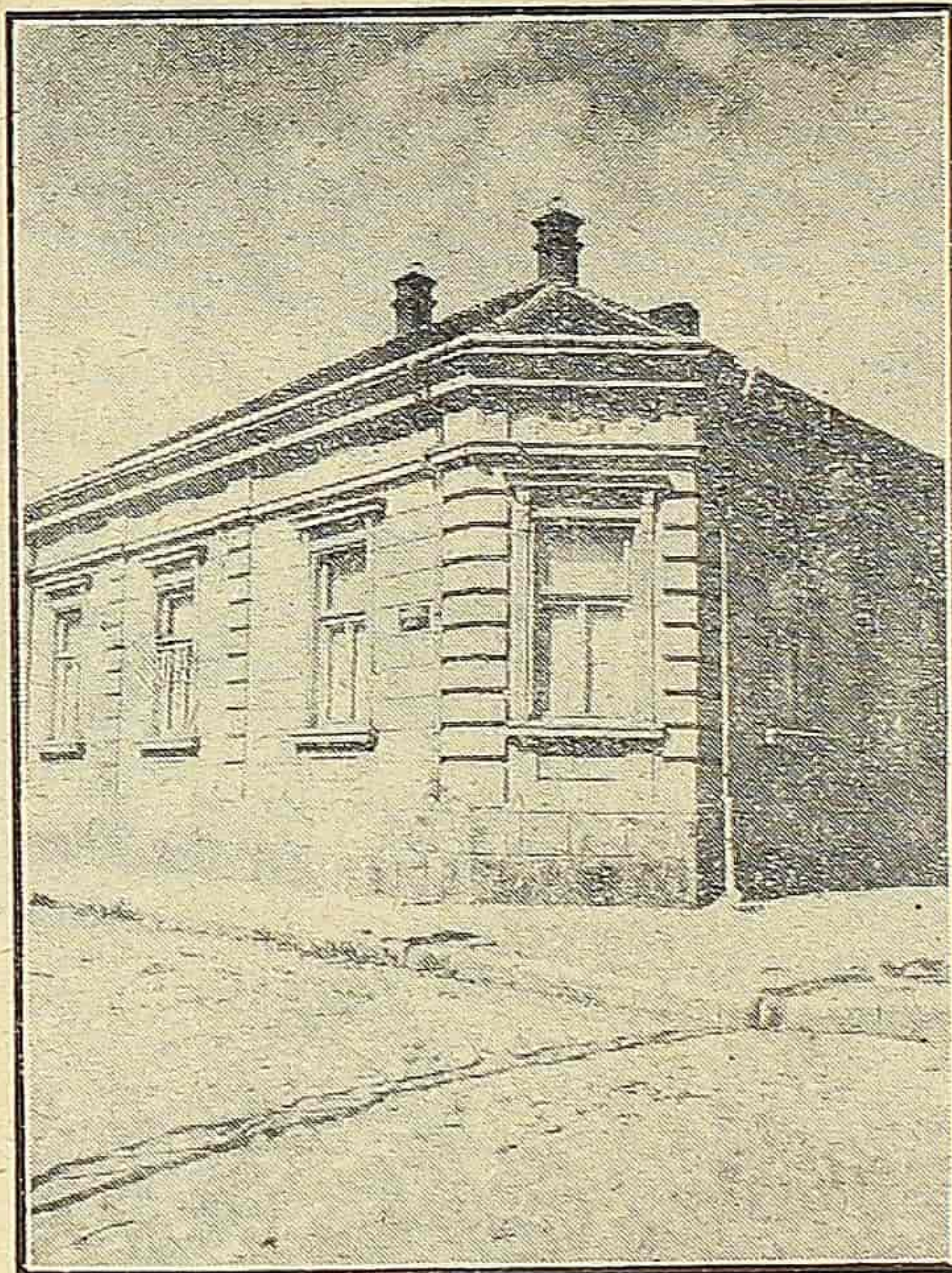
У жељи да у далекој туђини одрже националност наших исељеника, заузимањем госпођа: Беле Војновић, Јелке Милић и Јање Турчић и уз братску помоћ г. г. прота Обрада Поповића, Митра Плећаша, предс. Цркв. Школ. Општине и Паје Војновића, уваженог првака Колоније, маја о. г. основано је у Омахи (Небраска) »Коло С. С.« Друштво броји врло много чланица које вредно раде на узвишеном циљу Кола.

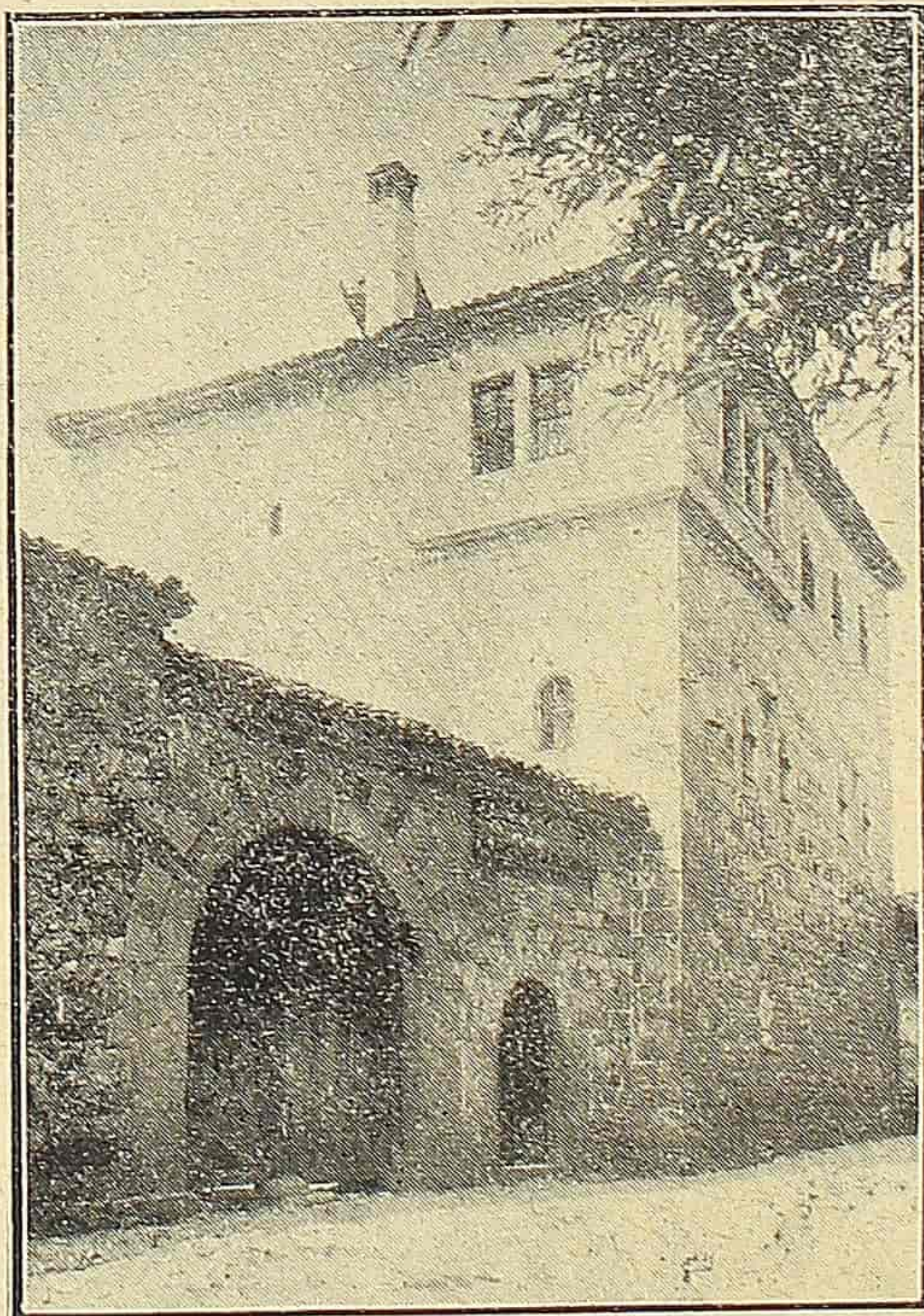
1. Бела Војновић, председница; 2. Јелка Познан, тајница; 3. Јања Турчић, члан;
4. Евица Миљуш, благајница; 5. Ружа Плећаш, члан; 6. Коса Чапник, члан.

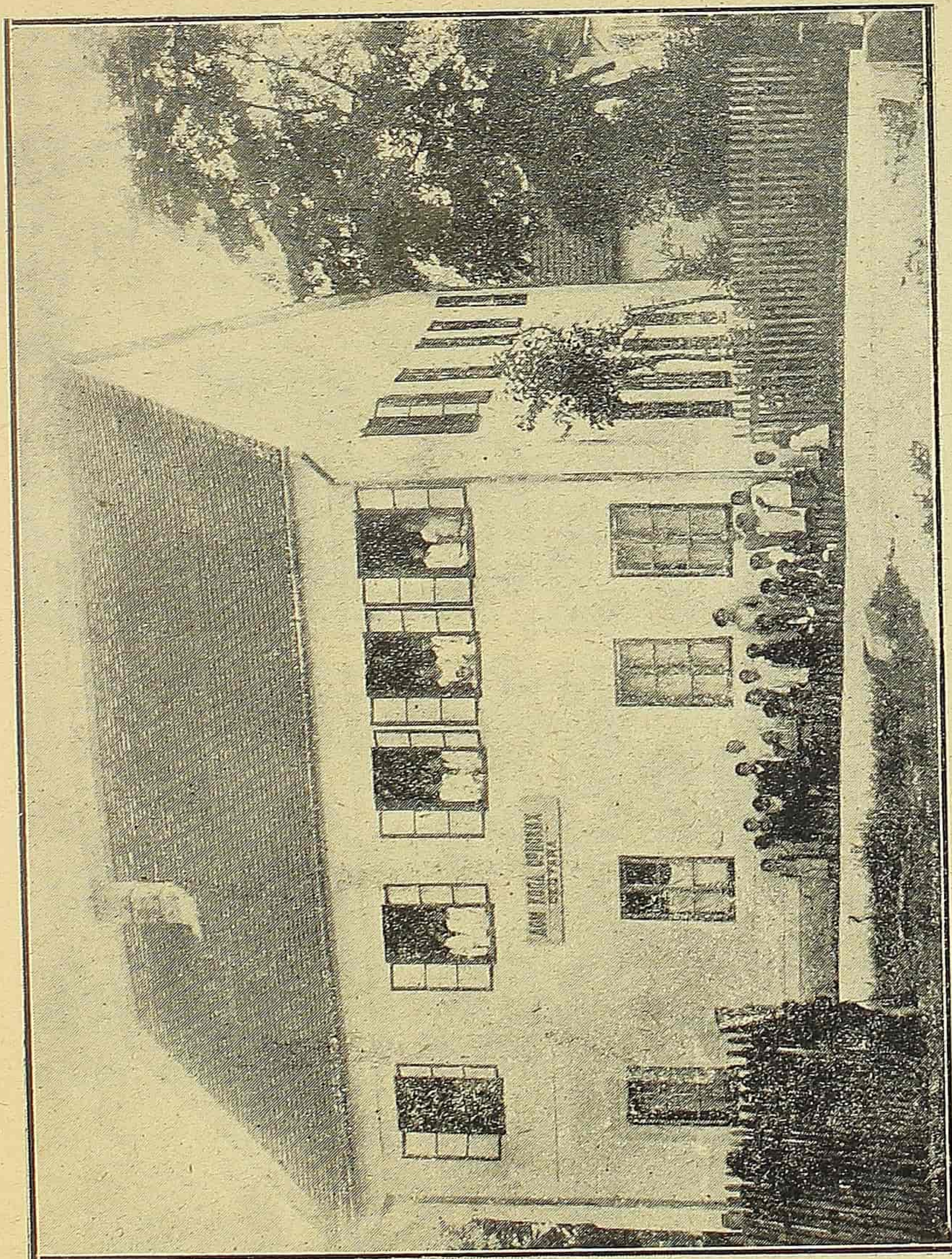
1. Прота Обрад Поповић; 2. Паја Војновић; 3. Митар Плећаш.

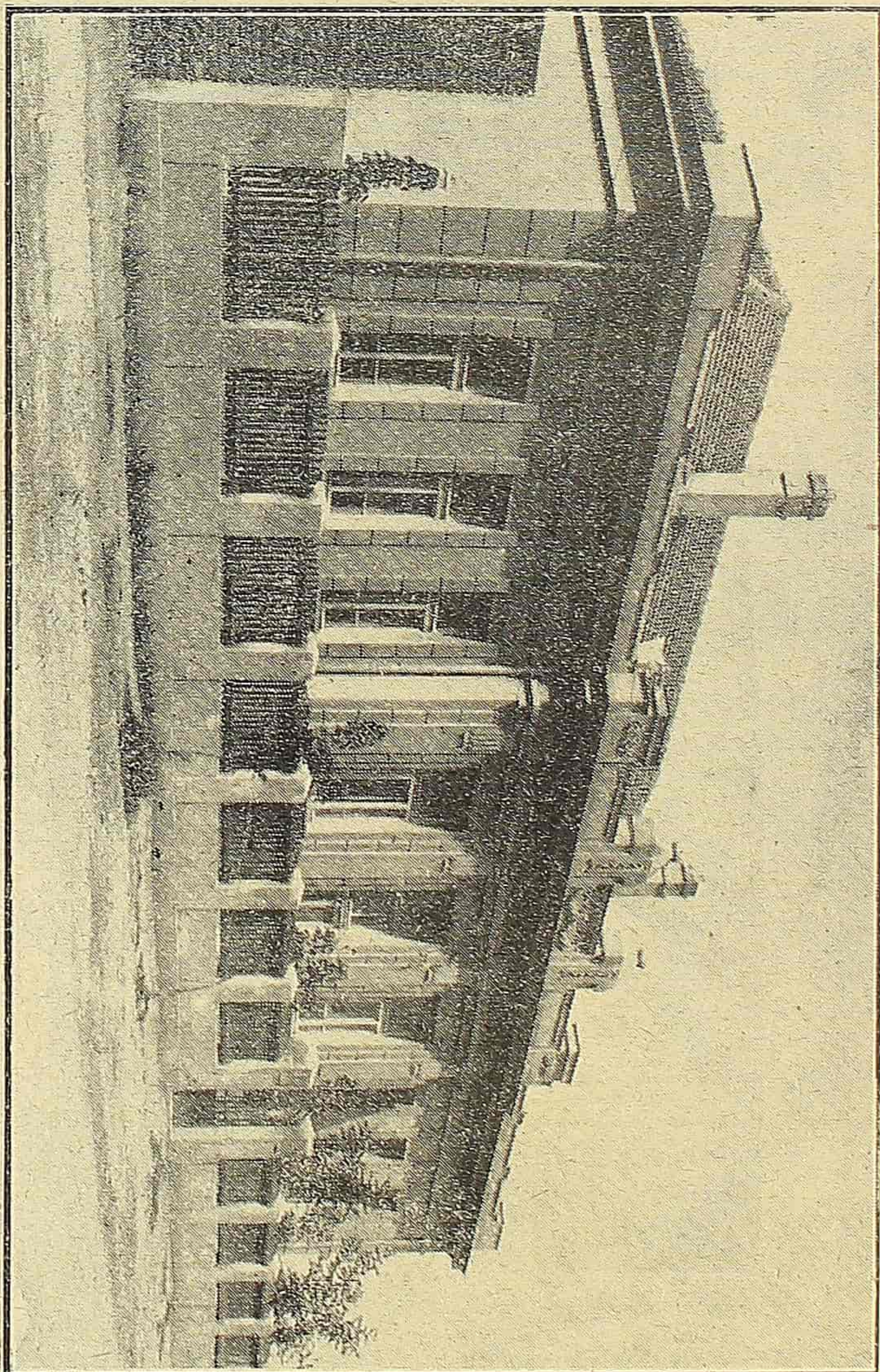
Дом К. С. С. у Нишу

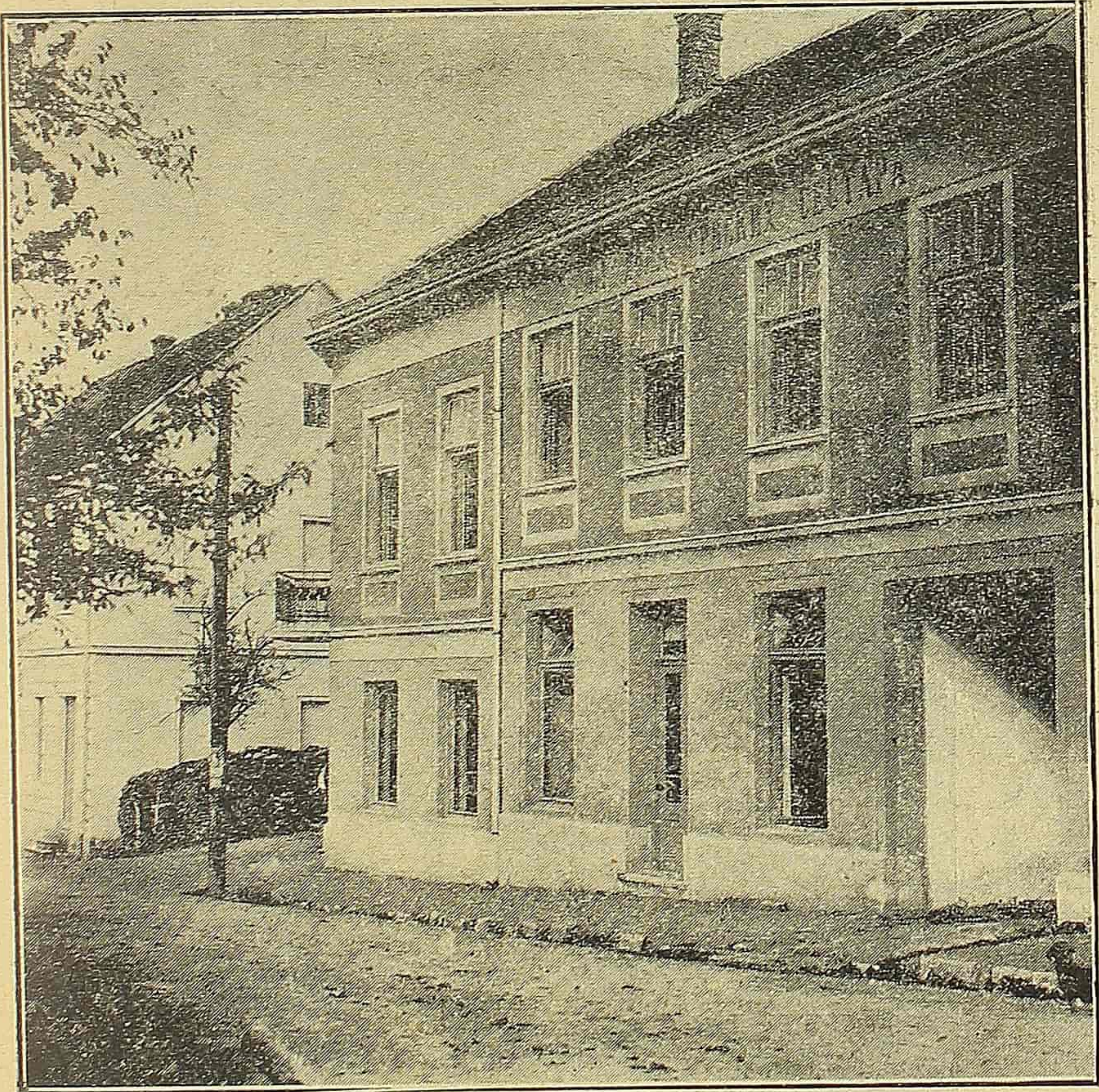
Дом К. С. С. у Пећи

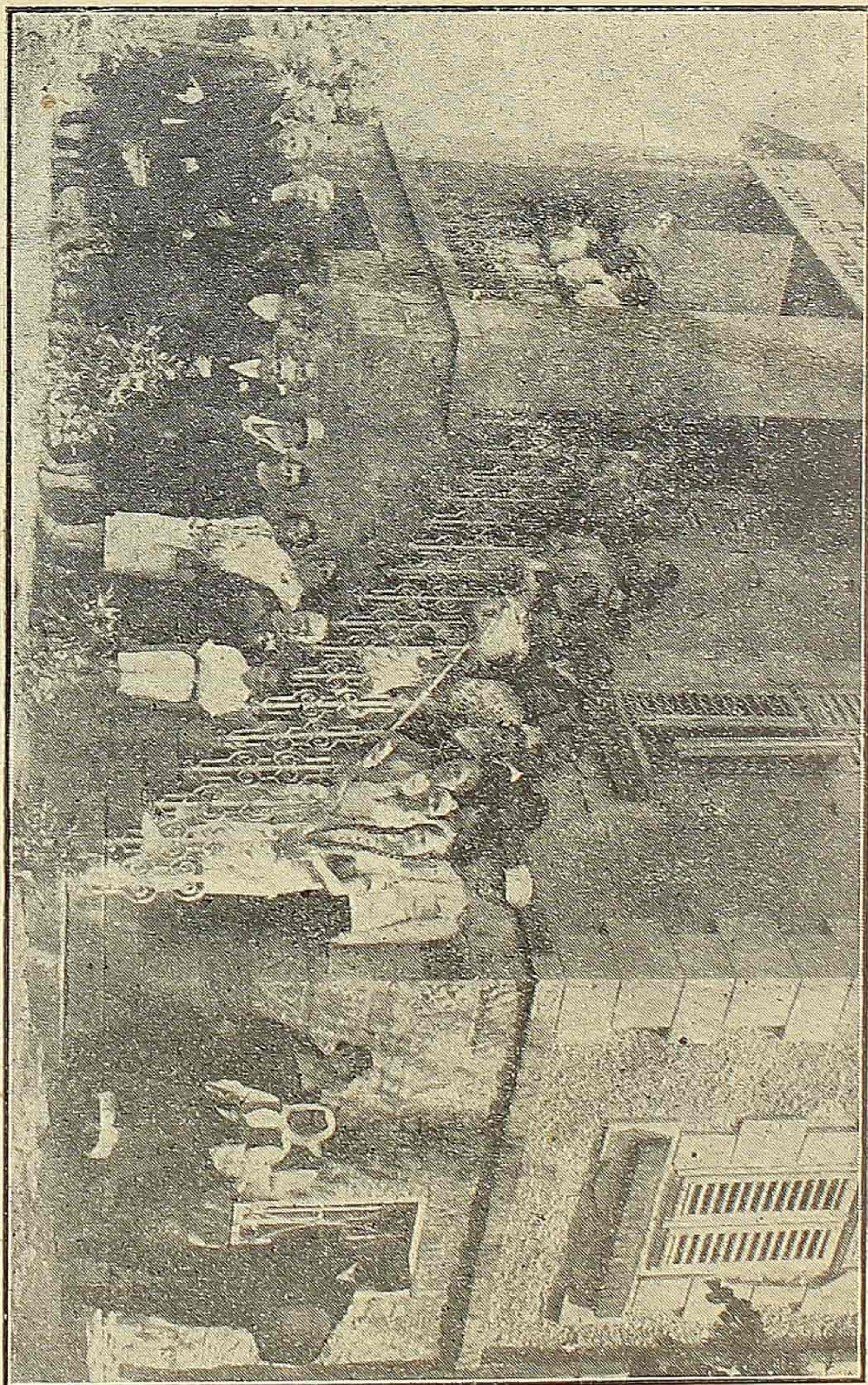
Дом К. С. С. у Приједору

Дом К. С. С. у Кролль

Дом К. С. С. у Дервенти

Дом за домаће газдинство Н. С. С у Врњцима

Велики добротвори К. С. С.

- † Драгутин Букановић
- Г-ђа Катица Д. Букановића
- † Јован Ч. Гагић
- Г-ђа виконтеса Еми Каудри из Лондона
- Г-ђа Гертруда Кинеи из Лондона
- † Драгича Ј. Јовановић
- † Михаило Васић
- Женска Удруга — Загреб
- † Михајло Стефановић

Добротвори К. С. С.

- † Наталија Кукић
- † Д-р Отокар Рибарж
- † Магдалена Ђ. Симића
- † Милица Михајловић
- † Марија Дим. Стојановића
- † Љубомир Лукић
- † Марија Ж. Голубовића
- † Стеван Јовановић
- † Катарина С. Јовановића
- † Лука Вукомановић
- † Радмила М. Рабреновића
- † Живојин Величковић
- † Сима Баша
- † Драга Тодоровић
- † Персида Ј. Станковића
- † Милица Љ. Винтер
- † Софија Шумахер
- † Марија В. Јовановића
- Г-ђа Босиљка Сјенички
- Г. Спасоје Барјактаровић
- † Смиља Т. Поповићева
- † Андра Аголић
- † Деспот Вучковић
- Г-ђа Мица Д-р Н. Крстића

- † Јанко Величковић
- † Грујица Гој. Бурић
- † Милорад Гој. Бурић
- † Душанка Стојановићева
- † Надица Сретеновићева
- † Ружа Аранђеловић
- † Борђе Антић
- † Цаја Крстић
- Г-ђца Катарина Штурценегер из Цириха
- Г-ђца Катица Јовановићева
- † Даница Момчиловић
- † Марија Арамбашин
- † Олга Е. Гаврила
- Г. Емило Гаврила
- † Ружа Н. Вучковића
- † Аксентије Тодоровић
- † Аспазија Глигоријевић
- † Ангелина А. Милић
- † Душица Д-р Н. Вучетићева
- † Јелисавета Жерић
- Г. Тихомир Вељковић
- † Љубица Ј. Максимовића

Утемељачи К. С. С.

- † Крунија Ст. Михајловић
- † Иван Виторовић
- † Лазар Зарић
- † Милан Зарић

- † Митра Марковић
- † Олга Савић
- † Љубица Вучетићева
- † Јованка Аранђеловићева

† Лепосава Манојловић

Уз наше слике.

Крунисање Краља Петра Ослободиоца (поводом двадесетпетогодишњице владавине династије Карађорђевића).

Повратак династије Карађорђевића на краљевски престо у Србији означава један од најважнијих догађаја у животу нашега народа. До тога времена Краљевина Србија налазила се у безизлажном положају, тако рећи на ивици пропасти. — Од ступања женевског грађанина и босанског усташа, војводе Петра Мркоњића на краљевски престо у Србији држава почиње нагло и снажно да се опоравља, економски и привредно да се снажи и да се препорађа, културно и просветно да се подиже и да се живо и неуморно припрема за велику ослободилачку мисију, коју је нагласио и повео сам Краљ Петар.

Године 1904, дакле пре четврт века, годину дана по доласку у Отаџбину Краљ Петар се миропомазао и крунисао. То није био акт прости свечаности, него велика политичка и културна манифестација врло значајна за народ изван граница Краљевине. Многобројни Срби, Хрвати и Словенци, који су се налазили под политичком управом и влашћу туђинаца у овом акту Краљева крунисања и миропомазања гледали су знамење за једно ново доба, знамење од необично велике вредности за браћу изван граница Краљевине. Највећи народни борац и вођа српски у Војводини Јаша Томић рекао је: »Сада српски народ има свога вођу и заступника . . . Ми сви имамо сада *свога* народнога Краља.« Колико је овај чин био од значаја види се по томе што су у њему узели учешћа безбројне хиљаде наше браће изван граница Краљевине. Искрени родољуби, мимо свих полицијских забрана, из свих крајева — из Хрватске и Славоније, из Босне и Херцеговине, из Војводине и Црне Горе, са југа и севера и запада, из најудаљенијих крајева, пожурили су у Београд да присуствују том свечаном чину, који је био предигра ослобођењу и уједињењу.

Четврт века, двадесет и пет година је минуло од тога доба, читав један период у животу државе. За то време извршиле су се врло крупне ствари и догађаји, који су предочавали ово што је сада. Као први акт културног јединства може се означити прва југословенска изложба, на којој је пок. Степан Радић први поздравио Краља Петра узвиком: »Живео први Југословенски Краљ!« — За овим долазе убрзо догађаји од велике политичке вредности. Насилни акт Аустријски монархије — анексија Босне и Херцеговине још је чвршће зближила браћу и појачала одлуку да се спремају за одлучну борбу. Балканским ратом отпочиње рад на ослобођењу. Политички догађаји, који се необичном брзином развијају доводе до светскога рата, у коме Србија, у три маха, туче далеко надмоћнијега непријатеља и излаже га руглу целог света. Но удруженим силама, Немачком, Бугарском и Турском, он успева да савлада изнурену Србију,

али не и њену војну моћ, која се јавља на Солунском фронту и после других огорчених битака и сјајних победа повраћа отаџбину и слободу и ослобађа браћу и остварује сан: ствара уједињену државу Срба, Хрвата и Словенаца.

Сматрајући да је крунисање и миропомазанье Краља Петра један важан чин у животу наше Краљевине, »Вардар« сада, после четврт века, буди успомену на њ, изнесећи слику, која је тај свечан момент овековечила.

Вис

Међу многобројним островима, која су растурена дуж обале по мору нашега плавог Јадрана највећа је истурено према западу острово Вис и још два островца — Бишево и Светац.

Ко је ма и најкраће време пробавио на Вису и познао се са његовим махом сиромашним становницима задивиће се богатству њиховога родољубља и тежње за одржањем јединства, које су с муком, после толиких векова, постигли. На њему је боравио велики песник хрватски и посланик Анте Тресић — Павичић, који је са много духа и поезије опевао наше ратове за ослобођење и који је за ослобођење и уједињење имао видна учешћа, борећи се у бечком парламенту за права нашега народа, а и у ослобођењу морнарице при свршетку рата имао видну улогу.

Вис има два већа насеља: Вис и Комижу. Ова је на западној страни и има луку полумесечастог облика. Дуж обале су домови. Становништво се бави риболовом и обделавањем винограда, који се до на врх острва степенасто уздижу. Добро вино и добро срце дочекују свакога путника и радују му се. »Вардар« препоручује својим читаоцима ово дивно острвце, као особито угодно место за одмор и купање. Полази се из Трогира или Сплита и за пола часа вожње пошто се мину острва Сулет, Брач и Хвар стиже се на Вис.

Споменик на Церу.

Планина Цер са околином је позорница, на којој се одиграо први чин велике драме светскога рата, т. ј. церска битка, где је непријатељ, далеко надмоћнији, до ноге потучен, побегао с бојног поља оставивши велики број мртвих, рањених и заробљених и огромну количину топова и осталог ратног материјала. И том приликом су наши срчани борци дали доказа колико моралне и физичке снаге, колико свести и дисциплине имају кад бране светињу Отаџбине и слободу.

Аустроугарска је на нечувено дрзак начин објавила рат Србији и са неколико корпуса напала нашу земљу. Падају Шабац, Лозница и друга погранична места. Осioni непријатељ узима Мачву и Поцерину и журно иде напред. Суров, диваљ, необуздан крваво се свети на невином становништву: старци и жене затварани су по црквама и школама и гомилама огњу предавани; децу су касапили, летину и домове палили. Не памти се у историји ратова да је и једна војска

починила толико дивљаштва, као што су Аустромађари. Свуда су пустош сејали. — У половини августа 1914. год. непријатељ заузима Цер и укопава своје тешке топове. Појављује се српски борац, кога предводи ђен. Степа Степановић. Планина је у пламену. Цер се из темеља тресе, небо се пролама. Борба тече упорно три дана и три ноћи. И кад 18. августа, изби плаха киша, борци, сити рововске борбе, — ласа крете напред на нож, на јуриш. Потече огроман талас одушевљених бораца преко првих непријатељских редова и ровова и као мрави из мравињака полетеше један за другим у смрт, у победу, и тај силан, неодољив талас изли преко непријатељских редова. Поче страшна жетва смрти. Падају положаји Кик, Стража, Чучуг, Прослоп. На врху Цера на Тројановом граду залепрша се српска тробојка. Борци падају као снопље да покажу љубав према Отаџбини и како се гине за Краља и Слободу. — Четвртог дана битке нач. штаба Врх. Команде ђен. Путник јавља Врх. Команданту Краљу Петру: »Непријатељ је потучен...«

За месец дана наша храбра војска потукла је једну велику европску силу, која се годинама спремала да нашој краљевини зада мртвачки ударац. За четири дана борбе наши су борци претворили казнену експедицију у кажњену експедицију и дали свету пример: шта су све у стању да ураде за Краља, за Отаџбину и за Слободу.

Церска битка је први чин крваве драме светког рата, који је завршен победом правде, победом нашега оружја. Церска битка је врло важан догађај и прва светла страна у историји великога рата те светле редове и стране исписала је рука нашега борца.

На Видовдан прошле године уз присуство Њ. В. Краља, владе, страних представника, војске, учасника битке и многобројног народа откривен је спомен палим борцима церске битке, који су грудима својим извојевали слободу Отаџбине, а својом крвљу њене темеље учврстили. У тој великој заједничкој гробници почивају и кости браће Чеха који су пали — али који своје пушке нису хтели дизати на словенску браћу.

Њ. В. Краљ је откривајући споменик казао ове значајне речи: »Пресрећан сам што могу лично да присуствујем откривању споменика на Церу. Нарочито је велики морални значај церске битке. Ту су наше дивизије, под водством једног славног војводе до ноге потукле освајача и однеле прву славну победу над нашим тадашњим непријатељем. Нека нас овај споменик стално потсећа на велика дела наше беспримерне војске и жртве, које је цео народ поднео за наш идеал, који смо чврсто решени да по сваку цену очувамо. Нека је слава нашим јунацима!«

Хиљаде и хиљаде народа понеле су дубоко урезано у срцу ову значајну реч свога Краља — а споменик ће нараштајима говорити како се за Отаџбину и њено добро све жртвује.

Слуштање наше прве подморнице у море.

Најлепши сан нашега троименога народа, његова вековна тежња постала је стварност: ослободио се и ујединио — добио је своје море, своје Јадране.

Први, најважнији задатак ослобођене и уједињене државе, Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца био је: да томе мору даде оно

што му припада, без чега не може бити — а то је сигурна, будна стража, која ће га чувати и бдити над његовом сигурношћу. То је флота. У првом реду то су подморнице, што их има свака држава, која има своју обалу, своје море. Разуме се држава се постарала да што пре набави потребан број подморница, која ће сачињавати стражу Јадрана.

Наша слика приказује нам тог првог стражара нашега Јадрана у часу кад се спрема да се зарије у таласе морске, у дубине и поноре његове — да отпочне своју тешку и родољубиву дужност.

Борисав Станковић

Наша књижевност имала је у минулој години један велики и тежак губатак — умро је Борисав Станковић, један од оних приповедача новијега времена, који је одмах, с почетка своје књижевне каријере, изишао на глас, постао знан и виђен првим својим радovima. Мало је писаца који су успели тако брзо, може се рећи на јуриш да освоје симпатије читалаца, као што је био случај са Станковићем.

У његовим почетничким приповеткама, као и касније, у познатом роману »Нечиста Крв« осећа се живот и снага једног младог, здравог нараштаја, који сам себи крчи пут кроз књижевност. Прва збирка приповедака, штампана 1899 год. под оригиналним заглављем »Из старог Јеванђеља« скренула је пажњу критике и пробудила интерес читалаца нечим новим. У тим приповеткама појављује се нешто што се дотле није знало. Станковић износи живот и описује људе једне дотле непознате средине: живот тих људи је прост, или је пун страсти и заноса, пун емоције и бола. Станковић, као и Ст. Сремац изнесе, готово у исто време, типове и живот једне потпуно нове средине; они нам дају живот и људе из т. зв. новоослобођених крајева, о којима дотле није било ни помена у књижевности. Разуме се и ако обојица описују т. зв. новоослобођене крајеве — начин њихова посматрања је посве различит, јер је то индивидуална ствар. Тај њихов свет је пун живописних одлика; има, истина, још патријархалне навике и осећања, искрен је и честит, прост, добар и побожан, али и пун заноса и страсти, сличан у љубави Хајнеовом »Азри«, »који умире када љуби.« Врање је нашло свога најизразитијега приказивача у Борисаву Станковићу.

Књижевна критика проценила је његова дела и о њима дала свој стручан суд; она је истакла роман »Нечисту крв« као роман љубавне страсти и заноса, роман бола и чежње, севдаха и туге, са пуно локалне боје и особина. Тај роман му је одредио видно место у новијој књижевности.

Но поред овога Станковић је дао и две драме, у којима се истичу карактери са сличним особинама и доста локалне боје и колорита. То су »Коштана« и »Ташана.«

Обе ове драме, и ако према захтевима уметности немају све услове и одлике савршених драма. имају толико обиље живота,

личности су живе и стварне, карактери истинити пуни страсти и севаха, који их просто сагорева, да гледалац и не запажа недостатке у стваралачкој конструкцији и он обе драме радо гледа и ужива у њима.

Борисав Станковић је интересантна фигура у новијој нашој књижевности — оригиналан и далеко од туђинских утицаја, али снажан и свеж. И ако није у приповетци дао много, он је дао добро и стога ће остати као истакнута фигура у књижевности; свет ће читати његов роман пун страсти и бола и врло радо гледати његове драме.

К. С. С. му одаје заслужно признање жалећи, као и сви, његову прерану емрт.

Народна ношња

Једна држава, један народ, али три имена, три језичка дијалекта и безброј покрајинских, месних одлика, како у обичајима и навикама, тако и у ношњи; у ношњи нарочито. Сваки крај има своје обележје. Нигде толико обиље цртежа, везова, боја, линија, фигура, као у ношњи нашег сеоског женског света. И свака ношња је укусна, лепа, примамна, привлачи поглед, изазива дивљење: не би се могло рећи — која је ношња лепша и укуснија.

Држећи се традиције да сваке године прикаже ношњу бар једнога краја својим читаоцима »Вардар« и овом приликом пружа слику крајева наше Отаџбине.

Гроб Гавре Принципа и његових другова

Велика, крвава драма европскога или боље рећи светскога рата, који су непријатељи годинама припремали, са смером да наш народ понова баце у вековно ропство, има свој предговор у сарајевском атентату Принципа и Чабриновића.

Србија, тек што је изишла из Балканског рата и сукоба са Бугарима — била је изнурена. Њој је требало да се економски и привредно оснажи; да ослобођене крајеве уреди и да огромне жртве рата покаје и накнади. За то је требало времена. Али млади нараштај Босне, одушевљен победама војске, није могао да мирује, нарочито кад се сазнало да аустроугарски престолонаследник Франц Фердинанд намерно и пркосно долази у Сарајево на сам Видовдан, да одржи велике маневре и тиме покаже да су Босна и Херцеговина за навек за Српство изгубљена.

Завера омладинаца, успркос сваком разлогу, што су га истицали време и ондашње прилике, хтела је по сваки цену да докаже да су Босна и Херцеговина вазда са Србијом и атентатом гасе живот аустроугарском престолонаследнику и његовој жени.

Атентати Чабриновића и Гавре Принципа познати су целом свету; о њима се много писало и говорило. Иза њиховог успелог покушаја ускоро је избио светски рат. Атентатори су спроведени у томруке аустројских казамата, одакле су, после кратког времена мртви изведени.

Али кад језавршен рат; кад су дошли слобода и уједињење, народ се сетио гробова ових апостола слободе и њихове посмртне остатке све пренео на сарајевско гробље, на Кошеви и тамо их заједно положио у мајку земљу. Гробове ових одушевљених апостола слободе благодарно потомство кити цвећем и крај њихових крстова искупља се нов нараштај омладине и заветује се да ће за слободу свога народа и своје Отаџбине, за јединство ићи путем својих учитеља и да ће и они за исте идеале свој живот положити. Слика, коју »Вардар« приказује, представља моменат када искупљени поштоваоци одају почит младим великанима поменом и ките њихове гробне хумке венцима и цвећем.

Бококоторски залив

»Задивљен сам посматрао величанствену панораму, најлепшу слику, какву су икада моје очи виделе, а оне су виделе готово све природне лепоте Европе. Предамном се простире бококоторски залив. Италијанска узречица »Види Неапољ па умри« је једна простачка реклама. Ни један норвешки фјорд није му раван, ни Цариград, ни Лисабон, ни Неапољ, о којима постоји читава путописна књижевност, код свих културних народа Европе и Америке. Аустрија, која је држала ово парче раја, живо га је крила од очију странаца — чак му није ни железницу дала, што је велика штета. — Которски залив није само највећа и најпогоднија трговачка лука, кад се веже железницом; није само најсигурнија, најбоља ратна лука и једно од највећих пристаништа у будућности младе и здраве Југославије, него и једно од најзаноснијих, најпривлачнијих места за путнике и туристе целога света, свих континената. Кад свет сазна за овај залив; кад га путници открију — хиљаде и хиљаде њихј из најудаљенијих крајева Европе и Америке, са севера и југа, поврвеће овамо и тражиће да уживају у лепотама природе што их бококоторски залив пружа«...

Ове речи не говори неки одушевљени родољуб, кога је занела лепота изгледа свога завичаја. Ове је речи изговорио пре краткога времена, један од највећих норвешких савремених књижевника — Петар Еге.

Речи великога норвешкога књижевника су за нас врло ласкаве, али су и објективне. »Вардар« их са признањем и захвалношћу понавља.

Мотив из словеначких Алпа.

Најпривлачнији за туристе и путнике, најинтересантнији део наше Краљевине је онај део у коме живи словеначки део нашега народа; јер он је веома богат разноликошћу земљишта, планинама и удолицама, шумовитим горама листопадног и игличастог дрвећа, баштама и градинама и лепим селима и варошима, у којима вредне руке себи и држави привређују. Све то даје свежине и хладовине и при-

влачи намернике са најудаљенијих страна Европе. Преко лета је словеначка пуна туриста, који се веру на висове Триглава, Снежника и Караванака и пуна путника, који један део године проводе у пределима Словеначке да се у хладу и лепоти природе одморе и одахну.

»Вардар« овим приказује, од безброја дивних предела, један мотив наше лепе Словеначке.

Понтонски мост код Скрадина.

На путу из Шибеника за Бенковац и Задар наилази се на леп и романтичан градић Скрадин. Ту испред Скрадина испречила се река Крка. Недалеко одавде она се улива у море. На томе месту испред Скрадина постављен је велики понтонски мост који везује обале; исти вазда чува војна посада. Са моста се стало чује неко тајанствено хујање. За неколико минута хода од моста према северу и узбрдо оку се отвара необично леп и романтичан приказ: ова иста Крка, чији таласи лагано и лено миле испод и поред понтонских чамаца, тамо, стотинак метара даље запенушила се и бесно хукти и грми падајући с камени на камен у дебелим млазевима по неколико десетина метара у укупној моћи од десетак хиљада коњских снага, од којих једва да се једна петина употребљује за електрично осветљење Скрадина и свих околних места, чак и Шибеника. У непосредној близини постављене су две велике турбине са витловима и инсталацијама за производњу електричне снаге.

Мост на Крки, чију слику »Вардар« приказује важна је артерија, која спаја најродније крајеве у Далмацији — Петрово Поље, са Книнским и Косовим Пољем, Шибеником и осталим местима.

Дом К. С. С. у Приједору.

Културни рад, што га с пуно прегалаштва и воље врши наше Коло Срп. Сестара у свима покрајинама наше простране Отаџбине захвата све веће размере и добија све више преданих приврженика у свима напредним местима Краљевине.

После ослобођења и уједињења К. С. С. нарочиту је пажњу поклонило новим, ослобођеним местима и прегло да идеја сестринства и рад на културном буђењу задобију искрене поборнике. На Крајини, у Босни, сестринске руке су их оберучке прихватиле. Крупа, Бања-Лука и Приједор на Крајини предњаче. Нарочито Приједор: К. С. С. успешним радом и родољубивим пожртвовањем мештана стиче Дом. Чланице К. С. С. у Приједору су најпреданији пионери културни и поборници јединства. »Вардар« на својим страницама износи слику своје тековине културне у Приједору, која је постала дарежљивошћу и заузимањем самих сестара. »Вардар« прилаже и слике домова: у Нишу, Скопљу, Пећи, Дервенти и Врњцима. Низ тих слика сведочи, речитије од свакога приказа, о стваралачком раду наших Кола.

ВАШАРИ — САЈМОВИ — ПАНАЂУРИ.

VAŠARI — SAJMOVI — PANADURI.

У СРБИЈИ

Београдски округ

- У Суботици 8—10 маја и 9—20 октобра.
- У Лазаревцу 3—4 јуна, 21—22 јула и 18—20 августа.
- У Барошевцу 7—9 јула и 9—11 августа.
- У Петки 18—20 јуна и 11—13 септ.
- У Лесковцу 8—11 августа и 14—18 октобра
- На Тресијама 2—4 августа, 14—16 септембра и 27—29 октобра.

Ваљевски округ

- У Мионици 8—10 маја и 14—16 септ.
- У Обреновцу 12—14 јула и 27—29 септембра.
- У Ваљеву 2—4 августа и 12—14 окт.
- У Грабовцу 28—30 августа.
- На Убу 14—16 маја и 31 октобра до 2 новембра.

Врањски округ

- У Лесковцу 3—16 јуна и 21—25 септ.
- У Власотинцима 27—29 октобра.

Крагујевачки округ

- У Крагујевцу 3—5 јуна и 4—6 децем.
- У Рачи 7—9 јула, 2—4 авг. и 27—29 октобра.
- У Тополи 12—14 јула и 31 октобра до 2 новембра.
- У Аранђеловцу 26—28 јула и 28—30 августа.
- У Баточини 21—23 јула и 14—16 новембра.
- У Книћу 19—21 августа.
- У Лапову 15—16 августа.
- У Наталинцима 11—13 септембра и 14 до 16 октобра.
- У селу Тополи 21—23 септембра.

Крајински округ

- У Неготину 12—14 јула и 21—23 септ.
- У Јабуковцу 2—4 августа.

- У Сиколу 8—10 августа.
- У Кладову 28—30 августа.
- У Салашу 8—10 октобра.
- У Текији 5—7 октобра.
- У Брзој Паланци 16—18 октобра.

Крушевачки округ

- У Крушевцу 7—9 априла, 28—30 јуна и 21—23 септембра.
- У Брису 14—16 маја и 11—13 септ.
- У Трстнику 3—5 јуна, 15—17 августа и 19—21 октобра.
- У Александровцу 8—9 августа, 27 до 28 октобра.
- У Ражњу 30 јула до 1 августа и 31 октобра до 2 новембра.
- У Јовановцу 11—13 септембра.

Моравски округ

- У Параћину 6—8 маја, 9—11 јула и 19—21 октобра.
- У Јагодини о Спасову дне, 9—11 августа и 14—16 октобра.
- У Варварину 12—14 јула, 28 јула до 1 августа и 8 до 10 новембра.
- У Деспотовцу 12—14 јула
- У Свилаинцу 26—28 јула, 11—13 септембра и од 8 до 10 новембра.
- У Ћуприји 19—21 августа и 27—28 септембра.

Нишки округ

- У Нишу о Спасову-дне и 27—30 септ.
- У Алексинцу 12—14 јула и 27—29 октобра.
- На Делиграду 14—16 августа 4—6 септембра 27—29 септембра.
- У Соко-Бањи 20—22 августа.
- У Тешици 8—10 септембра и 8—10 новембра.
- У Сврљиту 2—4 октобра.

Пиротски округ

- У Пироту о Цветима и 28 августа до 1 септембра.

У Белој Паланци 16—18 априла и 19 до 21 августа

Подрински округ

У Лозници 28—30 јуна и 28—30 авг.
У Драгинцу 26—28 јула и 28—30 авг.
У Крупњу 8—10 августа.
У Јадранској Лешници 21—23 септембра и 2—4 августа.
У Љубовији 21—23 септембра.

Пожаревачки округ

У Пожаревцу 12—14 јула и 27—31 октобра.
У Вел. Градишту 2—4 августа. 11—13 септембра и 12—14 октобра.
У Кучеву 11—13 августа и 21—23 септембра
У Петровцу 21—23 јула и 20—21 октобра.
У Четережу 8—10 августа и 17—19 септембра.
У Голупцу 28—30 августа и 31 октобра до 2 новембра.
У Жабарима 19—21 августа и 9—11 октобра.
У Смољинцу 28—30 августа и 27—29 септембра.
У Жагубици 27—29 септембра.

Руднички округ

У Гор. Милановцу 22—24 маја и 19 до 21 октобра.
У Белановцима 24—26 јуна и 3—5 октобра.
У Мрчајевцима 21—23 јуна и 27—29 септембра.
У Такову 9—11 август.
У Гукошима 27—29 октобра.

Смедеревски округ

У Паланци 6—8 маја. 8—12 августа и 27 септембра до 1 октобра.
У Вел. Плани 12—14 јула, 4—6 септембра.
У Смедереву 7—9 јула, 21—23 септ.
У Вел. Орашју 28—31 августа и 12 до 14 октобра.
У Коларима 19—21 маја, 12—14 окт.

Тимочки округ

У Зајечару 14—16 маја и 11—15 септембра.
У Бољевцу 26—28 јула и 27 септембра до 1 октобра.
У Злоту 28—30 августа.
У Књажевцу 2—6 августа и 19—21 октобра.

У Краљевом Селу 31 октобра до 3 новемара.

Топлички округ

У Куршумлији 8—10 маја и 27—29 септембра.
У Прокупљу 22—24 маја и 11—13 септембра.
У Блацу 4—6 септембра и 3—5 јуна.
У Мрамору 26—28 јуна, 11—16 маја и 14—16 октобра.

Ужички округ

У Косјерићу о Ускрсу.
У Ужици 10—12 маја и 27—29 октобра.
У Ариљу 28—30 маја и 14—16 октобра.
У Бајиној Башти 3—5 јуна.
У Пожези 12—14 јула и 21—23 септ.
У Ражаној 29—31 августа.

Чачански округ

На Рашкој 28—30 априла и 14—16 октобра.
У Ивањици 14—16 маја и 12—14 октобра.
У Чачку 14—16 маја и 11—13 септ.
У Краљеву 7—9 јула и 7—9 октобра.
У Гучи о Ускрсу и 29—31 августа.

У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Сарајевски округ

Бусовача 20 и 21 августа.
Фојница на католичке Духове три дана
Кисељак 20 јула.
Високо 29 и 30 септембра и 1 октобра.
Сутјеска 24 јуна.
Рогачица 25—28 априла и 13—17 окт.
Фоча 27—29 септембра.

Травнички округ

Травник 5, 6 и 7 маја.
Зеница 15—16 маја.
Зепче 15—18 августа.
Нови-Шехер 6—8 септембра.
Јајце 23 и 24 априла и 12, 13 и 14 октобра.
Варцар-Вакуф 8, 9 и 10 септембра.
Горњи-Вакуф 12, 13 и 14 јула.
Доњи-Вакуф 2 августа.
Бугојно 18 октобра.
Купреш 23—25 априла и 11—13 нов.
Прозор, на католичке Духове Св. Михајла и о Са. Николи.
Шчит 15 августа и 8 септембра.
Дувно 12 јула. 28 авг. и 12 октобра.
Рошко-поље 24 јуна.

Ливно, на католич. вел. среду. 29 и 30 јуна и 2 новембра.
Грахово (Пећенци) 18 августа.
Гламоч 21 септембра и 8 новембра.

Тузлански округ

Маглај 23 септембра.
Грачаница 7—9 априла и 8—11 новем.
Градачац 13 јуна и 27 септембра.
Босански Шамац 29 јуна и 18 октобра
Брчко 24 јуна, 20 јула и 4 октобра.
Брезово-Поље 11—13 октобра.
Обудовац 6, 10, 17 априла, 11 јула, 1 и 27 августа и 20 септембра.
Ошак 15—17 августа.
Орашје 15 августа.
Зворник 1—3 августа.
Власеница 12—14 октобра, на српски прав. Тројичин дан.
Кладањ 21—23 септембра.
Модрич, 7-VI, 8-IX, 21-XI, недељни сајмови сваког уторника.

Бањалучки округ

Бања-Лука почиње на правосл. духовски понедељак и траје до суботе. затим 8, 9, 11 новембра.
Приједор 1—5 августа, 11—13 октобра.
Козарац 29 септембра.
Бос-Костајница 20—22 септембра.
Бос. Нови 10—12 јуна.
Бос. Градишкга 20—22 септембра.
Прњавор 18—20 августа и 12—13 октобра.
Дервента 25—26 марта; 27—30 августа, 18—19 октобра.
Босански Брод 7, 8, 9 јуна и 16—18 септембра.
Доњи Свилај, марвенски сајам, на име Маријино у септембру.
Трешањ 31 октобра, 1—2 новембра. 24 до 26 априла.

Бихаћски округ

Казин 5, 6, 7 маја.
Доњи-Унац (Бастаси) концем маја.
Сански Мост 19—21 августа.

Мосшарски округ

Мостар 15—17 маја и 15—17 септембра
Билећа сваког понедеоника и уторника у јуну и октобру.
Веља-Међа 11 јула.
Равно 14 јуна.
Требиње 8 септембра.
Тремчица 16 августа.
Градац (Дубочица) 26 јула.
Љубушки 6—8 децембра.
Вутина 17 маја, 25—27 децембра.

U DALMACIJI

Bagalović 16. jula.
Benkovac 13 juna, 6 avgusta, 8 septembra i 13 oktobra.
Betina 8 septembra i 4 oktobra.
Biočić 11 jula.
Bribir 29 septembra.
Cavtat 5 avgusta.
Dalino-Biranj 29 juna.
Desne 23 aprila.
Drniš 13 juna, 27 avgusta, 20 septembra i 21 novembra.
Dubrovnik 3 februara.
Golubić 14 avgusta.
Gruda, zadnje nedelje u julu.
Hrvace kod Sinja 3 septembra i novembra.
Kambelovac kod Splita 16 jula.
Kanjane 26 oktobra.
Kljace kod Drniša 20 juna.
Kninsko polje 5 maja.
Koljevrata 24 juna.
Kula 2—3 februara, 23, 24 i 25 jula.
Lečevica 16 jula.
Morina kod Trogira 25 jula.
Makarska 29 juna, 10 avgusta i 21 novembra.
Markovac 1 avgusta.
Metković 20 jula.
Mirilovići kod Drniša 25 jula.
Močići 8 septembra.
Mokro-Polje 30 oktobra.
Mratovo 26 jula.
Mravnice 24 juna.
Muč-donji 25 jula.
Murter 8 i 20 septembra.
Neorić-Sutina 20 jula.
Novalja 17 januara i 13 juna.
Novi kod Trogira 29 juna i 16 avg.
Obrovac 19 marta, 8 septembra i 4, 5, 6 oktobra.
Okrljaj 29 septembra.
Omiš 1 i 2 avgusta i 15 i 16 juna.
Opuzeh 3 avgusta.
Podjenje 5 maja.
Otan (Benkovac) 1 avgusta.
Podstrana 11 novembra.
Plavno 5 maja.
Pločice 16 jula.
Podgora 20 avgusta.
Polače 11 jula.
Prolog 15 avgusta.
Rab 25, 26 i 27 jula.
Razvadje 23 aprila.
Sinj 2 i 15 avgusta.
Skradin 30 septembra i 4 decembra.
Solin 7 septembra.
Split 7 maja.
Sreser (kod Janjine) 7, 8 i 9 septembra
Stari kod Trogira 29 avgusta i prve nedelje oktobra.

Starigrad 20 oktobra.
 Ravča, prve nedelje oktobra.
 Šibenik 25 jula.
 Trinj 29 septembra.
 Trogir 4 maja, 13 juna i 14 novembra.
 Trpanj 29 septembra.
 Viganj prve nedelje oktobra.
 Vrbnik 21 maja.
 Vidanj 24 jula.
 Vrgorad 29 juna.
 Vrlika prve nedelje oktobra.
 Vrpolje kod Makarske 15 avgusta i 8 septembra.
 Vrpolje kod Knina 25 jula.
 Zaovarje 12 i 13 oktobra i 23 i 24 avg.
 Zakuće kod Omiša 8 septembra.
 Zavonjanje 8 septembra.
 Zaostrog 2 i 15 avgusta.
 Zaton 19 avgusta.
 Zrnovica kod Splita 20 januara, 3 februara, 13 juna, 11 i 16 avgusta i 14 decembra.

U SLOVENIJI

Okrajno Glavarstvo Ljubljana

Barovnica 5 februara, 15 aprila, 27 septembra i 6 decembra.
 Na Brezovici 7 januara, 30 decembra 14 februara i 29 avgusta.
 Grosuplje 25 aprila i 29 septembra.
 Na Igu 27 februara, 20 marta 10 avg. i 11 novembra,
 U Ljubljani 13 juna.
 U Preski 3 marta i 4 oktobra.
 Na Vrhniki 25 jula, 6 novembra i 27 decembra.
 U Zahogu 10 januara, 7 marta, 18 jula i 30 oktobra.

Okrajno Glavarstvo Cirknica.

Cirknica 24 februara, 26 jula i 2 nov.
 U Lozu 15 marta, 10 aprila 4 maja, 16 avgusta i 28 oktobra.
 Zireh 30 juna, 4 jula i 21 oktobra.
 Zirovnica 14 februara i 15 decembra.

Okrajno glavarstvo Novo Mesto

Ambrus 25 avgusta
 Brusnica 12 marta, 24 juna i 9 sept.
 Dobernica 14 marta i 16 septembra.
 Lukovka 16 maja.
 Mirna 24 juna i 2 novembra.
 Na Mirni Peci 31 maja, 30 juna, 29 septembra i 29 novembra.
 Smuka 10 marta.
 St Lovrenec 10 avg. i 23 novembra.
 Toplice 24 februara i 27 jula.
 Treblem 13 juna 13 jula i 16 avgusta.
 Vel. Loki 12 maja i 25 jula.

Zagradac 7 septembra
 Zuzenbek 3 februara, 17 marta. 24 aprila 9 avgusta i 14 septem.

Okrajno Glovarstvo Radovljica

Bitanj 26 jula.
 Bohinjska Bistrica 1 maja, 25 juna, 18 oktobra i 6 decembra.
 Jesenica 4 maja, 30 juna i 3 decembra.
 Kranjska Gora subota pred drugim ponedeljnikom u oktobru i drugi ponedeljonik u oktobra.
 Leska 21 okt. 24 febr. i 29 sept.
 Radovljica 12 marta, 24 aprila 26 jula, 28 oktobra, 13 decembra.
 Spodnja gora 1 novembra.

U HRVATSKOJ I SLAVONIJI

Županija Modruško - Rečka u Ogulinu

Cabar ponedeljak pred Duhove, ponedeljak po sklapularskoj nedelji, i ponedeljak po Maloj Gospi.
 Gerovo 25-IV, 16-V. 26-VI, 12-VII i 16-VII.
 Vlešac 10-V, i 1-VIII.
 Prezid 29-IV, 14-VI i ponedeljak po sv. krunici.
 Jelenje 29-IX i 11-XI.
 Cetin Grad 19-III, 30-VI i 16-VIII.
 Bosiljev prvi utorak po Spasov danu 26-III, 24-IV, Uskršnji utorak, ponedeljak po Vidov danu i 14 septembra
 Ravna Gora 24-VIII i 15-X.
 Vrbovsko 2-VIII i 11-XI.
 Delnice 24-VI, nedelja posle 15-X.
 Fužine 13-VI.
 Lokve 25-XI i prva ned. po Duhovima
 Skrad 13-VI.
 Crni Lur 29-VI.
 Mrko Polje 1-V, 10-VIII. i nedelja posle 8-IX.
 Brod na Kupi 19-III i 23-IV.
 Novi 21-I i 13-XII.
 Zagon 17-I i 13-VI.
 Lebenice prva nedelja iza 16-VII.
 Tribalj 2-VII.
 Barci 26-VII.
 Belgrad 5-VIII.
 Grizanj 11-IX.
 Selce 18-IX i 25-XI.
 Bribir 29-VI. i 29-XI.
 Polgori na ime Marijino.
 Crkvenica 15-I, 15-VIII i prve nedelje po Uskrsu.
 Sv. Jelena Dramalj na nedelju iza 22-V.
 Bakar 13-VII, 14-VII, 15-VII i 1-XI i 30-XI.
 Sv. Kuzman 27-IX.

Županija Zagrebačka u Zagrebu

Bjekovljani ponedjeljak koji sudeluje iza 2-XII ponedjeljak po Sv. Jakovu 29-IX i 13-XI.
 U Bregima 20-VII i 13-X.
 U Dugom Selu 9-II, 8-III, 8-V, 27-VI 26-VII, 4-IX, 21-VII i 4-XII.
 U Lupoglavu 4-VIII, 20-X.
 U Vidoševcu, treće nedelje po Uskrsu i andjelske nedelje.
 Maja, treće nedelje po uskrsu, 20-VII Bučica, 24-IV, 13-VI (Antunovo) 29-VIII (Ivanovo) 18-X (Lukovo) 18-XII
 U Vel. Golići ponedjeljak po svećnici, utorak prije Josipa, ponedjeljak po Tijelovu, 21-VII 10-VIII, 21-IX 15-X, 5-XI i 14-XII.
 Kravarsko ponedjeljak po bijeloj nedelji, na sv. Antuna Padovskog, 24-VIII i 15-IX.
 Buševac dan po Josipovcu, dan po Ivanju, dan po Apostolu.
 Jastrebarsko 7-I, utorak posle Duhova, ponedjeljak po Skapularu, 9-IX i 7-XII.
 Vivodin 1-V i 11-VIII.
 Petrovin 3-VI i dan pred Tjelovima.
 Budinjak ponedjeljak po Spasovu, ponedjeljak po Petrovu, ponedjeljak po Rokovu, ponedjeljak prije Male Maše.
 Sošice 8-IV, 7-V, 16-VI i 13-VII.
 Sv. Jana 27-VII.
 Desince po sredoposnu subotu.
 Klinša (selo) prve nedelje i ponedjeljka po imenu Marije.
 Prilišće Donje četvrtak po uskrsu 6-II Uzalje 25-II. 21-VI.
 Kamanje 2-IX, dan posle imena Marijina u Sišljavici: u sredu pred Josipovac 4-VI, 7-VIII, 6-X.
 Petane 25-IV, i prvi ponedjeljak po Martinju.
 Brod na Kupu u ponedjeljak pred Josipovom, pred Duhovima, i Malom Gospojinom.
 Kostajnica 12-VIII, 26-VII, 28-IX, 19-IX Gora, pete nedelje po rimokatoličkom Uskrsu, 26-VI, 15-VIII, 8-IX.
 Hrastovica utorak na rimokatoličke Duhove i 24 VIII.
 Taboršće 29-VI.
 Sinje 19-III. nedelja pred Ivanjem u srpnju 22-VII, 20-IX.
 Kupjec 25-II, 24-VI.
 Lasinje 19-III. 18-IX, u subotu po Spasovu 20-VII, 22-VIII, 19-IX.
 Risarovilska Jamnica, 17-I u utorak po Uskrsu.
 Jamnička Kiselica utorak po Sv. Trojstvu 5-VIII, 6-VIII.

Pokupsko 10-V, 15-VI, 30-VI, ponedjeljak po sv. Jakovu, 10-IX, 29-IX
 Samobor 14-II. 19-III. na Vel. Petak 22-V, 28-VIII, 10-VIII, 21-XII,
 Kapela Sv. Križa Ostrušava) ponedjeljnikom pred pokladnim utornikom, b) na Grgurovo, c) na dan po Spasovu, u četvrtak po Duhovu e) na dan sv. Krstitelja f) četvrtak po Sv. Bartolu, g) u četvrtak po imenu Marije.
 Gangovo 12-XI, Četvrtak po Beloj nedelji 17-VIII.
 Stupnik 17-V.
 Marickaves 19-VIII, 12-XI.
 Topolovci 25-I ponedjeljak po Cvijetnici 24-VI, 18-X.
 Lekenik 15-V, ponedjeljak po Sv. Trojstvu 5-VII, 29-V, 29-IX, (Miholje)
 Kraljev Vrh subota po Uskrsu, subota po Tjelovu subota po Ladislavu 7-VIII subota po Miholju.
 Bistro četvrtak pred Đurđevu, 26-VII. 9-IX.
 Marija Bistrica ponedjeljak po Đurđevu, četvrtak po beloj nedelji, ponedjeljak po Tjelovu, ponedjeljak po Katarini.
 Stubica d.: subota pred pokladima, subota pred prvom kvaternom nedeljom, nedelja pr. Cvetnicom subota pred drugom kvaternom nedeljom, dan pred Petrovom, dan Sv. Lovrinca, subota pred andelskom nedeljom, subota pred trećom kvaternom nedeljom, subota pred Terezijom, subota pred Avenskom nedeljom, subota pred četvrtom kvaternom nedeljom.
 Stubica g.: 20-VIII, 23-IV, subota pred Duhovima, druga subota po Petrovu i Pavlovu, 5-VIII, druga subota po Miholju 10-XI.
 Kasina 14-II ponedjeljak po rimokatoličkom Vidovu, 24-VIII.
 Vugrovci 8-V, ponedjeljak po Miholju 25-VII, ponedjeljak po Miholju.
 Moravce Belovar ponedjeljak posle Trojstva, dan Sv. Isidore, ponedjeljak posle imena Marije dana sv. Roka
 Sv. Ivan Zelina 25-VIII, na Vel. četvrtak, dan po Spasovu, dan po Tjelovu, 25-VI, 27-VII, 14-VIII, 7-IX, 30-XI.
 Komin 7-I ponedjeljak po Kralj. 20-XI
 Vrgin Most 7-V, 5-VIII, četvrtak po pravoslavnom Juriju, četvrtak po pravoslavnom Sv. Iliji.
 Javorje (kod župne crkve Sv. Vida: utorak po Uskrsu, utorak po Duhovu, dan po Vidovu, ponedjeljak

po Anđelskoj nedelji, na Sv. Varvaru.

Čičerje ponedjeljak po Mariji Škapulirskoj, ponedjeljak po imenu Marije Sesvete na Urbavo Marija Magdalena, Dušni dan.

Stenjeveci 26-VIII, 18-VI, 19-VIII.

Podsused 25-VII, 11-IX.

Brezovica na sredoposni ponedjeljak 11-II 7-VII.

Karlovcigrad na Miholjcu, na Vidovo, na Jakovo, 25-VII, na Miholje 26-IX, na Tominje 21-XII

Petrinja na Vel. Petak, na petak posle Tjelova 10-VIII, 21-XII.

Sisak 3-V Spasovo 14-IX, 19-IX.

Županija Varaždinska

Ivanci 7-I, 14-II, 1-V, 25-V, 21-VII, 28-VIII ponedjeljak pre Simunova

Lepoglav 26-III, 14-X.

Klenovnik 1-IV, 13-VI, dan po Sv. Trojstu

Bednja 22-III, 9-V, 14-VIII, 28-IX.

Duja Voća u subotu pre Sv. Isidora. Maroševac 31-V, 17-VIII.

Klanjac prvi ponedjeljak posle Triju Kralja, (padnu li Tri Kralja u ponedjeljak održaće se u sledeći ponedjeljak,) dan pre Fašanki, svaki prvi ponedjeljak posle kvatre, Cvetni ponedjeljak, četvrti ponedjeljak posle Petrova, prvi ponedjeljak posle Sv. Lovrenca, na dan Sv. Leonarda.

Kraljevac svaki kvatreni četvrtak.

Dubravica na beli ponedjeljak, ponedjeljak pred Križevom, ponedjeljak posle Tjelova, ponedjeljak pred Margaretinje Sv. Jakob ponedjeljak po Svetilu. Bartolovo.

Zadarska Sela treći ponedjeljak po belo nedelji: kvatreni petak letnjih kvatra; kvatreni petak proletnjih kvarta; dan po Sv. Kati; drugi dan po Sv. Stijepanu Kralju, i 30-IX.

Tuhelj 28 ožujka; ponedjeljak posle druge nedelje po Uskrsu; 16 kolovoza; 16 listopada

Vel. Trgovišće utorak pred Fašnikom; utorak pred Cvetnom nedeljom; sreda po Uskrsu; utorak pred Duhovima; 20 srpnja; 2 kolovoza

Luka 12 ožujka; 1 i 22 svibnja; 22 lipnja; 22 srpnja 17 kolovoza; 9 i 29 rujna i 18 listopada,

Krapine 3 veljače; 18 ožujka; 5 i 16 svibnja; 27 lipnja; ponedjeljak po Skapulari; ponedjeljak po Preobraženju; ponedjeljak po imenu

Marije; Mikolje; Martinje; Nikolinje.

Sv. Križ u Začreću 17 siječnja; ponedjeljak po belo sredi; 3 svibanj dan pred Spasovo; sreda pred Tjelovo; Bartolovo; 15 rujna; Sreda po lukovom.

Petrovsko na Petrovo; 25 kolovoza Zaboka 13-II; 21 svibnja; 6-VIII; 25 studenog.

Ludbreg subota pred Svjetnicom; 1 svibnja; sreda pred Tjelovom; 16 srpnja; subota pred Malu Gospojinu; subota pred Tomašem.

Rasinja 24 veljače; 21 lipnja 16 rujna 4 prosinca.

Mali Bukovac sreda pre Spasova; 25 studenog.

Madžarevo 12 ožujka; 25 travnja; 16 lipnja; 21 srpnja; 10 kolovoza; 30 rujna.

Ljubešćica 17 siječnja; 24 veljače; 19 ožujka; na Uskrsnji utorak; četvrtak, po Duhovima; 13 lipnja; 2 srpnja; 15 srpnja 6 i 24 kolovoza; 21 rujna; 28 listopada i 30 studenog.

Varaždinske Toplice ponedjeljak prije Sv. Mateje; ponedjeljak iza Josipova, ponedjeljak iza Sv. Filipa i Jakoba; ponedjeljak iza Sv. Ivana Nepomuka; ponedjeljak iza Tjelova, ponedjeljak iza Kirila i Metoda; ponedjeljak iza Križeva; ponedjeljak iza Sv. Martina.

Svibovac 19-VIII.

Gornja Rijeka 10-III, 31-VII.

Breznički Hum 15-VI, 15-V, 8-VI, 13-VII, 18-VIII, i 12-XI.

Humski Brod 24 II, 22-III, 19-II, 17-V, 25-V, 13-VII, 24-VIII, 14-IX i 30-XI

Prišlin 1-VI, 24-VI, 30-VI, 5-VII.

Krapinjska Toplica 15-II, 21-IV, 4-IX, 6-XI.

Pregrada 12-III, četvrtak po Uskrsu 8-V, 12-VI, 21-VIII, 31-III, 14-III ponedjeljak po zahvalnoj nedelji drugi dan po Leonardu 31-VII.

Stipernica četvrtak po Josipu, četvrtak po Mihohlju četvrtak po Svim Svetim.

Kostelo 10-V, 21-VIII.

Desinić 25-IV, 16-VI, 26-VII, 1-VIII.

Biškupac 14-VIII, 7-IV.

Binjica prvi ponedjeljak iza proletnjeg kvatra, ponedjeljak po Markovu, prvi četvrtak po Tjelovu, prvi ponedjeljak po Kraljevu, prvi ponedjeljak po jesenjim kvatrima; 6-XII.

Jalžabet ponedeljak pred Duhovima i 16-VIII.
 Petrijanac ponedeljak po Petrovu, 6-VII 7-VIII, 4-IX, 28-IX.
 Petrijanečka Novaves 6-IV i 24-II.
 Vidovac 10-VI. 1-X.
 Zlatar 21-I. četvrtak po Uskrsu, 21-VI 11-VIII, 15-X, 5-VII.
 Lobor 20-IV, 23-VI, 22-VII, 9-IX, 12-X.
 Mače 21-IV, 10-V, 15-VI, 16-VIII, 4-X, 18-X, 4-XI.
 Trgovišće Cvetni petak 4-V, 27-VI 26-VII. 21-VIII, na dan po imenu Marije 4-X.
 Sv. Marija Magdalena utorak po Uskrsu, utorak po Duhovi 25-VII, 17-VIII, 10-IX.
 Belec 24-IV, na Duhov. utorak 17-VI, 2-VII. 6-VIII. 29-IX, 25-XI.
 Budišćin 16-V, 3-VI, 30-VI. 23-VII, 1-VIII, i pon. iza angel. nedelje.

Županija Bjelovarsko-Križevska

Velika Pisanica 10-VI, 26-III. i 27-IX.
 Rača 25-IV, 30-VI, 20-VII, 15 i 16-VIII 8 i 9-IX.
 Severin na Pravoslavno Petrovo i sledeći dan, i 22-IX.
 Šandrovac 2-VIII, 8-XII.
 Kapela 20-IV, 8-V, 13-VI, 22 i 23 srpnja, 12-IX.
 Frkaševac 23-V, 6-VIII, 29-IX
 Gudovac 20-VI, 29-VIII.
 Ivanjska 15-IV, 25-VI, 17-VII, 15-IX i 10-X
 Narta 13-V.
 Trojstvo dan po rimo-katolič. Sv. Trojici 21-VIII, 5-XI.
 Gol 7-I, 21-VIII. 15-X.
 Sokolovac 15-V, 13-VI, 26-VIII, i 22-IX,
 Vel. Pogonac 6-V, 28-IX.
 Dobravski Novigrad 14-III, 19-III. 15-VII, 12-VIII., 4-XII.
 Ferdinandovac 30-V, 29-VIII, 6-VII,
 Đurđevac 7-I. 6-II, 12-III, 24-IV, dan po Spasovu, 30-VI, 29-VII. 10-VII, 4-IX, 18-X, 19-XI, 21-XII.
 Virje 20-I, 4-IV, 1-V, 21-VI, 25-VII, 18-VIII, 21-IX, i 11-XI.
 Podravske Sesvete 23-VI, 2-XI.
 Ivanovo (selo) 4-V, 28-VIII.
 Tomašić 13-VI
 Hercegovac 3-II, 19-VIII.
 Berek 29-X.
 St. Ploščica 26-VII.
 Vukovanj 28-VI, 30-VII, na pravoslavni Uskršnji utorak.
 Dubravka 17-I, 24-II, 1-IV, drugi ponedeljak po Tjelovu, 14-VII, 11-VIII, 1-IX, u subotu po Miholju i 15-XI.

Križ 22-V, 13-VI, prvi ponedeljak po Jakovu i 15-IX.
 Vrbovac 30-I, 19-III, 25-IV, 4-V, 15-VI, 5-VIII, 21-IX, 15-X i 3-IX.
 Gradac ponedeljak po Glušnici, ponedeljak po Spasovu, 24-VII ponedeljak po uzvišenju Sv. Križa i 13-VII.
 Miholjac 12-VI, 22-VII, 29-VIII i 29-IX
 Sv. Jelena Koruška 3-II, 21-III. 1-V 22-V, 15-VI, 26-VII. 1 26-IX, i 25-XI.
 Kutina sreda po Sv. Petru, sreda po Sv. Klari.
 Bjelovar (grad) 17-IV, 19-V. 17-IX i 20-X.
 Koprivnica (grad) 3-II, 26-III, 4-V 2-VII, 28-X i 7-XII.

Županija požeška

Kaptol 22-VI i 29-VI.
 Požeske Svesvete 1-XI.
 Biškupci 10-V i 22-IX.
 Veliko 24-IV.
 Orijovac 5-X. i nedelju po Duhovima.
 Garčin 21-VI.
 St. Topolje 30-VI.
 Svilaj na „Ime Marije“.
 Andrijevića 5-V i 28-VIII.
 Kobas 15-VIII i nedelja po Miholju.
 St. Gradiška 16-VIII i 29-IX.
 Okučane 20-I. 8-V, 13-VII i 8-XI i na pravoslav. Cvijeti i Blagovesti.
 Nova Kapela 8 nedelja po Duhovima i u rujnu na „Ime Marije“
 Nova gradiška 25-III, 31-VIII i 1-IX
 Jasenovo 16-VIII, 8-XI, 7-VII, 15-VII i 8-IX i 6-XII.
 Novska 20-I, 25-III. 18-X i 15-XI.
 Banova Jaruga 1-V i 17-VIII
 Kukuljevac 3-VI i na Sv. Petku.
 Pakrac 2-gi dan pravoslavni Duhova 2-I. 7-IV, 2-VIII, i 21-IX.
 Pakračka Poljana 16-VI.
 Daruvar u subotu pred pravosl. bijelu nedelju, 1-IV, u subotu po pravosl. Spasovu, 21-VI, 26-VII, 11-VIII. u ponedelj. po rim.-kat. M. Gosposdi i 31-X.
 V. Baštaj 8-V. i 9-X.
 Požega (grad) 10-I i 17-I, 8-X. i 15-X,
 Brod (grad) 4, 5 i 6-IV, 7 i 8-IV, 3, 4 i 5-VI, 6 i 7-VI. 30 i 31-VII, 1-VIII, 2 i 3-VIII, 22, 23 i 24-IX. 25 i 26-XI.

Županija Virovitička

Valpovo 23-24 i 25-II, 21-VI, 21-VIII, 5-XII, 24-VI, 24-VIII, 8-XII.

D. Miholjac 11-II. Valentinski sajam s marvom tri dana pre cvetne nedelje, 8-VII, tri dana pre Sv. Miholja 26-IX.
 Slatina 12-VIII, 9-VII, 31-VIII i 6-XII, 19-III, 12-VII, 1-IX i 19-XII.
 G. Miholjac 3-IV, 6-VIII, 12-X. i tri dana pre pravosl. Duhova.
 N. Bukovica 13-VIII.
 V. Kovitica 2-III, i 4-I; na V. Petak 27 28 i 29-IV, 29, 30 i 31-VII, 17, 18 i 19-IX, 22-XII, 5-I, 1-V, 2-VIII, 21-IX, 21-XI.
 Suhopolje 16-V, 5, 6, 7, 8-VI, 25, 26, 27 i 28-X, 24 i 25-XI.
 Orahovac 28-I, 2-II, 16-III, 28-IV, 3-V, 21-IX, 20 i 25-XI.
 Djakovo 20, 21 i 22-I, 24, 25 i 26-IV, 24, 25 i 26-VII, 26, 27 i 28-X.
 Vrbica 2-VII, 29-VI.
 Široko Polje 20-IX.

Županija Sremska

U Lovsu 9-XI, 10-XI i 11-XI.
 Sotin u subotu i nedelju po rimokat. Spasovu i 17 i 18-X.
 Vukovar 1-III, 29-VI, 30-IV, 1-V, 20 23, 24-VI, 13 i 14-IX, i 13, 14 i 15-XI.
 Erdevik 7, 8 i 9 travnja, 27, 28 i 29 rujna, 7 i 8-VII i 27 i 29-X.
 Černovica 20 i 21 lipnja i 18, 19 i 20 srpnja.
 Šid 10, 11 i 12-II, 17, 18 i 19-III, 30 i 31-X, 1-XI i 10, 11, 12 i 30-XII.
 Tovarnik 22, 23 i 24-VIII.
 Ruma 12, 13, i 14-II, na pravoslavnu Cvetnicu, na pravoslav. Spasov dan, na pravosl. Petrov dan, 10, 11 i 12-X i 19, 20 i 21-XI.
 Indija 1, 2 i 3-VI, 17, 18 i 19-XII, 22, 23 i 24-IV, 27, 28 i 29-XI.
 Klenak drugi i treći dan prav. Uskrsa drugi i treći dan prav. Duhova i na pravosl. Petrov-dan.

Irig dva dana pre pravosl. Teodora. 26, 27 i 28-VIII, prvi dan prav. Duhova.

Vinkovci 30, 31-I, 13, 14, 15, 16-V, 3, 4, 5, i 6-VIII, 29-X.

Otok 18-III, 13-VI, i 21-VI.

Štitar 18 i 21-IX.

Gradište 3 i 4-X.

Županija 1 2 i 26 i 29-VIII.

Rajevo Selo 19 i 20-VII.

Kuzmin 12, 13 i 14-VII.

Nova Pazova 23, 24 i 24-III.

Beška prve nedelje po katol. Vel. Gospođi prve nedelje po katol. Blagovestima.

Golubince 22 i 25-V, 6, 7 i 8-IX.

St. Pazova 31-VIII, 1, 2-VIII, 30, 31-X i 1-XI.

St. Slankamen 27, 28, 29-VI.

Sremski Karlovci 2, 3 i 4-VI, 2, 3 i 4-XII.

Mirovnica 20, 21, 22-III, 4, 5 i 6-V, 31-VII, 12-VIII, 19, 20 i 21-IX, 29, 30, 31-X.

Petro-Varadin 24-II, 29-VI, 11-X.

Zagreb u četvrtak pre Cvetnice (Cvetni) 26-IV, Markovski, 13-XI, Margaretski 21-VIII, Kraljevački, 29-X, Šimunski 9-XII, Nikolinski

Varaždinski poned. po Glušnoj nedelji. Đurđevski, na Bernandovo 20-V, na Jakobovo 25-VII, na Ljudevita Kralja 25-VIII, na Tomu Vilanovskog 18-IX, na Franju Bordžija 10-X, na Imbrovo 5-XI i na Tomaševo 21-XII.

Osjek 16 i 17-I, 22 i 23-IV (Đurđevski) 13-V i 1-VI, 18 i 19-VII, (Ilinjski) 16 i 17-X (Lučinski) i 23 i 24-XI (Katarinski).

Zemun 11, 12 i 13-V, 13, 14 i 15-VIII i 25, 26 i 27-IX.

Draškovac 28-IV 11-XI.

Сајмови у Војводини.

Ада 19. марта, 15. јуна, 25. октобра — Алибунар о Духовима и Великој Госпојини (стари календар), — Алмаш 9 фебруара, 1. маја, 14. септембра 22. новембрв. — Апатин 12. маја, 17. октобра. — Арач 1. маја, 1. јула, 18. октобра (по старом календару),

Бан 10. марта. 1. јуна, 29. септ, и 8. децембра. — Батосек 1. маја, 19. јуна, 8. септембра, 28 новембра — Бач прве нелеђе рим. вел. поста, 1. маја, о Духовима, 25. августа, 7. септембра и 28.

октобра. — Башахид о Малој Госпојин — Бездан 15. марта 16. јула 29. септембра и 9. новембра. свагда у понедаљак. — Беодра 6. маја, 2. септембра 1. новембра. — Беоцин о Спасовудану. — Бечеј Стари 8 априла. 5 јула. 17. октобра — Бечеј Нови 5. марта, 17. августа и 3. октобра. — Бешеново у Срему 15. јула. (на Кирила и Јудиту — Бешеново старо 15. маја и 15. октобра. — Бешка 29., 30 и 31. марта, 4., 5. и 6. новембра. — Бела Црква од

5 до 7. марта, 20—23 јуна, од 15—18 октобра. — Бечкерек Велики 1. марта 11. маја, 17. августа. 11. октобра, и 11. новембра (Од 1. јануара по нов. кал. до првог годишњег вашара, сваког уторка марвени вашар) — Ботош 21. марта, и 27. септембра, — Бршадин крај Вуковара (Срем) 10. априла, 12. јула и 21. нов.

Врбас Нови, 27 28. марта 2. јуна. 12. септембра (свагда у понедељак) **Врдник** 15. јуна (стари кал.) о св. Кнезу Лазару (на Видов-дан) — **Вршац** 2. фебруара, недељу о св. Пантелији и у недељу пред Све Свете. — **Вуковар** 1. маја, 24. јуна, 15. новембра. — **Врањево** (види Арач).

Гај у суботу на Антонију пустињака и на свету Кату. — **Гргетек** 9. маја (стари кал.) о летњем св. Николи — **Голубинци** 19.. 20. и 21. маја, 8., 9. и 10. септембра.

Даљ 4. маја и 30 октобра. — **Дарда** 2. јануара, 24. августа и 4. новембра п. н. кал. **Дебељача** 19. марта и септембра. — **Делиблато** 6. априла, 10. септембра — **Дета** 24. марта, 15. јуна, 12. септембра и 30. новембра. — **Дивош** о Петрову-дне и Великој Госпојини — **Добрица** (Банат) 5. маја, 26. септембра — **Долово** 21. марта, 11. октобра.

Ердут 10. марта и 21 јула. — **Ердевик** на Благовести и на Крстов-дан по 3—4 дана. Општински 24. јуна и на Ваведеније по 1 дан.

Жабал 16. априла, 20. јуна и 19. септембра.

Земун 1. маја, на Крстов-дан 15. августа — **Зичидорф** 4. априла и 25. октобра.

Идвор 3. маја, 23 септембра. — **Ириг** на Теодорову суботу, 24. априла на Иван-дан (стари календар), 25. августа (стари календар) 8. септембра и 25. новембра. **Илок** 14. јуна, 2. августа, и 23. октобра — **Инђија** 24. априла, на цара Константина, 20. септембра и 6. децембра (стари календар)

Каменица 3. маја, 22. јуна и 18. октобра. — **Кањижа** Турска 29. априла, 1. јула и 1 новембра. — **Карловци** 28. марта, 2. јула, 3. септембра и 2. децембра — **Кикинда Велика** 24. априла, 24. јуна. 20. септембра и 1. децембра, — **Ковиљ** о Аранђелу Гаврилу. — **Ковин** (пређ. граница) 5. маја, 7. новембра. — **Крушедол** 30. јула на мајку Анђелину. — **Кувешдин** на Светога Саву (стари календр). — **Кудрић Велики** 1. маја, 16. октобра. — **Куку-**

јевци о св. Тројици. — **Кула** 29. априла. 24. јуна, 6. августа и 15. октобра. **Кленак** трећи дан ускрса, трећи дан Духова и на Петров-дан с. к.

Мајиш (Барања) 20. јануара 1. маја 29. августа, и 10. октобра — **Меленци** о Сретењу, о Великој Госпојини и о Митрову-дану. **Митрвица** о Мученицима на Ђурђев-дан. о св. Илији, о Малој Госпојини о св. Луки. — **Модош** 25. марта, 29. јуна, 24. августа, 26. новембра — **Мокрин** 14. фебруара 21. маја и 20 августа. — **Моровић** о Великој Госпојини. — **Мохол** 30. маја и 30 септембра

Нови Сад 20. марта, 19. маја, 10. августа, 29. октобра. — **Ново Село** 25. фебруара, у недељу Св. Тројица 14. септембра и 1. новембра.

Пазова Стара о св. Илији и о Свим Светим — **Паланка Стара** и **Нова** (у Бачкој) 3. маја, 4. октобра. — **Панчево** 22. априла, 9 јула и 18. септембра. — **Падеј** 24. јан. недеље рогате, 14. септембра, — **Петроварадин** 24. фебруара о Петрову-дне и о Митрову-дне — **Перлез** 27. јуна и 19. новембра — **Привина глава** 25. јула, — **Петровац** (у Бачкој: 11. марта. 13. маја, 26. августа, и 11. новембра свагда у недељу. — **Петрово село** 8. маја, 30. августа, 7. новембра. — **Пивнице** сваки пут у недељу пре 17. априла, 1. јула и 23. октобра.

Раковац на Кузму и Дамјана. — **Ремета** (стари календар) о Ивану-дне — **Реметица** 6. јуна и 1. октобра — **Рума** 1. фебруара, на цветни четврта, о Спасову-дне, о Петрову-дне 26. септембра и 8. новембра.

Сакуле о Брашанчеву, у понедељак после Свих Светих. — **Свети Ђурађ** (код В. Бечкереча) 15. априла и 15. септембра. — **Сента** 26. марта, 22 јуна 15. августа и 19. новембра, — **Сентомаш** (Србобран) 12. марта, 26. јула, 20. септембра. — **Сланкамен Нови** 19 марта 2. јула и 28. октобра. — **Сомбор** 25. марта, о Спасову-дне о Великој Госпоји 25. новембра. — **Станишић** 12. априла 4. октобра. — **Суботица** увек недељом пред 24. фебруара, 16. маја, 8. септембра 28. октобра. — **Сечањ** 22. априла и 19. октобра. — **Суботиште** (Мишковци, Срем) вашар са робом и марвом 5. јула. Вашар само робом о црквеној слави.

Темерин 25. фебруара, 5. маја 4. септембра и 22. новембра, — **Тител** 2. априла, 22. августа, 20. октобра — **Топола** 8. априла, 13. јуна, 2. октобра.

Товарник 14. септембра. — Турија 22. априла, 13. августа и 25. октобра.

Фенек 7. августа. Футог 3. априла. 16. јуна, 17. августа, и 6. нов. — Бач Градиште 22. марта, 7. јуна и 2. августа.

Хоџаци 9. априла 26. септембра заједно са марвеним.

Црепаја 4-IV и 8-IX.

Црња 20. септембра.

Ченеј 24. маја. 2. авг., 26. окт.

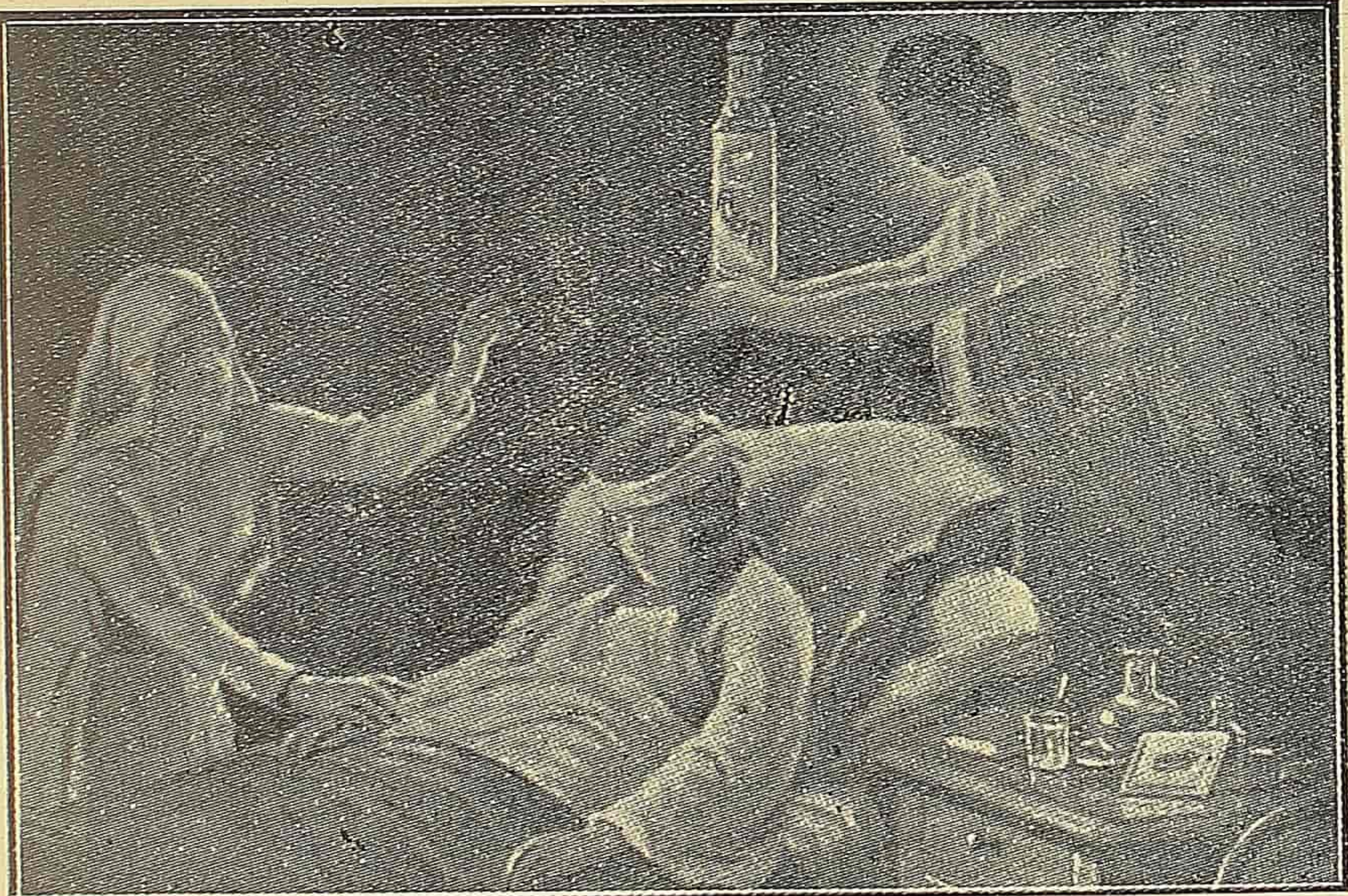
Чуруг 1. марта 1. јуна, окт.

Ченеј 24. маја, 21. августа и 24. окт.

Чока у нед. на име Исусово, по Ускрсу, и у нед. Тројице и 29. септембра.

ЧИТАЈ ОГЛАСЕ!

Од оца на сина прелазе лепи обичаји.

У свакој породици нека буде обичај, да све РЕУМАТИЧНЕ боли ПРОБАДАЊА • КОСТОБОЉУ • ИШИАС уклоните **Алгом**.

Алга је најпознатије средство за сваку ЗУБОБОЉУ и ГЛАВОБОЉУ поготово ако Вас трга у зубима и глави од прехладе.

Алгу употребите код сваке НЕСВЕСТИЦЕ и МУЧНИНЕ.

СТАРИ су обичаји али свети у кући да у свим случајевима прехладе (ГРИПЕ-ИНФЛУЕНЦЕ) поготово ако Вам је мало повишена ТЕМПЕРАТУРА (огњица-врућица) натрљате мало ПРСА, ЛЕЂА, НОГЕ и РУКЕ са **Алгом**. Ви сте запречили многе тешке последице јер **Алга** ОСВЕЖУЈЕ, ОКРЕПЉУЈЕ, ТЕМПЕРАТУРА попушта, болесник спава мирним и здравим сном.

МИРИС **Алге** освежује зрак, болесник лакше дише.

**А
Л
Г
А**

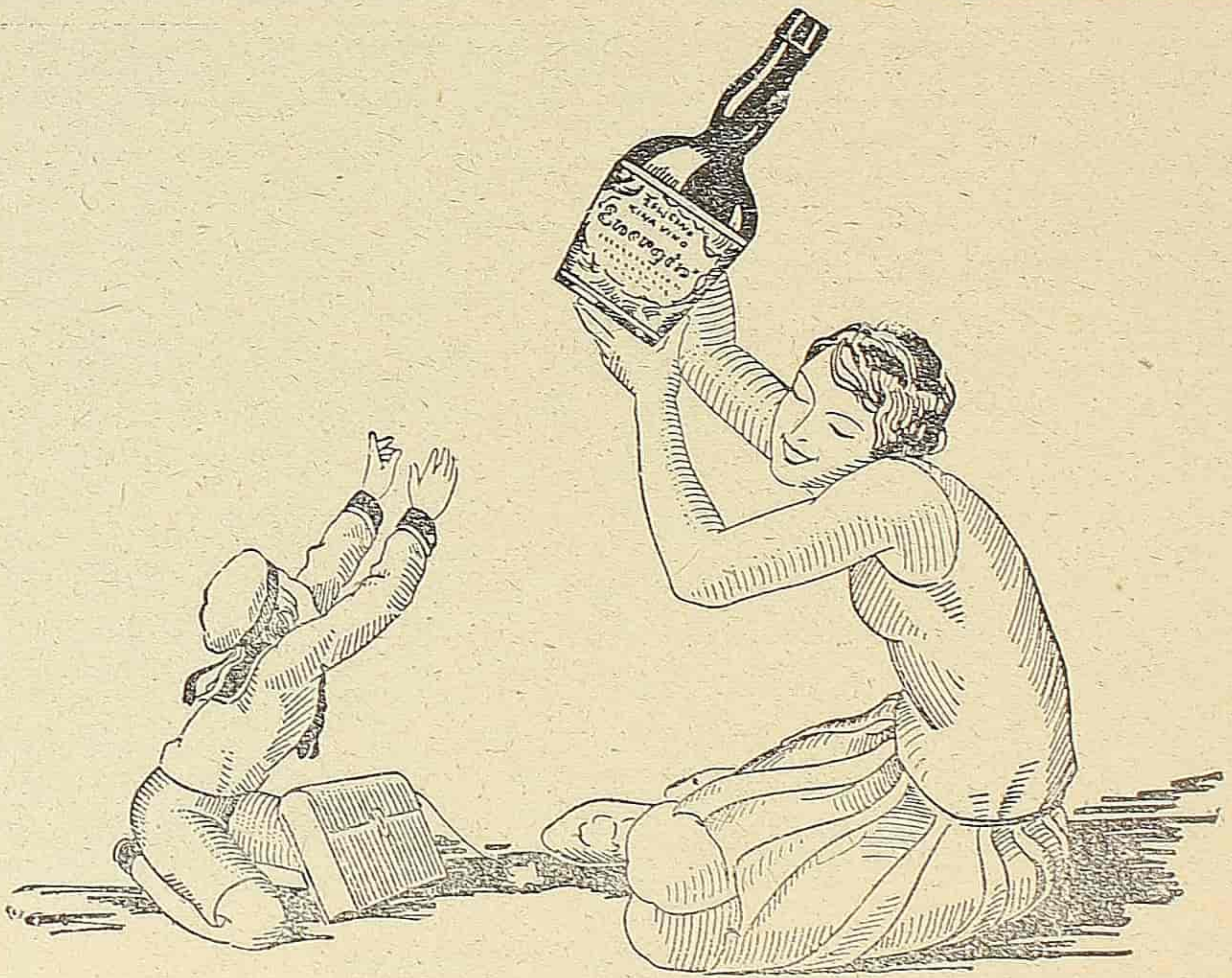
ИСПРОБАЈТЕ — **Алга** — бити ће ЧУВАР
ЗДРАВЉА, НАЈБОЉИ ПРИЈАТЕЉ КРОЗ ЦЕЛИ
ЖИВОТ.

**А
Л
Г
А**

У свим апотекама и дрогеријама 1 боца са тачном
упутом Дин. 16.—

Поштом шаље **Лабораториј „АЛГА“**
Сушак, Бр. 52.

4 боце Дин. 77.—; 8 боца Дин. 131.—; 14 боца Дин. 205.— 25 боца Д. 320.—

Свака мајка

којој је стало до СРЕЋЕ и ЗАДОВОЉСТВА у КУЋИ чим опази на којем члану породице БЛЕДОСТ ЛИЦА, ПОМАЊКАЊЕ ВОЉЕ ЗА ЈЕЛОМ, НЕРВОЗНОСТ, ЧЕСТУ ГЛАВОБОЉУ, БЕСАНИЦУ, ЛАКУ РАЗДРАЖЉИВОСТ, УМОРНОСТ мора знати да су то последице **слабокрвности**, а запречиће многа тешка оболења ако одмах подузме јачање КРВИ лековитим железним препаратима од којих је један н а ј п о з н а т и ј и, испробан у хиљаде и хиљаде случајева од лекара и приватника највећим успесима а то је:

Е Н Е Р Г И Н железовито кина вино.

Лекари тврде да је за опоравак ДЕЦЕ и ОДРАСЛИ довољно 3 боце; деца 3 мале а одрасли 3 велике кашике на дан.

Е Н Е Р Г И Н железовито кина вино даје ЈАКУ и ЗДРАВУ КРВ, ЈАКЕ ЖИВЦЕ, ДОБАР АПЕТИТ, ЈАЧА ЦЕЛО ТЕЛО, ЛЕЧИ МАЛАРИЈУ. Д О Б Р О Г је укуса, пију га радо и деца и одрасли.

У свим апотекама и дрогеријама 1 боца од $\frac{1}{2}$ литре Дин. 40.—. Свака боца има тачну упуту. — Где нема наручите поштом поузећем на адресу:

ЛАБОРАТОРИЈ „А Л Г А“, Сушак, бр. 52.

3 велике боце по пола литре Дин. 128.—

НАЈБОЉЕ, НАЈУГОДНИЈЕ, НАЈСИГУРНИЈЕ

средство за чишћење СТОМАКА и ЦРЕВА за ДЕЦУ и ОДРАСЛЕ је:

прашак

јер чисти без БОЛИ
угодног је укуса а
уједно освежује и де-
зинфицира СТО-
МАК и ЦРЕВА те
тима ЗАПРЕЧУЈЕ
тежа БОЛЕЊА.

Ако узмете редовито после сваког
јела на врху од ножа у пола чаше
воде прашка М А Г Н А поспешује
ВАРЕЊЕ, сређује тврду СТОЛИЦУ

ОДСТРАЊУЈЕ:

сувишну киселину у стомаку, неуго-
дан задах из устију, подражај на по-
враћање, подригивање, жгаравицу.

Л Е Ч И:

катар СТОМАКА, катар ЦРЕВА, бо-
лести ЈЕТРА, грчеве у СТОМАКУ,
ХЕМОРОИДЕ, чирове у СТОМАКУ.

Добијате у свим апотекама — 1 омот са тачном упутом Дин. 4.—
или поручите на адресу ЛАБОРАТОРИЈ „А Л Г А“ СУШАК Бр. 52.

10 омота „МАГНА“ прашак за отвор и варење Дин. 44.—

25 „ „ „ „ „ „ Дин. 80.—

За 2 омота прашка прложите листу 10.— Дин. (или у маркама).

„VALE“ ТАБЛЕТЕ „VALE“ (плочице)

Лече: КАШАЉ, ПЛУЋНИ КАТАР и ПРЕХЛАДУ.

ПРЕХЛАДА је врло опасна, јер се од ње развијају тешке
болести прсију и плућа. Болести прсију и плућа први су корак
до сушице, која је довољно позната несрећа, па о њој не тре-
бамо напосе говорити.

ЗАТО ИМАЈТЕ У КУЋИ ДОМАЋИ ЛЕК „VALE“.

„VALE“ лечи кашаљ и све болести у околини врата и прсију. Осо-
бито проти кашљу нема бољег лека од плочица „VALE“.

Плочице „VALE“ узимљу деца и одрасли у млеку или води.

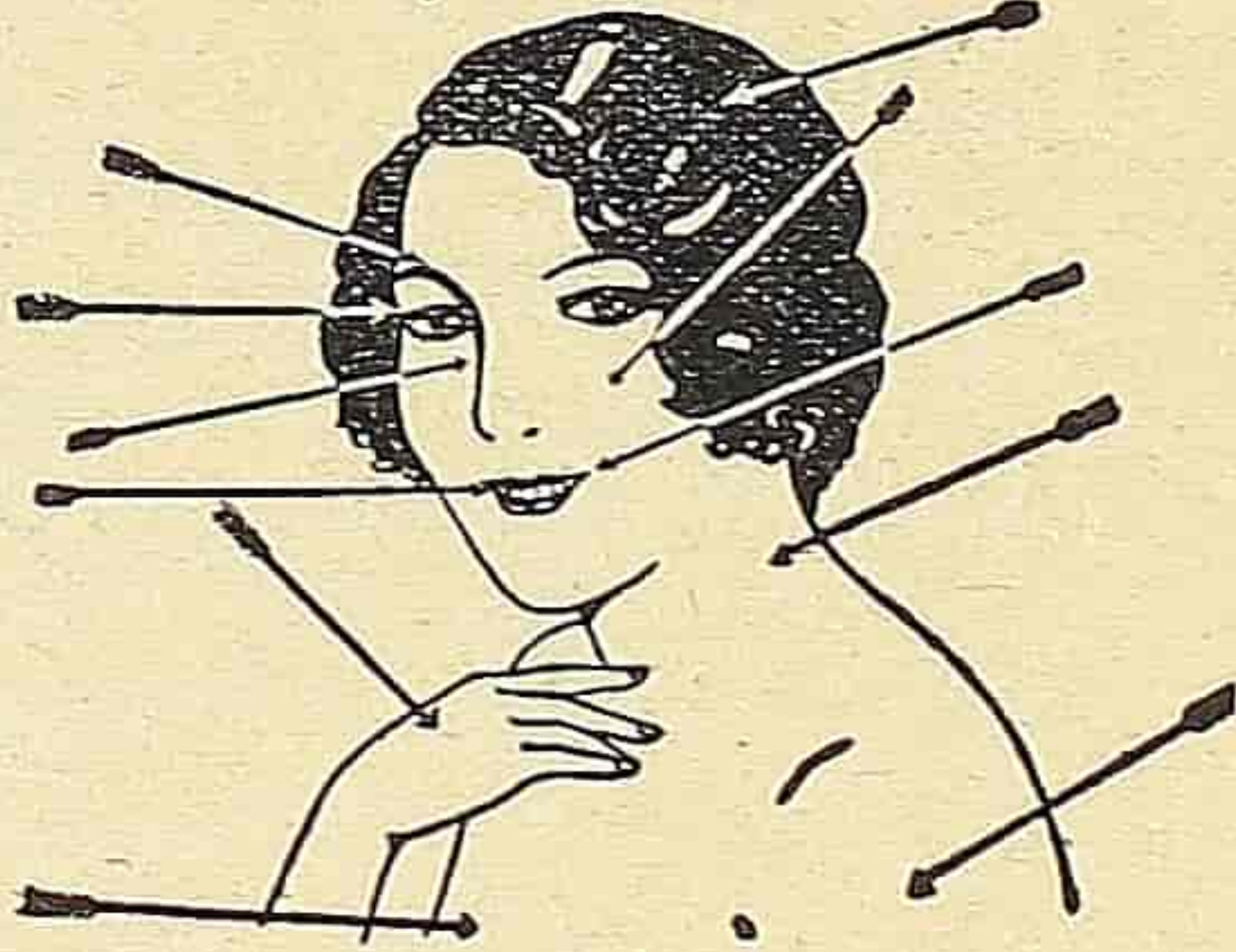
Свакој кутији прилеже тачна упута.

Поштом шаље: ЛАБОРАТОРИЈ „А Л Г А“ СУШАК Бр. 52.

1 кутија Дин. 45.—; 2 кутије Дин. 80.—; 3 кутије Дин. 100.—

УМЕТНОСТ ЛЕПА ПОСТАТИ И ОСТАТИ

успети ће свакој девојци, жени и сваком мушкарцу, ако употребљава нижеспоменуте природне препарате, који се произвађају по рецептима испробаним кроз 32 године те су за то потпуно нешкодљиви:

бујан пораст косе, чува од перута, испадања и прераног седења. Држи косу мекану и гинку. Лончић 12 дин. Паковање и поштарина посебно.

За покус 2 лончића једне или по један лончић обих Елза помада са паковањем и поштарином Динара 40.- само ако се новац унапред пошаље, јер поузећем стаје поштарина 10 динара више.

Елза жеста ва косу јача кожу главе, одстрањује перут, полепшава и помлађује косу. Боца 27 дин. 50 Паковање и поштарина посебно.

Елва текуће љиљаново млеко је идеално средство за полепшавање. Даје младеначки и свежи изглед. Боца 13 дин. 20 Паковање и поштарина посебно.

„Е Л З А“
сапуни
лепоте
и
здравља

Оплемењују кожу а разликују се од обичних тоалетних сапуна тиме, што садржавају састојине, које су потребне за лепоту и здравље коже. Тих 6 врсти сапуна су следеће:

Елва љиљанов сапун особито фини цветни сапун, од којег је кожа мекана и нежна.

Елва жумањак сапун прави благ сапун и за најмању децу.

Елва глицерински сапун особито добар за јако испуцану кожу.

Елва бораксов сапун изврстан против сунчаних пега и кожне опекотине.

Елва катранов сапун дезинфицира, врло добро дејствује на кожу главе, особито код деце.

Елза сапун за бријање који уједно дезинфицира, умекшава длаке, јако се пени и не надражава кожу.

Ако желите Елза сапуне на покус, онда пошаљите УНАПРЕД 52 дин. за 5 комада заједно са паковањем и поштарином, јер поузећем стаје поштарина за 10 дин. више.

Елза колоњска водича ванредно фина и отмена. У њеном трајном мирису има оживљавајуће свежине. Боца 16 дин. 50 Паковање и поштарина посебно.

Здравствени пудер Д-ра Клугера (Марке „Хегер“). Тај пудер за здравље и лепоту најфинија је врста, која се до сада код пудера постигла. Кутија 27 дин. 50 Паковање и поштарина посебно. Пудер за даме у врећицама 4 дин. 40 Шминка у црвеној и белој боји 3 дин. 30

Елза вода за уста држи зубе чисте и беле, освежује и дезинфицира, одстрањује неугодан задах. Утврђује зубно месо и чува од зубних болести. Боца 16 дин. 50 Паковање и поштарина посебно.

Елза пастиле за прање и купање, надаље Елза прашак за прање изврстан додаток за прање, купке и води за уста. Картон 10.— дин. Паковање и поштарина посебно.

Чим више се наједанпут поручи, тим се више уштеди на поштарини. Наручбе треба јасно адресирати на:

EUGEN V. FELLER, apotekar, Stubica Donja, br. 364. (Hrvatska)

ЗДРАВ ОСТАТИ! — БОЛЕСТИМА ИЗБЕЋИ!

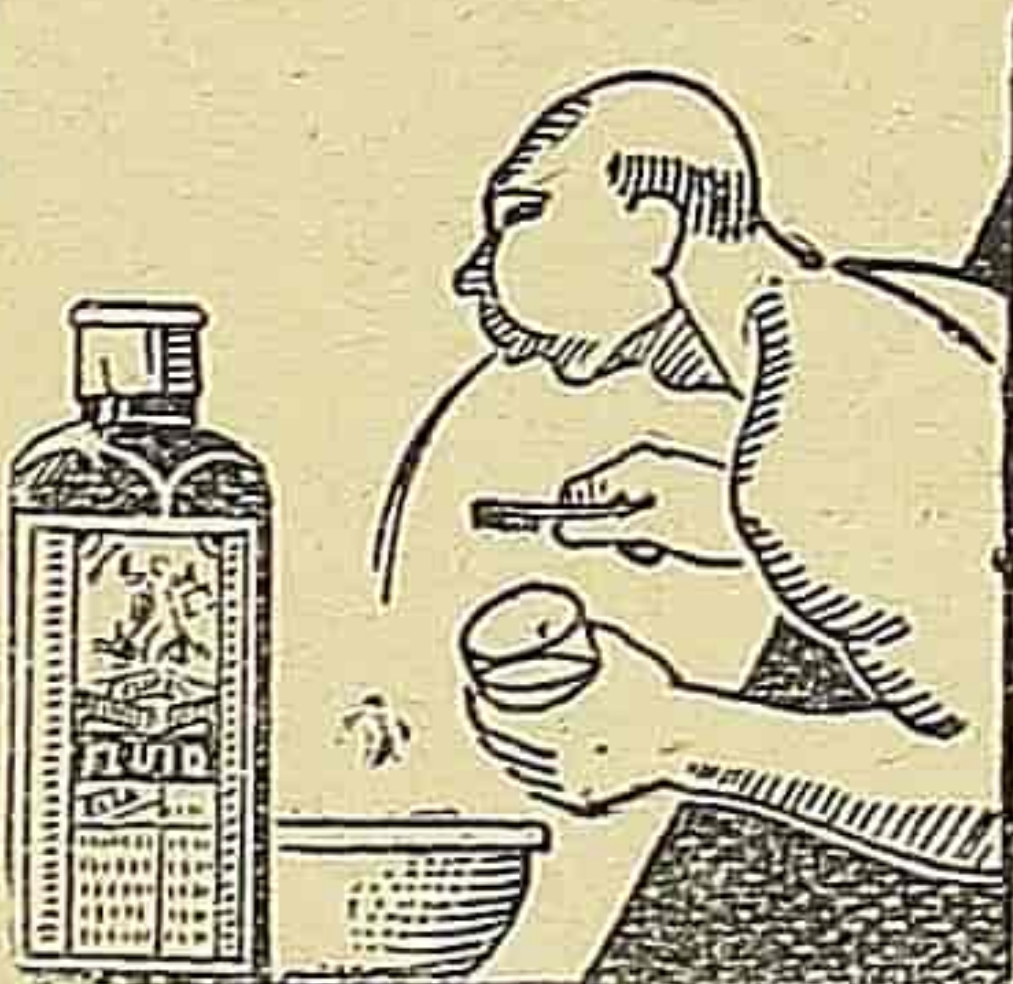
Најпре кихнеш неколико пута, затим мало кашљеш и по томе онда знаш, да си озебао. Али ти не можеш знати, како дуго ће та прехлада трајати и како ће се развити. Прехлада може — ако имаш срећу — За неколико дана проћи, али има случајева, кад лахка прехлада може имати тешких последица. Заго се чувај прехлада!

Ако си озебао, кијавичав, или имаш хладне ноге, трпиш на главобољи, мигрени, муче те реуматичне боли, ако су ти ослабили живци и мишићи, ако си душевно и телесно уморан, ако

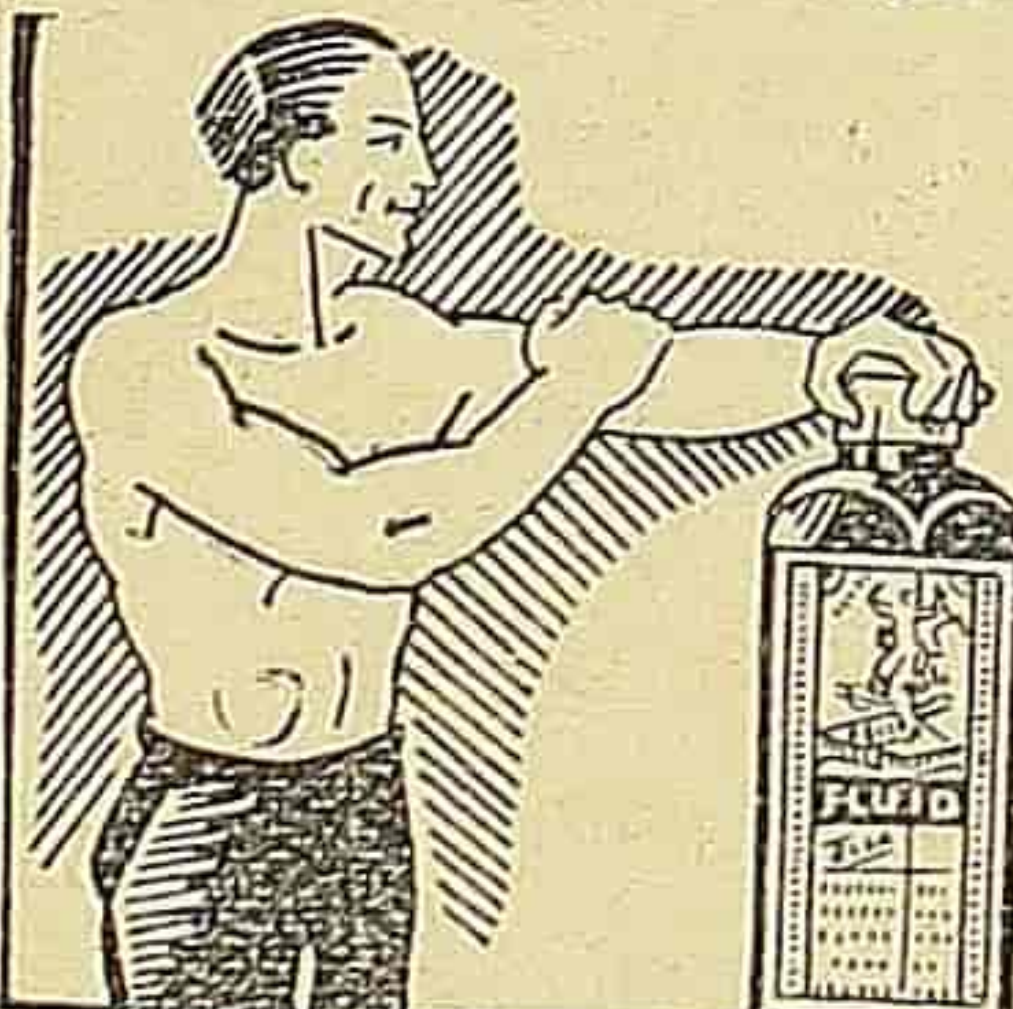
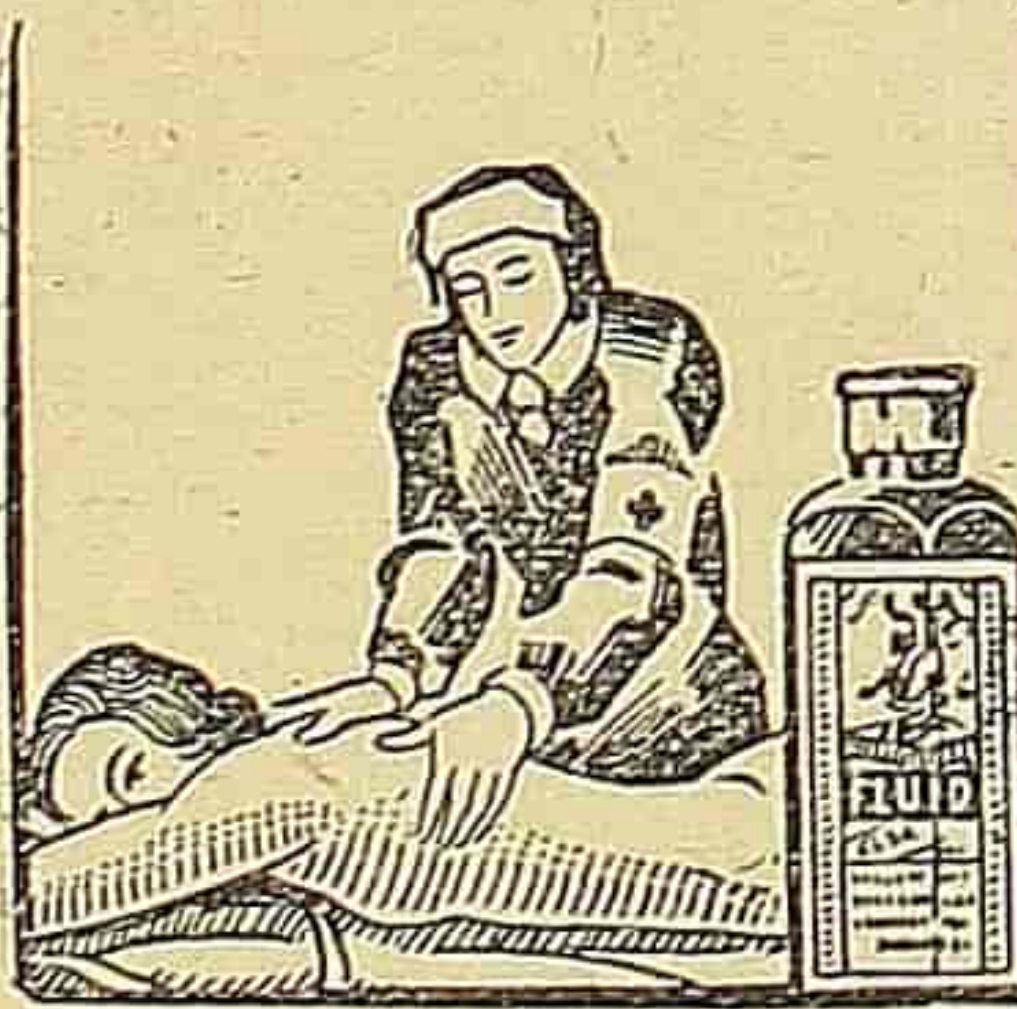
лоше спаваш, муче те зуби, тргање у зглобовима, болови у лицу и у целом телу, ако си сувише осетљив на хладан зрак и показују се код тебе иначе знакови слабости и недовољно циркулирање крви онда је то доказ, да ниси у твојим здравим данима а ма ништа учинио, да се тих зала очуваш.

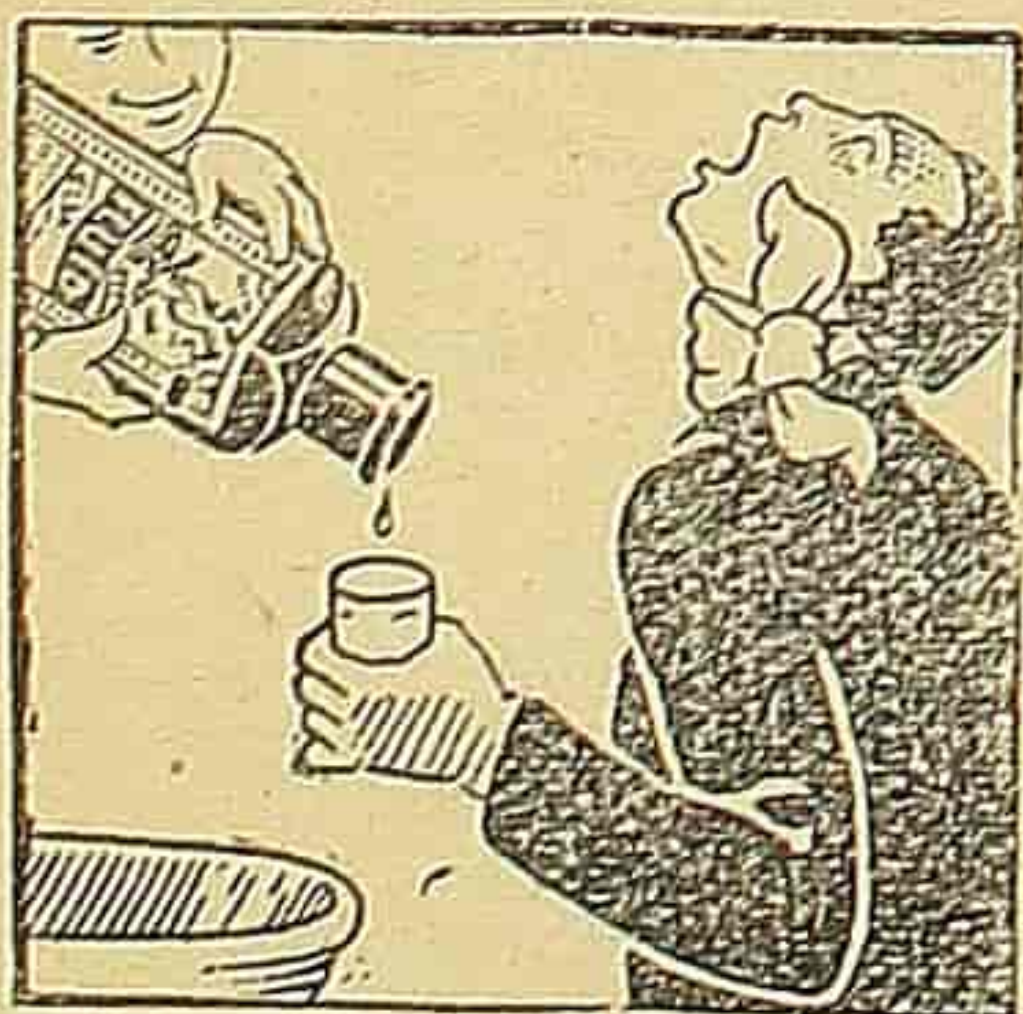
Чини оно исто, што су наши дедови и прадедови од увек са једнако добрим успехом искушали. Купи у апотеци или односној трговини Фелеров прави миомирисни „Елзафлуид“, трљај добро с њим болесна места, узми неколико капљица „Елзафлуида“ на шећеру, у млеку, чају или кафи, и одмах ћеш се осећати освеженим и окрепљеним, мишићи и живци ће ти

ојачати, циркулирање крви бити ће угодно појачано услед масаже са „Елзафлуидом“, и тиме ћеш се очувати болести. Употребљен изнутра и споља, штити те Фелеров прави „Елзафлуид“ од нахлада и зараза јер је такође изврсно дезинфекционо средство и козметикум за руке, лице, зубе, уста и органе дисања и због тога и код грипе поуздан.

Помешан с водом употребљава се за гурглање, одрешује слуз, одстрањује на тај начин узроке кашља и промуклости а употребљен као облог на озледе раскужује и ублажује. Ово 32-годишње кућно средство и козметикум помаже сасвим сигурно против болетица, које могу човека стићи на путу, као и против морске болести и

друго. Добива се у апотекама и односним трговинама у покусним бочицама по Дин. 6.—, двоструким бочицама по Дин. 9.— или специјалним бочицама по Дин. 26.—. Поштом долази јефтиније ако се што више наручи на једанпут, јер 9 покусних бочица или 6 двоструких или 2 специјалне боце, већ заједно с паковањем и поштарином стају само Дин. 62.—, 18 покусних бочица или 12 двоструких или 4 специјалне боце Дин. 102.—, 54 покусних бочица или 36 двоструких или 12 специјалних боца само Д. 250.—

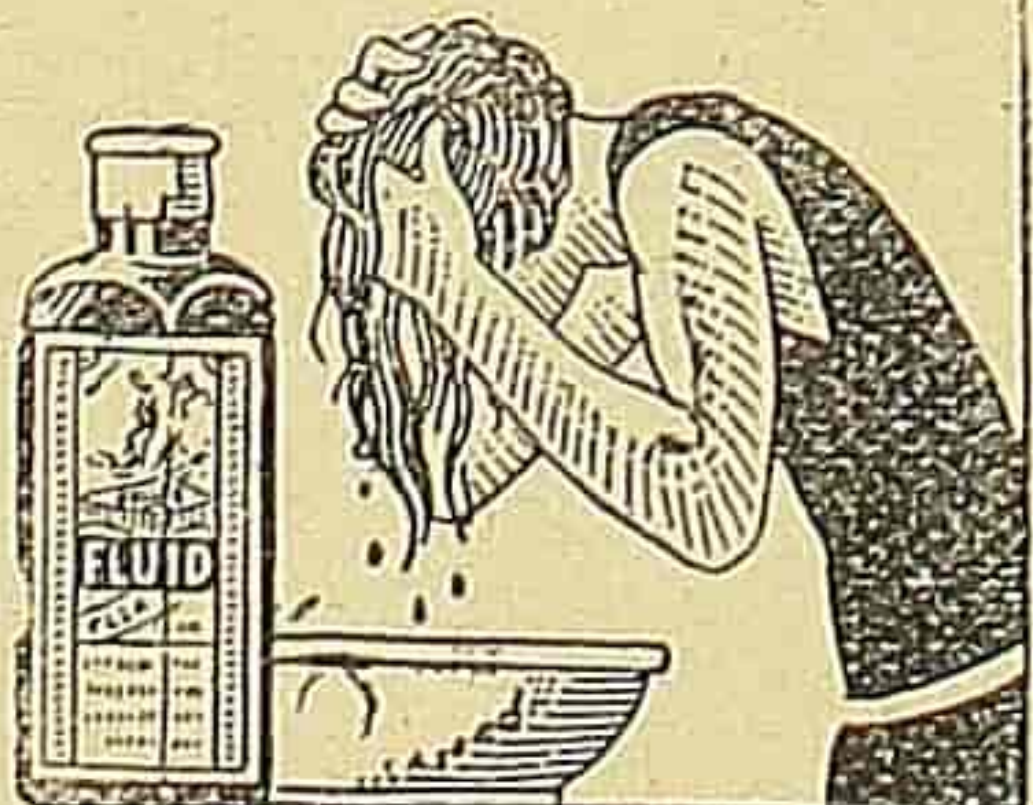

Наруџбе нека се адресирају јасно на

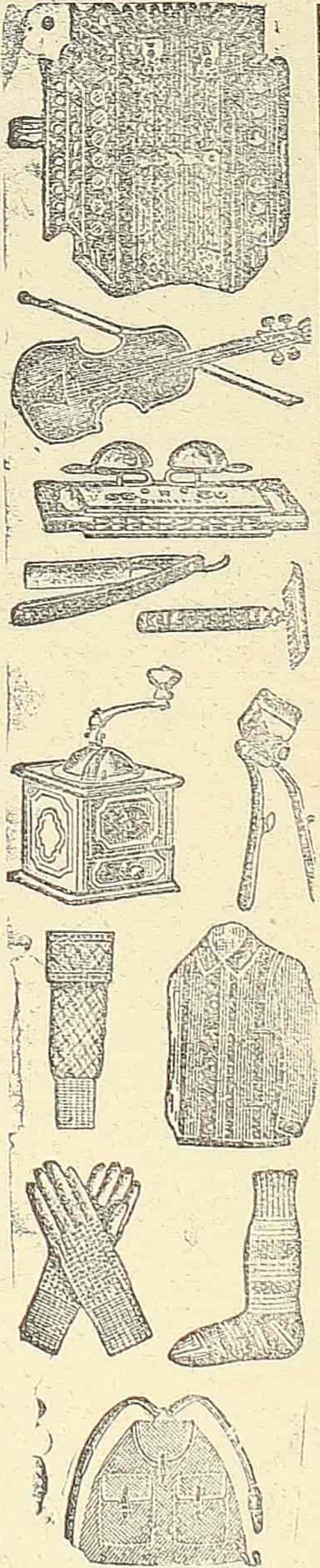
apotekar EUGEN V. FELLER

Stubica Donja, br. 364.

(Hrvatska)

Овде ће сваки нешто наћи

Стотину различитих предмета за све могуће сврхе наћи ће те у великом ценовнику СУТНЕРА.

Колико ли муке, колико времена и јада би приштедили, кад би знали како мало новаца треба да набавите много којешта, што ће Вам сваки дан безброј пута доносити корист и расположење! Требало би да бар једном прелистате велики илустровани дивни ценовник светске отпремне трговине Х. СУТНЕР у Љубљани бр. 584. — изненадиће Вас колико има разних ствари, Вама потребних, за које јеш незнате! Сваки дан настају

Нови чувени проналасци

са сврхом да и Вама олакшају посао, да и Вас расположе. Треbate само послати Вашу тачну адресу на светску отпремну трговину Х. СУТНЕР и добићете одмах сасвим бесплатно овај велики и практични ценовник, Ево неколико реди из њега:

Што је за мушкарце потребно: Одличан перорез од првокласног челика за 7 справа, најфинији швајцарски производи. Алат за све знаменити чекић уједно са кљештима у један комад уједињује више алата. Потпун дрворезни алат у лепо комплетираном орманчићу. Комплетна гарнитура за бријање са сигурним ножем и са више ножева. I. класни квалитет у елегантној кутији. Справа за шишање косе и браде, бријачи, апарати, четке за косу и браду, чешљеви и стотину ствари које сваког дана требају човеку. Мушка одела и кепути најмодернијег кроја а од најбољег материјала. Мушке кошуље, рубље, чарапе мушке и женске, трегери, рукавице, кајиши, камашне и т. д. Ципеле од најбоље коже, мушке, женске и деције у великом избору.

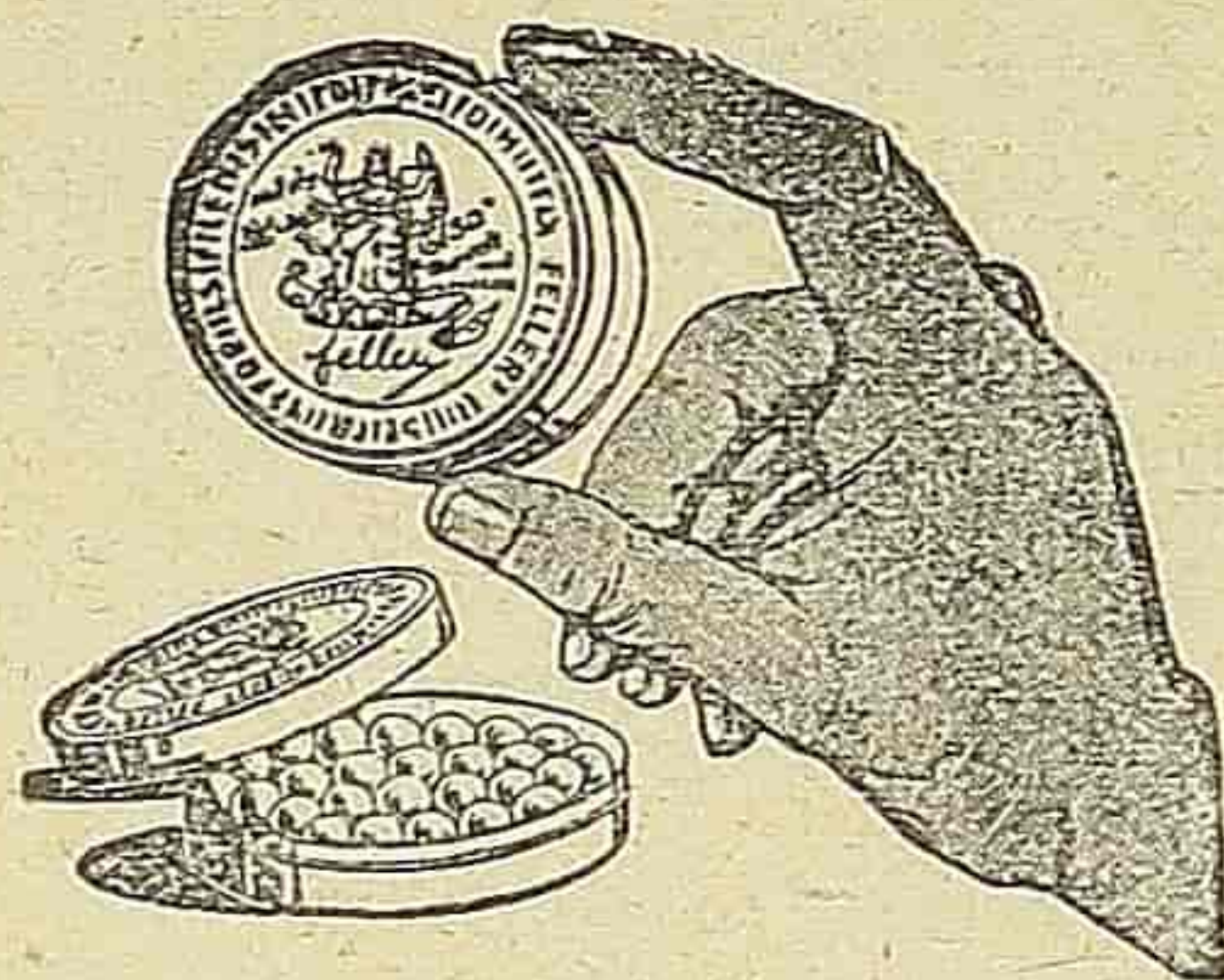
Шта жене радује: Кујинско посуђе најновији практични проналасци кујински весови, пегле, чајници, трајно посуђе и т. д. Справе за куваче од „Силит“ челика, новост, посуђе у коме се може кувати све, јер му ни јаке киселине не могу нашкодити, остаје без мириса неуништиво. Кашике, ножеви, виљушке прекрасне гарнитуре, врло јефтино. Целокупни кухевни алат у једном комаду, брусеви за ножеве, маказе и т. д. ножеви који уједно служе за отварање конзерва, за вађење запушова, резање стакла, жице и т. д. Модерни фини колмајзи, чешљеви, тоалетни предмети, наочаре, касете итд. Женски огртачи за кишу, чувени џемпери у разним бојама модерно израђени. Чарапе, марамце, вунени шалови, завесе, гарнитуре за столове и кревете, јоргани, зидни ћилимови итд. За децу вунене хаљине, играчке у великом избору.

Музички инструменти у огромном избору, по најјефтинијим ценама, најбоље хармонике, те виолине са кутијама, цитре, мандолине, окарине итд. Новост! Грамофоне и плоче по цени без конкуренције, врло јефтино. Никаквог ризика! Што није по вољи замењује се или се новац враћа. Затражите одмах ценовник од светске отпремне трговине Х. СУТНЕР, Љубљана бр. 584. (Словенија)

МНОГО ДОБРА

наћи ће читаоци календара међу овде наведеним и кроз много година испробаним препаратима:

Фелерове Елза пилуле врло благо средство за јачање стомака и потпомагање варења и столице. Оне не раздражују црева а столица је лака. Један омот (6 кутијица) 12 дин. Паковање и поштарина посебно.

Фелеров Елза-рибљи зејтин прави и укусан, јача свакога а особито слабуњаве жене и децу. Узрокује брз пораст тежине и даје здрав и свеж изглед. Велика боца 22 динара. Паковање и поштарина посебно.

Фелерове Елза шведске капи (желучани ликер) помажу варењу и дају изванредан апетит. Боца 13 дин. 20. Паковање и поштарина посебно.

Фелеров Елза згорски сок против кашља и прсих болова. Боца 13 дин. 20. Паковање и поштарина посебно.

Против курјих очију, жуљева итд. помаже Вам без бола, без ножа, без погибли отровања крви, брзо и сигурно дејствујући.

Фелеров Елза туристички мелем мали картон 4 дин. 40. велики картон 6 Дин. 60, надаље.

Елза туристичка текућа тинтура, боца са четкицом 11. дин. Паковање и поштарина посебно.

Фелеров Елза прашак за посипање против знојења на телу и ногама. Кутија са ситом 7 дин. 70.

Фелеров Елза ментолни клинчић [Мигренштифт]. Једноставним потезом одстрањује за кратко време главобољу, мигрену а употребљава се и против уједа инсеката. Комад 10 Д. Паковање и поштарина посебно.

Фелерове Елза капљице за зубе, брзо умирују боли. Боца 7 дин. 70.

Фелерова Елза вода за очи, јача вид. Боца 5 д. 50. Паковање и поштарина посебно.

Фелеров Елза шумски миомирис [парфим за собе] испуњава сваки простор дивним миомирисом: раскужује нарочито болесничке одаје. Боца 16 Дин. 50.

Чим више се на једаред наручи, тим се више уштеди на поштарини.
Наруџбе треба јасно адресирати на:

ЕУГЕН В. ФЕЛЕР, апотекар, Стубица Доња, бр. 364. (Хрватска)

А и како да не буде тако, кад часовник не вреди! Заштити себе од овакове судбине, па купи себи часовник код ове стручне часовничарске фирме, која поседује властиту фабрику часовника у Швајцарској, па само за то може да продаје праве швајцарске часовнике готово уз изворне фабричке цене.

Цепни часовник бр 100 Анкер-Ремонт. Роскоф добивате за циглих 49 Дин. 60 п., бољу врсту бр. 111 Анкер-Ремонтоар-Роскоф за 69 дин. 20 п., Будилник бр. 105 са поузданим швајцарским анкеровим стројем за циглих 64 Дин. 20 п., све уз **трогодишње јемство** — Сутнерови часовници са заштићеним маркама **ИКО, ОМІКО і ХО**, који се могу добити у разним ценама од злата, сребра, пикла, уживају светски глас. — Многе слике ових часовника, ура у виду гривне, ланчића, прстенова, минђуша и сву осталу златнину и сребрину, као и корисне дарове, прикладне предмете дневне потребе садржи велики красни луксузни ценовник, који се **бесплатно** разошиље свакому, ко га затражи од Светске куће часовника.

Х. С У Т Н Е Р, Љубљана, бр. 584.

БЕСПЛАТНЕ ДАРОВЕ МОЖЕ СВАКИ ЧИТАЛАЦ

ОВОГ КАЛЕНДАРА са мало труда добити. Ови су дарови тачно опи-
сани у великом илустрованом и дивном ценов-
нику светске отпремне трговине сатова и драгоцености **Х. СУТНЕР**,
Љубљана бр. 584. — Ако пошаљете Вашу тачну адресу, добићете одмах
бесплатно овај ценовник од вредности, који ће Вас јако обрадовати са
великом множином **Занимљивих слика и разноличних новости.**

ВЕЋ 31 ГОДИНУ светска фирма сатова **Х. СУТНЕР** ужива нај-
бољи глас због свог солидног рада и због поуздане
каквоће своје робе, о томе сведоче хиљаде похвалница од задовољних му-
штерија. Код фирме **СУТНЕР** све се купује тако рећи по **ОРИГИНАЛНИМ**
Фабричким ценама. У властитој протоколисаној **швајцарској**
Фабрици сатова од ве-
штих стручњака направљени фини **„ИКО“** сатови од светскога су гласа,
јер раде тачно у секунду, те-
мељно су израђени, брижљиво су испитани и зато су изванредно трајни
Без икаквог ризика!

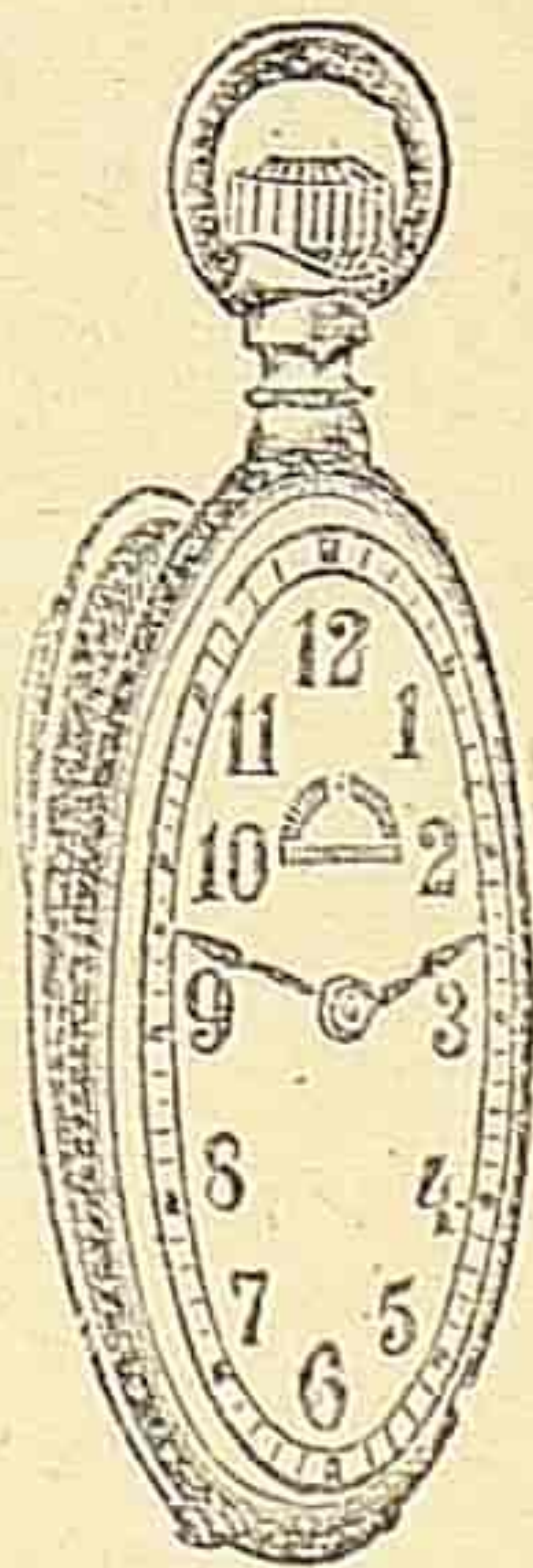
Што није по вољи, замењује се или се новац враћа. Светска фирма **СУТНЕР**
не држи никакве рђаве робе, већ само биране, најбољег квалитета. То ћете
и Ви признати чим прегледате Сутнеров ценовник.

ТРЖИТЕ ГА ОДМАХ

само пошаљите тачну Вашу адресу фирми:

Х. СУТНЕР, Љубљана, бр. 584. (Словенија)

Прави швајцарски џепни сат ^{Бр. 100}
Anker-Remont. Roskopf
само **49** Дин.
60 п.

Анкер - Ремон-
тоир Роскопф
бр. 111.

(без секунде
сказаљке) са-
мо дин. 69-20
са 3-годишњом
гаранцијом.

„ИКО“ сато-
ви од злата,
сребра, никла
итд. по свим
ценама, наро-
чито танки,
гравирани или
глатки

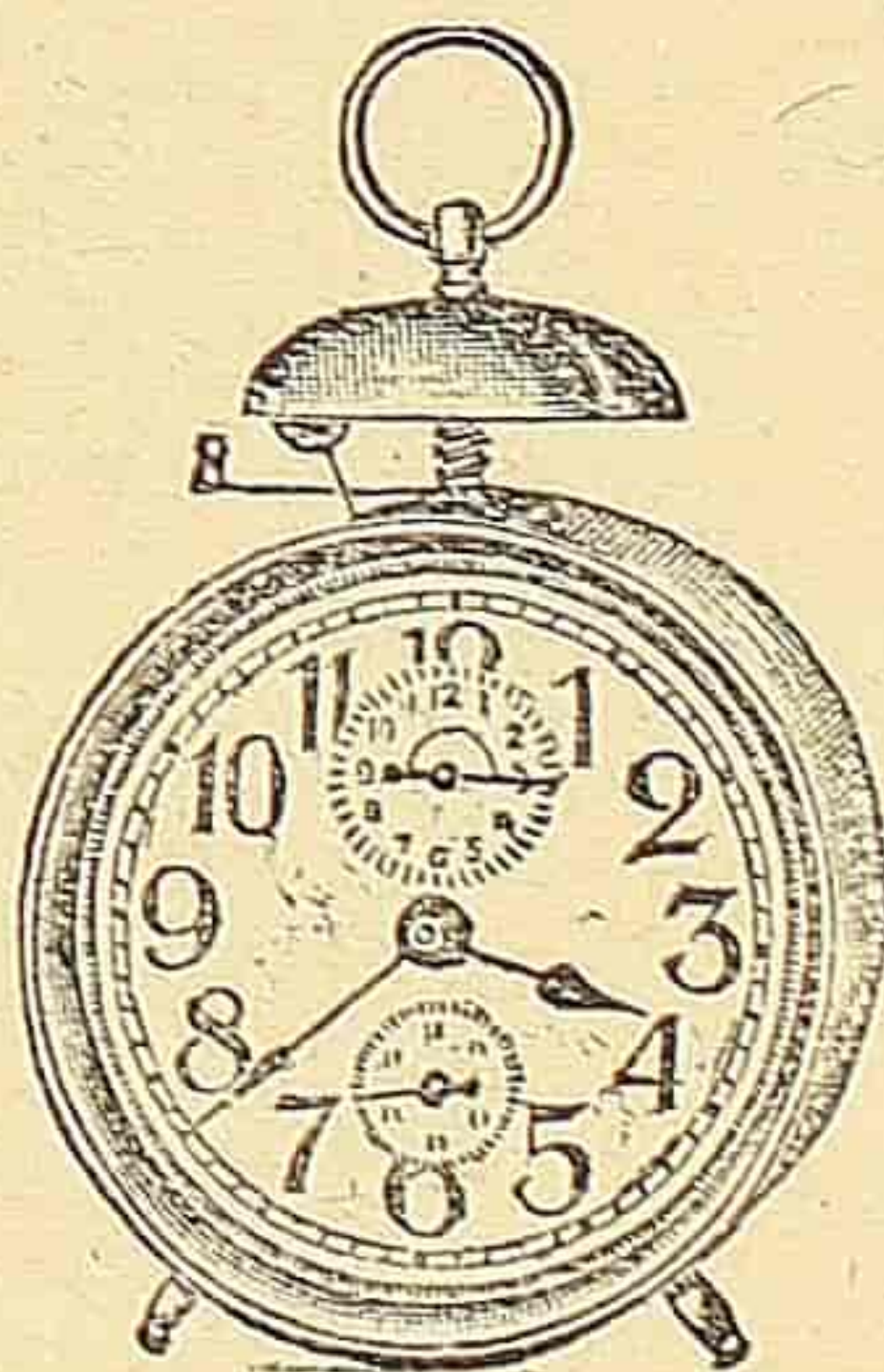
„ОМИКО“ и „АКО“ сатови у
врло интересантним облицима
модерни, са добром трајном ма-
шинеријом.

АНКЕР-Ремонт-Роскопф сатови
у разним величинама.

Сатови са гривном, сатови за
даме, ланчићи за даме и го-
споду од злата, сребра и других
метала.

ЗА СВЕ ГАРАНТУЈЕМО!

Прави **АНКЕР**-будилник ^{Бр. 105}

само

64 Дин.
20 п.

са правом Анкер-машинеријом,
чувене каквоће, са 3-годишњом
гаранцијом!

Будилници у разним облицима.
Сатови са шеталицом изврсне
каквоће у разним величинама.
Кујински сатови, зидни сатови
итд. надаље

Ланчићи, прстење, мњнњуше,
брошеве, гривне и сву златну
и сребрну робу у огромном из-
бору наћи ћете тачно насликану
са ознаком

НАЈНИЖЕ ЦЕНЕ

као и за стотину других пред-
мета у великом ценовнику.

Тамбуре од Дин. 98.- нав.

Свакоме је познато,

да се добију најбоље хармонике, тамбуре, грамофони, виолине и сви остали гласбени инструменти код светске фирме

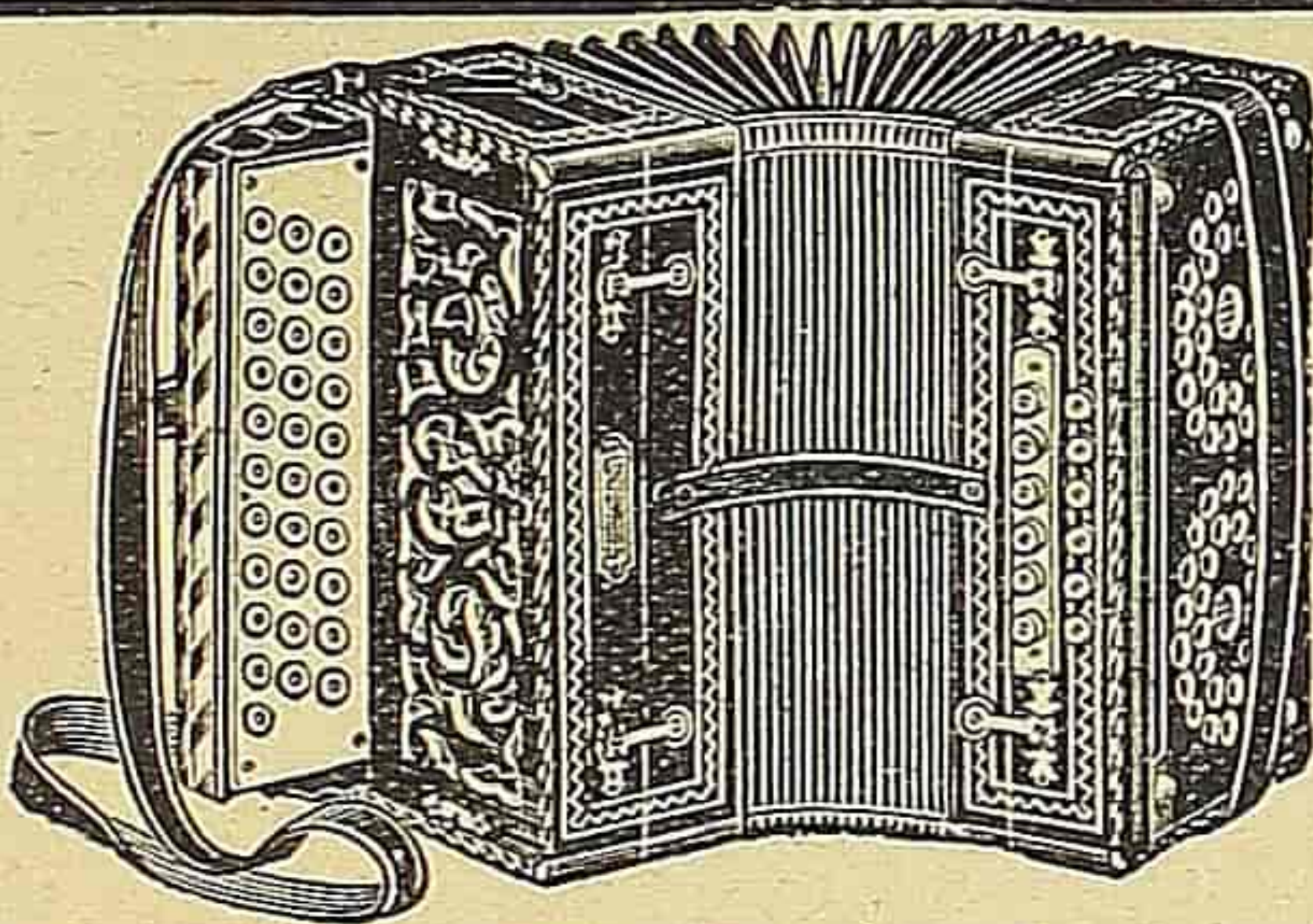
Meinel & Herold

пошто их израђује у својој фабрици већ више од 30 година те их сваку годину допуњује. Током прошле године продало се из наше фабрике око **120.000**

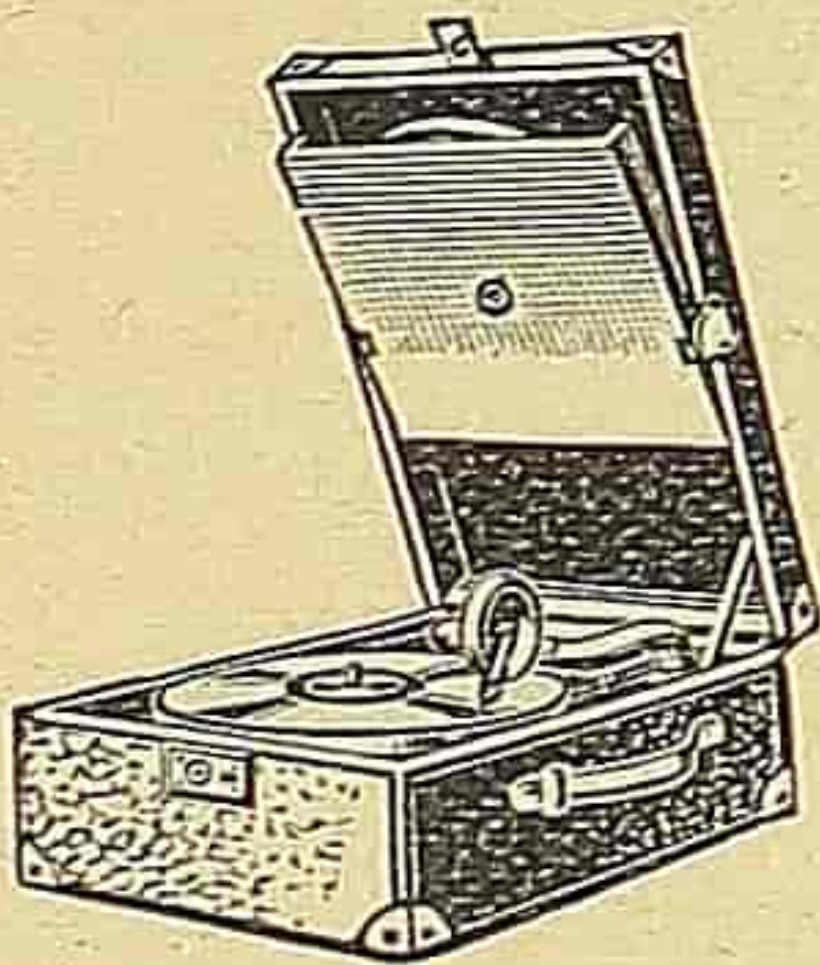
инструмената по целом свету. Сваки познавалац инструмената и бољи музичар купује данас инструменте само код фирме

Meinel & Herold

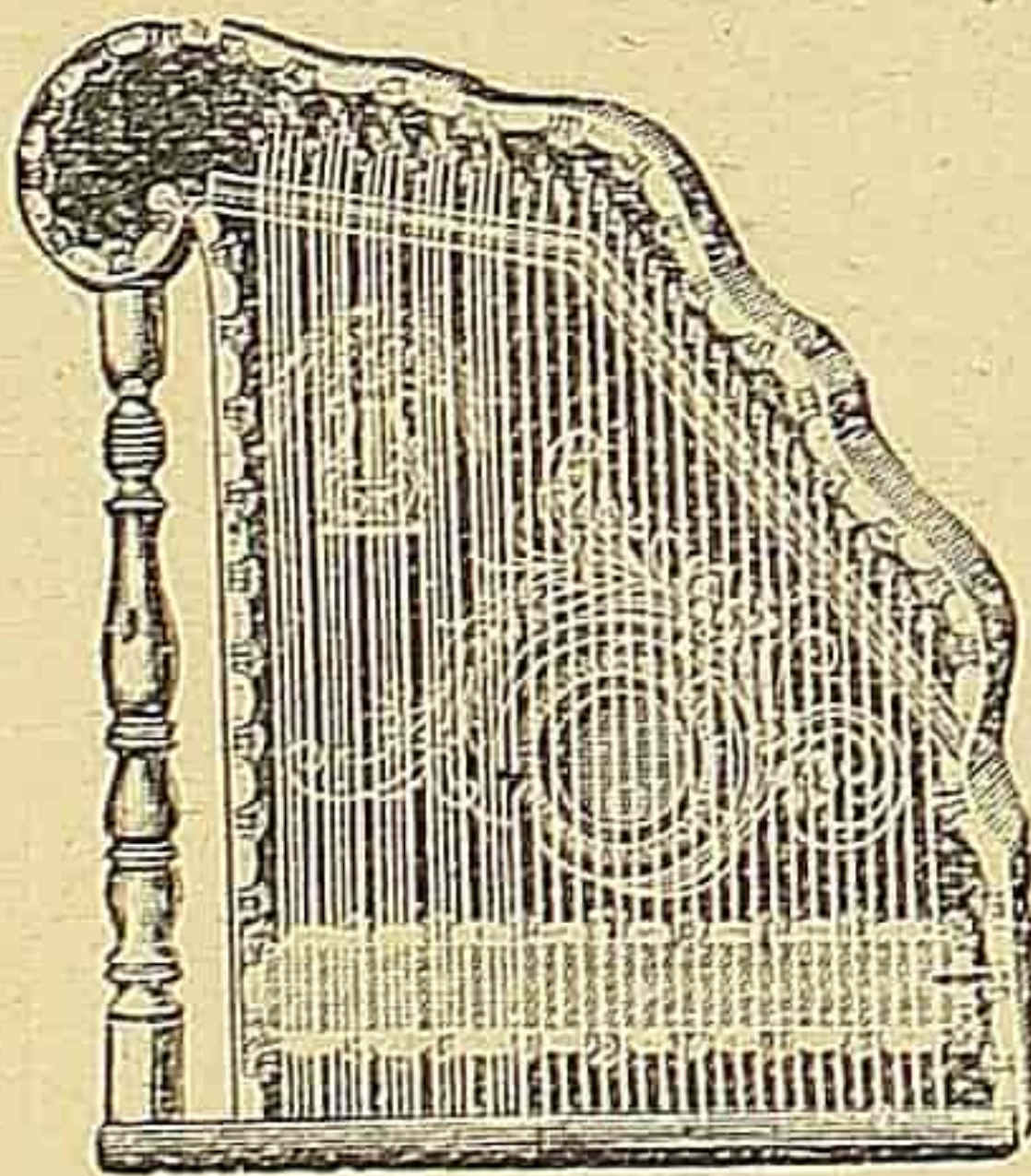
пошто не добије тако добрих израда готово нигде за исти новац. Ми нудимо код свих бољих инструмената 5-годишњу гаранцију.

Ручне хармонике бечке (једноредне) од Дин. 170.- нав. немачке од Дин. 85.- нав.

Грамофони од Дин. 345.- нав.

Гитарне цитре од Дин. 192.- нав.

И Вама је познато,

да се добије роба најјефтиније директно из фабрике, пошто на тај начин не плаћате никакве добити тргов-

цима и путницима. Код нас купујте директно с фабричког стоваришта и то уз ванредно ниске цене којима се свако чуди. Погледајте наш каталог, који добијете ба да ва и уверити ћете се, да су цене тако ниске, као сигурно код ниједне друге фирме, и ако добијате код нас само инструменте светског гласа. Више од

20.000

потврђених захвала примили смо до сада од наших муштерија.

Виолине од Дин. 95.- нав.

Мандолине од Дин. 136.- нав.

Кларинети од Дин. 120.- нав.

Сваки инструменат шаљемо **8 дана на пробу**. Ако се Вама не свиђа, можете га вратити гласом наших продајних услова.

Највећа отпремна кућа музичких инструмената у држави!

Стовариште

Meinel i Herold

Творница музичких инструмената, грамофона и хармоника

(Власник **Rudolf Lorgler**)

Maribor br. 280.

Затражите с обичном дописницом наш велики каталог, којег Вам шаљемо ба да ва.

Назначите само тачно Ваше име и боравиште. Можете изрезати и леви угао овог огласа, те нам га послати у писму.

Молим да ми пошаљете велики дивот-ценик са сликама бесплатно.

Овде откинути.

Бр.

Име:

Боравиште:

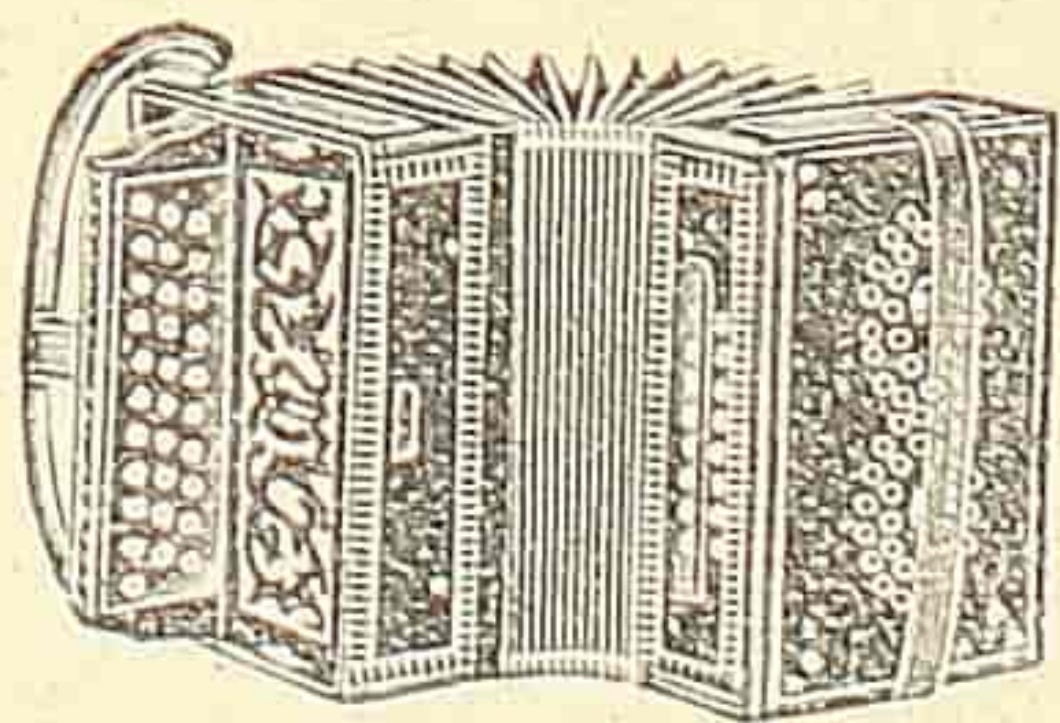
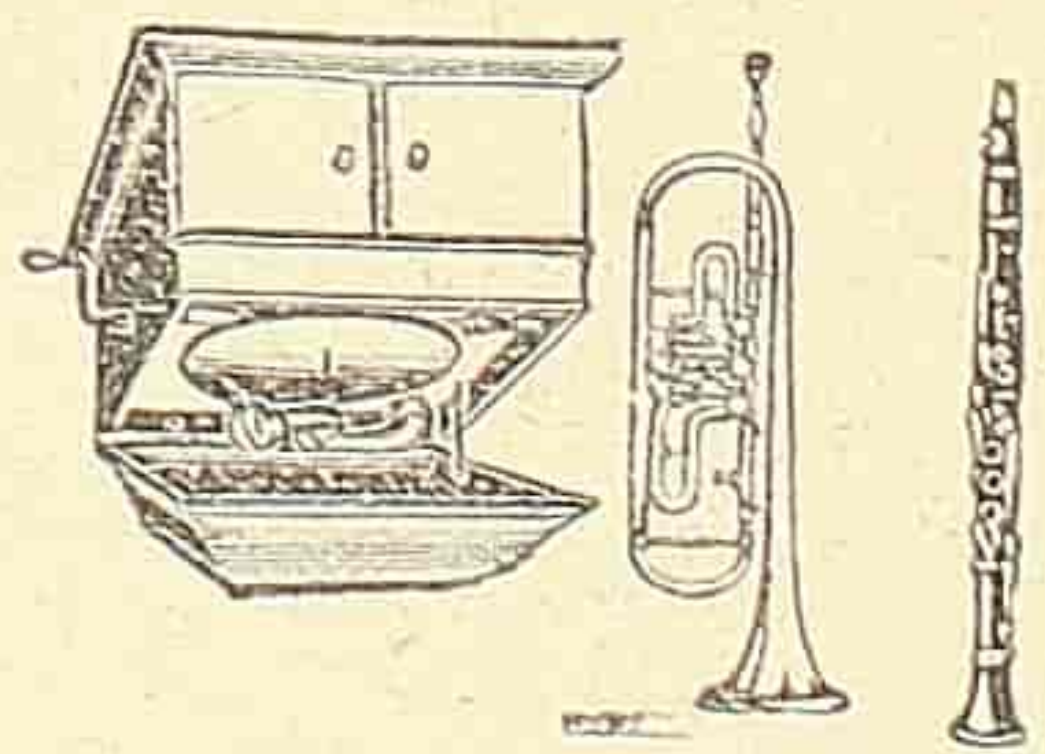
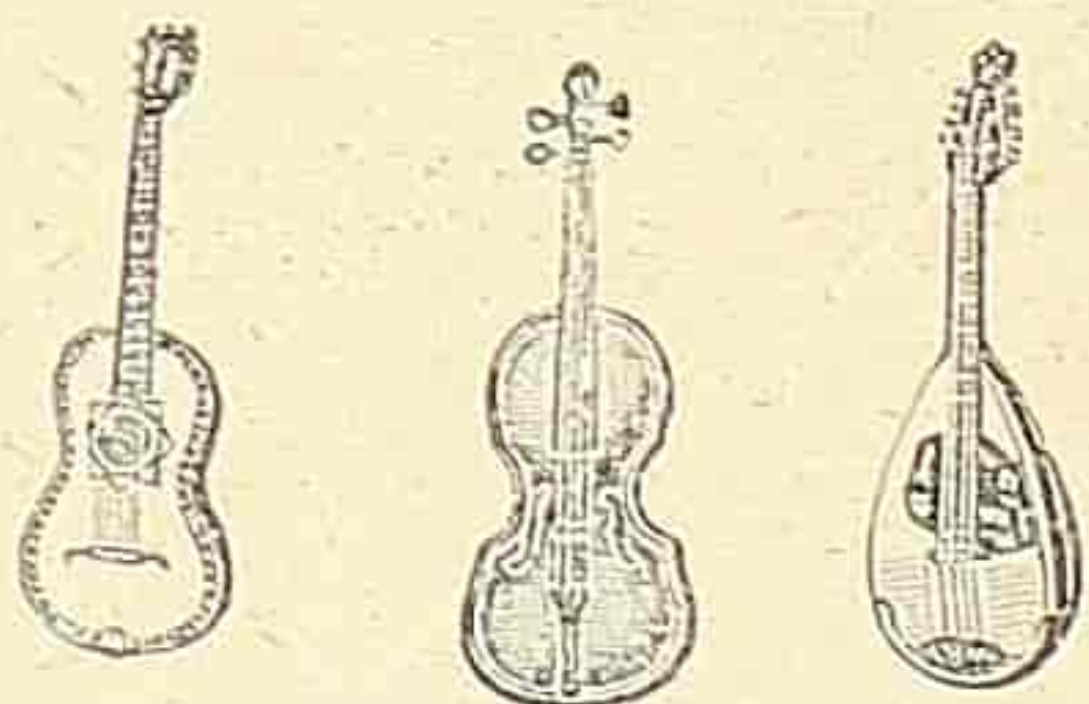
Пошта:

Могу ли се излечити ? плућне болести

То нада све важно питање занима све који болују на: АСТМИ, ТУБЕРКУЛОЗИ ПЛУЋА и ГРКЉАНА, ВРТО-ГЛАВИЦИ, КАТАРУ ПЛУЋНИХ ВРШАКА, ЗАСТАРЕЛОМ КАШЉУ, ЗАСЛИЊИВАЊУ, ДУГОТРАЈНОЈ ПРОМУКЛОСТИ а до сада се нису могли излечити. Сви тако-ви болесници могу добити од нас **потпуно бесплатно** књигу са сликама из пера господина Др. мед. Гутмана, бившег шефа завода за финзенкуру о теми „МОГУ ЛИ СЕ ПЛУЋНЕ БОЛЕСТИ ИЗЛЕЧИТИ?“ Да дадемо сваком болеснику прилику, да си објасни врст своје болести, одлучили смо да ту књигу пошаљемо сва-коме бесплатно и франко, ради опћенитог добра.

Треба писати само једну дописницу са назнаком тачне адресе на:
PUHLMANN & CO., BERLIN 436. — Müggelstrasse 25-25a.

WOLF & Comp. глазбала свих врста Klingenthal, Sachsen, № 432

	Дин.
Гусле . . .	од 69.— нав.
Чело . . .	„ 507.— „
Гитаре . . .	„ 165.— „
Мандолине . . .	„ 103.— „
Грамофони . . .	„ 235.— „
Лауте . . .	„ 295.— „
Гитарцитре . . .	„ 120.— „
Ручне хармонике	66.— „

	Дин.
Трубе . . .	од 385.— нав.
Кларинете . . .	„ 124.— „
Флауте . . .	„ 90.— „
Фанфаре . . .	„ 227.— „
Тром. Флауте . . .	48.— „
Бубњеви . . .	„ 36.— „
Конц. цитре . . .	„ 179.— „
Грамоф. плоче . . .	22.— „

Знатно снижене цене! Изравна добава!
НАЈВЕЋЕ ПРЕДНОСТИ!

Добављач многобр. професион. музичара, глазб. зборова и друштава. Највећи избор ручних и усних хармоника, Vandon., Concertin., гусала, гитара, мандолина, тамбурица, цитара, дрвених и мед. пу-халачких инструм., сигналних инструм., оргуља на полуге, грамофона, грамофон. плоча итд. — Поправци свих инструм. — Многе хиљаде захвала. — Велики каталог бе-сплатно. — Наручбе поч. од 300.— Дин. просто од поштарине. — Карте франкирају се са 1¹/₂, листови са 3 дин.

Хоћете ли се
Вашега

РЕУМАТИЗМА, ГИХТА

ослободи-
ти?

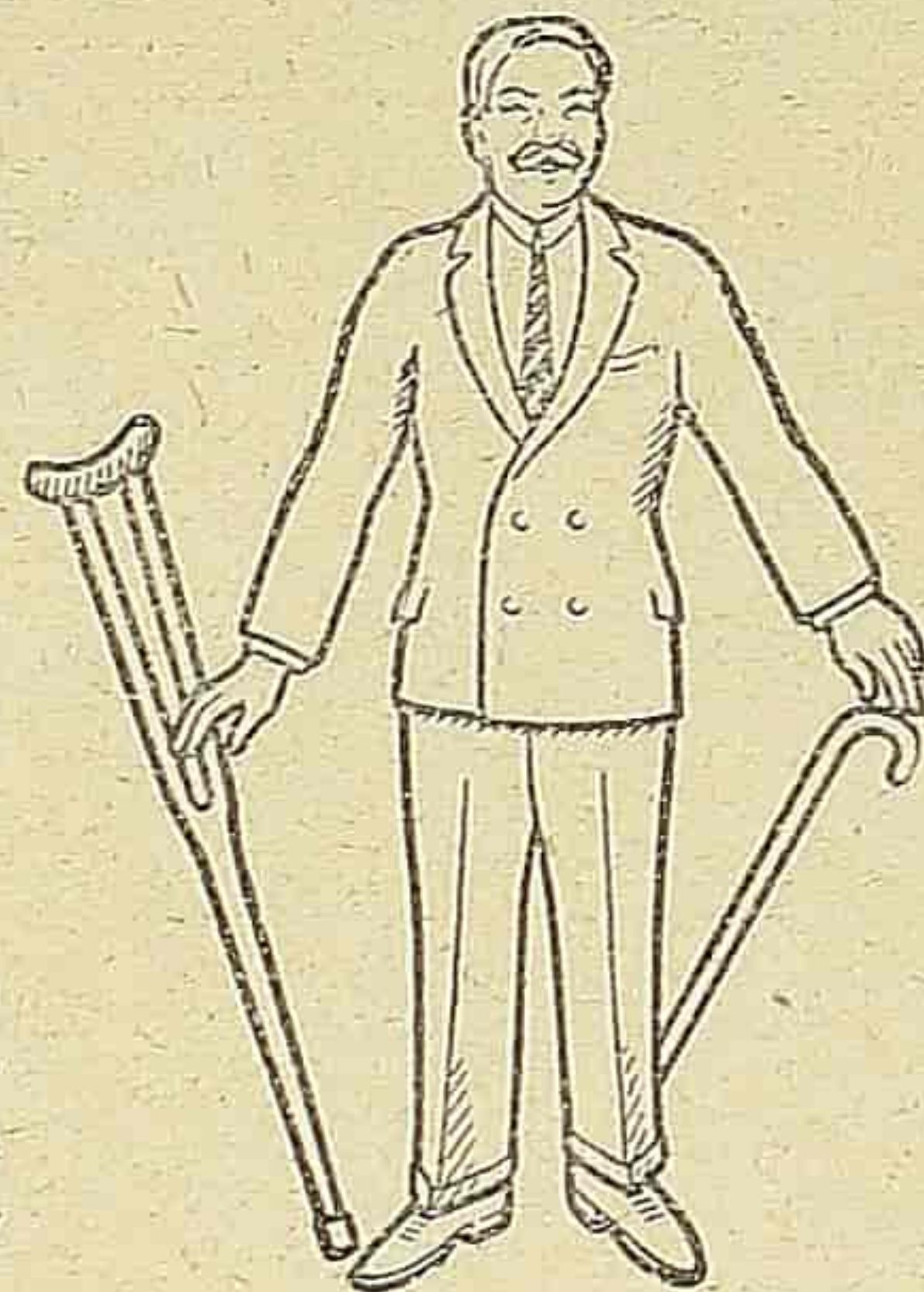
Стезање и пробадање у удовима и зглобовима, натечени удови, осакаћене руке и ноге, тргање, пробадање и стезање у разним деловима тела, чак и слабост очију су често последице реуматизма и костобоље, које се морају одстранити, јер иначе болест све више напредује.

Ја Вам нудим

лековито пиће, које раствара мокраћну киселину, поспешује и змену твари и излучивања, дакле не такозвани универзални или трајни лек, него један продукт, што га пружа сама природа за спас болујућег човечанства.

Дајем свакоме бесплатну пробу!

Пишите ми одмах и Ви ћете добити од мојих у свим земљама постојећих складишта посвебадава и франко једну пробу заједно са поучном расправом.

Ви ћете се онда сами уверити о нешкодљивости тога средства и о његовој брзој делатности.

August Märzke, Berlin-Vilmersdorf, Bruchsalerstrasse № 5. Abt.: 61.

Најсавршенија
маст садашњости

за чишћење обућа
и одржавање коже

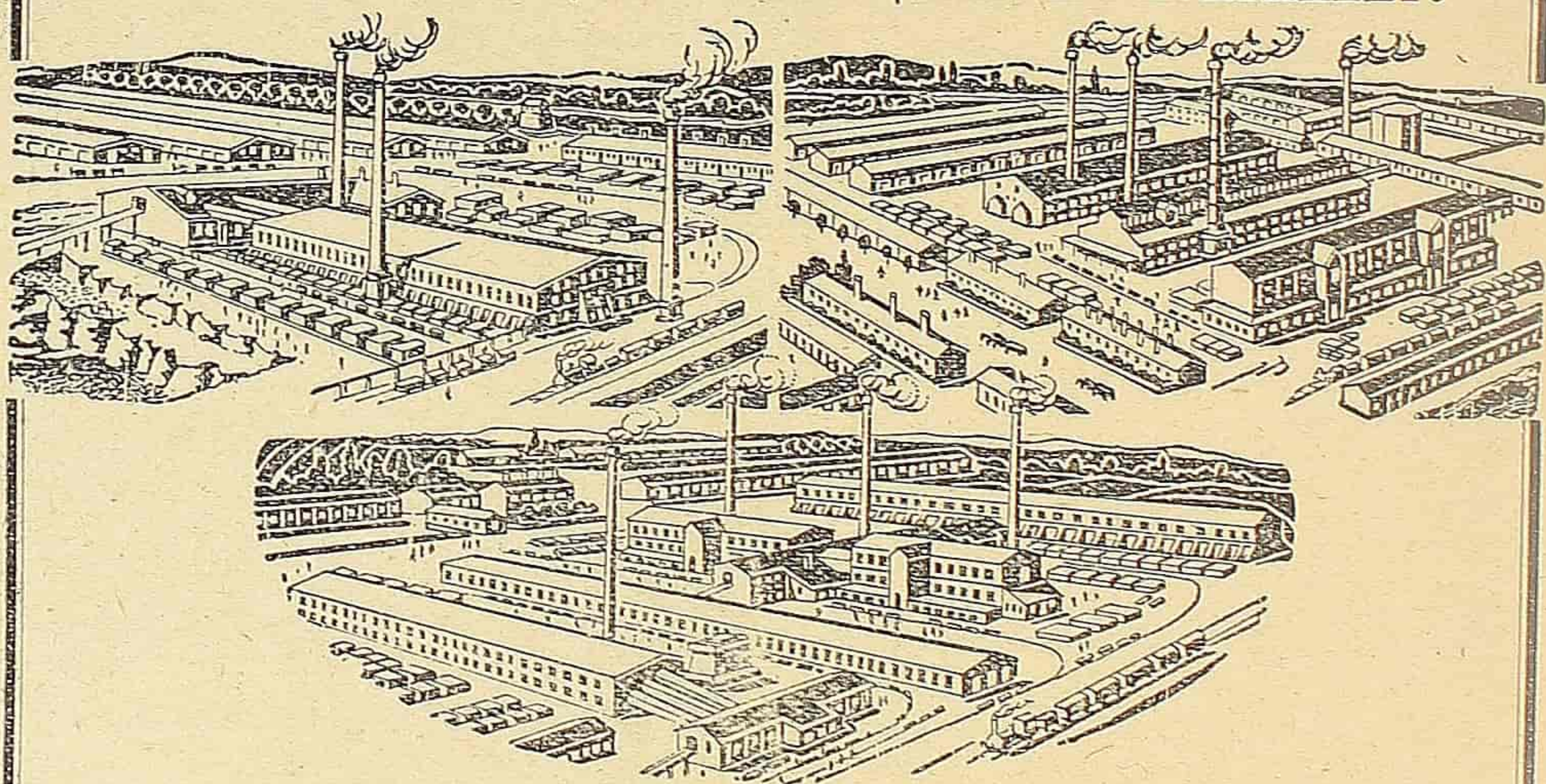

ПОЗНАТА КАО
НАЈБОЉА ПРЕКО
20 ГОДИНА
ПРИ КУПОВИНИ
ТРАЖИТЕ ИЗРИЧНО

ПРАВИ **Imtalin**

БОН-ОВА ЦИГЛАНА

ВЕЛИКА КИКИНДА
НАЈВЕЋА ТВОРНИЦА КРОВНОГ ЦРЕПА НА КОНТИНЕНТУ

Т В О Р Н И Ц Е: Велика Кикинда, Нови Бечеј и Винковци.

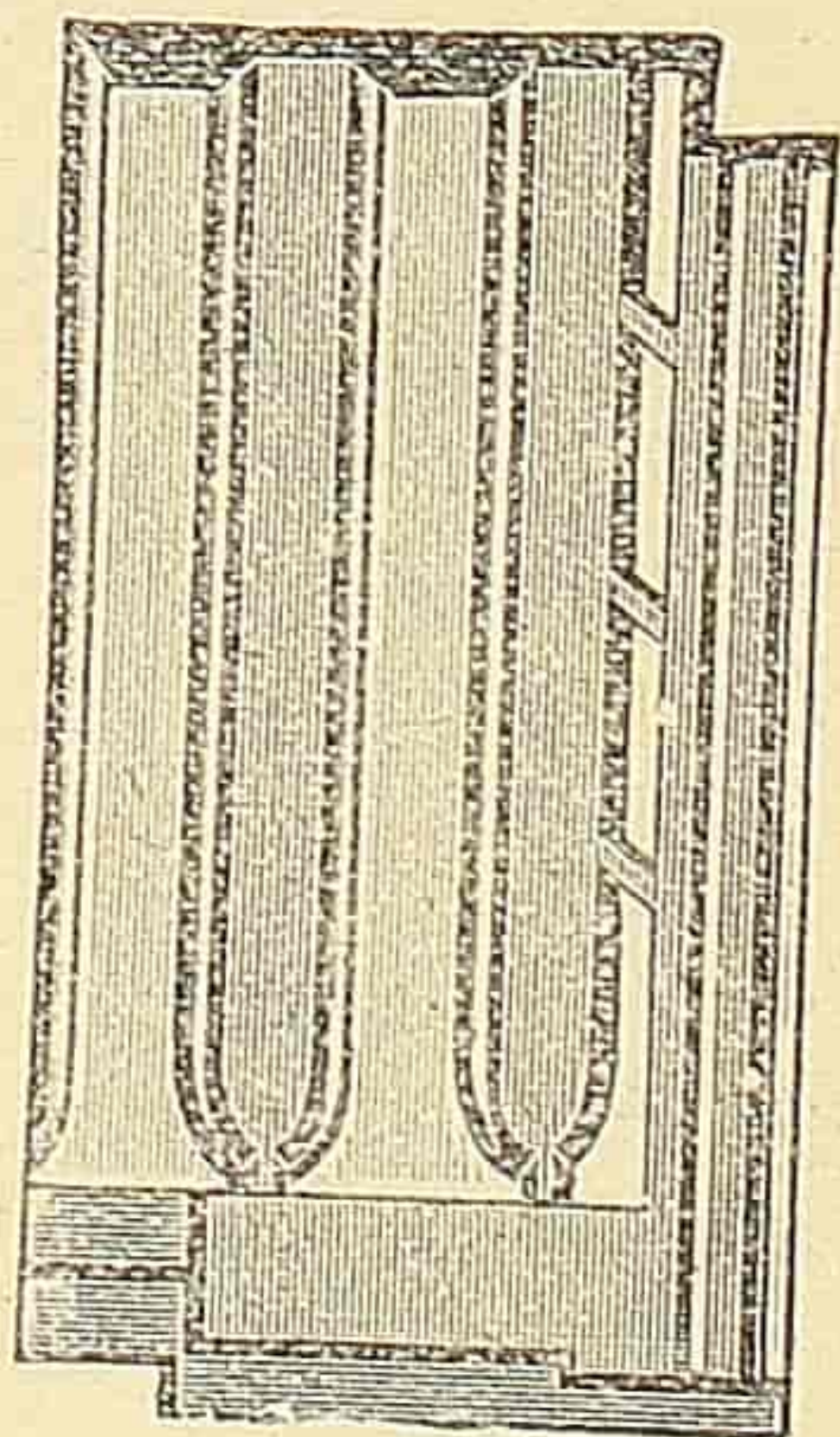
Тражите узорке и понуде на

ФЛЦОВАНОГ -- КРОВНОГ -- ЦРЕПА

Даје најјефтинији, најбољи и најлепши кров!

Велика приштедња на грађевном дрву.

Размак летава 33 см

БОН 272 Патент

Где нисмо заступани,
тражи се заступник.

Пажња!

На позади црепа снаб-
девен је сваки цреп са
натписом „БОН“ а на
које молимо пажњу
обратити.

Поштанска Штедионица

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА и СЛОВЕНАЦА

Централа: Београд;

Филиале: Загреб, Љубљана, Сарајево и Скопље.

Афилиације: Све поште у земљи.

Прима улошке на штедњу и плаћа 4% камате годишње нето; са Штедне Књижице може се подизати дневно динара 1.000.— без икаквог отказа код сваке поште у земљи.

ШТЕДНА КЊИЖИЦА ПОШТАНСКЕ ШТЕДИОНИЦЕ
НАЈПОГОДНИЈЕ ЈЕ СРЕДСТВО ЗА ШТЕДЊУ, ЈЕР
СЕ УПЛАТЕ И ИСПЛАТЕ ВРШЕ БЕЗ ТРОШКОВА
- КОД СВИХ ПОШТА У ЗЕМЉИ. -

Отвара сваком лицу и установи чековне рачуне; прима уплате и врши исплате по чековним рачунима код сваке поште у земљи уз минималне
:- :- трошкове. :- :-

Сваки власник чековног рачуна може преко Поштанске Штедионице слати месечно 3.000.— у иностранство без специјалног одобрења; свако лице може преко Поштанске Штедионице слати новац у Сједињене Државе Северне
:- Америке и Канаду и обратно. :-

За улоге код Поштанске Штедионице јамчи Држава.

РЕЧНА ПЛОВИДБА

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА и СЛОВЕНАЦА
КАРАЂОРЂЕВА УЛ. БР. 30.

I Комерционални Тел. 40:74 II Саобраћајни 90.

Врши превоз путника у грани:
цама земље као и пренос денча:
не и шлепарске робе у граница:
ма и ван граница наше земље.

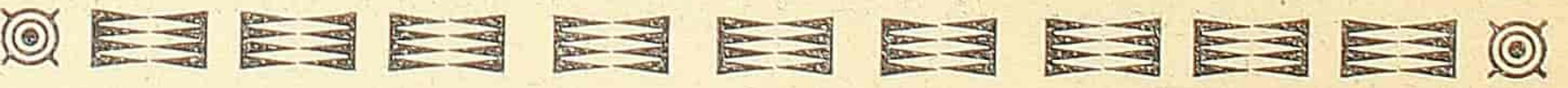

Има своја заступства (Агенције) у земљи и то:
Бездан, Апатин, Марија Аљмаш, Вуковар, Илок,
Черевих, Беочин, Нови-Сад, Сремски Карловци,
Сланкамен, Земун, Београд, Панчево, Гроцка,
Смедерево, Ковин, Дубравица, Вел. Градиште,
Голубац, Добра, Доњи Милановац, Текија, Кла-
дово, Брза Паланка, Михајловац, Прахово,
Радујевац, Умка, Забрежје, Шабац, Сремска
Митровица, Бос. Рача, Бос. Брод, Брчко,
Бос. Шамац, Слав. Брод, Градишка, Сисак,
Книћанин, Тител, Н. Бечеј, Ст. Бечеј, Мол,
Ада, Сента, Осек, Велики Бечкерек.

Агенције у Иностранству:

Регенсбург, Пасава, Линц, Беч, Братислава,
Будим - Пешта, Мохач, Ђурђево, Браила.

Највеће стовариште женске конфекције и крзна,
галантеријске и помодно-мануфактурне робе

Ђуре Јаношевића

Београд — Палата Академије Наука

Препоручује свој огроман избор најновијих женских капута, костима, штофаних хаљина, свилених хаљина уличних, за чајанке, вечерњих и балских, блуза, засебних сукања, пењоара, џемпера, пуловера, вунених, плетених костима и друге трикотаже. — Највеће стовариште у земљи сваковрсних бунда и жакета од крзна, коле-а, ешарпа од крзна и сваковрсних кожица.

Последње париске новости у вуненим и свиленим тканинама за женске капуте и хаљине.

Енглески мушки штофови за одела, пролетње, јесење и зимске капуте.

Сопствена радионица за израду сваковрсног женског, мушког и дечјег одела по мери са одличним кројачима и кројачицама са дугогодишњом праксом у иностранству. Турчијска радионица за израду бунда, жакета, коле-а и ешарпа од крзна. — Израда женског и мушког рубља по мери, креветског рубља, завеса, сторова и покривача као и комплетних опрема за удаваче.

Женских, мушких и дечјих чарапа, рукавица, готовог рубља, кравата, ручних торбица, парфимерије и остале галантеријске робе.

За унутрашњост шаљемо мустре на углед од разних тканина. Чиновницима, пензионерима, лекарима и власницима непокретног имања дајемо сву робу на шестомесечну отплату.

ДРЖАВНА КЛАСНА ЛУТРИЈА

у служби патриотско-хуманих циљева

КОЛО СРПСКИХ СЕСТАРА

КАО ВЕЛИКОПРОДАВАЦ

Умољава своје одборе и пријатеље да купују срећке Класне Лутрије у Канцеларији Кола, Франкопанова ул. 11. — Чист приход од продатих срећака употребљава се за издржавање ратне сирочади у Дому Кола Српских Сестара.

Купујте срећке у Колу Срп. Сестара јер тиме помажете ратну сирочад.

Прва Српска

Парна Пивара

Ђорђе Вајферт

А. Д.

БЕОГРАД

Капитал 30,000.000 Дин.

Производња 110.000 Хл.

СТОВАРИШТА У СВИМА ВАРО-

ШИМА КРАЉЕВИНЕ С. Х. С.

Производи своја чувена пива:

Експорт (бело)

Св. Ђорђе (црно)